

Hallituksen esitys Eduskunnalle lasten suojelemista seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan koskevan Euroopan neuvoston yleissopimuksen hyväksymiseksi ja siihen liittyviksi laeiksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan, että eduskunta hyväksyy Euroopan neuvoston yleissopimuksen lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan. Tarkoituksena on, että Suomi hyväksymisen jälkeen sitoutuu yleissopimukseen, joka on tullut kansainvälisesti voimaan heinäkuun 2010 alussa. Yleissopimuksen kansallinen voimaansaattaminen ja esityksen valmistelun yhteydessä erikseen selvitetty kysymykset edellyttävät lainsäädäntömuutoksia. Yleissopimuksen voimaansaattaminen ja siihen liittyen lasten suojelemisen tavoitteen toteuttaminen edellyttävät myös huomion kiinnittämistä käytännön toimintatapoihin.

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön vähimmäisrangaistus korotettaisiin neljäksi kuukaudeksi vankeutta. Sukupuoliyhteyden sisältävät hyväksikäyttörikokset katsottaisiin lähtökohtaisesti törkeäksi lapsen seksuaaliseksi hyväksikäytöksi. Nuoreen kohdistuvan seksuaalipalvelujen ostamisen enimmäisrangaistus korotettaisiin yhdestä vuodesta kahdeksi vuodeksi vankeutta.

Lakiin lisättäisiin rangaistussäännökset lapsen houkuttelemisesta seksuaalisiin tarkoituksiin. Mainittuun rikokseen voisi syyllistyä ensinnäkin se, joka ehdottaa tapaamista tai muuta kanssakäymistä lapsen kanssa siten, että ehdotuksen sisällöstä tai olosuhteista muuten ilmenee tekijän tarkoituksena olevan valmistaa lapsipornografiaa tai kohdistaa lapsen hyväksikäyttörikos. Lapsen houkuttelemisesta seksuaalisiin tarkoituksiin tuomittaisiin myös se, joka viettelee lapsen korvausta vastaan tarjoamaan seksuaalipalveluja tai esiintymään sukupuolisiveellisyttä loukkaavassa järjestetyssä esityksessä. Rangaistavaksi säädettäisiin myös sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraaminen.

Lapsipornografiaa koskevien rangaistussäännösten tunnusmerkistöjä täsmennettäisiin ja täydennettäisiin. Sukupuolisiveellisyttä

loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidon tekotavat yhtenäistettäisiin levittämistä koskevien tekotapojen kanssa. Lisäksi hallussapitoon voisi syyllistyä, jos hankkii esimerkiksi sopimukseen perustuvan käyttöoikeuden kautta pääsyn lapsipornografiaa sisältävään kuvaan tai tallenteeseen ilman aineiston fyysistä haltuun ottamista.

Seksuaalisen teon määritelmästä poistettaisiin rangaistavuuden edellytys, jonka mukaan tekijän on tavoiteltava seksuaalista kiihotusta tai tyydytystä. Kaikki yleissopimuksen mukaiset rikokset olisivat lapseen kohdistuessaan virallisen syytteen alaisia. Asianomistajan vakaalla tahdolla ei myöskään olisi merkitystä syyteoikeuden käyttämisen kannalta. Oikeushenkilön rangaistusvastuu ulotettaisiin koskemaan myös lapsen houkuttelemista seksuaalisiin tarkoituksiin, kun tapaamisen tai muun kanssakäymisen tarkoituksena on valmistaa lapsipornografiaa. Yleissopimuksen mukaisten rikosten osalta poistettaisiin kaksoisrangaistavuuden vaatimus.

Syyteoikeuden erityistä vanhentumista koskevaa säännöstä täydennettäisiin niin, että myös lapseen kohdistunut pakottaminen seksuaaliseen tekoon, seksuaalinen hyväksikäyttö, paritus, törkeä paritus, ihmiskauppa ja törkeä ihmiskauppa vanhentuisivat aikaisintaan uhrin täyttäessä kaksikymmentäkahdeksan vuotta.

Liiketoimintakieltoa koskevia säännöksiä muutettaisiin niin, että liiketoimintakieltoon voitaisiin määrätä henkilö, joka on liiketoiminnassa syyllistynyt pornografiarikokseen taikka kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön kohdistuneeseen paritus- tai ihmiskaupparikokseen. Liiketoimintakielto voitaisiin määrätä väliaikaisena, jos se on tarpeen sellaisen rikoksen tekemisen estämiseksi.

Muun ohessa sosiaali- ja terveydenhuollon, opetustoimen ja nuorisotoimen palveluksessa oleville henkilöille sekä kaikille terveyden-

huollon ammattihenkilöille säädettäisiin oikeus tehdä salassapitovelvollisuuden estämättä ilmoitus poliisille, kun heillä on tehtävässään tietoon tulleiden seikkojen perusteella syytä epäillä kahdeksatoista vuotta nuorempaan henkilöön kohdistunutta seksuaalirikosta. Lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisessä käytettävään rikosrekisteriotteeseen merkittäisiin myös pornografia- ja seksuaalirikoksista tuomitut sakkorangaistukset.

Yleissopimuksen voimaansaattamista koskeva laki on tarkoitettu tulemaan voimaan

samaan aikaan kuin sopimus tulee kansallisesti voimaan. Yleissopimus tulee kansainvälisen voimaantulonsa jälkeen voimaan siihen myöhemmin liittyneen sopijapuolen osalta sen kuukauden ensimmäisenä päivänä, joka seuraa, kun kolme kuukautta on kulunut liittymisilmoituksen tekemisestä. Muut lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu, yleissopimuksen velvoitteiden täyttämistä koskevat lait kuitenkin viimeistään yleissopimuksen kansallisen voimaantulon yhteydessä.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
SISÄLLYS.....	3
YLEISPERUSTELUT	5
1 JOHDANTO	5
2 NYKYTILA	6
2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö.....	6
2.2 Hyväksikäyttö- ja lapsipornografiarikoksia koskevat lukumäärätiedot	6
2.3 Eräiden erillisten kysymysten nykytilan arviointi.....	7
Seksuaalisen teon määritelmä.....	7
Lasten hyväksikäyttör rikoksista tuomittavat rangaistukset	9
3 ESITYKSEN TAVOITTEET JA KESKEISET EHDOTUKSET	15
4 ESITYKSEN VAIKUTUKSET	16
5 ASIAN VALMISTELU	18
6 RIIPPUVUUS MUISTA ESITYKSISTÄ.....	19
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	20
1 YLEISSOPIMUKSEN SISÄLTÖ JA SEN SUHDE SUOMEN LAINSÄÄDÄNTÖÖN	20
I luku Tarkoitus, syrjimättömyysperiaate ja määritelmät	20
II luku Ennaltaehkäisevät toimenpiteet.....	21
III luku Erityisviranomaiset ja koordinoivat toimielimet.....	32
IV luku Suojelutoimenpiteet ja uhrien avustaminen	35
V luku Interventio-ohjelmat tai -toimenpiteet.....	42
VI luku Aineellinen rikosoikeus.....	47
VII luku Tutkinta, syytötoimenpiteet ja prosessioikeus	75
VIII luku Tietojen tallentaminen ja säilyttäminen	95
IX luku Kansainvälinen yhteistyö	97
X luku Valvontamekanismi	99
XI luku Suhde muihin kansainvälisiin instrumentteihin	99
XII luku Sopimuksen muuttaminen	100
XIII luku Loppulausekkeet	100
2 LAKIEHDOTUSTEN PERUSTELUT.....	100
2.1 Laki lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta.....	100
2.2 Rikoslaki	101
1 luku Suomen rikosoikeuden soveltamisalasta.....	101
8 luku Vanhentumisesta	101
17 luku Rikoksista yleistä järjestystä vastaan	102
20 luku Seksuaalirikoksista.....	104
2.3 Laki liiketoimintakiellosta	110
2.4 Lastensuojelulaki	111
2.5 Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista	112
2.6 Rikosrekisterilaki	112
3 VOIMAANTULO.....	113
4 EDUSKUNNAN SUOSTUMUKSEN TARPEELLISUUS JA KÄSITTELYJÄRJESTYS.....	113

LAKIEHDOTUKSET	115
1. Laki lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta	115
2. Laki rikoslain muuttamisesta.....	116
3. Laki liiketoimintakiellosta annetun lain 3 ja 11 §:n muuttamisesta	120
4. Laki lastensuojelulain 25 ja 25 d §:n muuttamisesta	121
5. Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 18 §:n muuttamisesta	122
6. Laki rikosrekisterilain 6 §:n muuttamisesta	123
LIITE	124
RINNAKKAISTEKSTIT	124
2. Laki rikoslain muuttamisesta.....	124
3. Laki liiketoimintakiellosta annetun lain 3 ja 11 §:n muuttamisesta	131
4. Laki lastensuojelulain 25 ja 25 d §:n muuttamisesta.....	133
5. Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 18 §:n muuttamisesta	135
6. Laki rikosrekisterilain 6 §:n muuttamisesta	136
SOPIMUSTEKSTI	137

YLEISPERUSTELUT

1 Johdanto

Esityksen tarkoituksena on saattaa kansallisesti voimaan Euroopan neuvoston yleissopimus lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan (CETS 201; jäljempänä *yleissopimus*). Tämän ensimmäisen aihepiiriä koskevan yleissopimuksen voivat allekirjoittaa ja siihen voivat liittyä Euroopan neuvoston jäsenvaltiot sekä sen laatimiseen osallistuneet ei-jäsenvaltiot (Kanada, Japani, Meksiko ja Yhdysvallat). Suomi on allekirjoittanut sopimuksen Lanzaretella pidetyssä Euroopan neuvoston oikeusministerikokouksessa 25 päivänä lokakuuta 2007. Yleissopimus on tullut kansainvälisesti voimaan heinäkuun 2010 alussa. Syyskuun 2010 lopussa yhdeksän Euroopan neuvoston jäsenvaltiota (Albania, Kreikka, Tanska, Alankomaat, San Marino, Serbia, Espanja, Malta ja Ranska) on ratifioinut tai hyväksynyt sopimuksen. Neuvostossa on 47 jäsenvaltiota.

Yleissopimus on tulos pitkäaikaisesta Euroopan neuvostossa tehdystä työstä, johon perustuen Euroopan neuvoston ministerikomitea asetti maaliskuussa 2006 asiantuntijakomitean (Committee of Experts on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse (PC-ES)), jonka tehtäväksi annettiin tarkastella jo olemassa olevien, lasten suojelemista seksuaalista riistoa vastaan koskevien kansainvälisten asiakirjojen täytäntöönpanoa. Tarkastelun tarkoituksena oli arvioida sitä, tarvitaanko uutta kansainvälistä instrumenttia tai olemassa olevien instrumenttien täydentämistä. Tarvittaessa asiantuntijakomitean tuli valmistella uusi instrumentti. Seurauksena oli uuden yleissopimuksen valmistelu, joka tapahtui asiantuntijakomitean viidessä kokouksessa loppuvuonna 2006 ja alkuvuonna 2007. Jo aikaisemmin mainittujen ei-jäsenvaltioiden lisäksi sopimusneuvotteluihin osallistui Euroopan yhteisöjen komissio.

Yleissopimuksen taustalla olevista tekijöistä sen johdannossa mainitaan lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten vahingollisuus lasten terveydelle ja psykososiaaliselle kehityk-

selle, tällaisten rikosten määrän merkittävä kasvaminen erityisesti informaatio- ja viestintäteknologian käytön vuoksi sekä kansainvälisen yhteistoiminnan tarve rikosten estämisessä ja torjunnassa.

Yleissopimus edustaa Euroopan neuvoston viimeaikaista pyrkimystä saada aikaan erittäin laaja-alaisia rikosoikeuden yleissopimuksia, joihin kootaan kaikki keskeinen aihepiiriä koskeva sääntely. Yleissopimuksessa on elementtejä jo olemassa olevista kansainvälisistä asiakirjoista, myös kuitenkin täysin uutta sääntelyä. Esimerkkinä uudesta sääntelystä voidaan mainita se, että yleissopimuksessa ensimmäisenä kansainvälisenä asiakirjana asetetaan velvoite kriminalisoida niin sanottu *grooming*, jota tässä esityksessä kutsutaan lapsen houkuttelemiseksi seksuaalisiin tarkoituksiin. Jo olemassa oleviin instrumentteihin sisältyvät velvoitteet edustavat lisäarvoa niille Euroopan neuvoston jäsenvaltioille, jotka eivät ole aikaisemmin tehneiden asiakirjojen sitomia.

Lapsella yleissopimuksessa tarkoitetaan pääsääntöisesti sen 3 artiklan a kohdan mukaisesti alle 18-vuotiasta henkilöä. Yleissopimus jakaantuu 13 lukuun ja 50 artiklaan, joissa on rikosten ennalta ehkäisemiseen, uhrin suojelemiseen ja auttamiseen, rikosten tekijöihin kohdistettaviin interventio-ohjelmiin ja -toimenpiteisiin, rikosoikeuteen, rikosten tutkintaan, syytetoimenpiteisiin ja rikosoikeudenkäyntiin liittyviä määräyksiä. Varsinkin rikosoikeuden alaan kuuluvien artikloiden osalta sopimusvaltioille annetaan jonkin verran harkinnanvaraava velvoitteiden toteuttamisen suhteen. Velvoitteet voidaan asiasta ja kansallisista olosuhteista riippuen toteuttaa lainsäädäntö- tai muilla toimenpiteillä. Yleissopimuksen täytäntöönpanon valvonnasta huolehtii sopijapuolten komitea.

Yleissopimus koskee voimassa olevan lain mukaisista rikoksista sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämistä, törkeää sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämistä, sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapitoa, raiskausta, törkeää raiskausta, pakottamista sukupuoliyhteyteen, pakottamista

seksuaaliseen tekoon, seksuaalista hyväksikäyttöä, lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä, törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä, seksuaalipalvelujen ostamista nuorelta, paritusta, törkeää paritusta, ihmiskauppaa ja törkeää ihmiskauppaa. Nämä teot säädetään rangaistaviksi rikoslain (39/1889) 17, 20 ja 25 luvussa.

Tätä esityksessä ehdotetaan eräitä lainmuutoksia, joita yleissopimukseen liittyminen ei edellytä. Tämä koskee muun ohessa seksuaalisen teon määritelmää ja lapsiin kohdistuvista hyväksikäyttör rikoksista tuomittavia rangaistuksia.

2 Nykytila

2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö

Tämä esitys perustuu oikeusministeriön asettaman työryhmän mietintöön (oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 34/2010; jäljempänä *työryhmämietintö*), jonka jaksossa 1.2 on laajasti selostettu toimintatapojen kehittymistä ja lainsäädännön muuttumista Suomessa. Jaksossa käsitellään rikosten esittämistä ja selvittämistä sekä rikoslainsäädäntöä.

Lainsäädäntöä ja käytännön menettelytapoja käsitellään jäljempänä eräiden erillisten kysymysten nykytilan arviointia koskevassa jaksossa 2.3 ja artiklakohtaisissa perusteluissa.

2.2 Hyväksikäyttö- ja lapsipornografirikoksia koskevat lukumäärätiedot

Poliisin tietoon tulleiden ja tuomioistuimen käsittelemien rikoslain 20 luvun 6 ja 7 §:n mukaisten rikosten (lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö) lukumäärä on kasvanut tuntuvasti viimeisten viidentoista vuoden aikana. Koska seksuaalirikoksia koskeva rikoslain 20 luku merkittävästi muuttui vuoden 1999 alussa, sitä edeltävän ajan lukumäärät eivät ole vertailukelpoisia 2000-luvun lukumäärien kanssa.

Lapsen seksuaalisia hyväksikäyttöjä ja törkeitä lapsen seksuaalisia hyväksikäyttöjä tuli poliisin tietoon 504 vuonna 2000 ja 1 321

vuonna 2008. Mainittujen vuosien välillä lukumäärä on kasvanut pääosin tasaisesti. Samanlainen kehitys koskee myös käräjäoikeuksissa syyksi luettuja hyväksikäyttör rikoksia (146 vuonna 2000 ja 376 vuonna 2007). Lukumäärän kasvu painottuu lievempiin rikoksiin.

Poliisin tietoon tulleiden hyväksikäyttör rikosten lukumäärien kasvamisesta ei voida suoraan tehdä sellaista johtopäätöstä, että näiden rikosten lukumäärä olisi tosiasiallisesti kasvanut. Lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista osa jää piilorikollisuudeksi. Rikosten kokonaismäärää ja siinä tapahtuvia muutoksia on vaikeaa selvittää.

Poliisin tietoon ja tuomioistuimen käsiteltäväksi tulleiden tapausmäärien muutoksen taustalla on eri yhteyksissä nähty olevan useita syitä, jotka liittyvät viranomaiskontrollin tehostumiseen ja kiinnijäämisriskin kasvun. Hyväksikäytön tunnistamiseen on 2000-luvulla kiinnitetty aikaisempaa enemmän huomiota, mikä on madaltanut ilmoituskynnystä poliisille. Tapausmäärien kasvun taustalla on myös uuden teknologian mahdollistama rikostilanteiden lisääntyminen.

Koska seksuaalirikokset mahdollisesti suuressakin määrin jäävät viranomaistilastojen ulkopuolelle, kyselytutkimukset ovat hyödyllinen keino selvittää rikosten kokonaismäärissä tapahtuneita muutoksia. Kyselytutkimusten tulokset viittaavat siihen, että vakavaksi luonnehdittava lasten seksuaalinen hyväksikäyttö on vähentynyt. Toisaalta kielteisten seksuaalirikosten määrä näyttää lisääntyneen.

Vuonna 2008 lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomittiin käräjäoikeudessa 45 ehdotonta vankeusrangaistusta, joista 8 suoritettiin yhdyskuntapalveluna, 217 ehdollista vankeusrangaistusta (tehosteena 18 oheissakkoa ja 15 yhdyskuntapalvelua) ja 6 sakkorangaistusta. Sakkorangaistuksia tuomittiin tapauksissa, joissa rikoslain 6 luvun 8 §:n nojalla rangaistus määrättiin lievennetyltä rangaistusasteikolta. Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön yrityksestä tuomittiin 8 ehdollista vankeustuomiota. Törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä annettiin 30 ehdotonta ja 8 ehdollista vankeusrangaistusta (tehosteena 3 yhdyskuntapalvelua).

Lapsipornografiarikoksista tuomitaan varsin vähän Tilastokeskuksen tiedoissa näkyviä erillisiä rangaistuksia. Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämisestä tuomittiin ensimmäisessä oikeusasteessa 21 rangaistusta vuonna 2005 (kaikki sakkorangaistuksia), 8 rangaistusta vuonna 2006 (1 ehdoton vankeusrangaistus, 2 ehdollista vankeusrangaistusta ja 5 sakkorangaistusta), 3 rangaistusta vuonna 2007 (1 ehdollinen vankeusrangaistus ja 2 sakkorangaistusta) sekä 10 rangaistusta vuonna 2008 (4 ehdollista vankeusrangaistusta ja 6 sakkorangaistusta). Näinä vuosina mainitun rikoksen yrityksestä ei ole tuomittu rangaistuksia. Törkeästä sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisestä on tuomittu 1 ehdollinen vankeusrangaistus vuonna 2005, vuonna 2006 niin ikään 1 ehdollinen vankeusrangaistus, 1 ehdollinen vankeusrangaistus ja 1 ehdoton vankeusrangaistus vuonna 2007 sekä 4 ehdollista vankeusrangaistusta (tehosteena 1 oheissakko ja 1 yhdyskuntapalvelu) vuonna 2008. Myöskään tämän rikoksen yrityksestä ei ole tuomittu rangaistuksia. Kysymyksessä olevina vuosina sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidosta on tuomittu 21 rangaistusta (5 ehdollista vankeusrangaistusta ja 16 sakkorangaistusta), 9 rangaistusta (3 ehdollista vankeusrangaistusta ja 6 sakkorangaistusta), 21 rangaistusta (5 ehdollista vankeusrangaistusta ja 16 sakkorangaistusta) ja 14 rangaistusta (4 ehdollista vankeusrangaistusta ja 10 sakkorangaistusta).

2.3 Eräiden erillisten kysymysten nykytilan arviointi

Yleissopimuksen velvoitteita koskeva nykytilan arviointi tehdään jäljempänä artikla-kohtaisissa perusteluissa. Tässä jaksossa arvioidaan erikseen kysymyksiä, jotka koskevat seksuaalisen teon määritelmää ja lasten hyväksikäyttör rikoksista tuomittavia rangaistuksia. Nämä ovat olleet yleissopimuksen kansallisen voimaansaattamisen lisäksi tässä lainvalmisteluhankkeessa erikseen selvitettäviä kysymyksiä.

Seksuaalisen teon määritelmä

Rikoslain 20 luvun 10 §:n 2 momentissa olevan määritelmän mukaan seksuaalisella teolla tarkoitetaan tässä luvussa sellaista tekoa, jolla tavoitellaan seksuaalista kiihotusta tai tyydytystä ja joka tekijä ja kohteena oleva henkilö sekä teko-olosuhteet huomioon ottaen on seksuaalisesti olennainen.

Seksuaalisen teon määritelmä kuuluu useiden rikoslain 20 luvussa rangaistavaksi säädettyjen tekojen tunnusmerkistöön. Tämä koskee pakottamista seksuaaliseen tekoon (4 §), seksuaalista hyväksikäyttöä (5 §), lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä (6 §; samalla koskee myös 7 §:n mukaista törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä), seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä (8 §), seksuaalipalvelujen ostamista nuorelta (8 a §) ja paritusta (9 §; samalla koskee myös 9 a §:n mukaista törkeää paritusta).

Tässä yhteydessä tarkasteltavana on seksuaalisen teon määritelmän mukainen tavoite eli seksuaalisen kiihotuksen tai tyydytyksen tavoittelu, joka jäljempänä kerrotuin tavoin on noussut keskustelun kohteeksi. Määritelmään sinällään liittyy yleissopimuksen 18 artiklan 1 kappaleen a kohdan kriminalisointivelvoite. Kohdan mukaan kunkin sopijapuolen on ryhdyttävä tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että tahallisesti tehtynä rangaistavaa on seksuaalinen kanssakäyminen (englanniksi ”engaging in sexual activities”) sellaisen lapsen kanssa, joka asianmukaisten kansallisen lain säännösten mukaan ei ole saavuttanut seksuaalisen toiminnan laillista ikää. Yleissopimuksen selitysmuistion (Explanatory Report) kohdassa 127 todetaan, että yleissopimuksessa ei määritetä termiä ”sexual activities”. Termin merkitys ja laajuus jätetään sopijapuolten harkintaan.

Seksuaalisen teon määritelmän osalta sen perusteluissa (HE 6/1997 vp, sivu 189/I) lausutaan, että seksuaalisen teon käsitettä on pyritty määrittelemään edellyttämällä teon tavoitteena olevan seksuaalinen kiihotus tai tyydytys. Määritelmä osoittaa, että seksuaalisella teolla on oltava merkitystä ihmisen sukupuolivietin kannalta. Sukupuolille ominaiset muut teot eivät kuulu määrittelyn piiriin. Aikaisemman hallituksen esityksen mukaan

seksuaalisen teon käsitettä rajaa vaatimus siitä, että teon on oltava seksuaalisesti olennainen kohteena oleva henkilö sekä teko-olosuhteet huomioon ottaen. Muun muassa tekijän ja teon kohteena olevan henkilön iällä ja keskinäisellä suhteella on vaikutusta siihen, millaista tekoa voidaan pitää seksuaalisesti olennaisena tai ylipäänsä seksuaalisena. Esimerkiksi vanhempiensa lapseensa kohdistamat hellydenosoitukset eivät ole yleensä yhtälailla seksuaalisesti virittyneitä kuin samanikäisten vastaavanlaiset koskettelut. Usein teon seksuaalisuus on sidoksissa teko-olosuhteisiin. Aikaisemmassa esityksessä todetaan, että teko, joka toisissa olosuhteissa tähtää seksuaaliseen tyydytykseen, saattaa joissakin olosuhteissa olla epäseksuaalinen.

Seksuaalisen teon määritelmä on noussut keskustelun kohteeksi varsinkin korkeimman oikeuden ennakkoratkaisun KKO 2005:93 myötä. Kysymyksessä oli tapaus, jossa isä oli antanut alaikäisille lapsilleen toistuvasti pitkiä kielisuudelmia, joihin oli liittynyt suun ympäristön nuoleskelua, sekä hyväillyt heidän vartaloitaan. Korkeimman oikeuden tuomiosta ilmenevillä perusteilla katsottiin jääneen näyttämättä, että isä olisi syyllistynyt lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön.

Korkein oikeus totesi tuomiossaan lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan rikoksen tunnusmerkistön perusedellytyksenä olevan, että tekijä tavoittelee teollaan seksuaalista kiihottusta tai tyydytystä. Rangaistavuus edellyttää, että tämä voidaan todeta tai päätellä teon laadusta tai muista olosuhteista. Esille ei ole tullut sellaisia seikkoja, jotka viittaisivat vastaajalla olleen taipumusta käyttää lapsia seksuaalisesti hyväkseen. Korkein oikeus katsoi esitetyn selvityksen perusteella, että vastaajalla ei ole ollut seksuaalista tarkoitusta. Näyttöä ei ollut esitetty myöskään siitä, että hän olisi ollut seksuaalisesti kiihottunut ollessaan tekemisissä lasten kanssa. Pelkästään siitä seikasta, että vastaajan menettely on todettu lasten kehityksen kannalta vahingolliseksi, ei voida vielä päätellä, että kysymyksessä olisi ollut rikoslain 20 luvun 10 §:n 2 momentissa tarkoitettulla tavalla ”seksuaalinen teko”.

Korkeimman oikeuden ratkaisu on osaltaan ollut johtamassa 11 päivänä syyskuuta 2007 päivätyyn oikeusministeriölle toimitettuun

valtakunnansyyttäjän kirjeeseen, jossa esitetään rikoslain 20 luvun 10 §:n 2 momentin muuttamista niin, että siitä poistetaan seksuaalisen kiihottuksen tai tyydytyksen tavoittelua koskeva osa. Ratkaisun perusteella muutenkin seksuaalisen teon määritelmää on tältä osin pidetty ongelmallisena. Huomiota on kiinnitetty esimerkiksi hovioikeusratkaisuun, jolla syyte hylättiin tapauksessa, jossa mieshenkilö oli uimahallin altaassa työntänyt sormen usean kerran 10-vuotiaan pojan peräaukkoon. Hovioikeus totesi korkeimman oikeuden edellä mainittuun ratkaisuun viitaten kiihottuksen tai tyydytyksen tavoittelun päättämisen tapahtuvan teon laadusta tai muista olosuhteista. Hovioikeuden mukaan jutussa ei tullut esille sellaisia seikkoja, jotka olisivat viittaneet vastaajalla olevan taipumusta käyttää lapsia hyväkseen. Oikeus kiinnitti huomiota myös siihen, että teko tapahtui julkisissa tiloissa ja oli ulkopuolisten havaittavissa. Tämäkin viittasi siihen, ettei teolla ollut seksuaalista tarkoitusta. Näyttöä ei liioin esitetty, että vastaaja olisi ollut seksuaalisesti kiihottunut tapahtuma-aikana. Hovioikeuden ratkaisun osalta on kiinnitetty huomiota siihen, että ratkaisussa ei esitetty mitään selityksiä sen suhteen, miksi vastaaja oli menettelyt syytteessä kerrotulla tavalla.

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön kriminalisoimisella on siis tarkoitus suojella lasta häntä vahingoittavilta seksuaalisilta teoilta. Tämä tavoite voidaan johtaa myös kansainvälisistä velvoitteista (yleissopimuksen 4 artikla ja Yhdistyneiden Kansakuntien lapsen oikeuksien yleissopimuksen (SopS 59—60/1991) 34 artikla), joiden mukaan kaikenlainen lasten seksuaalinen riisto ja hyväksikäyttö on estettävä ja lasta on suojeltava kaikilta seksuaalisen riiston ja hyväksikäytön muodoilta.

Rikoslain 20 luvun 10 §:n perusteluissa korostetaan tilanteen kokonaisarviointia, ja seksuaalisen teon määritelmäsäännöstä tulkittaessa huomiota on kiinnitettävä myös rangaistussäännöksen tarkoitukseen, joka lain esitöiden (HE 6/1997 vp, s. 181/I) mukaan on lapsen suojeleminen häntä vahingoittavilta seksuaalisilta teoilta. Tästä huolimatta rikosasian käsittelyn lopputulokseksi voi tulla se, että teko arvioidaan lapsen seksuaaliselle kehitykselle vahingolliseksi mutta jää siitä

huolimatta seksuaalirikoksia koskevien säännösten soveltamisen ulkopuolelle. Lapsen kannalta tarkasteltuna merkitystä ei tulisi olla tekijän teolle mielikäivällä tavoitteella. Ottamatta kantaa edellä selostettujen tuomioistuinnratkaisujen oikeellisuuteen voimassa olevan lainsäädännön kannalta, vaarana voidaan todeta joka tapauksessa olevan, että nykyinen seksuaalisen teon määritelmä johtaa yleisen oikeustajun vastaisiin ja lapsen suojaamisen tavoitteen kanssa ristiriitaisiin lopputuloksiin.

Muutkin seikat puoltavat sitä, että seksuaalisen teon määritelmästä poistetaan kiihotuksen tai tyydytyksen tavoittelua koskeva osa. Muissakaan tekorikoksissa (esimerkiksi henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset) teon rangaistavuuden kannalta merkitystä ei ole sillä, missä tarkoituksessa henkilö haluaa saavuttaa tunnusmerkistön mukaisen seurauksen. Voimassa olevan lain valmistelutöissä tällaisen lisäedellytyksen mukaan ottamiselle ei ole esitetty erityisiä perusteita.

Mitä tulee tekijän tarkoitukseen tai hänen mieltämiinsä seikkoihin, sovellettavaksi tulee joka tapauksessa rikoslain 3 luvun 6 §:n säännös tahallisuudesta. Kaikki rikoslain 20 luvussa rangaistaviksi säädetty teot ovat rangaistavia vain tahallisina. Mainitun pykälän mukaan tekijä on aiheuttanut tunnusmerkistön mukaisen seurauksen tahallaan, jos hän on tarkoittanut aiheuttaa seurauksen taikka pitänyt seurauksen aiheutumista varmana tai varsin todennäköisenä. Seuraus on säännöksen mukaan aiheutettu tahallaan myös, jos tekijä on pitänyt sitä tarkoittamaansa seuraukseen varmasti liittyvänä. Lapsiin kohdistuvissa hyväksikäyttörikoksissa tunnusmerkistön mukainen seuraus muodostuu hyväksikäyttösäännöksen (20 luvun 6 tai 7 §) ja kysymyksessä olevan määritelmäsäännöksen yhdistelmä.

Seksuaalisen kiihotuksen tai tyydytyksen tavoittelun näyttäminen toteen voi myös olla vaikeata. Erektion ja muiden kiihottuneisuuden ilmenemismuotojen puuttuminen tai se, etteivät ulkopuoliset tee niistä havaintoja, ei välttämättä osoita, ettei henkilö olisi teollaan tavoitellut seksuaalista kiihotusta tai tyydytystä. Vaikka seksuaalista kiihotusta tavoittelevissa lapsiin kohdistuvissa rikoksissa on tavallista, että tekoja ei tehdä muiden nähden, tästäkään ei voida tehdä pitkälle meneviä

johtopäätöksiä. Joillekin tekijöille rikos voi tuottaa jopa suurempaa nautintoa muiden henkilöiden seurattessa sen tekemistä. Lisäksi lapsen seksuaalisen hyväksikäytön taipumukset pyritään salaamaan, jolloin taipumuksista olevien tietojen puuttumisellakaan ei tulisi olla sellaista merkitystä, jota puuttumiselle on oikeuskäytännössä annettu.

Ainakin lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten osalta seksuaalisen teon määritelmästä tulisi poistaa seksuaalisen kiihotuksen tai tyydytyksen tavoittelua koskeva osa, jolloin jäljelle jää teon seksuaalisen olennaisuuden objektiivinen arvioiminen ulkoisesti havaittavista seikoista lähtien. Määritelmä koskee kuitenkin aikaisemmin todetulla tavoilla myös aikuisiin kohdistuvia seksuaalirikoksia. Edellä lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten osalta esitetty (erityisen rangaistavuuden edellytyksen asettaminen ilman erityisiä perusteita ja näyttövaikeudet) koskee pitkälti aikuisiin kohdistuvia rikoksia. Tältä osin kysymys ei ole lasten rikosoikeudellisen suojan parantamisesta, vaan yleisesti seksuaalisen itsemääräämisoikeuden suojaamisesta, joka on voimassa olevan rikoslain 20 luvun toinen keskeinen tavoite (HE 6/1997 vp, s. 170/I). Tähän suojaamiseen liittyy se, että seksuaalirikokset voivat myös aikuiselle aiheuttaa vakavia, jopa elinikäisiä psyykkisiä vahinkoja. Tietyt seksuaalirikokset voivat lisäksi kohdistua sekä lapsiin että aikuisiin. Kaiken kaikkiaan johdonmukaisuussyistä on vaikea perustella sitä, että kysymyksessä oleva erityisedellytys poistettaisiin vain lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten osalta. Seksuaalisen teon määritelmän muuttamisen tulisi koskea kaikenikäisiin kohdistuvia rikoksia, joiden tunnusmerkistössä sellainen teko mainitaan.

Lasten hyväksikäyttörikoksista tuomittavat rangaistukset

Yleistä

Yleissopimuksen 27 artiklan 1 kappaleen mukaan kunkin sopijapuolen on varmistettava, että sopimuksen perusteella kriminalisoiduista rikoksista voidaan rangaista tehokkain, suhteellisin ja varoittavin rangaistuksin ottamatta huomioon niiden vakavuus. Lisäksi yleis-

sopimuksen 28 artiklassa on määräyksiä sei-koista, jotka on otettava huomioon raskaat-tavina olosuhteina rangaistuksia määrättäessä. Viimeksi mainittu artikla koskee tapauksia, joissa

- a) rikos vahingoitti vakavasti uhrin fyysistä tai henkistä terveyttä,
- b) rikosta edelsi tai siihen liittyi kidutusta tai vakavaa väkivaltaa,
- c) rikoksen kohteena oli erityisen haavoit-tuva uhri,
- d) rikosentekijä oli perheen jäsen, asui lapsen kanssa tai käytti väärin valta-asemaansa,
- e) rikoksen tekivät useat henkilöt yhdessä,
- f) rikos on tehty rikollisen järjestön osana,
- g) rikosentekijä on aikaisemmin tuomittu samanlaisista rikoksista.

Yleissopimuksen selitysmuistion kohdassa 195 esitetty huomioon ottaen 28 artikla ei edellytä sitä, että laissa säädettäisiin erityisiä määräämisperusteita lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista tuomittaville rangaistuk-sille. Yleissopimuksessa asetettu velvoite voi toteutua yleisten rangaistuksen määräämis-säännösten puitteissa ja myös siten, että hen-kilö tuomitaan useasta seksuaalirikoksesta tai seksuaalirikoksen ohella jostakin muusta sa-malla kertaa tehdystä rikoksesta.

Yleissopimuksen 27 ja 28 artiklaa käsitel-lään tarkemmin jäljempänä yksityiskohtaisis-sa perusteluissa. Jo tässä yhteydessä käsitel-lään erikseen artikloihin liittyviä lapsen sek-suaalisesta hyväksikäytöstä ja törkeästä lap-sen seksuaalisesta hyväksikäytöstä määrättä-viä rangaistuksia sekä rangaistuskäytännön mahdollisesti edellyttämiä muutostarpeita ja toimenpiteitä. Oikeuspoliittisen tutkimuslai-toksen huhtikuussa 2009 julkaistu tutkimus lasten seksuaalisen hyväksikäytön rangais-tuskäytännöstä (Oikeuspoliittisen tutkimus-laitoksen tutkimustiedonantoja 92) oli osal-taan johtamassa siihen, että yleissopimuksen kansallista voimaansaattamista koskevassa hankkeessa tehtäväksi annettiin myös lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten rangaistusta-son tehokkuuden ja oikeasuhtaisuuden arvi-ointi. Erityistä huomiota oli kiinnitettävä eh-dollisen vankeusrangaistuksen yleisyyteen rikoksista tuomittavana rangaistuksena.

Rikoslain 20 luvun 6 §:n 1 momentin mu-kaan lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä

on tuomittava vankeuteen enintään neljäksi vuodeksi se, joka 1) on sukupuoliyhteydessä kuuttatoista vuotta nuoremman lapsen kans-sa, 2) koskettelemalla tai muulla tavoin tekee kuuttatoista vuotta nuoremmalle lapselle sek-suaalisen teon, joka on omiaan vahingoitta-maan hänen kehitystään, tai 3) saa hänet ryh-tymään 2 kohdassa tarkoitettuun tekoon. Lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä ei kui-tenkaan pidetä 1 momentissa tarkoitettua te-koa, jos osapuolten iässä tai henkisessä ja ruumiillisessa kypsytydessä ei ole suurta eroa (2 momentti). Pykälän 3 momentin mukaan lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomi-taan myös se, joka menettelee 1 momentissa tarkoitettulla tavalla kuusitoista mutta ei kah-deksaatoista vuotta täyttäneen lapsen kanssa, jos tekijä on lapsen vanhempi tai vanhem-paan rinnastettavassa asemassa lapseen näh-den sekä asuu lapsen kanssa samassa talou-nessa. Yritys on rangaistava (4 momentti).

Rikoslain 20 luvun 7 §:n 1 momentin mu-kaan rikosentekijä on tuomittava törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä van-keuteen vähintään yhdeksi ja enintään kym-meneksi vuodeksi, jos lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä 1) kohteena on lapsi, jolle rikos lapsen iän tai kehitystason vuoksi on omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa, 2) rikos tehdään erityisen nöyryyttävällä tavalla tai 3) rikos on omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa lapselle hänen tekijää kohtaan tun-temansa erityisen luottamuksen tai muuten tekijästä erityisen riippuvaisen asemansa vuoksi. Teon katsominen törkeäksi lapsen seksuaaliseksi hyväksikäytöksi edellyttää li-säksi, että rikos on myös kokonaisuutena ar-vostellen törkeä. Yritys on rangaistava (2 momentti).

Rikoslain 20 luvun 6 §:ssä siis varsin yleis-luonteisesti kuvataan lapsen seksuaalisen hy-väksikäytön tekotapoja, jotka ovat merkityk-sellisiä myös arvioitaessa sitä, onko henkilö syyllistynyt törkeään lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön. Lapsiin kohdistuvien hy-väksikäyttörikosten tekotavat ovatkin täs-mentyneet lain valmistelutöiden (HE 6/1997 vp) ja oikeuskäytännön perusteella. Suku-puoliyhteys ja kosketteleminen siis mainitaan tunnusmerkistössä nimenomaisesti. Muina rikoksen tekotapoina voidaan mainita seu-raavat:

- lapsen houkutteleva katsomaan masturbointia, yhdyntää tai pornografisia elokuvia,

- seksuaalisesti latautuneiden tapahtumien kertominen lapselle,

- seksuaalisväritteisten tekstiviestien, sähköpostien ja kirjeiden lähettäminen lapselle,

- lapsen saaminen toimimaan seksuaalisväritteisellä tavalla vastaajan seuratussa lapsen toimintaa (esimerkiksi seurataan alusvaatteita sovitettavaa lasta, pakotetaan lapsi pukemaan paljastavat vaatteet, saadaan lapsi masturboimaan tai virtsaamaan tekijän päälle, pyydetään lasta piirtämään sukupuolielimiä esittäviä kuvia, saadaan lapsi riisuutumaan alastomaksi, valokuvataan alastonta lasta ja pyydetään lasta esiintymään pornografisessa kuvassa),

- vastaajan sukupuolielinten näyttäminen lapselle (myös web-kameran välityksellä),

- pornografisten kuvien näyttäminen,

- itsetyydytystä kuvaavien eleiden esittäminen,

- lapsen suuteleva (tähän liittyvää rajasta koskee aikaisemmin selostettu korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 2005:93) ja

- muussa yhteydessä normaaliin kanssakäymiseen tai lapsen hoitamiseen kuuluvat lapsen halaaminen, nostelu, syliin ottaminen, kylvettäminen ja riisuminen sekä perhepiirissä tapahtunut alasti kulkeminen, kun ne ovat tapahtuneet esimerkiksi lapsen sukupuolielinten koskettelun tai muun seksuaalisen teon yhteydessä.

Rikoslaisissa ei ole mitään rikosta koskevia erityisiä säännöksiä rangaistuksen mittaamisesta ja rangaistuslajin valinnasta. Tuomioistuimien on rangaistusta määrätessään sidottu rikoslain 6 luvun säännöksiin, joiden mukaan rangaistukseen vaikuttavat tekoon ja tekijään liittyvät tapauskohtaiset olosuhteet. Toisaalta on otettava huomioon myös rangaistuskäytännön yhtenäisyys. Rangaistus on luvun 4 §:n mukaan mitattava niin, että se on oikeudenmukaisessa suhteessa rikoksen vahingollisuuteen ja vaarallisuuteen, teon vaikuttimiin sekä rikoksesta ilmenevään muuhun tekijän syyllisyyteen. Enintään kahden vuoden vankeusrangaistus voidaan 9 §:n 1 momentin mukaan määrätä ehdolliseksi, jollei rikoksen vakavuus, rikoksesta ilmenevä teki-

jän syyllisyys tai tekijän aikaisempi rikollisuus edellytä ehdottomaan vankeuteen tuomitsemista. Alle 18-vuotiaana tehdystä rikoksesta ei kuitenkaan saa tuomita ehdottomaan vankeusrangaistukseen, elleivät painavat syyt sitä vaadi (9 §:n 2 momentti).

Rangaistuksen määräämiseen saattavat edellä mainittujen säännösten lisäksi vaikuttaa muut rikoslain 6 luvussa säädetty määräämisperusteet, kuten koventamisperusteet (5 §; esimerkiksi tekijän aikaisempi rikollisuus), lieventämisperusteet (6 §; esimerkiksi rikoksen tekemiseen vaikuttanut huomattava painostus, uhka tai muun sen kaltainen seikka) ja kohtuullistamisperusteet (7 §; esimerkiksi tekijälle rikoksesta johtunut tai hänelle tuomiosta aiheutuva muu seuraus). Lapsiin kohdistuvissa hyväksikäyttörikoksissa voi tulla sovellettavaksi myös rikoslain 6 luvun 8 § rangaistusasteikon lieventämisestä. Tämä tulee kysymykseen esimerkiksi tapauksissa, joissa tekijä on tehnyt rikoksen alle 18-vuotiaana tai joissa asteikon lieventämiseen on 6 tai 7 §:ssä mainituilla tai muilla poikkeuksellisilla perusteilla tuomioissa mainittavia erityisiä syitä. Rangaistusasteikon lieventäminen voi johtaa sakkorangaistuksen tuomitsemiseen silloin, kun rikoksesta on säädetty rangaistukseksi ainoastaan vankeutta.

Lapsiin kohdistuvien hyväksikäyttörikosten rangaistustason oikeellisuuden arviointi on vaikea tehtävä. Kuten edellä esitetystä ilmenee, nämä rikokset vaihtelevat tekotavoiltaan ja rangaistavuudeltaan huomattavasti. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksesta sinällään saadaan tietoa siitä, minkälaisia rangaistuksia eri tekotapojen rikoksista tuomitaan. Tutkimuksessa ei kuitenkaan tavoitteenasettelunsa vuoksi arvioida sitä, tuomitaanko lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista sellaisia rangaistuksia, joita niiden vahingollisuus ja vaarallisuus sekä muut rikoslain 6 luvussa säädetty rangaistuksen määräämisperusteet edellyttävät.

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksessa ei myöskään verrata lapsiin kohdistuvien hyväksikäyttörikosten rangaistusten tasoa muista rikoksista tuomittaviin rangaistuksiin. Tämä liittyy siihen, että lainsäätäjät yleistään suhteuttaa rikoksia vakavuudeltaan toisiinsa niistä säädettyjen rangaistusasteikojen kautta. Eri rikoksista tuomittavien ran-

gaistusten vertailusta ei ole välttämättä saatavissa käyttökelpoisia tietoja. Rikoslainsäädännöstä sinällään löytyy rangaistusasteikkoja, jotka ainakin osittain vastaavat lapsen seksuaalisen hyväksikäytön rangaistusasteikkoa. Nämä rangaistusasteikot kuitenkin pääsääntöisesti koskevat rikosten törkeitä tekemuotoja, mikä vähentää tällaisten vertailujen hyödynnettävyyttä.

Rangaistusasteikkojen muutoksilla lainsäätäjä voi ohjata vinoutuneeksi havaittua rangaistuskäytäntöä oikeaan suuntaan tai osoittaa, että käsitys kysymyksessä olevan teon rangaistavuudesta on muuttunut. Tällaisia muutoksia tehdään kuitenkin varsin maltillisesti ja harvoin, yleensä laajempien uudistusten yhteydessä tehtävässä tiettyjen rikosten kokonaisarvioinnissa. Yleensä muutostilanteissa on pyrkimyksenä rangaistusten ankaroituaminen vähimmäis- tai enimmäisrangaistuksen korottamisen kautta. Rangaistuskäytäntöä ohjaavaa vaikutusta on myös korkeimman oikeuden ennakkoratkaisuilla. Niitä on kuitenkin annettu varsin vähän lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten rangaistuksista.

Rangaistustasoa arvioitaessa on hyvä muistaa se, että rangaistusten merkitystä rikosten torjunnassa ei ole syytä ylikorostaa. Suuri merkitys on muilla yleissopimuksessakin esiin nostetuilla keinoilla, joilla lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia voidaan torjua. Esimerkkeinä voidaan mainita lasten kanssa työskentelevien rikostaustan tehokas selvittäminen ja rikoksiin syyllistyneille henkilöille annettava hoito.

Johtopäätösten tekeminen vertailevassa mielessä eri valtioiden rangaistussäännöksistä ja niiden sisältämistä rangaistusasteikoista on aina vaikeaa. Tämä liittyy erityisesti siihen, että samanlaista tekoa tarkoittavat rikosnimikkeet vaihtelevat maittain. Yksittäisiä rikoksia koskevista säännöksistä ei voikaan tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä, tärkeää on kiinnittää huomiota rangaistussäännösten, tässä tapauksessa seksuaalirikosrangaistussäännösten muodostamaan kokonaisuuteen.

Kansainvälistä vertailua koskevista varauksista huolimatta voidaan todeta, että *Ruotsissa* (suojaikäraja 15 vuotta) lapsen hyväksikäyttöririkoksia vastaavat rikokset jakautuvat

viiden tekemuotoon, joista tapauksesta riippuen voidaan tuomita vähintään 14 päivää ja enintään 10 vuotta vankeutta. *Norjassa* sovellettavat rangaistussäännökset riippuvat siitä, onko uhri ollut tekohetkellä alle 14-vuotias vai alle 16-vuotias. Ensiksi mainituksa tilanteessa tapauksesta riippuen voidaan tuomita vähintään 14 päivän ja enintään 21 vuoden vankeusrangaistus ja jälkimmäisessä tilanteessa tapauksesta riippuen vähintään 14 päivän ja enintään 15 vuoden vankeusrangaistus. *Tanskassa* (suojaikäraja 15 vuotta) vähimmäisrangaistus on 7 päivää vankeutta ja enimmäisrangaistus tapauksesta riippuen 8 tai 12 vuotta vankeutta. Saksassa hyväksikäyttörikosten rangaistussäännökset myös jakautuvat useisiin pykäliin, joiden soveltamisen kannalta on merkitystä sillä, onko uhri ollut alle 14-vuotias vai alle 16-vuotias. Lievimmistä teoista voidaan määrätä sakkorangaistus ja vakavimmista teoista enintään 10 vuoden vankeusrangaistus.

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksen johtopäätösten mukaan perusmuotoisen hyväksikäyttöririkoksen oikeuskäytäntö on epäyhtenäistä. Yhtenäisen lainkäytön esteiden poistamiseen on jo kiinnitetty huomiota. Oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain (370/2007) uuden, joulukuun 2010 alussa voimaan tulevan 34 a §:n 1 momentin mukaan tuomioistuin voi luovuttaa toiselle tuomioistuimelle salassa pidettävän oikeudenkäyntiasiakirjan, jota toinen tuomioistuin tarvitsee lainkäytön yhtenäisyyden varmistamiseksi käsiteltävänä olevan asian ratkaisua harkitessaan. Momentin perusteluissa (HE 102/2009 vp) todetaan, että oikeudenkäyntiasiakirjalla tarkoitetaan asiakirjaa, joka on toimitettu tuomioistuimelle tai laadittu tuomioistuimessa oikeudenkäyntiä varten. Perustelujen mukaan tuomioistuimilla voi olla tarve saada tutustua toisessa tuomioistuimessa ratkaistuun asiaan liittyviin oikeudenkäyntiasiakirjoihin erityisesti sellaisissa asioissa, joita on harvoin tuomioistuimessa vireillä ja joissa ei ole syntynyt vakiintunutta oikeuskäytäntöä. Tällaisia rikoksia voivat olla esimerkiksi lapsiin kohdistuvat hyväksikäyttöririkokset. Yhtenäisen oikeuskäytännön edistämässä koulutuksella on tärkeä merkitys.

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimus rangaistustietojen osalta

Lapsiin kohdistuvien hyväksikäyttör rikosten rangaistuskäytäntöä käsitellään lähemmin Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksessa (erityisesti s. 42—63). Tässä on mahdollista esittää vain yhteenvetoa tutkimuksen tuloksista.

Tutkimuksen mukaan hyväksikäyttöä pidetään törkeänä erityisesti silloin, kun lapsi on nuori (lähinnä alle 10-vuotiaat lapset), tekijänä on lapsen vanhempi tai hyväksikäyttö on jatkunut pitkään, esimerkiksi useita vuosia. Erityisen nöyryyttävään tekotapaan liittyvää kvalifiointiperustetta on sovellettu esimerkiksi silloin, kun tekijän ja lapsen väliseen kanssakäymiseen ei ole voinut liittyä vähäisintäkään läheisyyden tuomaa tunnesidettä, lapsi on saatu ryhtymään tekoon valheiden perusteella, rikoksen tekemiseen on osallistunut useita henkilöitä tai tekotapaan on liittynyt sitomista tai muuta väkivaltaa.

Törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan yleensä ehdotonta vankeutta (75 prosenttia rangaistuksista, keskipituus 3 vuotta 4 kuukautta vankeutta). Ehdollisten vankeusrangaistusten keskipituus on 1 vuosi 7 kuukautta. Ehdollista vankeutta voidaan tuomita esimerkiksi, kun kvalifiointi ei liity tekotapaan vaan ainoastaan tekijän ja uhrin suhteeseen, tekotapana on koskettelu, kysymys on yksittäisistä tekokerroista tai vastaaja tuomitaan alle 18-vuotiaana tehdystä teosta.

Pelkästään koskettelua käsittävästä törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan keskimäärin 2 vuotta 6 kuukautta vankeutta, sukupuoliyhteydestä 3 vuotta 7 kuukautta vankeutta ja pakottamista sisältävästä teosta (syyksi luettu myös raiskausrikos) 5 vuotta 11 kuukautta vankeutta. Lapsen nuori ikä ja rikoksen pitkä kesto vaikuttavat rikoksen törkeäksi kvalifioimisen lisäksi rangaistuksen kestoja pidentävästi. Vastaajan rikostausta vaikuttaa pidentävän rangaistuksia, mutta erot eivät ole aineistossa tilastollisesti merkittäviä. Törkeässä tekemuodossa noin kaksi kolmasosaa tapauksista käsittää sukupuoliyhteyden.

Perusmuotoisesta lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan pääsääntöisesti

(80 prosenttia rangaistuksista) ehdollista vankeutta (keskipituus 6 kuukautta 15 päivää). Ehdottomien vankeusrangaistusten keskipituus on 1 vuosi 3 kuukautta. Ehdottomien vankeusrangaistusten osuus jonkinasteisen pakottamisen sisältävien tekojen (syyksi ei ole kuitenkaan luettu raiskausta) osalta on noin 30 prosenttia rangaistuksista ja sukupuoliyhteyden sisältävien tekojen osalta vajaa 20 prosenttia rangaistuksista. Kun perusmuotoinen rikos sisältää pelkästään koskettelua, tuomitaan teosta harvoin ehdotonta vankeutta. Ehdottoman vankeuden osuus nousee, kun teko on jatkunut pitkään tai kohdistuu useaan uhriin. Sakkoja voidaan määrätä esimerkiksi silloin, kun kysymys on seurustelusuhteesta tai kun tekijänä on nuori henkilö. Perustekomuodon rangaistusten pituus ei juuri vaihtele sen mukaan, onko tekotapana koskettelu vai sukupuoliyhteys. Perusmuotoisista rikoksista noin puolet käsittää sukupuoliyhteyden.

Tutkimuksen tulosten mukaan rangaistuksen keston kannalta merkitystä on sillä, onko uhri saavuttanut 12 vuoden iän. Näissä tapauksissa ei tuomita yleensä lyhyitä ehdollisia vankeusrangaistuksia (perustekomuoto). Sukupuoliyhteydestä alle 12-vuotiaan lapsen kanssa tuomitut ehdottomat vankeusrangaistukset ovat yleensä pituudeltaan vähintään 2 vuotta, jolloin teko myös katsotaan törkeäksi.

Johtopäätökset

Kun arvioidaan lapsen kohdistuvien hyväksikäyttör rikosten rangaistuksia oikeuskäytännön perusteella, voidaan todeta, että törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan pääosin ehdottomia ja keskimääräiseltä kestoiltaan pitkiä vankeusrangaistuksia. Tarvetta vaikuttaa lainsäädännöllisin ratkaisuin rangaistuskäytäntöön ei tältä osin ole.

Rikoslain 20 luvun 6 §:ssä rangaistavaksi säädetyn lapsen seksuaalisen hyväksikäytön osalta tilanne on toinen. Kun seksuaalirikoksia koskevia rangaistussäännöksiä yli kymmenen vuotta sitten edellisen kerran laajasti muutettiin, päädyttiin lainsäädäntöratkaisuihin, joiden tuloksena tuomitavat rangaistukset eivät joiltakin osin vastaa tämänhetkistä käsitystä tämän rikoksen paheksuttavuudesta

ja vahingollisuudesta. Lasten suojeleminen seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan on niin kansainvälisesti kuin kansallisesti korostunut tämän vuosituhannen aikana. Tämä liittyy lisääntyneeseen tietoon näiden rikosten vahingollisesta luonteesta. Yksi keino suojelua koskevan tavoitteen saavuttamiseen on riittävästä rangaistustasosta huolehtiminen, mikä erityisesti seksuaalirikosten kohdalla liittyy rikoslainsäädännön moraalialueeseen vaikuttamiseen.

Lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä on säädetty enintään neljän vuoden vankeusrangaistus. Kun vähimmäisrangaistuksesta ei rangaistussäännöksessä sanota mitään, tämä tarkoittaa rikoslain 2 c luvun 2 §:n 2 momentin nojalla sitä, että vähimmäisrangaistus on 14 vuorokautta vankeutta. Tällainen rangaistusasteikko on hyvin poikkeuksellinen. Yleensä neljän vuoden enimmäisrangaistuksen omaaville rikoksille on säädetty neljän kuukauden vähimmäisrangaistus, joskin näissä tapauksissa rikokset ovat nimikkeeltään törkeitä ja niistä on näin ollen säädetty lievemmin rangaistava tekemuoto.

Usein rangaistustason asianmukaisuutta arvioitaessa ja rangaistustasosta keskusteltaessa kiinnitetään huomiota rikoksesta säädettyyn enimmäisrangaistukseen. Huomion kiinnittäminen enimmäisrangaistuksiin on yleistä varsinkin kansainvälisten instrumenttien rangaistustasoa koskeissa määräyksissä. Käytännössä merkityksellisempää oikeuskäytännön ohjaamiseen liittyy on kuitenkin rikoksesta säädetty vähimmäisrangaistus. Pelkästään sen korottamisella saadaan aikaan haluttuja vaikutuksia oikeuskäytäntöön. Tämä liittyy siihen rikosoikeuden yleisten oppien uudistamista koskeissa valmistelutöissäkin (HE 44/2002 vp, s.179) todettuun seikkaan, että rangaistuskäytäntöjä selvitettyä on tuomittujen rangaistusten havaittu yleensä liikkuvan asteikon keskivaiheen alapuolella. Rangaistusasteikon käytetyin osa tuntuu usein olevan asteikon ensimmäinen neljännes. Tämä kertoo rikosten käytännön ilmenemismuotojen jakautuman määrätynlaisesta vinoudesta: lieviä tapauksia on aina enemmän kuin törkeitä. Lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomituista vankeusrangaistuksista noin kolmasosa on alle neljän kuukauden mittaisia.

Lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä saatava tekojen laajan kirjon vuoksi arvioitavaksi tulla lieväksi katsottavia, esimerkiksi sanalliselle tasolle jääviä tekoja. Suhteettoman ankaran rangaistusvastuun välttämiseksi poikkeuksellisia tapauksia varten on kuitenkin käytettävissä rikoslain 6 luvun 8 §:n mukainen rangaistusasteikon lieventäminen, joka mahdollistaa sekä säädettyä vähimmäisrangaistusta lievemmän vankeusrangaistuksen että sakkorangaistuksen tuomitsemisen. Tekoja voi myös koskea rikoslain 20 luvun 6 §:n 2 momentti, jonka mukaan tekijä ei syyllisty lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön tapauksissa, joissa osapuolten iässä tai henkisessä ja ruumiillisessa kypsyydessä ei ole suurta eroa. Viimeksi mainittua säännöstä ehdotetaan tässä esityksessä muutettavaksi niin, että säännöksen sanamuoto vastaa paremmin sen tarkoitusta. Kun otetaan huomioon muutkin edellä mainitut seikat, tässä esityksessä ehdotetaan lapsen seksuaalisen hyväksikäytön vähimmäisrangaistuksen korottamista neljään kuukauteen.

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tapauksista oman ryhmänsä muodostavat ne, joissa tekijä on ollut lapsen kanssa sukupuoliyhteydessä rikoslain 20 luvun 10 §:n 1 momentissa tarkoitettussa merkityksessä. Mainitun pykälän mukaan sukupuoliyhteydellä tarkoitetaan kyseisessä luvussa sukupuolielimellä tapahtuvaa tai sukupuolieliimeen kohdistuvaa tunkeutumista toisen kehoon. Seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja ruumiillisen koskemattomuuden suojaamisen kannalta sukupuoliyhteyden sisältävää tekoa voidaan lähtökohtaisesti pitää vakavampana kuin tekoa, jossa on ainoastaan koskettelua tai jossa fyysistä kontaktia tekijän ja uhrin välillä ei ole ollenkaan. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksessa huomio kiinnittyy siihen, että perusmuotoisista hyväksikäyttörikoksista suuri osuus eli noin puolet käsittää sukupuoliyhteyden. Ankaria rangaistuksia näytetään tuomittavan vain tapauksissa, joissa sukupuoliyhteys on ollut nuoren eli alle 12-vuotiaan lapsen kanssa.

Kun rikoskaaren 6 luvun seksuaalirikossäännöksiä uudistettiin vuonna 2005 Ruotsissa, siellä sukupuoliyhteyden käsittävä teko nostettiin sääntelyssä erityisasemaan. Rikosnimikkeeksi otettiin ”lapsen kohdistuva

raiskaus”. Mainittu teko säädetään rangaistavaksi rikoskaaren 6 luvun 4 §:ssä. Rangaistukseksi on tuomittava vankeutta vähintään kaksi ja enintään kuusi vuotta, törkeissä tapauksissa vähintään neljä ja enintään kymmenen vuotta. Toisaalta vähemmän vakavaksi arvioiduissa teoissa on tuomittava lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä enintään neljän vuoden vankeuteen (rikoskaaren 6 luvun 5 §).

Sukupuolilyhteyden johtavien tekojen osalta on otettava huomioon se, että seksuaalisissa tilanteissa lapsen kyky muodostaa ja ilmaista tahtonsa on puutteellinen. Tämä liittyy erityisesti sen ennakointiin, mihin kanssakäymisen tilanteessa tulee johtamaan. Kuten Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksesta ilmenee, perusmuotoisenkin hyväksikäyttörikoksen yhteydessä tekijä saattaa käyttää jonkinlaista pakottamista, mikä ei kuitenkaan johda tuomitsemiseen hyväksikäyttörikoksen lisäksi raiskauksesta. Uhrin tahdonmuodostukseen liittyvistä syistä perusteita on sille, että lähtökohtaisesti ankarammin arvioitaisiin sukupuolilyhteyden johtavat teot niissäkin tapauksissa, joissa tekijä ei uhrin taivuttamiseksi käytä rikoslain 20 luvun 1—3 §:n mukaisesti väkivaltaa tai sen uhkaa. Tämä olisi toteutettavissa siten, että teon johtaminen sukupuolilyhteyden lisättäisiin törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistöön kvalifiointiperusteena. Muutosta nykytilanteeseen ei aiheutuisi siinä, että raiskausrikos voisi edelleen tulla kysymykseen hyväksikäyttörikoksen ohessa, jolloin rikoksentehtyjä tuomitaan rangaistukseen molemmista rikoksista.

3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

Esityksen tarkoituksena on hyväksyä yleissopimus ja saattaa se kansallisesti voimaan Suomessa. Tältä osin esityksen tavoitteet ovat samoja kuin sopimuksenkin tavoitteet. Tarkoitus on ensinnäkin edistää lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten ennaltaehkäisyä ja viranomaisyhteistyötä näiden rikosten ehkäisemisessä ja torjunnassa. Sopimuksella pyritään myös parantamaan uhrien suojelua ja avustamista, saamaan aikaiseksi kattava ja asianmukaiseen rikosvastuuseen johtava ri-

kosoikeudellinen sääntely sekä tehostamaan rikosprosessia lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten käsittelyssä.

Lasten suojeleminen ja rikosvastuun toteuttaminen kuitenkin edellyttävät myös sellaisia lainsäädäntömuutoksia, joihin yleissopimus ei nimenomaisesti velvoita. Jäljempänä selostettavista keskeisistä ehdotuksista tämä koskee esimerkiksi lapsiin kohdistuvia hyväksikäyttörikoksia koskevia lainsäädäntömuutoksia.

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön vähimmäisrangaistus korotettaisiin neljäksi kuukaudeksi vankeutta. Sukupuolilyhteys kuuttatoista vuotta nuoremman lapsen kanssa katsottaisiin lähtökohtaisesti törkeäksi lapsen seksuaaliseksi hyväksikäytöksi. Nuoreen kohdistuvan seksuaalipalvelujen ostamisen enimmäisrangaistus korotettaisiin yhdestä vuodesta kahdeksi vuodeksi vankeutta.

Lakiin lisättäisiin rangaistussäännökset lapsen houkuttelemisesta seksuaalisiin tarkoituksiin. Mainittuun rikokseen voisi syyllistyä ensinnäkin se, joka ehdottaa tapaamista tai muuta kanssakäymistä lapsen kanssa siten, että ehdotuksen sisällöstä tai olosuhteista muuten ilmenee tekijän tarkoituksena olevan valmistaa lapsipornografiaa tai kohdistaa lapseen hyväksikäyttörikos. Lapsen houkuttelemisesta seksuaalisiin tarkoituksiin tuomittaisiin myös se, joka viettelee lapsen korvausta vastaan tarjoamaan seksuaalipalveluja tai esiintymään sukupuolisiveellisyyttä loukkaavassa järjestetyssä esityksessä. Rangaistavaksi säädettäisiin myös sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraaminen.

Lapsipornografiaa koskevien rangaistussäännösten tunnusmerkistöjä täsmennettäisiin ja täydennettäisiin. Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidon tekotavat yhtenäistettäisiin levittämistä koskevien tekotapojen kanssa, jolloin hallussapitorangaistussäännöksen soveltamisessa nykyisin käytettävät eräät rangaistavuuden rajoitukset poistuisivat. Hallussapitoon voisi syyllistyä myös, jos hankkii esimerkiksi sopimukseen perustuvan käyttöoikeuden kautta pääsyn lapsipornografiaa sisältävään kuvaan tai tallenteeseen ilman aineiston fyysistä halluutta ottamista.

Seksuaalisen teon määritelmästä poistettaisiin rangaistavuuden edellytys, jonka mukaan tekijän on tavoiteltava seksuaalista kiihotusta tai tyydytystä. Kaikki yleissopimuksen mukaiset rikokset olisivat lapsen kohdistuessaan virallisen syytteen alaisia. Asianomistajan vakaalla tahdolla ei myöskään olisi merkitystä syyteoikeuden käyttämisen kannalta. Oikeushenkilön rangaistusvastuu ulotettaisiin koskemaan myös lapsen houkuttelemista seksuaalisiin tarkoituksiin, kun tapaamisen tai muun kanssakäymisen tarkoituksena on valmistaa lapsipornografiaa. Yleissopimuksen mukaisten rikosten osalta poistettaisiin kaksoisrangaistavuuden vaatimus.

Syyteoikeuden erityistä vanhentumista koskevaa säännöstä täydennettäisiin niin, että myös lapsen kohdistunut pakottaminen seksuaaliseen tekoon, seksuaalinen hyväksikäyttö, paritus, törkeä paritus, ihmiskauppa ja törkeä ihmiskauppa vanhentuivat aikaisintaan uhrin täyttäessä kaksikymmentäkahdeksan vuotta. Ikärajaksi tulisi kaksikymmentäkolme vuotta, jos kysymys on sellaisesta lapsen houkuttelemisesta seksuaalisiin tarkoituksiin, joka koskee seksuaalipalvelujen tarjoamista korvausta vastaan tai esiintymistä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavassa järjestetyssä esityksessä.

Liiketoimintakiellosta annettua lakia muutettaisiin niin, että liiketoimintakieltoon voitaisiin määrätä henkilö, joka on liiketoiminnassa syyllistynyt pornografiarikokseen taikka kahdeksatoista vuotta nuorempaan henkilöön kohdistuneeseen paritus- tai ihmiskaupparikokseen. Liiketoimintakielto voitaisiin määrätä väliaikaisena, jos se on tarpeen sellaisen rikoksen tekemisen estämiseksi.

Muun ohessa sosiaali- ja terveydenhuollon, opetustoimen, nuorisotoimen, sosiaalipalvelujen tai terveydenhuollon palvelujen tuottajan, opetuksen tai koulutuksen järjestäjän, seurakunnan tai muun uskonnollisen yhdyskunnan ja koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa harjoittavan yksikön palveluksessa tai luottamustoimessa oleville henkilöille sekä kaikille terveydenhuollon ammattihenkilöille säädettäisiin oikeus tehdä salassapitovelvollisuuden estämättä ilmoitus poliisille, kun heillä on tehtävässään tietoon tulleiden seikkojen perusteella syytä epäillä kahdeksatoista vuotta nuorempaan henkilöön koh-

distunutta seksuaalirikosta. Lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisessä käytettävään rikosrekisteriotteeseen merkitäisiin myös pornografia- ja seksuaalirikoksista tuomitut sakkorangaistukset.

Yleissopimuksen hyväksyminen ja voimaansaattaminen sekä siihen liittyen lasten suojelemisen tavoitteen toteuttaminen edellyttävät myös huomion kiinnittämistä käytännön toimintatapoihin. Tältä osin kysymys on toimimisesta nykyisen lainsäädännön puitteissa. Esityksen yksityiskohtaisissa perusteluissa yleissopimuksen artikloiden käsittelyn yhteydessä tuodaan esiin näkemyksiä nykyisissä käytännössä olevista puutteista ja toimintatapojen kehittämistarpeista. Tämä koskee esimerkiksi rikosentekijöiden hoitoa ja muita vastaavia interventioimenpiteitä koskevan järjestelmän kehittämistä nykyisestä sekä uhrin informoimista mahdollisimman aikaisessa vaiheessa oikeuksistaan ja siitä, mistä hän voi hakea apua.

4 Esityksen vaikutukset

Esityksen ehdotuksia voidaan luonnehtia vaikutuksiltaan yhteiskunnallisiksi. Tämä koskee lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten paheksuttavuuden korostamista sekä heidän perus- ja ihmisoikeuksiensa ja seksuaalisen itsemääräämisoikeutensa suojan parantamista. Tältä kannalta merkityksellisiä ovat erityisesti perustuslaissa suojatut oikeudet henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen (7 §) ja yksityiselämän suojaan (10 §).

Esityksen ehdotusten voidaan toteutessaan jossakin määrin arvioida vähentävän lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia. Näiden rikosten ehkäisemiseksi ja niistä aiheutuvien haittojen vähentämiseksi merkitystä on kuitenkin, vieläpä suuressa määrin muilla kuin rikosoikeuden keinoilla. Näihin muihin keinoihin (esimerkiksi lasten koulutus, suurelle yleisölle suunnatut tiedotuskampanjat, vironomaisyhteistyö sekä rikokseen mahdollisesti syyllistyvien ja jo syyllistyneiden hoito) ja niihin liittyviin ongelmiin on kiinnitetty huomiota esityksessä. Rikosten yhteiskunnalle ja uhreille aiheuttamien haitallisten vaikutusten vuoksi myös näihin muihin keinoihin on syytä panostaa. Rikosten ennalta ehkäisemisestä aiheutuvia tulevaisuudessa säästy-

viä kustannuksia ei voida kuitenkaan esittää euromääräisinä, hyödyt eivät ole välttämättä kaikilta osin edes rahassa mitattavia.

Esityksen ehdotukset eivät toteuttaessaan muuttaisi viranomaisten tehtäviä tai niiden välisiä toimivaltasuhteita. Viranomaisten työmäärään kohdistuvia vaikutuksia olisi rikoslainsäädäntöä, ilmoitusoikeutta poliisille ja sakkojen huomioon ottamista rikostaustan selvittämismenettelyssä koskevilla lainsäädäntömuutoksilla. Voidaan olettaa, että jonkin verran nykyistä enemmän asioita tulee käsiteltäviksi esitutkinnassa, syyteharkinnassa ja tuomioistuimessa. Työmäärän tosiasiallista lisääntymistä eri portaissa on erittäin vaikeaa arvioida ottaen huomioon myös lainsäädäntömuutosten ja lainsäädännön toimeenpanoon liittyvien ennalta ehkäisevien toimenpiteiden vaikutus.

Mahdollinen viranomaisten työmäärän lisääntyminen toteutuu käytännössä asteittain vuodesta 2012 alkaen, ja uudistuksen vaikutukset viranomaisten henkilöstötarpeeseen täsmentyvät vasta useita vuosia lainsäädännön voimaantulon jälkeen. Jos kokemukset tuolloin osoittavat, että uudistus lisää merkittävästi esimerkiksi oikeusviranomaisten työmääriä ja henkilöstötarvetta, asia on otettava huomioon valtion talousarvion valmistelussa.

Erikseen on arvioitava lapsiin kohdistuvia hyväksikäyttörikoksia koskevien säännösten muutosten vaikutuksia vankilukuun. Lähinnä tämä koskee sitä, että sukupuolipuoliyhteyden sisältävät hyväksikäyttörikokset jatkossa lähtökohtaisesti katsottaisiin törkeiksi lapsen seksuaalisiksi hyväksikäyttöiksi. Myös tämän muutoksen tarkkoja vaikutuksia on erittäin vaikeaa arvioida.

Työryhmämietinnössä päädyttiin siihen, että lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskeviin tunnusmerkistöihin tehtävät muutokset johtaisivat vankilassaolovuosien lisääntymiseen 180 vuodelle ja samalla päivittäisen vankiluvun kasvuun keskimäärin 180 vangilla. Jo työryhmämietinnössä todetaan, että vankiluvun muutos ei välttämättä ole kuitenkaan niin suuri kuin arvion tekemisessä käytetyillä laskelmallisilla muuttujilla saadaan. Törkeiksi muuttuvista hyväksikäyttörikoksista ei mahdollisesti tuomita ehdottomia vankeusrangaistuksia niin paljon kuin törkeistä

lapsen seksuaalisista hyväksikäytöistä nyt tuomitaan eikä niin pitkiin ehdottomiin vankeusrangaistuksiin kuin törkeistä hyväksikäytöistä nykyisin tuomitaan. Varauksellisesti voi suhtautua myös työryhmän käyttämään muuttujaan, jonka mukaan noin puolet perusmuotoisista hyväksikäyttörikoksista muuttuisi törkeiksi lapsen seksuaalisiksi hyväksikäyttöiksi. Vaikka edelleen arvion tekemiseen liittyy runsaasti epävarmuustekijöitä, tässä yhteydessä päivittäisen vankiluvun kasvuksi arvioidaan 120 vankia, mikä sekin on huomattava määrä.

Vankiluvun kasvun vaikutusten arvioinnissa merkitystä on muuttuvilla kustannuksilla, jotka ovat 7 000 euroa vangilta vuodessa. Muuttuvien kustannusten määrä olisi näin ollen 840 000 euroa vuodessa. Vaikutukset vankilahenkilöstön tarpeeseen ovat vaikeasti arvioitavissa, koska käynnissä on hankkeita (esimerkiksi valvontarangaistuksen käyttöönotto ottaminen ja yhdyskuntaseuraamusten kehittäminen), jotka toteutuessaan ilmeisesti johtavat vankien määrään vähentymiseen nykyisestä. Lisähenkilöstön tarvetta kuitenkin syntyy. Jos vankeinhoidon henkilöstön mitoitus säilyy kireänä, mainitun suuruinen vankimäärän kasvu voi aiheuttaa vuosikymmenen puolivälissä sellaista henkilöstötarpeen lisääntymistä Rikosseuraamuslaitoksessa, jota ei voi kaikilta osin kattaa henkilöstövoimavaroja uudelleen kohdentamalla.

Rikoslain 3 luvun 2 § rikoslainsäädännön säännösten ajallisesta soveltamisesta tarkoittaa sitä, että uusia säännöksiä tullaan soveltamaan vasta niiden voimaantulon jälkeen tehtyihin eli käytännössä aikaisintaan vuonna 2012 tehtyihin tekoihin. Kun otetaan huomioon rikosten paljastumiseen liittyvä viive, asian käsittely rikosprosessissa, valitustapaüksissa tapahtuva tuomion täytäntöönpanokelpoisuuden viivästyminen sekä ehdotoman vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon valmistelu, vaikutukset vankeinhoitoon toteutuvat vähitellen ja toteutuvat täysimääräisesti vasta useiden vuosien kuluttua. Kysymyksessä olevien vankeinhoidon kustannusten kattaminen on kuitenkin otettava huomioon tulevien vuosien valtion talousarvion valmistelussa.

Kustannusvaikutuksia on lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä

koskevasta rikosrekisterilain (770/1993) muutoksesta, jonka mukaan selvittämisessä käytettävään rikosrekisterin otteeseen merkitään myös pornografia- ja seksuaalirikoksista tuomitut sakot ja joka koskee Oikeusrekisterikeskuksen toimintaa. Sakkorekisteritietojen ottaminen mukaan rikostaustakyselyyn siten, että rikosrekisterin ja sakkorekisterin tiedot voidaan automaattisesti tuottaa yhdelle otteelle, edellyttää tietojärjestelmämuutoksia, jotka aiheuttavat noin 280 000 euron kustannukset vuodelle 2011. Kyselyjen käytännön toteutus sitoo Oikeusrekisterikeskuksessa vuodesta 2012 alkaen noin puolen henkilötyövuoden työpanoksen, mikä merkitsee noin 30 000 euron laskennallista kustannusta. Jos näitä tietojärjestelmämuutoksia ei tehtäisi, sakkorekisteritietojen manuaalinen läpikäyminen vaatisi olennaisesti suuremman henkilötyöpanoksen ja Oikeusrekisterikeskukselle aiheutuvat kustannukset nousisivat huomattavasti korkeammiksi. Lisäksi huomioon on otettava se, että sakkorekisterikyselyjen laajentamiselle saattaa tulevaisuudessa olla muutakin tarvetta. Tietojärjestelmämuutokset olisi saatava valmiiksi vuoden 2011 aikana, koska rikosrekisterilain muutosta tullaan käytännössä soveltamaan heti sen voimaantulon jälkeen.

Rikosvahinkolain (1204/2005) mukaan seksuaalirikoksen uhrille maksetaan valtion varoista korvausta muun ohessa henkilövahingosta ja kärsimyksestä. Korvaus henkilövahingosta määrätään lähinnä henkilövahingon laadun ja vaikeusasteen perusteella. Korvaus kärsimyksestä määrätään sen kärsimyksen perusteella, jonka seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaus on omiaan aiheuttamaan ottaen erityisesti huomioon loukkauksen laatu, loukatun asema, loukkaajan loukatun välinen suhde sekä loukkauksen julkisuus. Teon rikosoikeudellisella luonnehdinnalla ei ole välitöntä merkitystä sen kannalta, kuinka suurta vahinkoa ja kärsimystä teon katsotaan uhrille aiheuttavan. Sukupuoliyhteyden sisältävän teon lisäämisellä törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistöön ei siten olisi vaikutusta määrättävien korvausten suuruuteen. Mitä tulee uusiin rangaistaviin tekoihin (esimerkiksi lapsen houkuttelemisen seksuaalisiin tarkoituksiin), niiden ei voida ainakaan useimmiten

katsoa vielä loukkaavan lapsen seksuaalista itsemääräämisoikeutta niin, että maksettavaksi tulisi kärsimyskorvausta rikosvahinkolain nojalla. Myös henkilövahingon aiheutuminen tällaisen teon seurauksena olisi todennäköisesti poikkeuksellista. Voidaankin arvioida, että esityksen ehdotuksilla ei toteutessaan olisi sanottavaa vaikutusta valtion varoista rikosvahinkolain nojalla maksettavien korvausten määrään.

5 Asian valmistelu

Oikeusministeriö asetti 7 päivänä huhtikuuta 2009 työryhmän valmistelemaan yleissopimuksen voimaansaattamista sekä arvioidaan nykyisten kansallisten toimenpiteiden riittävyttä lasten seksuaalisen riiston ja hyväksikäytön ehkäisyssä. Työryhmän tehtäväksi annettiin arvioida yleissopimuksen edellyttämiä lainsäädännön muutostarpeita ja sitä, miten sopimuksen velvoitteet muuten vastaavat Suomessa hyväksytyt menettelytapoja. Arviointi oli ulotettava myös rikoslain 20 luvun 10 §:n 2 momentissa säädettyyn seksuaalisen teon määritelmään. Lisäksi arvioitavaksi tuli lainsäädäntö, joka koskee lasten kanssa työskentelevien rikostaustojen selvittämistä. Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten rangaistustason tehokkuus ja oikeasuhtaisuus tulivat myös työryhmän arvioitavaksi. Erityistä huomiota oli kiinnitettävä ehdollisen vankeusrangaistuksen yleisyyteen rikoksista tuomittavana rangaistuksena. Työryhmän oli valmisteltava tarvittavat lainsäädäntömuutokset. Mietintö oli laadittava hallituksen esityksen muotoon.

Työryhmämietintö luovutettiin 4 päivänä toukokuuta 2010. Lausuntokierroksella mietinnöstä annettiin 63 lausuntoja, joista on laadittu tiivistelmä (oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 67/2010). Lausunnonantajat ja lausuntojen sisältö ilmenevät tiivistelmästä. Hallituksen esityksen valmistelussa on tehty lausuntopalautteen edellyttämät muutokset.

Työryhmä ehdotti merkittäviä muutoksia tehtäväksi lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annettuun lakiin (504/2002; jäljempänä *rikostaustan selvittämislaki*). Muutosehdotukset koskivat muun ohessa selvittämismenettelyn ulottamista

yleisesti oikeushenkilön hyväksi tapahtuvaan vapaaehtoistoimintaan. Jo mietinnössä todettiin, että rikostaustan selvittämistä koskevan lainsäädännön uudistamistarpeiden selvittäminen ja tarvittavien muutosten valmisteleminen on iso tehtävä, joka on vaikeasti läpivietävissä tämän hankkeen osana. Lähtökohdana aina on, että lainsäädäntöehdotusten tulee perustua huolelliseen nykytilanteen arviointiin, jonka perustana ovat muun ohessa käytännön kokemukset. Mietinnössä todetaan, että mitään selvitystä tai arviointia ei ole rikostaustan selvittämislain muuttamistarpeista. Mietinnön mukaan saattaakin olla tarpeen perustaa erillinen lainsäädäntöhanke mainitun lain muutosten valmistelemista varten. Myös useat lausunnonantajat katsoivat, että työryhmän ehdotukset vaativat vielä perusteellista lisävalmistelua mukaan lukien lainsäädännön muutostarpeiden selvittämi-

nen. Tällaista lisävalmistelua ei ole voitu tehdä tämän esityksen valmistelussa.

6 Riippuvuus muista esityksistä

Samanaikaisesti tämän esityksen kanssa annetaan hallituksen esitys rikoslain 20 luvun muuttamisesta. Esityksessä muun ohessa ehdotetaan, että raiskausrikokseksi katsottaisiin se, että tekijä on sukupuoliyhteydessä uhrin kanssa käyttämällä hyväksi tämän puolustuskyvyttömyyttä silloinkin, kun tekijä ei ole itse aiheuttanut sellaista tilaa. Molemmissa esityksissä ehdotetaan muutettavaksi mainitun luvun 12 §:ää, joten esitysten käsittely on tältä osin sovitettava yhteen eduskunnassa. Eduskunnan käsiteltävänä on myös hallituksen esitys, jossa ehdotetaan rikosrekisterilain 6 §:n muuttamista (HE 164/2010 vp).

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1 Yleissopimuksen sisältö ja sen suhde Suomen lainsäädäntöön**I luku Tarkoitus, syrjimättömyysperiaate ja määritelmät**

1 artikla. *Tarkoitus.* Artiklan 1 kappaleen mukaan yleissopimuksen tarkoituksena on (a) ehkäistä ja torjua lasten seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä; (b) suojella seksuaalisen riiston ja seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi joutuneiden lapsiuhrien oikeuksia; (c) edistää kansallista ja kansainvälistä yhteistoimintaa lasten seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan. Sen varmistamiseksi, että sopijapuolet soveltavat sopimuksen säännöksiä tehokkaasti, perustetaan sopimuksella erityinen valvontajärjestelmä (2 kappale).

Artiklan edellyttämiä kansallisia toimenpiteitä käsitellään tarkemmin II—VIII luvussa, kansainvälistä yhteistyötä IX luvussa (38 artiklassa) sekä sopijapuolten komitean toimintaan perustuvaa valvontajärjestelmää X luvussa.

2 artikla. *Syrjimättömyysperiaate.* Artiklassa todetaan, että sopijapuolten on sovellettava yleissopimuksen määräyksiä, erityisesti mahdollisuuksia käyttäen uhrien oikeuksien turvaamiseksi tarkoitettuja toimenpiteitä siten, ettei ketään syrjitä millään perusteilla kuten sukupuolen, rodun, värin, kielen, uskonnon, poliittisen tai muun vakaumuksen, kansallisen tai sosiaalisen alkuperän, kansalliseen vähemmistöön kuulumisen, omaisuuden, syntyperän, seksuaalisen suuntautuneisuuden, terveydentilan, vammaisuuden tai muun aseman perusteella.

Selitysmuistion kohdissa 41—43 todetaan, että artiklaan otettu syrjimisperusteita koskeva lista pohjautuu Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen (SopS 19/1990) 14 artiklaan ja että se ei ole tyhjentävä. Muistion mukaan syrjintäkieltoa on tulkittu Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä johdonmukaisesti siten, ettei kaikki erilainen tai erottelava kohtelu ole syrjivistä. Ihmisten tai tapausten erilaisen kohtelun on katsottu olevan syrjivää silloin, kun tällaisel-

le kohtelulle ei ole mitään objektiivista ja järkevää syytä. Tällä tarkoitetaan sitä, että erilaisella kohtelulla tulee tavoitella oikeudenmukaista päämäärää ja että suhteen käytettyjen keinojen ja asetettujen tavoitteiden välillä tulee olla järjellinen ja kohtuullinen.

Yhdenvertaisuudesta säädetään perustuslain 6 §:ssä, jonka 2 momentin mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Kun otetaan huomioon se, että myöskään mainitussa perustuslain säännöksessä oleva kiellettyjen syrjintäperusteiden lista ei ole tyhjentävä, säännös pääpiirteiltään ja tarkoitukseltaan vastaa artiklaa. Lisäksi perustuslain pykälässä on vielä lapsia koskeva 3 momentti, jonka mukaan heitä on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti.

Perustuslaista ilmenevää perusteetonta eri asemaan asettamisen kieltoa tehostaa rikoslain 11 luvun 11 §:n kriminalisointi. Pykälän mukaan rangaistavaa syrjintänä on muun ohessa se, että elinkeinotoiminnassa, ammatin harjoittamisessa, virkatoiminnassa tai muussa julkisessa tehtävässä asettaa jonkun ilmeisen eriarvoiseen tai muita olennaisesti huonompaan asemaan rodun, kansallisen tai etnisen alkuperän, ihonvärin, kielen, sukupuolen, iän, perhesuhteiden, sukupuolisen suuntautumisen, perimän, vammaisuuden tai terveydentilan taikka uskonnon, yhteiskunnallisen mielipiteen, poliittisen tai ammatillisen toiminnan taikka muun näihin rinnastettavan seikan perusteella. Rangaistukseksi on tuomittava sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta.

3 artikla. *Määritelmät.* Yleissopimuksessa tarkoitetaan (a) ”lapsella” jokaista alle 18-vuotiasta henkilöä; (b) ”lasten seksuaalisella riistolla ja seksuaalisella hyväksikäytöllä” käyttäytymistä, jota tarkoitetaan sopimuksen artikloissa 18—23; (c) ”uhrilla” jokaista seksuaalisen riiston tai seksuaalisen hyväksikäytön kohteena olevaa lasta.

Mitä tulee lapsen määritelmään, joissakin rikosoikeuden artikloissa annetaan sopijapuolille oikeus määritellä ikäraja, jota nuorempaan lapseen kohdistuva teko on rangaistava. Määritelmän ikäraja ei siis koske yleissopimusta kokonaisuudessaan. Suomessa lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ovat pääsääntöisesti rangaistavia vain alle 16-vuotiaaseen lapseen kohdistuvina. Lapsen määritelmään liittyy se, että rikostutkinta on aloitettava lapsen ikää koskevasta epävarmuudesta huolimatta (34 artiklan 2 kappale).

Yleissopimuksessa ei siis varsinaisesti määritellä ”seksuaalista riistoa” ja ”seksuaalista hyväksikäyttöä”, vaan ne yhdessä saavat sisältönsä kriminalisointivelvoitteita koskevien artikloiden kautta. Sopimuksessa veloitetaan kriminalisoimaan seksuaalinen hyväksikäyttö (18 artikla), lapsiprostituution liittyvät rikokset (19 artikla), lapsipornografiaan liittyvät rikokset (20 artikla), lapsen pornografisiin esityksiin liittyvät rikokset (21 artikla), lasten turmeleminen (22 artikla) sekä lasten houkutteleminen seksuaalisiin tarkoituksiin (23 artikla).

Rikoksen uhrin määritelmään liittyy se, että Suomessa eräiden yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluvien rikosten kohteena oleva henkilö ei ole välttämättä kyseisen rikoksen asianomistaja. Tämä voi koskea lapsipornografiarikoksia, seksuaalipalvelujen ostamista nuorelta ja paritusrikoksia. Kun tarkastellaan yleissopimuksen uhria koskevia määräyksiä, sopimuksen ei voida katsoa edellyttävän uhrille ehdottomasti annettavaa asianomistajan asemaa rikosprosessissa. Joissakin tapauksissa uhri voi olla prosessiin osallistuva todistaja. On lisäksi huomattava, että usein kysymyksessä olevien rikosten kohteena oleva henkilö on asianomistaja, jos hänen henkilöllisyytensä saadaan selville ja jos hän rikosprosessiin osallistuu. Tämä koskee tapauksia, joissa rikoksen kohde on ollut teon aikaan alle 16-vuotias. Tällöin on samalla täytynyt lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tai törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistö. Lapsi on joka tapauksessa hyväksikäyttörikoksen asianomistaja. Muutenkin lapsipornografiarikosten, seksuaalipalvelujen ostamisrikosten ja paritusrikosten yhteydessä saatetaan tehdä muita rikoksia (esi-

merkiksi pakottaminen), joiden asianomistaja kohdehenkilö on. Lisäksi uhrille on saattanut aiheutua teosta korvattavaa vahinkoa, joka perustaa hänelle asianomistajan aseman.

Selitysmuistion kohdassa 51 korostetaan sitä, ettei seksuaalisen riiston tai hyväksikäytön tosiseikkojen tarvitse olla vahvistettuja (englanniksi ”established”) ennen kuin lasta voidaan pitää uhrina. Tätä selitysmuistion kohtaa voidaan pitää jossakin määrin epäselvänä, mutta ei Suomen lainsäädännön tai täällä omaksuttujen menettelyiden kannalta ongelmallisena. Esitutinnan aloittaminen mukaan lukien henkilön asema tutkinnassa ei edellytä mitään vahvaa selvitystä rikoksen tapahtumisesta. Esitutkintalain 2 §:n mukaan poliisin tai muun esitutkintaviranomaisen on toimitettava esitutkinta, kun sille tehdyn ilmoituksen perusteella tai muutoin on syytä epäillä, että rikos on tehty. Esitutinnan aloittamiskynnys on syytekynnystä ja etenkin tuomitsemiskynnystä matalampi.

II luku **Ennaltaehkäisevät toimenpiteet**

4 artikla. Periaatteet. Artiklan mukaan kunkin sopijapuolen on ryhdyttävä tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin ehkäistäkseen kaikenlaisen lasten seksuaalisen riiston ja seksuaalisen hyväksikäytön sekä suojellakseen lapsia.

Artikla ilmaisee sopijapuolille asetetun veloitteen lisäksi yleissopimuksen pääasiallisen tarkoituksen eli lasten seksuaalisen riiston ja seksuaalisen hyväksikäytön ehkäisemisen. Artiklan sanamuoto kuvastaa sopijapuolten tarkoitusta laatia yleissopimus siten, että se jättää kansallisesti päätettäväksi ne keinot, joilla sopimuksen asettamat velvoitteet täytetään. Yleissopimus ei edellytä siinä määrätävistä asioista säädettävän laissa, vaan myös muunlaiset keinot ovat käytettävissä.

5 artikla. Lasten kanssa työskentelevien henkilöiden rekrytointi, koulutus ja tietoisuuden herättäminen. Artiklan 1 kappaleen mukaan kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin lisätäkseen tietoisuutta lasten suojelusta ja oikeuksista niiden henkilöiden keskuudessa, jotka ovat säännöllisesti tekemisissä lasten kanssa opetus-, terveys-, sosiaaliturva-, oikeus- ja

poliisitoimisektoreilla ja urheiluun, kulttuuriin sekä vapaa-ajan toimintaan liittyvillä aloilla.

Kappaleessa ei siis viitata ainoastaan ammattinsa puolesta lasten kanssa tekemisissä oleviin henkilöihin, vaan kappale on jätetty avoimeksi koskemaan kaikkia lasten kanssa tekemisissä olevia. Näin on saatu katetuksi myös vapaaehtoistyötä lasten parissa tekevät henkilöt. Viittaus lasten oikeuksiin tarkoittaa Yhdistyneiden Kansakuntien lapsen oikeuksien yleissopimuksessa mainittuja oikeuksia kuten oikeutta elämään (6 artikla), oikeutta tulla suojelluksi kaikenlaiselta fyysiseltä tai henkiseltä väkivallalta mukaan lukien seksuaalinen hyväksikäyttö (19 artikla) sekä oikeutta tulla suojelluksi taloudelliselta hyväksikäytöltä (32 artikla). (selitysmuistion kohdat 54 ja 55).

Kappaleeseen liittyvässä 2 kappaleessa todetaan, että kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin varmistaa, että 1 kappaleessa mainituilla henkilöillä on riittävää tietoa lasten seksuaalisesta riistosta ja seksuaalisesta hyväksikäytöstä, keinoista tunnistaa ne ja artiklassa 12 (1) mainitusta mahdollisuudesta. Viitatus kappaleen mukaan kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, etteivät kansallisen lain salassapitoa koskevat säännökset, jotka kalavat tiettyjä lasten kanssa tekemisiin joutuvia ammattilaisia, estä näiden ammattilaisten mahdollisuutta ilmoittaa lasten suojelusta vastaaville mistä tahansa tilanteesta, jossa heillä on perusteltua syytä epäillä, että lapsi on seksuaalisen riiston tai seksuaalisen hyväksikäytön uhri.

Selitysmuistion (kohta 56) mukaan 2 kappale ei edellytä erityisen koulutuksen järjestämistä. Saman voi katsoa koskevan myös 1 kappaletta. Kappaleessa mainittu ”riittävä tieto” voidaan saavuttaa yleisen koulutuksen yhteydessä tai muulla tiedon välittämällä, joka antaa kyseisille henkilöille mahdollisuuden tunnistaa seksuaalisen riiston tai seksuaalisen hyväksikäytön uhriksi joutuneet lapset mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Sopijapuolten päätettäväksi jää, miten tämä tavoite saavutetaan. Artiklan 1 ja 2 kappaleen voi kuitenkin katsoa edellyttävän, että käytettävissä olevaa tietoa ja aineis-

toa riittävän tehokkaasti levitetään tai muuten saatetaan lasten kanssa säännöllisesti tekemisissä olevien henkilöiden saataville.

Monipuoliseen koulutuskäyttöön soveltuvia oppaita ja käsikirjoja koskien lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia on viime vuosina valmistunut useita. Lääkäreille annettiin vuonna 2001 lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tutkimiseen käyvän hoidon ohjeet, jotka julkaistiin Aikakauskirja Duodecimissa. Hoitosuosituksen päivitti vuonna 2006 Suomalaisen Lääkäriseura Duodecimin ja Suomen Lastenpsykiatriayhdistyksen asettama työryhmä. Hoitosuosituksen tavoitteena on edistää ja kehittää hyvää käytäntöä koskien lapsen seksuaalisen hyväksikäyttöepäilyn tutkimista terveydenhuollossa. Suositus on tarkoitettu toimintaohjeeksi terveydenhuollon ammattihenkilöille sekä tiedoksi lastensuojeluviranomaisille, poliisille ja oikeusviranomaisille.

Sosiaali- ja terveysministeriön asettama työryhmä sai vuonna 2003 valmiiksi suositukset lasten pahoinpitelyn ja seksuaalisen hyväksikäytön selvittämisestä. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus (Stakes) julkaisi suositukset laajassa oppaassa (”Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja pahoinpitelyn selvittäminen. Asiantuntijatyöryhmän suositukset sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstölle. Stakesin oppaita 55”). Ohjeet koskevat muun ohessa lastensuojeluilmoituksen tekemistä, rikosilmoituksen tekemistä, akuuttien tilanteiden tutkimista sosiaali- ja terveydenhuollossa päivystysluonteisesti, poliisin pyytämien selvitysten tekemistä sairaaloissa ja perheneuvoloissa, lapsen haastattelun suorittamista, edunvalvojan määräämistä lapselle ja lähestymiskiellon hakemista.

Lisäksi on syytä mainita Sirpa Taskisen ja Jorma Antikaisen toimittama opas ”Seksuaalisesti hyväksikäytettyjen lasten ja lapsia hyväksikäyttäneiden nuorten hoito”, joka ilmestyi Stakesin julkaisuna vuonna 2006. Väestöliitto on vuonna 2009 julkaissut kirjan ”Eikö se kuulu kenellekään? Rohkene kohdata seksuaalisesti kaltoinkohdeltu nuori”, jonka tarkoituksena on tarjota nuorten kanssa työskenteleville ammattilaisille keinoja ja valmiuksia seksuaalisen kaltoinkohdellun koh-

teeksi joutuvan nuoren ammatilliseen kohtaamiseen.

Päivi Hirvelän vuonna 2006 valmistunut väitöskirja ”Rikosprosessi lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa” on suunnattu ennen kaikkea syyttäjille, asianajajille, tuomareille ja poliiseille, jotka käsittelevät lapsiin kohdistuneita seksuaalirikoksia. Teosta voidaan hyödyntää myös muiden sektoreiden koulutuksessa.

Sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön osalta artiklan 1 ja 2 kappaleen velvoitteet liittyvät täydennyskoulutukseen, josta säädetään terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa (559/1994) ja sosiaalihuoltolaissa (710/1982). Näistä ensiksi mainittuun liittyviä työnantajan ja työntekijän velvoitteita täsmennettiin vuonna 2004 kansanterveyslain (66/1972) ja erikoissairaanhoidon lain (1062/1989) muutoksilla sekä sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella (1194/2003). Sosiaali- ja terveysministeriö on myös vuosina 2004 ja 2006 antanut suositukset terveydenhuollon ja sosiaalihuollon täydennyskoulutuksesta. Stakes on järjestänyt vuosina 2004 ja 2005 kaksi pitkää koulutusta hyväksikäytettyjen lasten hoitoon osallistuville terapeuteille ja muulle hoitohenkilökunnalle.

Sosiaali- ja terveysministeriön vuonna 2007 laatimassa seksuaali- ja lisääntymisterveiden edistämistä koskevassa toimintaohjelmassa vuosille 2007–2011 on kirjattu seksuaalisen väkivallan kokemuksiin liittyvän oireilun tunnistamisen parantaminen sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa sekä kouluissa ja sosiaalityön piirissä työskentelevien valmiuksien parantaminen seksuaalisen väkivallan havaitsemiseksi. Lisäksi toimintaohjelmassa toimenpiteiksi on kirjattu eri ammattiryhmien, kuten terveys-, sosiaali-, kasvatust- ja opetusalan sekä peruskoulutuksen pakollisiin opintoihin sisällytettäväksi tietoa seksuaalisesta väkivallasta. Koulutuksessa voidaan toimintaohjelman mukaan hyödyntää kolmannen sektorin palveluissa karttunutta kokemusta väkivaltaa kokeneiden tutkimuksessa ja hoidossa.

Koululainsäädännössä opetuksen järjestäjälle on asetettu velvoite laatia opetussuunnitelman yhteydessä suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä sekä toimeenpanna suunnitelma ja

valvoa sen noudattamista ja toteutumista. Opetussuunnitelman perusteiden mukaan osana opetussuunnitelmaa tulee kuvata toimenpiteet ja työnjako erilaisten ongelma- ja kriisitilanteiden ehkäisemiseksi, havaitsemiseksi ja hoitamiseksi. Tämä koskee muun ohessa häirintää, joka käsitteellisesti pitää sisällään myös seksuaalisen häirinnän sekä laajemminkin seksuaalisen riiston ja hyväksikäytön näkökulmat. Toimintaohjeita seksuaalisen riiston ja hyväksikäytön ehkäisemiseksi ja edellyttämiseksi toimenpiteiksi on paikallisissa opetussuunnitelmissa sijoitettu myös osaksi koulujen kriisisuunnitelmia. Opetustoimen henkilöstön täydennyskoulutuksessa ja osaamisen kehittämisessä ensisijainen vastuu on nykyisin työnantajalla ja henkilöstöllä itsellään. Valtion rahoittamassa opetustoimen henkilöstökoulutuksessa lasten suojeluun ja oikeuksiin liittyvä osaaminen on huomioitu eräissä lyhytkestoisissa täydennyskoulutuksissa.

Eri ammatti- ja vapaaehtoisalojen koulutuksessa tärkeitä tahoja ovat myös järjestötoimijat, mistä voidaan tässä yhteydessä mainita eräitä esimerkkejä. Suomen Liikunta ja Urheilu SLU ry (SLU) toimii suomalaisten liikuntajärjestöjen katto- ja palvelujärjestönä. Liikuntasektorilla puitteet lasten suojelemiseksi seksuaaliselta riistolta ja hyväksikäytöltä antaa SLU:n vuonna 2004 kehittämät ”Reilun Pelin periaatteet”. Periaatteisiin lukeutuvat muun muassa väkivallattomuus, sukupuoli- ja häirinnän ehkäiseminen sekä toisen ihmisen kunnioitus. SLU on laatinut periaatteisiin liittyvänä urheilussa toimiville aikuisille oppaan ”Lupa välittää – lupa puuttua. Sukupuolinen ja seksuaalinen häirintä liikunnassa ja urheilussa” (2002). Oppaaseen on koottu tietoa sukupuolisesta ja seksuaalisesta häirinnästä ja hyväksikäytöstä sekä käytännön menettelyohjeita tällaisten tilanteiden ennaltaehkäisemiseksi ja tilanteiden selvittämiseksi. Myös SLU:n järjestämässä valmentaja- ja ohjaajakoulutuksessa on pyritty lisäämään heidän tietoisuuttaan lasten seksuaalisen hyväksikäytön estämisestä.

Raiskauskeskus Tukinainen ry kouluttaa ja opastaa eri alojen ammattilaisia, jotka kohtaavat työssään seksuaalista väkivaltaa kokeneita. Koulutuksissa käsitellään muun muassa seksuaalisen väkivallan vaikutusta

yksilöön sekä hänen tukemistaan ja neuvomistaan oikeudellisesta ja psykologisesta näkökulmasta. Lisäksi Raiskauskriisikeskus Tukinainen ry järjestää erityiskursseja tietyille ammattiryhmille kuten terveydenhuollon ammattilaisille sekä opettajille, kouluterveydenhoitajille ja muulle koulujen henkilökunnalle. Koulutustilaisuuksien lisäksi yhdistyksellä on käynnissä projekti, jonka tarkoituksena on kouluttaa henkilöitä, jotka oikeusprosessissa ovat tekemisissä seksuaalirikosten ja lähisuhdeväkivallan uhrien kanssa. Projektin konkreettisena tavoitteena on kehittää sensitiivisyyskoulutusmalli. Sen tarkoituksena on antaa juridiikan ammattilaisille tarpeelliset tiedot lähisuhdeväkivaltaa ja seksuaalista väkivaltaa kokeneiden asiakkaiden kohtaamisesta asiallisella ja arvostavalla tavalla. Tavoitteena on, ettei uhri uudelleen joutuisi uhriksi oikeusprosessissa epäasiallisen kohtelun seurauksena. Projektia toteutetaan yhteistyössä muun ohessa Poliisiammattikorkeakoulun kanssa ja sitä rahoittaa Raha-automaattiyhdistys ry.

Tuomareiden, syyttäjien ja lakimiesten koulutukseen liittyy lisäksi 36 artiklan 1 kappale, jota käsitellään jäljempänä.

Artiklan 3 kappaleen mukaan kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti varmistaakseen, että edellytykset pääsyyille ammatteihin, joiden harjoittamiseen liittyy säännöllistä yhteydenpitoa lapsiin, varmistavat sen, että näihin ammatteihin pyrkiviä ei ole tuomittu lasten seksuaalisesta riistosta tai seksuaalisesta hyväksikäytöstä.

Kappale koskee ainoastaan ammatillista toimintaa, joten vapaaehtoistoiminta jää siinä asetetun velvoitteen ulkopuolelle. Selitysmuistion kohdan 57 mukaan joissakin jäsenvaltioissa velvollisuus voidaan kuitenkin ulottaa koskemaan myös vapaaehtoistyöntekijöitä. Kappale liittyy 27 artiklan 3 kappaleen b kohtaan, jonka mukaan kunkin sopijapuolen on ryhdyttävä tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin kieltääkseen rikoksentehtäviä tilapäisesti tai pysyvästi harjoittamasta sellaista ammatillista tai vapaaehtoista toimintaa, johon kuuluu yhteydenpito lapsiin ja jonka yhteydessä rikos tehtiin. Tätä käytännössä elinkeinotoimintaa koskevaa

kohtaa tarkastellaan jäljempänä 27 artiklan yhteydessä.

Rikostaustan selvittämislaki koskee 2 §:n 1 momentin mukaan työ- ja virkasuhteessa tehtävää työtä, johon pysyväisluontoisesti ja olennaisesti kuuluu ilman huoltajan läsnäoloa tapahtuvaa alaikäisen kasvatusta, opetusta, hoitoa tai muuta huolenpitoa taikka muuta työskentelyä henkilökohtaisessa vuorovaikutuksessa alaikäisen kanssa.

Rikostaustan selvittämislain 2 §:n 2 momentin mukaan lakia sovelletaan 1 momentissa säädetyin edellytyksin myös: 1) siviilipalveluslain (1446/2007) 1 §:ssä tarkoitettuna siviilipalvelusvelvollisen työpalveluun; 2) työllisyyslaissa (275/1987) tarkoitettuna työelämävalmennuksessa olevan henkilön työhön työpaikalla; 3) työmarkkinatuesta annetussa laissa (1542/1993) tarkoitettuna työharjoittelijan ja työelämävalmennuksessa olevan henkilön työhön työpaikalla; 4) työvoimapolvelulaissa (1005/1993) tarkoitettuna henkilön työhön työkokeilussa työpaikalla; 5) perhehoitajalain (312/1992) 1 §:ssä tarkoitettuna perhehoitajan antamaan perhehoitoon; 6) yksityisten sosiaalipalvelujen valvonnasta annetussa laissa (603/1996) tarkoitettuun palvelun tuottajaan; 7) yksityisestä terveydenhuollosta annetussa laissa (152/1990) tarkoitettuun palvelun tuottajaan; ja 8) perusopetuslaissa (628/1998) tarkoitettuna aamu- ja iltapäivätoiminnan palvelujen hankkimiseen.

Rikostaustan selvittämislain 5 a §:n mukaan, jos kunta tai kuntayhtymä hankkii perusopetuslaissa tarkoitettuna aamu- ja iltapäivätoiminnan palveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelun tuottajalta, sen tulee pyytää lasten parissa työskentelevältä henkilöltä nähtäväksi rikosrekisteriote myös silloin, kun hän ei ole virka- tai työsuhteessa palvelun tuottajaan.

Joitakin taustantarkistamista koskevia rajoituksia säädetään rikostaustan selvittämislain 2 §:n 3 momentissa. Sen mukaan lakia ei sovelleta 1 ja 2 momentissa tarkoitettuihin tehtäviin, jotka yhden vuoden aikana yhteensä kestävät enintään kolme kuukautta. Lisäksi siviilipalveluskeskus ei voi määrätä henkilöä tämän lain mukaisesti tehtäviin eikä työvoimaviranomainen voi tehdä työkokeilua, työelämävalmennusta tai työharjoittelua koskevaa sopimusta kyseisessä laissa tarkoite-

tuista tehtävistä, jos henkilö ei halua ottaa vastaan tällaisia tehtäviä.

Rikostaustan selvittäminen tapahtuu rikosrekisteriotteen pyytämällä (rikostaustan selvittämislain 3—5 a §) siltä henkilöltä, joka ryhtyy hoitamaan 2 §:ssä tarkoitettuja tehtäviä. Selvittäminen perustuu siis kerran tehtävään kontrolliin, joka tapahtuu työ- tai virkasuhteen tai muun taustanselvittämislain soveltamisalaan kuuluvan palvelussuhteen alkaessa tai kun jo palveluksessa olevalle annetaan ensimmäisen kerran tehtäviä, joihin kuuluu laissa määritellyllä tavalla työskentelyä lasten kanssa.

Rikostaustan selvittämiseen käytettävästä rikosrekisterin otteesta säädetään tarkemmin rikosrekisterilain 6 §:n 2 momentissa. Sen mukaan yksityinen henkilö saa itseään koskevan otteen rikosrekisteristä voidakseen ryhtyä sellaiseen tehtävään, johon pysyväisluontoisesti ja olennaisesti kuuluu työskentelyä alaikäisten parissa ja jossa ote on lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetun lain mukaan toimitettava työnantajalle tai viranomaiselle. Otteeseen merkitään tiedot päätöksestä, jolla henkilö on tuomittu rikoslain 17 luvun 18, 18 a tai 19 §:ssä tarkoitetusta sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasta teosta, 20 luvussa tarkoitetusta seksuaalirikoksesta, 21 luvun 1 §:n nojalla taposta, 2 §:n nojalla murhasta, 3 §:n nojalla surmasta tai 6 §:n nojalla törkeästä pahoinpitelystä, 31 luvun 2 §:n nojalla törkeästä ryöstöstä taikka 50 luvussa tarkoitetusta huumausainerikoksesta. Otteeseen merkitään myös tiedot päätöksestä, jolla henkilö on aikaisemmin voimassa olleen lain nojalla tuomittu vastaavasta rikoksesta. Ote on maksuton.

Rikostaustan selvittämislain 10 §:n mukaan rangaistavaa on muun ohessa se, että rikkoo 3, 4 tai 5 §:ssä säädetyn velvollisuuden pyytää nähtäväksi rikosrekisterilain 6 §:n 2 momentissa tarkoitettu ote rikosrekisteristä. Tällaiseen tekoon tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta syyllistynyt on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, rikostaustan selvittämisrikoksesta sakkoon. Työnantajan tai tämän edustajan vastuu määräytyy rikoslain 47 luvun 7 §:ssä säädettyjen perusteiden mukaan.

Rikosrekisterilain 2 §:n nojalla sakkorangaistus merkitään rikosrekisteriin vain eräissä

tapauksissa, kun sakkoa tuomitaan ankaramman rangaistuksen sijasta tai ohella. Rikosrekisteriä ylläpitää Oikeusrekisterikeskus, joka ylläpitää myös sakon täytäntöönpanosta annetun lain (672/2002) 5 luvussa tarkemmin säänneltyä sakkorekisteriä. Sakkorekisteri sisältää täytäntöönpanotehtävien suorittamista varten tiedot lain mukaisesti täytäntöön pantavista seuraamuksista, muun ohessa sakkorangaistuksista. Vaikka sakkorekisteri on ensisijaisesti seuraamusten täytäntöönpanoa palveleva rekisteri, siitä voidaan salassapitovelvollisuuden estämättä pyynnöstä luovuttaa tietoja niille, joiden oikeudesta mainittujen tietojen saamiseen säädetään erikseen lailla. Lailla on säädetty tietojensaantioikeudesta lähinnä tapauksissa, jotka koskevat henkilön luotettavuuden tai henkilökohtaisen soveltuvuuden selvittämistä ja arviointia.

Joissakin maissa rikoksesta tuomittu määrätään ammattikieltoon tai sitä vastaavaan muuhun kieltoon. Rikostaustan selvittämistä koskevasta tai muustakaan lainsäädännöstä ei Suomessa johdu ammattikieltoa työskennellä lasten kanssa. Selvittämismenettelyn tarkoituksena on kuitenkin estää se, että lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista tuomitut työskentelevät lasten kanssa. Näin on siis mahdollista päästä ammattikieltojärjestelmää vastaavaan lopputulokseen. Vaikka voimassa olevan lain perusteella hakijan soveltuvuus tehtävään jää työnantajan tai viranomaisen yksittäistapauksessa arvioitavaksi, rikostaustan selvittämislain esitöissä korostetaan seksuaalirikoksiin syyllistyneen palkkaamislanteissa huolellista harkintaa ja sitä, että laki ennalta ehkäisevästi ohjaa rikostaustaa omaavia henkilöitä hakeutumaan töihin, joissa ei työskennellä lasten parissa (HE 3/2002 vp, s. 33/II). Tiedossa ei ole tapauksia, joissa henkilön olisi sallittu aloittaa työskentely tilanteessa, jossa rikosrekisterin otteesta on ilmennyt taustan selvittämismenettelyssä otteeseen merkittävä rikos. Rikostaustan selvittämistä koskevia rikosrekisterin otteita pyydetään vuosittain runsaat 60 000.

Kappale jättää selitysmuistiossakin esitetty huomioon ottaen sopijapuolille harkinnanvara sen, mihin ammatteihin pyrkivien henkilöiden rikostausta on tarkistettava. Yleissopimus ei siis ammatissa toimivien henkilöiden osalta velvoita laajentamaan sitä henki-

löpiiriä, johon selvittämismenettely on rikostaustan selvittämislain 2 §:n mukaan kohdistettava.

Osa nykyisin rangaistaviksi säädettyistä yleissopimuksen mukaisista rikoksista on sellaisia, että niistä voidaan tuomita sakkorangaistus. Näitä rikoksia ovat sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittäminen (rikoslain 17 luvun 18 §), sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapito (rikoslain 17 luvun 19 §), pakottaminen seksuaaliseen tekoon (rikoslain 20 luvun 4 §), seksuaalinen hyväksikäyttö (rikoslain 20 luvun 5 §), seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta (rikoslain 20 luvun 8 a §) ja paritus (rikoslain 20 luvun 9 §). Sakon tuomitseminen olisi mahdollista myös tämän esityksen mukaisista uusista rikoksista eli lapsen houkuttelemisesta seksuaalisiin tarkoituksiin (rikoslain 20 luvun uusi 8 b §) ja sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraamisesta (rikoslain 20 luvun uusi 8 c §). Lisäksi rikoslain 6 luvun 8 §:n mukaan rangaistusasteikon lieventämisen kautta voidaan tuomita sakkorangaistus myös muusta rikoksesta, jonka rangaistusasteikkoon sakkovaihtoehto ei kuulu.

Lainsäädännön muuttamistarpeen aiheuttaa se, että yleissopimuksen kappaleen mukaan ammatin harjoittamisen estymisen tulee koskea lasten seksuaalisesta riistosta tai seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomittuja. Sopimuksen 3 artiklan b kohdan mukaan ”lasten seksuaalisella riistolla ja seksuaalisella hyväksikäytöllä” tarkoitetaan sopimuksen 18—23 artiklan mukaisia tekoja eli kaikkia sopimuksen mukaisia rikoksia. Kappaletta on lasten suojelemisen tavoitteen näkökulmasta perusteltua tulkita niin, että rikostaustan selvittämismenettelyssä on otettava huomioon myös sopimuksen mukaisista rikoksista tuomitut sakkorangaistukset. Tämä edellyttää rikosrekisterilain 6 §:n 2 momentin muuttamista niin, että rikostaustan selvittämisessä käytettävään rikosrekisteriotteeseen merkitään myös tiedot päätöksestä, jolla henkilö on tuomittu pornografia- tai seksuaalirikoksesta (rikoslain 17 luvun 18, 18 a ja 19 §:ssä sekä 20 luvussa rangaistaviksi säädetty rikokset) sakkorangaistukseen. Vaikka ihmiskaupparikokset myös kuuluvat sopimuksen soveltamisalaan, niistä ei rikoslain 6 luvun 8 §:stä

huolimatta voida käytännössä tuomita sakkorangaistuksia, minkä vuoksi lainmuutosta ei ole tarpeellista ulottaa näihin rikoksiin.

6 artikla. *Lasten koulutus.* Artiklan mukaan kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että lapset saavat perus- ja keskiasteen koulutuksessa heidän kehittyvän kykynsä mukaisesti tietoa seksuaalisen riiston ja seksuaalisen hyväksikäytön riskeistä samoin kuin keinoista suojella itseään. Tämä tieto, jota annetaan yhteistyössä vanhempien kanssa silloin kun tämä on asianmukaista, annetaan yleisemmän seksuaalisuutta koskevan tiedon yhteydessä ja siinä kiinnitetään erityistä huomiota vaaratilanteisiin, erityisesti niihin, jotka liittyvät uuden informaatio- ja viestintäteknologian käyttöön.

Artiklaa on selostettu varsin laajasti selitysmuistion kohdissa 58—63. Ensinnäkin todetaan, että vastuu artiklassa tarkoitettun tiedon antamisesta kuuluu ensisijaisesti vanhemmille. On kuitenkin tilanteita, joissa vanhemmat eivät ole kykeneviä tai halukkaita siihen. Vanhempi voi olla osallisena lapsen hyväksikäyttöön tai yhteisön kulttuuritausta ei mahdollista avointa keskustelua tällaisista asioista. Joskus lapset ovat myös vastaanottavaisempia tiedolle, jos sen esittää ammattihenkilö, esimerkiksi opettaja, lääkäri tai psykologi.

Artiklassa ei mainita nimenomaisesti kouluja tiedon antajina, mihin syynä on se, että jotkut lapset ovat kotiopetuksessa. Tiedon antamisen ei tarvitse olla välttämättä osa opetussuunnitelmaa, vaan informointi voidaan järjestää myös epämuodollisessa koulutuksellisessa yhteydessä. Sopimusta laadittaessa on katsottu tärkeäksi, että lapset saavat tietoa aiheesta mahdollisimman varhaisessa elämänsä vaiheessa. Tietoa on annettava tavalla, joka on sovelias huomioon ottaen lasten ikä ja kehitystaso. Selitysmuistion mukaan seksuaalisesta hyväksikäytöstä ja riistosta kertomisen liittäminen osaksi yleistä seksuaalikasvatusta on perusteltua, koska muuten tapahtuva kertominen saattaisi järkyttää lapsia. Selitysmuistion mukaan lapsille annettavan tiedon tulee olla sellaista, ettei se heikennä lasten luottamusta aikuisiin yleisesti. Artiklassa mainittu informaatio- ja viestintäteknologian käyttö liittyy erityisesti tarpeeseen

varmistaa lapsille suunnattuja koulutus- ja tiedotuskampanjoita koskien internetin turvallista käyttöä.

Stakes on vuonna 2005 julkaissut turvataitokasvatuksen oppimateriaalin ”Turvataitoja lapsille” käytettäväksi päiväkodeissa, kouluissa ja kerhoissa. Sen avulla voidaan opettaa taitoja esimerkiksi seksuaalisen hyväksikäytön ehkäisemiseksi. ”Turvataitoja lapsille” -oppimateriaali sisältää ohjeita uhkaavien tilanteiden tunnistamiseen ja välttämiseen. Oppaasta löytyy käytännöllisiä turvavinkkejä ja mielikuvaharjoituksia esimerkiksi seksuaaliseen ahdisteluun liittyen. Lapsia ohjataan huolissaan kääntymään turvallisten aikuisten puoleen. Oppaan tarkoituksena ei ole pelotella lapsia, vaan rohkaista heitä oppimaan elämisen taitoja omista kokemuksistaan, tarpeistaan ja kiinnostuksistaan lähtien. Lapsia kannustetaan itse pohtimaan asioita ja etsimään ratkaisuja yhdessä toisten lasten kanssa. ”Turvataitoja lapsille”-oppimateriaalia tulisi tarvittavassa määrin ja asianmukaisella tavalla käyttää, mihin on aihetta kiinnittää huomiota tässä yhteydessä.

Lasten ja nuorten opetuksessa jo nyt monin tavoin turvataan artiklassa ilmaistujen tavoitteiden toteutuminen. Tämä tapahtuu Opetushallituksen laatimien eri koulutusasteiden opetussuunnitelmien perusteiden mukaisesti terveystiedon opetuksessa, erilaisissa aihekokonaisuuksissa sekä oppilas- ja opiskelijahuollossa. Opetussuunnitelman perusteiden mukaan seksuaaliterveyden edistäminen on osa terveystiedon opetusta kaikilla koulu- ja luokka-asteilla. Lapsiin ja nuoriin kohdistuvaan seksuaaliseen riistoon liittyvä ennalta ehkäisevä opetus sisältyy seksuaaliterveyden kokonaisuuteen. Oppiainekokonaisuudessa käsitellään fyysiseen ja psyykkiseen koskemattomuuteen liittyviä teemoja eri näkökulmista. Terveystiedon opetuksessa käsitellään myös lainsäädäntöön liittyviä lasten ja nuorten oikeuksia ja vastuita. Perusopetuksessa terveystiedon opetuksen tavoitteet ja keskeiset sisällöt määräytyvät oppilaiden luokka-aste sekä kehitystaso huomioon ottaen. Lukiokoulutuksessa seksuaaliterveyteen liittyvät tavoitteet ja sisällöt koskevat muun ohessa parisuhteeseen ja seksuaaliseen riistoon liittyviä kysymyksiä. Ammatillisessa peruskoulutuksessa terveystietoa opetetaan kaikki-

en perustutkintojen koulutuksessa osana yhteisiä opintoja.

Perusopetuksen ja lukiokoulutuksen aihekokonaisuuksissa käsitellään eri näkökulmista turvallisuuteen ja väkivaltaan liittyviä ennalta ehkäiseviä teemoja. Informaatio- ja viestintäteknologiaan ja sen turvalliseen käyttöön liittyviä teemoja käsitellään perusopetuksessa aihekokonaisuudessa ”Viestintä- ja mediataito”. Aihekokonaisuuden keskeisenä tavoitteena on, että lapsi tai nuori oppii suhtautumaan kriittisesti median välittämiin sisältöihin ja pohtimaan niihin liittyviä eettisiä ja esteettisiä arvoja viestinnässä sekä käyttämään mediaa tarkoituksenmukaisesti. Keskeisiä aihekokonaisuuden sisältöjä ovat viestien sisällön ja tarkoituksen erittely ja tulkinta sekä lähdekritiikki ja tietoturva. Lukiopetuksessa aihekokonaisuuden ”Viestintä- ja mediaosaaminen” yhtenä keskeisenä tavoitteena on, että opiskelija oppii huolehtimaan yksityisyyden suojustaan, turvallisuudesta ja tietoturvastaan liikkueensa mediaympäristöissä.

Liikenne- ja viestintäministeriö on perustanut Arjen tietoyhteiskunnan neuvottelukunnan yhteyteen ”Lasten ja nuorten mediaforumin”, jonka tavoitteena on vähentää median ja internetin haitallisista sisällöistä lapsille ja nuorille aiheutuvia riskejä ja haittoja. Tavoitteena on muun ohessa edistää nuorten mediavalmiuksia ja -lukutaitoa. Forumin alatyöryhmässä on tuotettu yhteistyössä ”Tieto- ja viestintäteknologia koulun arjessa” -hankkeen kanssa asiakirja opetussuunnitelman kehittämistä varten. Se on toimitettu opetusministeriön asettamalle työryhmälle, jonka tehtävänä on valmistella ehdotukset perusopetuksen yleisiksi valtakunnallisiksi tavoitteiksi ja perusopetuksen tuntijaoksi. Mediaforumin työryhmissä on myös tuotettu runsaasti materiaalia, jonka tavoitteena on vanhempien internetsivistyksen lisääminen ja median ymmärtäminen. Vanhempien tiedon lisääminen lisää myös lasten turvallisuutta.

Kansalaisjärjestöillä on tärkeä rooli mediakasvatuksen toteuttamisessa. Esimerkiksi Mannerheimin Lastensuojeluliitto on tuottanut runsaasti tällaiseen kasvatukseen liittyvää materiaalia lasten ja nuorten sekä heidän kasvattajiensa käyttöön. Mediakasvatusta koskee myös järjestön ylläpitämä Nuorten-

netti-verkkopalvelu. Pelastakaa Lapset ry on tuottanut aineistoa lasten mediataitojen sekä turvallisen viestintä- ja tietotekniikan käytön edistämiseksi.

7 artikla. *Ennalta ehkäisevät interventio-ohjelmat tai -toimenpiteet.* Artiklan mukaan kunkin sopijapuolen on varmistettava, että henkilöillä, jotka pelkäävät voivansa syyllistyä yleissopimuksen perusteella kriminalisoituun rikokseen, on asianmukaisesti mahdollisuus päästä tehokkaiisiin ennalta ehkäiseviin interventio-ohjelmiin tai -toimenpiteisiin, jotka on suunniteltu rikoksenteoriskin arvioimiseksi ja ehkäisemiseksi.

Selitysmuistion (kohta 64) mukaan tarkoituksena on, että ennalta ehkäisevistä toimista pääsevät osallisiksi sekä henkilöt, jotka pelkäävät syyllistyvänsä lapseen kohdistuvaan seksuaalirikokseen, että henkilöt, jotka ovat syyllistyneet sellaiseen tekoon ilman sen tuleista viranomaisten tietoon. Artikla ei edellytä määrättyjen toimintamallien käyttämistä, vaan veloitteen täyttämistapa jätetään sopijapuolten harkintaan. Tällaisia ohjelmia tai toimenpiteitä on kuitenkin oltava käytettävissä. Lisäksi jokaisessa tapauksessa on ensin arvioitava sitä, onko niistä kysymyksessä olevalle henkilölle hyötyä.

Suomessa ei tällä hetkellä ole varsinaisia tässä artiklassa tarkoitettuun lasten seksuaalisen hyväksikäytön ennaltaehkäisemiseen tähtäviä interventio-ohjelmia tai toimenpiteitä. Jäljempänä tarkemmin käsiteltävä STOP -ohjelma on ainoastaan ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomittujen käytettävissä. Sellaisilla henkilöillä, jotka pelkäävät syyllistyvänsä lapseen kohdistuvaan seksuaalirikokseen, on periaatteessa mahdollisuus päästä yleisten mielenterveyspalveluiden piiriin, jos heidän ongelmansa on luonnehdittavissa mielenterveydelliseksi. Nyt kysymyksessä olevien rikosten ehkäisemisessä tehokkaita ovat kuitenkin erityiset tätä tarkoitusta varten laaditut toimintaohjelmat tai yksilöterapian muodot, jotka ovat yleensä pitkän kehittämistyön tuloksia, ohjeistettuja ja ennalta määritellyn sisällön mukaan tiettyssä laajuudessa toteutettavia. Ohjelmien ongelmana on, että niitä usein toteutetaan ryhmämuotoisesti, jolloin niiden järjestäminen harvaan asutussa maassa on käytännössä hankalaa. Seksuaalirikosten ehkäisemiseen koulutettuja terapeut-

teja ei julkisen terveydenhuollon piirissä myöskään mitä ilmeisimmin edes ole. Käytännössä yleistenkin mielenterveyspalveluiden piiriin pääseminen lapseen kohdistuvan seksuaalirikoksen tekemisen pelossa saattaa olla vaikeaa.

Suurin yksittäinen palveluntarjoaja artiklassa tarkoitettujen toimenpiteiden osalta on tällä hetkellä Sexpo-säätiö, jossa työskentelee neljä seksuaaliterapeuttia pääkaupunkiseudulla. Palvelut ovat kuitenkin asiakkaille maksullisia, mikä rajoittaa mahdollisuuksia hakeutua hoitoon. Lisäksi terapeutit työskentelevät pääkaupunkiseudulla, joten muualla asuvien käytännön mahdollisuudet terapiassa käyntiin ovat huonot.

Nykyisen lainsäädännön puitteissa on mahdollista järjestää esimerkiksi STOP -ohjelman kaltaista hoitoa halukkaille myös vankilan ulkopuolella ja myös silloin, kun heidän ei ole vielä todettu syyllistyneen lapseen kohdistuneeseen seksuaalirikokseen. Tällöin tavoitteena on henkilön psyykkisten oireiden, yleensä ahdistuneisuuden lieventäminen. Samalla pyritään ehkäisemään mahdollista rikollista käyttäytymistä. Lääkehoidon kytkeminen osaksi käyttäytymisterapeutista ohjelmaa tai muuta psykososiaalista hoitoa on myös mahdollista nykyisen lainsäädännön puitteissa. Tämä edellyttää luonnollisesti, että henkilö itse on halukas lääkehoitoon. Kuntien on nykyisen lainsäädännön puitteissa mahdollista ostaa kuntalaisille erityisosaamisen piiriin kuuluvaa käyttäytymisterapeutista hoitoa.

Kun arvioidaan artiklan veloitteiden täyttämistä, kysymys on monitahoisesta asiasta. Samat näkökohdat liittyvät 15—17 artiklaan siltä osin kuin kysymys on vankilan ulkopuolella toteutettavista interventio-ohjelmista ja -toimenpiteistä. Yleissopimuksen veloitteiden täyttämiseksi vähimmäistasolla riittää, että ohjelmiin ja toimenpiteisiin pääseminen on lainsäädännön perusteella periaatteessa mahdollista. Kuten edellä todetaan, nykyinen lainsäädäntö mahdollistaa erilaisten hoitomuotojen, myös artiklassa tarkoitettujen käyttämisen. Joka tapauksessa toiminnan kehittämisen ja tehostamisen tarvetta ilmeisesti on sopimusveloitteiden täysimääräisen toteuttamisen ja tehokkaaseen lopputulokseen pääsemisen kannalta.

Artiklan sisältöä tarkasteltaessa olennaista on se, että halukkaille on oltava tarjolla artiklan lopun mukaisesti ohjelmia ja toimenpiteitä, jotka on suunniteltu lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten riskin arvioimiseksi ja ehkäisemiseksi. Tämä on ohjelmien ja toimenpiteiden tehokkuuden kannalta olennaista. Kuten edellä myös todettiin, tähän tarkoitukseen hyödynnettävissä oleva ohjelma eli STOP -ohjelma on jo olemassa. Kysymys on myös siitä, että on oltava riittävästi tällaisten toimintaohjelmien läpiviemiseen koulutettua henkilökuntaa, joka riittävässä määrin myös jakaantuu maan eri alueille. Tältä osin saattaa olla tarvetta harkita erillisen koulutusohjelman järjestämistä. Tarjolla olevista ohjelmista ja toimenpiteistä on myös tiedotettava, jotta niitä tarvitsevat osaavat niihin hakeutua.

Kustannusten osalta on syytä kiinnittää huomiota kahteen seikkaan. Asiakkaille maksullista toimintaa on jo nykyisin tarjolla. Artiklassa tarkoitettua henkilön varattomuus ei saisi kuitenkaan muodostaa estettä hoitoon pääsulle. Tämän vuoksi tulisi kiinnittää huomiota esimerkiksi tällaisten toimintamuotojen kuulumiseen Kansaneläkelaitoksen suorittamien korvausten piiriin. Lisäksi on huomattava, että tällaiset interventiot ovat omiaan vähentämään lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia ja tältä osin pienentämään rikosasioiden käsittelystä ja uhrien auttamisesta aiheutuvia kustannuksia.

Toisaalta huomioon on otettava se, missä määrin tällaisiin ohjelmiin ja toimenpiteisiin halukkaita ja niihin pääsemisen edellytykset täyttäviä henkilöitä on ja miten he alueellisesti jakaantuvat. Vaikka tarkkaa tietoa tästä ei ole, kysymykseen tulevia henkilöitä ei välttämättä paljon ole. Rikoksesta tuomittujen määristä ei voida tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä, koska ratkaisevaa on kuitenkin yksittäistapauksessa ilmenevä halukkuus osallistua hoitoon tai muuhun vastaavaan toimenpiteeseen.

Sosiaali- ja terveysministeriö on yleissopimuksen voimaansaattamisesta oikeusministeriölle antamassaan lausunnossa todennut, että jatkossa kiinnitetään huomiota siihen, että järjestöjen tuottamia hoito-ohjelmia voitaisiin tukea julkisin varoin ja että julkisella sektorilla toimintaa koordinoitaisiin sosiaali- ja terveydenhuollossa erityisvastuualueella.

Lisäksi ministeriön mukaan tullaan kiinnittämään huomiota siihen, että tieto hoitomahdollisuuksista tavoittaa sekä väestön että sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaiset, jotta hoitoon hakeutuminen ja siihen ohjaus tehostuisivat.

8 artikla. *Suurelle yleisölle tarkoitettujen toimenpiteet.* Artiklan 1 kappaleen mukaan kukin sopijapuoli edistää tai järjestää suureen yleisöön kohdistuvia tietoisuutta lisääviä kampanjoita, jotka tarjoavat tietoa lasten seksuaalisesta riistosta ja seksuaalisesta hyväksikäytöstä sekä siitä, mihin ennalta ehkäiseviin toimenpiteisiin voidaan ryhtyä.

Yleissopimuksen kattamien aihepiirien runsaudesta johtuu, että kappaleessa asetetaan laaja tiedottamiseen kohdistuva velvollisuus. Tämä tarkoittaa velvoitteen ulottumista useiden viranomaisten hallinnonaloille. Tämän kuten useiden muidenkin sopimuksessa asetettujen velvoitteiden osalta ongelmana Suomessa on, että täällä ei ole yhtä vastuutahoa, joka huolehtisi ja koordinoisi lasten seksuaalisen riiston ja seksuaalisen hyväksikäytön torjuntaan liittyviä toimenpiteitä. Yleissopimuksen voimaansaattaminen Suomessa kuitenkin edellyttää, että myös tämän kappaleen asettamat velvoitteet täällä toteutetaan, mikä tarkoittaa esimerkiksi vastuutahon määrittämistä ja rahoituksen järjestämistä kampanjoille. On samalla syytä korostaa myös sitä, että tällaiset tietoisuutta lisäävät kampanjat on toteuttava asianmukaisella ja tarkoituksenmukaisella tavalla. Asiaan on suhtauduttava vakavasti, mutta ei ole kuitenkaan syytä lietsoa aiheetonta hysteriaa sekä lasten pelkoa aikuisia kohtaan ja aikuisten epäluuloa toisiaan kohtaan.

Artiklan 2 kappaleessa todetaan, että kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin ehkäistäkseen tai kieltääkseen sellaisen materiaalin jakamisen, jossa mainostetaan yleissopimuksen perusteella kriminalisoituja rikoksia. Mainostamisen ehkäisemisen tai kieltämisen osalta selitysmuistiossa (kohta 66) kiinnitetään huomiota siihen, että sopijapuolten on otettava huomioon Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytäntö, joka koskee Euroopan ihmisoikeussopimuksen 10 artiklan mukaista sananvapautta.

Kuluttajansuojalain (38/1978) 2 luvun 1 §:n mukaan markkinointi ei saa olla hyvän tavan vastaista. Saman luvun 2 §:n mukaan markkinointia pidetään hyvän tavan vastaisena, jos se on selvästi ristiriidassa yleisesti hyväksytyjen yhteiskunnallisten arvojen kanssa. Kuluttajavirasto ja markkinaoikeus ovat linjanneet hyvän tavan vastaisen markkinoinnin periaatteita ratkaisukäytännössään. Hyvän tavan vastaisuutta arvioidaan yhteiskunnassa yleisesti hyväksyttävien arvojen ja periaatteiden valossa, jotka heijastuvat voimassa olevista laeista ja muista säännöksistä. Lainvastaiseen käyttäytymiseen rohkaiseva markkinointi on aina hyvän tavan vastaista. Näin ollen kappaleessa tarkoitettua mainosmateriaalia olisi pidettävä kuluttajansuojalain tarkoittamalla tavalla hyvän tavan vastaisena ja materiaalin jakaminen olisi mahdollista kieltää kyseisen lain markkinointisäännösten nojalla. Kuluttajaviraston on mahdollista kohdistaa markkinointiin valvontatoimenpiteitä vain jälkikäteen. Ainakaan toistaiseksi tämä ei kuitenkaan ole aiheuttanut ongelmia, sillä viraston tietoon ei ole tullut yleissopimuksessa tarkoitettua mainosmateriaalin jakamista koskevia tapauksia.

Myös rikoslaissa on sanktioitu kysymyksessä oleva markkinointi. Rikoslain 17 luvun 20 §:n 1 momentin mukaan henkilö, joka ansiotarkoituksessa muun ohessa yleistä pahennusta herättävällä tavalla julkisesti ilmoituksessa, esitteessä tai julisteessa tai muulla tavoin mainostaen tarjoaa myytäväksi tai esittelee kuvan, kuvatallenteen tai esineen, joka sukupuolisiveellisyyttä loukkaavana on omiaan herättämään yleistä pahennusta, on tuomittava sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasta markkinoinnista sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi. Pykälän 2 momentin mukaan sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasta markkinoinnista tuomitaan myös se, joka edellä tarkoitettulla tavalla tarjoaa myytäväksi tai esittelee tekstiä tai ääntä sisältävän tallenteen, joka sukupuolisiveellisyyttä loukkaavana on omiaan herättämään yleistä pahennusta.

Artiklan ja selitysmuistion perusteella ei ole selvää, että yleissopimuksen velvoite tältä osin rajautuu ainoastaan taloudelliseen toimintaan liittyvään markkinointiin. Sikäli kuin kysymys on jonkinlaisesta kannustami-

sesta sopimuksen kattamien rikosten tekemiseen tai niiden esittämisestä myönteisessä valossa, huomioon on otettava, että rikoslain 17 luvun 1 §:ssä säädetään rangaistavaksi julkinen kehottaminen rikokseen. Mainitusta rikoksesta tuomitaan sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi se, joka joukkotiedotusvälinettä käyttäen tai julkisesti väkijoukossa taikka yleisesti tietoon saatetussa kirjoituksessa tai muussa esityksessä kehoittaa tai houkuttelee rikoksen tekemiseen siten, että kehoitus tai houkuttelu aiheuttaa vaaran, että sellainen rikos tai sen rangaistava yritys tehdään. Jos kehottaminen tai houkuttelemisen aiheuttaa sen, että rikos tai sen rangaistava yritys tehdään, sovelletaan mitä rikoslain 5 luvussa säädetään osallisuudesta rikokseen. Tällöin julkisen kehottamisen tehnyt voidaan tuomita yllyttäjänä. Rikoslain 17 luvun 1 § on syytä mainita tässä yhteydessä siitäkkin huolimatta, että voi olla vaikeuksia näyttää, että julkinen kehottaminen on yksittäistapauksessa konkreettisesti vaikuttanut rikoksen tekijän tahdonmuodostukseen.

Tässä yhteydessä on syytä kiinnittää huomiota myös säännöksiin, joilla pyritään estämään lapsia näkemästä kuvaohjelmia, jotka seksuaalisen sisältönsä vuoksi ovat omiaan vaikuttamaan haitallisesti heidän kehitykseensä. Kuvaohjelmien tarkastamisesta annettussa laissa (775/2000) ja etenkin sen 8 §:ssä säädetään kuvaohjelmien tarkastamisesta ja ikärajojen asettamisesta mainitussa tarkoituksessa. Rikoslain 17 luvun 18 b §:ssä puolestaan säädetään rangaistavaksi kuvaohjelman laitton esittäminen tai levittäminen alaikäiselle, mikä koskee kuvaohjelmien tarkastamisesta annetun lain 8 §:n vastaista menettelyä.

Kappale ei edellytä lainsäädäntömuutoksia.

9 artikla. *Lasten, yksityisen sektorin, tiedotusvälineiden ja kansalaisyhteiskunnan osallistuminen.* Artiklan 1 kappaleen mukaan sopijapuolten on rohkaistava lapsia, heidän kehittyvien kykyjensä mukaan, osallistumaan sellaisten valtion toimintapolitiikan, ohjelmien tai muiden aloitteiden kehittämiseen ja täytäntöönpanoon, jotka koskevat lasten seksuaalisen riiston ja seksuaalisen hyväksikäytön torjuntaa. Velvoite korostaa lasten omien näkemysten ja kokemusten huomioon otta-

mista seksuaalisen riiston ja hyväksikäytön ehkäisemisessä (selitysmuistion kohta 67).

Kappaleen taustalla oleva lasten osallistumisen ajatus on ymmärrettävä ja kannatettava. Mahdollisuuksia kappaleessa esitetyn rohkaisemisen toteuttamiseksi on harkittava. Päätöksenteon tueksi tulee kehittää tapoja, joilla kerätään kokemuksia ja mielipiteitä vaikuttamisen tavoista suoraan lapsilta ja nuorilta. Tämä koskee erityisesti toimintapolitiikan, ohjelmien tai muiden aloitteiden täytäntöönpanoa, koska niiden kehittämisvaiheessa lasten nuoresta iästä sekä siihen liittyvästä tietämyksen ja kokemuksen puutteesta aiheutuu luonnollisia rajoituksia osallistumiselle. Tärkeä osa täytäntöönpanoa on epäilyistä rikoksista ilmoittaminen. Väylän lasten mielipiteiden selvittämiseksi ja siihen liittyville kyselyille tarjoaa internet, jossa on lasten ja nuorten käyttämiä sivustoja. Kyselyt voivat koskea esimerkiksi sitä, mitä kehitettävää rikosten selvittämistavoissa taikka uhrien tuen ja avun järjestämisessä olisi.

Artiklan 2 kappaleessa velvoitetaan sopijapuolet rohkaisemaan yksityistä sektoria ja kansalaisyhteiskuntaa osallistumaan lasten seksuaalisen riiston ja seksuaalisen hyväksikäytön ehkäisemiseen toimintapolitiikan kehittämisen ja täytäntöönpanon kautta. Eriksien mainittuja tahoja ovat informaatio- ja viestintäteknologiasektori, turismi- ja matkailuala sekä pankki- ja rahoitusala. Näitä tahoja tulisi myös rohkaista soveltamaan sisäisiä normeja itsesääntelyn tai yhteissääntelyn keinoin.

Informaatio- ja viestintäteknologiasektorilla tarkoitetaan selitysmuistion (kohta 69) mukaan erityisesti internet-palvelujen tarjoajia mutta myös esimerkiksi matkapuhelinoperaattoreita. Selitysmuistion mukaan internetiä kiistattomasti käytetään paljon lasten seksuaalisen riiston ja seksuaalisen hyväksikäytön tarkoituksessa (esimerkiksi lapsipornografian valmistaminen ja levittäminen sekä seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvä lapsikauppa). On katsottu olevan tärkeää, että internet-palvelujen tarjoajat itse ovat mukana pyrkimyksissä lisätä tietoisuutta koskien lasten seksuaalista riistoa.

Turismi- ja matkailualan maininnalla on tarkoitus kohdistaa huomio erityisesti niin sanottuun ”lapsiseksiturismiin”. Joissakin jä-

senvaltioissa esimerkiksi lentoyhtiöt ja lentokentät esittävät selitysmuistion mukaan (kohta 70) audiovisuaalisia tiedotteita, joissa varoitetaan ulkomailla tehdyistä seksuaalirikoksista seuraavista syytetoimenpiteistä. Pankki- ja rahoitussektorin mukaan lukeminen on selitysmuistion mukaan (kohta 71) erityisen tärkeää siitä syystä, että rahoituslaitoksilla on mahdollisuus yhdessä lainvalvontaviranomaisten kanssa estää lasten hyväksikäyttösivustojen rahoitusmekanismien toiminta.

Artiklassa mainitulla yksityisen sektorin itesääntelyllä tarkoitetaan selitysmuistion mukaan (kohta 72) esimerkiksi yritysten toimintaohjeita, joilla tähdätään lasten seksuaalisen riiston ja hyväksikäytön ehkäisemiseen. Selitysmuistion mukaan hyvä esimerkki tällaisesta on ECPAT Internationalin (End Child Prostitution, Child Pornography and Trafficking of Children for Sexual Purposes) ja Maailman matkailujärjestön (World Tourism Organization, WTO) toimesta vuonna 1998 syntynyt toimintaohje ”Code of Conduct to Protect Children from Sexual Exploitation in Travel and Tourism”. Vuoden 2008 lopussa toimintaohjetta noudattamaan oli liittynyt lähes 1 000 yritystä 34 valtiossa ympäri maailmaa. Yksi toimintaohjeen tarkoituksista on tarjota matkailijoille esimerkiksi esitteiden ja internet-sivustojen kautta tietoa lasten seksuaalisesta riistosta ja seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Toimintaohje myös edellyttää siihen sitoutuneita matkanjärjestäjiä kouluttamaan työntekijöitensä toimimaan lapsiin kohdistuvaa seksiturismia vastaan. Selitysmuistion kohdan 73 mukaan yhteissääntelyllä tarkoitetaan yksityisen sektorin ja viranomaisten yhteistyöllä tapahtuvaa sääntelyä.

Kappaleeseen liittyvät keskeisimmät toimenpiteet Suomessa koskevat lapsipornografian levittämisen estämistä ja matkailualaa. Vuoden 2007 alussa on voimaan tullut lapsipornografian levittämisen estotoimista annettu laki (1068/2006), jonka tarkoituksena on lain 1 §:n mukaan edistää toimenpiteitä, joiden avulla voidaan estää pääsy ulkomailla ylläpidettäviin lapsipornosivustoihin. Lain 3 §:n mukaan teleyrityksellä on oikeus tarjota palvelujaan siten, että niiden avulla ei ole pääsyä lapsipornosivustoihin. Lain 4—6 §:ssä säädetään lapsipornosivustojen koske-

vista poliisin luetteloista, sivustolle pääsyn estämiseen liittyvästä tiedotteesta sekä poliisin oikeudesta antaa luetteloista tietoa teleyritykselle. Estotoimia koskevalla lailla on pyritty poistamaan epäselvyys sen suhteen, saako poliisi luovuttaa laatimansa luettelon teleyrityksille. Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen ratkaisun (29.5.2009, Dnro 1186/2/09) mukaan tähän lakiin liittyy kuitenkin ongelmia. Ratkaisun perusteella lain muutostarpeet ovat liikenne- ja viestintäministeriön harkittavana.

Suomessa kolme suurinta matkanjärjestäjää, jotka tuottavat yhdessä noin 80 prosenttia Suomessa myydyistä valmismatkoista, ovat allekirjoittaneet edellä mainitun ECPAT Internationalin ja Maailman matkailujärjestön toimintaohjeen. Allekirjoittaneet matkanjärjestäjät ovat sitoutuneet seuraaviin toimenpiteisiin:

- 1) omaksutaan lapsiseksiturismin vastainen toimintaperiaate,
- 2) koulutetaan koko henkilöstö toimimaan lapsiseksikauppaa vastaan,
- 3) lisätään hotellisopimuksiin lauseke lapsiseksikaupan yhteisestä torjunnasta,
- 4) tiedotetaan asiasta asiakkaita,
- 5) informoidaan matkakohteen yhteistyökumppaneita, esimerkiksi poliisia, ravintoloitsijoita ja baarinpitäjiä ja
- 6) raportoidaan vuosittain lapsiseksiturismin vastaisista toimista.

Tässä tarkoitettujen matkatoimistojen kohdehenkilökunta on koulutettu ilmoittamaan välittömästi, jos matkakohteessa ilmenee epäily lapsiseksiturismista. Yhteys otetaan esimieheen, joka puolestaan ilmoittaa asiasta viranomaisille Suomessa ja kohdemaassa. Matkanjärjestäjän ja poliisin välisen tietenvaihtojen käytännöt eivät kuitenkaan vaikuta täysin selviltä. Tämä koskee esimerkiksi tiedonantovelvollisuutta poliisille ja tapoja, joilla poliisi kysyy tietoja matkanjärjestäjiltä. Suomen matkatoimistoalan liitto ry ei voi velvoittaa jäseniään aiheeseen liittyvään valitustoimintaan ja muuhun toimintaan, mutta tuloksiin päästään myös vapaaehtoispuhjalta.

Artiklan 3 kappaleen mukaan kunkin sopijapuolen on rohkaistava tiedotusvälineitä julkaisemaan sopivaa tietoa, joka liittyy kaikkiin lasten seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä koskeviin näkökohtiin, ottaen

asianmukaisesti huomioon tiedotusvälineiden riippumattomuuden ja lehdistövapauden. Tätä osin selitysmuistiossa (kohta 74) korostetaan sitä, että velvoite on toteutettava kunnioittaen tiedotusvälineiden riippumattomuutta ja lehdistön vapautta.

Suomalaisissa tiedotusvälineissä käsitellään aika ajoin lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia. Usein tämä liittyy törkeiden tai muuten poikkeuksellisten rikosten ilmitulemiseen. Kysymys ei ole pelkästään yksittäistapausten uutisoinnista vaan myös muusta aihepiirin yleisemmästä käsittelystä. Ilman erityistä rohkaisemistakin tiedotusvälineet ovat ottaneet tehtäväkseen kappaleessa tarkoitetun tiedon julkaisemisen.

Artiklan 4 kappaleessa todetaan, että kukin sopijapuoli rohkaisee, tarvittaessa rahastoja perustamalla, sellaisten kansalaisyhteiskunnan projektien ja ohjelmien rahoitusta, joiden tarkoituksena on ehkäistä lasten seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä sekä suojella lapsia niiltä. Tällä määräyksellä halutaan selitysmuistion kohdan 75 mukaan korostaa kansalaisjärjestöjen tärkeää roolia seksuaalisen riiston ja seksuaalisen hyväksikäytön ehkäisyssä.

Suomessa kansalaisjärjestöillä on kappaleessa tarkoitettuja projekteja ja ohjelmia. Esimerkkeinä voidaan mainita rikoksen uhrien auttamiseksi tapahtuva puhelin- ja internetpalvelu. Tärkeää on, että tällaisen toiminnan rahoittaminen turvataan jatkossakin esimerkiksi Raha-automaattiyhdistys ry:n kautta.

III luku **Erityisviranomaiset ja koor-dinoivat toimielimet**

10 artikla. *Kansalliset yhteistyötoimenpiteet.* Artiklan 1 kappaleen mukaan kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin toimenpiteisiin varmistaa kansallisen tai paikallisen yhteistyön niiden eri viranomaisten (erityisesti opetussektori, terveyssektori, sosiaalipalvelut ja poliisi- ja oikeusviranomaiset) kesken, jotka ovat vastuussa lasten suojelemisesta seksuaaliselta riistolta ja seksuaaliselta hyväksikäytöltä, niiden ehkäisemisestä ja torjunnasta.

Kappaleen tarkoittamalla tavalla viranomaisyhteistyö on tärkeässä asemassa lapsiin

kohdistuvien seksuaalirikosten ehkäisemisessä ja torjunnassa. Kuten edellä on todettu 8 artiklan 1 kappaleen yhteydessä, jonkinlaisena ongelmana voidaan pitää sitä, että Suomessa ei ole yhtä vastuutahoa, joka koordinoisi ehkäisemiseen ja torjuntaan liittyviä toimenpiteitä. Sosiaali- ja terveysministeriön asettama lasten seksuaalisen hyväksikäytön selvittämisen asiantuntijatyöryhmä (jäljempänä *selvittämistyöryhmä*) on 20 päivänä elokuuta 2009 luovuttamassaan muistiossa (sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009:30) esittänyt perustettavaksi pysyvän työ-, asiantuntija- tai koordinaatiotyöryhmän, jonka tehtävänä olisi ohjeistaa, seurata ja kehittää lapsen seksuaalisen hyväksikäytön selvittämiseen liittyvien tutkimusten laatua. Yhtenä ryhmän tehtävänä olisi seurata viranomaisyhteistyön toimivuutta. Tämä ehdotus toteutuessaan oletettavasti parantaisi viranomaisyhteistyön laatua.

Koordinoinnista vastaavan tahon puuttumisesta huolimatta Suomessa on toimivaa viranomaisyhteistyötä epäillyn lapseen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittämiseksi. Mukana selvittämisessä ovat lastensuojelun, poliisin, syyttäväviranomaisten ja terveydenhuollon edustajat. Yhteistyön käynnistymiseen liittyy lastensuojeluviranomaiselle lastensuojelulain (417/2007) 25 §:n 1 momentin mukaan tehtävä ilmoitus, joka laajentaa mukana olevien viranomaisten piiriä esimerkiksi opetustoimeen. Epäillyn rikoksen selvittämiseen liittyviä, osin viranomaisyhteistyötä koskevia kysymyksiä käsitellään tarkemmin jäljempänä 12 artiklan ja VII luvun artikloiden yhteydessä.

Edellä 6 artiklan yhteydessä käsitellyn ”Lasten ja nuorten mediafoorumin” toiminnassa on myös viranomaisyhteistyön näkökulma. Foorumin alatyöryhmässä laaditaan käytännesääntöjä kotimaisille sosiaalisen median palveluntarjoajille. Poliisi ja lastensuojelu on otettu mukaan keskusteluihin ja jatkotyöhön. Osittain tämä yhteistyö liittyy artiklan 3 kappaleeseen, joka koskee yhteistyötä viranomaisten, kansalaisyhteiskunnan ja yksityissektorin kesken.

Rikoksen selvittämiseen liittyvän viranomaisyhteistyön piiriin kuuluvia asioita ja yhteistyön toimivuutta on käsitelty myös selvittämistyöryhmän muistiossa (erityisesti si-

vut 36—44). Selvittämistyöryhmä korostaa Lastentalo -mallia, joka liittyy viranomaisten yhteistoimintaan ja sen tehostamiseen sitä kautta, että mallissa selvittäminen tapahtuu saman katon alla. Muuten selvittämistyöryhmä toteaa (muistion sivu 57) viranomaisyhteistyön osalta ensinnäkin sen, että syyttäjän ja poliisin juttukohtaista esitutkintayhteistyötä lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten selvittämisessä tulee yhtenäistää niin, että menettelytavat ovat mahdollisimman yhtenäiset eri puolilla maata. Työryhmä on myös katsonut, että vuoden 2003 suosituksia lasten pahoinpitelyn ja seksuaalisen hyväksikäytön selvittämisestä (Stakesin oppaita 55) tulee päivittää vastaamaan nykyistä lastensuojelu- ja muuta lainsäädäntöä. Muistiossa lisäksi todetaan että lastensuojelun, poliisin ja terveydenhuollon keskinäistä tiedotamista ja yhteistyötä on parannettava selvittäessä yksittäistä lapsen seksuaalisen hyväksikäytön epäilyä. Myös lapsiin kohdistuva väkivaltaa ja hyväksikäyttöä koskevasta, tapauksen tunnistamista, rikosprosessia ja viranomaisten yhteistyötä käsittelevästä Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksesta 40/2010 ilmenee, että viranomaisyhteistyön toimivuudessa on epäyhtenäisiä käytäntöjä ja alueellisia eroja, tietojenvaihtoja koskevan lainsäädännön tulkinta mukaan lukien.

Artiklan 2 kappaleessa todetaan, että kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin perustakseen tai määrätäkseen (a) riippumattomia ja toimivaltaisia kansallisia tai paikallisia instituutioita lasten oikeuksien edistämiseksi ja suojelemiseksi varmistuen, että niillä on erityiset voimavarat ja vastuu; (b) mekanismit tietojen keräämiseksi tai kansallisia tai paikallisia toimipisteitä, jotka yhteistyössä kansalaisyhteiskunnan kanssa seuraavat ja arvioivat lasten seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä ilmiönä ottaen asianmukaisesti huomioon henkilötietoja koskevan suojan.

Selitysmuistion kohdassa 83 todetaan, että vaikka lasten seksuaalinen riisto ja hyväksikäyttö ovat kiistattomasti vakava ja kasvava ongelma, ilmiön luonteesta ja mukana olevien lasten lukumäärästä ei ole täsmällistä ja luotettavaa tietoa. Tämä haittaa toimintatapojen ja toimenpiteiden kehittämistä. Henkilötietoja koskevan suojan huomioon ottamisel-

la viitataan selitysmuistion kohdan 84 mukaan siihen, että tarkoituksena ei ole kerätä yksittäisiä henkilöitä koskevia tietoja vaan ainoastaan uhreja tai rikoksentekejiä koskevia tilastollisia tietoja.

Kappaleen *a kohtaan* liittyy ensinnäkin se, että lasten aseman ja oikeuksien huomioon ottamisen varmistamiseksi lainsäädännössä ja yhteiskunnallisessa päätöksenteossa on sosiaali- ja terveystieteiden yhteistyön perustettu lapsiasiavaltuutetun virka. Lapsiasiavaltuutetusta annettu laki (1221/2004) tuli voimaan 1 päivänä syyskuuta 2005, jolloin ensimmäisenä lapsiasiavaltuutettuna aloitti Maria Kaisa Aula. Lapsiasiavaltuutetun toimisto sijaitsee Jyväskylässä.

Lapsiasiavaltuutetusta annetun lain 2 §:n mukaan valtuutetun tehtävänä on yhteistyössä muiden viranomaisten sekä toimialansa järjestöjen ja vastaavien muiden toimijoiden kanssa edistää lapsen edun ja oikeuksien toteutumista sillä tavoin kuin mainitun pykälän 2 momentissa tarkemmin säädetään. Lapsiasiavaltuutettu ei tehtävännäärityksensä perusteella ratkaise yksittäisten lasten tai perheiden asioita. Lapsiasiavaltuutetun on häntä koskevan lain 3 §:n 1 momentin mukaan vuosittain annettava valtioneuvostolle kertomus toimialaltaan sekä laadittava toimintasuunnitelma.

Lasten oikeuksien toteutumiseen yksittäistapauksissa liittyy yleinen viranomaisten ja virkamiesten toiminnan laillisuusvalvonta, jota harjoittavat eduskunnan oikeusasiamies ja valtioneuvoston oikeuskansleri, joiden toimintaa tarkemmin sääntelevät eduskunnan oikeusasiamiehestä annettu laki (197/2002) ja valtioneuvoston oikeuskanslerista annettu laki (193/2000). Nämä virkamiehet samoin kuin heitä avustavat apulaisoikeusasiamiehet ja apulaisoikeuskansleri ratkaisevat asioita heille tehtyjen kantelujen perusteella ja myös omasta aloitteestaan. Laillisuusvalvontasian käsittely voi johtaa huomautuksen antamiseen tai huomion kiinnittämiseen laillisen menettelytavan käyttämiseen jatkossa. Kysymykseen voi tulla myös poliisi- tai esitutkiminnan määrääminen suoritettavaksi taikka perustuslain 110 §:n 1 momentin nojalla syytteen nostaminen.

Riippumattoman tuomioistuimen käsiteltäväksi voidaan saattaa virkarikossyyte sekä

virkatöinnässä aiheutettuun vahinkoon liittyvä vahingonkorvausvaatimus. Asianomistaja tai hänen ollessa lapsi hänen laillinen edustajansa saa itsenäisesti nostaa virkarikossyytteen, jos syyttäjä päättää jättää syytteen nostamatta tai esitutkintaviranomainen tai syyttäjä päättää, ettei esitutkintaa toimiteta tai että se keskeytetään (oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 1 luvun 14 §:n 1 momentti). Rikosasian käsittelyn yhteydessä voidaan käsitellä väitettyyn rikokseen perustuva vahingonkorvausvaatimus. Vahingonkorvauksesta säädetään tarkemmin vahingonkorvauslaissa (412/1974), jonka 3 luvun 2 §:n perusteella korvausvastuu voi kohdata myös julkisyhteisöä.

Mitä tulee kappaleen *b kohtaan*, lapsia koskevan tilastollisen ja muun vastaavan tiedon keräämisessä on todettu olevan puutteellisuksia ja parantamisen varaa. Aihetta käsittelee Auli Paavolan selvitys ”Lasten ja nuorten elinoloja koskevat tilastot ja muut tietolähteet” (Lapsiasiavaltuutetun toimiston selvityksiä 3:2008). Selvityksessä käsitellään tietojen keräämisen nykytilaa ja kehittämistarpeita.

Selvityksen johtopäätösten mukaan ajantasaisia ja kattavia tietoja lasten terveydestä, sairastavuudesta, elintavoista ja hyvinvoinnista ei ole riittävästi saatavissa. Rikosasioiden osalta todetaan, että valtakunnallista uhritutkimusta tulisi kehittää siten, että lapsiin ja nuoriin kohdistuvasta väkivallasta saataisiin säännöllistä seurantatietoa. Selvityksen mukaan meneillään on monella taholla lasten hyvinvointia koskevan tiedon keruun ja tiedon hyödyntämisen kehittämistä. On tarpeellista koota aiheen parissa työskentelevät yhteistyöhön, jotta vältetään päällekkäiseltä työltä ja jotta kehittämisen tulokset voidaan mahdollisimman hyvin hyödyntää valtakunnallisessa lapsipolitiikassa.

Lasten, nuorten ja perheiden politiikkaohjelman alaisuudessa toimii työryhmä, jonka tehtävänä on kehittää indikaattoreita lasten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin seuraamiseksi.

Artiklan yleisluonteisen 3 kappaleen mukaan kukin sopijapuoli rohkaisee yhteistyötä toimivaltaisten valtion viranomaisten, kansalaisyhteiskunnan ja yksityissektorin kesken lasten seksuaalisen riiston ja seksuaalisen hyväksikäytön tehokkaammaksi ehkäisemi-

seksi ja torjumiseksi. Kansalaisyhteiskunnalla tarkoitetaan selitysmuistion 85 kohdan mukaan kansalaisjärjestöjä ja vapaaehtois-sektoria.

IV luku **Suojelutoimenpiteet ja uhrien avustaminen**

11 artikla. Periaatteet. Artiklan 1 kappaleen mukaan kunkin sopijapuolen on järjestettävä tehokkaita sosiaalisia ohjelmia ja perustettava monialaisia järjestelmiä tarpeellisen tuen antamiseksi uhreille, heidän lähiomaisilleen ja jokaiselle, joka on vastuussa heidän huollostaan. Tämä kappale, jota ei ole tarkemmin käsitelty yleissopimuksen selitysmuistiossa (kohta 87), menee päällekkäin uhrien ja heidän läheistensä avustamista koskevan 14 artiklan kanssa. Avustamiseen liittyviä kysymyksiä käsitelläänkin mainitun artiklan yhteydessä.

Artiklan 2 kappaleessa todetaan, että kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että silloin kun uhrin iästä ei ole varmuutta, mutta on syytä epäillä uhrin olevan lapsi, lapsille tarkoitettua suojaa ja apua annetaan hänelle odottaessa hänen ikänsä varmistamista. Kappale ei ole ongelmallinen Suomen kannalta, koska sen edellyttämällä tavalla käytännössä toimitaan.

12 artikla. Ilmoituksen tekeminen epäilystä seksuaalisesta riistosta tai seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Artiklan 1 kappaleen mukaan kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, etteivät kansallisen lain salassapitoa koskevat säännökset, jotka koskevat tiettyjä lasten kanssa tekemisiin joutuvia ammattilaisia, estä näiden ammattilaisten mahdollisuutta ilmoittaa lasten suojelusta vastaaville mistä tahansa tilanteesta, jossa heillä on perusteltu syytä epäillä, että lapsi on seksuaalisen riiston tai seksuaalisen hyväksikäytön uhri.

Selitysmuistion kohdan 89 mukaan kappaleessa tarkoitettuja ammattilaisia ovat esimerkiksi lääkärit ja psykiatrit. Sopimuksen tarkoituksena ei kuitenkaan ole, että tällaisille ammattiryhmille asetettaisiin velvollisuus ilmoittaa epäilyistään. Yleissopimuksella pyritään siihen, että näillä henkilöillä on mah-

dollisuus tehdä ilmoitus ilman, että he rikkosivat samalla vaitiolovelvollisuuttaan. Selitysmuistion kohdassa 90 korostetaan, ettei määräyksen tarkoituksena ole niinkään edistää rikostutkintaa vaan ennen kaikkea varmistaa lasten suojelu. Sopijavaltioiden tehtäväksi jää määrittää kansallisella tasolla, mihin ammattiryhmiin kappaleetta sovelletaan. Selitysmuistion perusteella lasten suojelusta vastaavilla viitataan artiklassa lähinnä lastensuojeluviranomaisiin.

Lastensuojelulain 25 §:ssä säädetään ilmoitusvelvollisuudesta. Pykälän 1 momentti sisältää laajaan henkilöpiiriin kohdistuvan ilmoitusvelvollisuuden koskien tilannetta, jossa henkilö on tehtävässään saanut tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelun tarpeen selvittämistä. Ilmoitus on tehtävä kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle. Lain valmistelutöiden mukaan (HE 252/2006 vp, s. 139) ilmoituksen tekemisen syynä voi olla muun muassa epäily lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Ilmoitusvelvollisuus on olemassa salassapitosäännösten estämättä.

Lastensuojelulain 25 §:n 1 momentin mukaan ilmoitusvelvollisuuden piiriin kuuluvat 1) sosiaali- ja terveydenhuollon, 2) opetus-toimen, 3) nuorisotoimen, 4) poliisitoimen, 5) Rikosseuraamuslaitoksen, 6) palo- ja pelastustoimen, 7) sosiaalipalvelujen tai terveydenhuollon palvelujen tuottajan, 8) opetuksen tai koulutuksen järjestäjän, 9) seurakunnan tai muun uskonnollisen yhdyskunnan, 10) turvapaikan hakijoiden vastaanotto-toimintaa harjoittavan yksikön, 11) hätäkeskustoimintaa harjoittavan yksikön taikka 12) koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa harjoittavan yksikön palveluksessa tai luottamustoimessa olevat henkilöt tai vastaavissa tehtävissä toimeksiantosuhteessa tai itsenäisinä ammatinharjoittajina toimivat henkilöt sekä kaikki terveydenhuollot ammattihenkilöt. Pykälän 2 momentin mukaan myös muu kuin 1 momentissa tarkoitettu henkilö voi tehdä tällaisen ilmoituksen häntä mahdollisesti koskevien salassapitosäännösten estämättä.

Lastensuojelulaki menee siis yleissopimuksen velvoitetta pidemmälle, sillä lain 25 §:n 1 momentti asettaa kyseiselle laajalle henki-

löryhmälle velvollisuuden tehdä hyväksikäyttöepäilystä ilmoitus, kun taas yleissopimuksen artikla edellyttää varmistamaan ainoastaan sen, että tietyillä lasten kanssa tekemisiin joutuvilla ammattilaisilla on mahdollisuus salassapitosäännösten estämättä tehdä ilmoitus epäilystään.

Lastensuojelulain 25 §:n 3 momentin mukaan sen estämättä, mitä 1 momentissa säädetään, on voimassa, mitä rippiin tai muuhun sielunhoitoon liittyvästä salassapitovelvollisuudesta erikseen säädetään tai määrätään. Kirkkolain (1054/1993) 5 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan yksityisessä ripissä tai muuten sielunhoidossa papille uskottua asiaa ei saa ilmaista, eikä myöskään sitä henkilöä, joka papille on uskoutunut. Viimeksi mainitun pykälän 3 momentin mukaan, jos joku yksityisessä ripissä tai sielunhoidossa ilmaisee yleisen lain mukaan ilmiannettavan rikoksen olevan hankkeissa, papin on kehotettava häntä ilmoittamaan asiasta viranomaisille tai sille, jota vaara uhkaa. Jollei hän suostu siihen, papin on kerrottava hyvissä ajoin ja varovasti asiasta viranomaisille, kuitenkin niin, ettei asianomainen suoraan tai välillisesti tule siitä ilmi. Vastaava sääntely on ortodoksisesta kirkosta annetun lain (985/2006) 110 §:ssä. Yleisen lain mukaan ilmiannettavalla rikoksella tarkoitetaan tässä yhteydessä jäljempänä käsiteltäviä rikoslain 15 luvun 10 §:ssä tarkoitettuja rikoksia.

Lastensuojelulain 25 d §:n 3 momentin mukaan lastensuojeluviranomaisen on salassapitoa koskevien säännösten estämättä sen lisäksi, mitä sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000) 18 §:n 2 ja 3 momentissa säädetään oikeudesta ja velvollisuudesta antaa tietoja poliisille, ilmoitettava poliisille, jos on perusteltua syytä epäillä, että lapseen on kasvuympäristössään kohdistettu rikoslain 20 tai 21 luvussa rangaistavaksi säädetty teko, josta säädetty enimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta. Luvuista ensiksi mainitussa säädetään rangaistaviksi seksuaalirikokset. Tässä yhteydessä keskeisimpiä rikoslain 21 luvussa rangaistaviksi säädettyistä rikoksista ovat pahoinpitelyrikokset.

Nykyinen tilanne sen osalta, milloin lastensuojelulain 25 §:n 1 momentissa tarkoitetuilla henkilöillä on salassapitosäännösten estä-

mättä oikeus tai velvollisuus tehdä lapseen kohdistunutta seksuaalirikosta epäillessään rikosilmoitus suoraan poliisille, näyttää olevan ainakin osittain epäselvä. Suomen oikeusjärjestys ei tunne yleistä velvollisuutta ilmoittaa rikoksia viranomaisille. Rikoslain 15 luvun 10 §:ssä kylläkin säädetään törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämisen rangaistavuudesta. Pykälän 1 momentin mukaan henkilö, joka tietää säännöksessä erikseen mainitun rikoksen olevan hankkeilla eikä ajoissa, kun rikos vielä olisi estettävissä, antaa siitä tietoa viranomaiselle tai sille, jota vaara uhkaa, on tuomittava, jos rikos tai sen rangaistava yritys tapahtuu, törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämisestä sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi. Säännöksessä mainittujen rikosten joukossa ovat raiskaus, törkeä raiskaus, törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, ihmiskauppa ja törkeä ihmiskauppa. Säännöksessä asetettu ilmoitusvelvollisuus syrjäyttää virkamiesten ja muiden henkilöiden salassapitovelvollisuuden.

Rikoslain 15 luvun 10 §:n 2 momentissa on rajaus, jonka mukaan törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämisestä ei kuitenkaan tuomita rangaistukseen sitä, jonka olisi rikoksen estämiseksi täytynyt antaa ilmi puolisonsa, sisaruksensa, sukulaisansa suoraan ylenevässä tai alenevässä polvessa taikka henkilö, joka asuu hänen kanssaan yhteistaloudessa tai on muuten näihin rinnastettavan henkilökohtaisen suhteen takia läheinen. Tämä rajaa ilmoitusvelvollisuuden alaa merkittävästi lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten osalta. Rikoslain 15 luvun 10 §:n mukainen velvollisuus ilmoituksen tekemiseen on myös sikäli ongelmallinen, että ilmoituksen tekijän voi olla vaikea yksittäisessä tapauksessa arvioida, täyttääkö epäilty rikos perusmuotoisen vai törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistön. Perusmuotoinen lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö kun ei ole pykälässä mainittujen rikosten listalla. Kyseisestä pykälästä johtuva ilmoitusvelvollisuus myös siis koskee vain vakavimpia lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia.

Rikoslain 15 luvun 10 §:n esitöiden (HE 6/1997 vp, s. 43) mukaan velvollisuus törkeän rikoksen ilmoittamiseen edellyttää yleensä, että tiedetään, mihin tai keihin tuleva ri-

kos aiotaan kohdistaa ja millä tavoin rikos aiotaan tehdä. Ilmoitusvelvollisuus voi olla myös tilanteissa, joissa rikos on jo tapahtunut, mutta ilmiannon kautta voidaan estää rikollisen toiminnan jatkuminen. Lapsiin kohdistuvat hyväksikäyttörikokset eivät useinkaan ole kertaluontoisia rikoksia. Erityisesti perhe- ja lähipiirissä tapahtuva hyväksikäyttö saattaa jatkua jopa vuosia ja käsittää lukuisia hyväksikäyttötekoja. Tällaisissa tapauksissa voi usein perustellusti olettaa, että lapseen jo kohdistunut hyväksikäyttö ennakoi myös tulevia lapseen kohdistuvia vastaavia tekoja, ja ilmoituksen tekemisellä voidaan ainakin joissain tapauksissa estää hyväksikäytön jatkuminen. Esitöissä todetaan, että hankkeilla olevasta rikoksesta tulee antaa tieto joko viranomaiselle tai sille, jota vaara uhkaa. Viranomaisena tulee pykälän perustelujen mukaan kysymykseen lähinnä poliisi. Lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä epäiltäessä kyseeseen voinee kuitenkin tulla myös lastensuojeluviranomainen. Hyväksikäyttötapauksissa vaaran uhkaamalle henkilölle eli lapselle tehdyllä ilmoituksella ei luonnollisesti voida katsoa olevan suurta merkitystä.

Sosiaalihuollossa toimivien tekemistä ilmoituksista poliisille säädetään sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 18 §:n 2 ja 3 momentissa. Säännökistä ensiksi mainitun mukaan sosiaalihuollon järjestäjän tai toteuttajan tulee pyydettyessä antaa asiakkaan tai tämän laillisen edustajan suostumuksesta riippumatta tieto salassa pidettävästä asiakirjasta poliisille, jos se on tarpeen sellaisen rikoksen selvittämiseksi, josta säädetään ilmoitusvelvollisuus rikoslain 15 luvun 10 §:ssä, taikka jonka enimmäisrangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta. Pykälän 3 momentin mukaan salassa pidettävästä asiakirjasta saa antaa omaaloitteisestikin tiedon, kun epäillään edellä 2 momentissa tarkoitettua rikosta taikka silloin, kun epäillään jonkun syyllistyneen siinä mainittua vähäisempään rikokseen, jos sosiaalihuollon järjestäjä ja toteuttaja arvioi sen olevan välttämätöntä lapsen edun taikka erittäin tärkeän yleisen tai yksityisen edun vuoksi. Terveystieteiden ja opetustoimen henkilöstön osalta lainsäädännössä ei ole rikosilmoituksen tekemiseen oikeuttavaa nimen-

omaista säännöstä, mistä on aiheutunut epäselvyyksiä.

Esitutinnan nyt kysymyksessä olevien rikosten osalta suorittaa poliisi. Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten tapauksissa on tärkeää, että rikoksen tutkinta suoritetaan asianmukaisesti ja viivytyksettä. Tämä on tärkeää paitsi uhrin suojelemisen näkökulmasta, myös hänen ja rikoksesta epäillyn oikeusturvaan liittyvistä syistä. Lastensuojelulain mukainen menettely, jossa asia kiertää lastensuojeluviranomaisten kautta, saattaa joissakin tapauksissa tarpeettomasti ja rikoksen selvittämistä vaarantavasti hidastaa esitutinnan aloittamista. On myös mahdollista, että muodostuu epäyhtenäistä käytäntöä sen suhteen, minkälaisista tapauksista poliisille ilmoitetaan. Lisäksi edellä kerrotuin tavoin rikoslain 15 luvun 10 § velvoittaa rikoksesta ilmoittamiseen melko rajatuissa tapauksissa eikä ilmoitusta mainitun pykälän mukaan tarvitse tehdä välttämättä poliisille.

Esimerkkinä esitutinnan aloittamisen viivästymiseen liittyvistä ongelmista voidaan todeta se, että esitutkintalain 39 a §:n mukaan asianomistajan kuulustelun tallentamista videotallenteeseen tai siihen rinnastettavaan muuhun kuva- ja äänitallenteeseen voi olla vaikeaa toteuttaa asianmukaisesti. Jos lasta on kuultu lastensuojeluviranomaisten toimesta ennen kuin poliisille on tehty ilmoitus rikoksesta, lasta kuullut psykologi tai lääkäri voi tehdä päätöksen, jonka mukaan lasta ei voida enää kuulla häntä lisää traumatisoimatta. Erityisesti on otettava huomioon se, että mainitun pykälän mukaan rikoksesta epäillylle on varattava mahdollisuus esittää itse taikka asiamiehensä tai avustajansa välityksellä kysymyksiä kuulusteltavalle. Tilaisuuden varaaminen epäillylle kysymysten esittämiseksi on erittäin tärkeää, sillä usein rikoksen keskeisenä näyttönä on lapsen kertomus. Tällaista tilaisuuden varaamista edellyttää myös tallenteen käyttäminen todisteena oikeudenkäynnissä (oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 11 §:n 2 momentti). Sekä kotimaisessa oikeuskäytännössä (KKO 2006:107, KKO 2008:68 ja KKO 2008:84) että Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä (W. v. Finland 24.4.2007, F and M v. Finland 17.7.2007 ja D.v. Finland 7.7.2009) on katsottu, ettei langettavaa tuo-

miota voida perustaa todistelulle, joka pohjautuu yksinomaan tai ratkaisevassa määrin lapsen videolla esittämiin tai hoitohenkilökunnalle antamiin lausumiin, joita syytetyllä ei ole ollut mahdollisuutta riitauttaa.

Epäily lapseen kohdistuvasta seksuaalirikoksesta tulee usein ensi kertaa esiin terveydenhuollon, sosiaalihuollon tai opetustoimen toimenpiteiden yhteydessä. Merkitystä voi olla niillä muillakin henkilöillä, jotka lastensuojelulain 25 §:n 1 momentissa on säädetty ilmoitusvelvollisiksi. Lain mukaan velvollisuus tai oikeus tehdä ilmoitus poliisille ilmoitus on ainoastaan lastensuojelussa tai sosiaalihuollossa toimivilla, lisäksi niitäkin koskevissa säännöksissä on säädetty erityisiä edellytyksiä ilmoituksen tekemiselle.

Lastensuojelulain 25 §:n 1 momentissa tarkoitetuille henkilöille tulisikin säätää oikeus tehdä salassapitosäännösten estämättä ilmoitus suoraan poliisille, kun heillä on tehtäväsään tietoon tulleiden seikkojen perusteella syytä epäillä alle 18-vuotiaaseen henkilöön kohdistunutta rikoslain 20 luvussa rangaistavaksi säädettyä tekoa. Tämä nopeuttaisi joissakin tapauksissa esitutinnan alkamista ja saattaisi vähentää myöhemmin rikosprosessissa ilmeneviä ongelmia. Tätä kautta epäiltyjä rikoksia myös tulisi tehokkaammin poliisin tietoon ja tutkittavaksi.

Vaikka poliisin tutkinnassa yksittäisissä tapauksissa selviäisikin, että henkilöä on epäilty perusteelta lapseen kohdistuvasta seksuaalirikoksesta, voidaan kuitenkin katsoa olevan yleisemmin lasten suojelemisen kannalta tärkeää, että epäily tulee mahdollisimman pian myös poliisin tietoon. Eduskunnan oikeusasiamies on eduskunnalle vuonna 2006 antamassaan erilliskertomuksessa todennut olevan perusteltua katsoa, että perusoikeuksien keskinäisessä punninnassa perustuslain 7 §:n mukainen lapsen turvallisuuden suojaaminen voi ohittaa 10 §:n mukaisen oikeuden perheen yksityiselämän suojaan. On lisäksi huomattava, että vastoin parempaa tietoa tapahtuva tietojen antaminen viranomaiselle eli väärä ilmianto säädetään rangaistavaksi rikoslain 15 luvun 6 §:ssä.

Ilmoitusoikeutta koskevan sääntelyn tulisi olla samanlainen kaikkien lastensuojelulain 25 §:n 1 momentissa mainittujen henkilöiden osalta, perusteltua syytä eroavaisuuksille ei

ole löydettävissä. Tässä yhteydessä ei kuitenkaan ehdoteta puututtavaksi rikkiin tai muuhun sielunhoitoon liittyvään salassapitovelvollisuuteen. Luonteva paikka ilmoitusoikeutta koskevalle säännökselle löytyy asiayhteyden perusteella lastensuojelulain 25 §:stä. Samassa yhteydessä lastensuojelulain 25 d §:n 3 momenttia sekä sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 18 §:n 3 momenttia tulisi muuttaa niin, että niissä otetaan huomioon uusi säännös ja säännösten keskinäinen suhde tulee määritettyä.

Poliisille ilmoituksen tekevä henkilö olisi edelleen velvollinen lastensuojelulain 25 §:n 1 momentin nojalla tekemään ilmoituksen myös lastensuojeluviranomaiselle. Kyseisessä säännöksessä myös poliisille on asetettu velvollisuus lastensuojeluilmoituksen tekemiseen. Näin sekä esitutkinta että lapsen huolenpidon turvaaminen voisivat käynnistyä mahdollisimman nopeasti epäilyn esiin tultua.

Artiklan 2 kappaleen mukaan kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin rohkaistakseen jokaista, joka tietää tai hyvässä uskossa epäilee lapsen seksuaalista riistoa tai seksuaalista hyväksikäyttöä, ilmoittamaan näistä seikoista toimivaltaiselle taholle.

Sopijavaltioiden määriteltäväksi jätetään se, mitkä ovat ne toimivaltaiset tahot, joille epäilyistä voi ilmoittaa (selitysmuistio 91 kohta). Toimivaltaisia viranomaisia ei rajoiteta lastensuojelupalveluihin tai merkityksellisiin sosiaalipalveluihin. Vaatimuksella ilmoitusten tekemisestä ”hyvässä uskossa” pyritään siihen, ettei määräys kannustaisi ihmisiä tekemään perättömiä tai totuudenvastaisia ilmiäntöjä tarkoituksenaan vahingoittaa toista henkilöä.

Kuten edellä todettiin, lastensuojelulain 25 §:n 2 momentissa säädetään muiden kuin sen pykälän 1 momentissa tarkoitettujen henkilöiden oikeudesta tehdä lastensuojeluilmoitus salassapitosäännösten estämättä. Poliisille ilmoituksen epäilystä rikoksesta voi tehdä jokainen, joka ei ole asemansa perusteella jonkin salassapitosäännöksen sitoma tai jolla salassapitosäännösten estämättä on lain mukaan oikeus tehdä ilmoitus. Poliisilla on olemassa koko maan kattavat vihje-

puhelinnumerot, joihin voi ilmoittaa tietämistään rikokseen liittyvistä vihjeistä joko omalla nimellä tai halutessaan myös nimettömänä. Poliisi käsittelee kaikki vihjetiedot luottamuksellisesti. Rikosprosessiin päätyneiden lapsiin kohdistuvien hyväksikäyttörikosten lukumäärä on tällä vuosituhannella merkittävästi lisääntynyt sen vuoksi, että ilmoituksia näistä rikoksista tehdään poliisille aikaisempaa enemmän.

Oikeutta ilmoitusten tekemiseen rajaa edellä mainittu rikoslain 15 luvun 6 §, jonka mukaan väärästä ilmiannosta sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi tuomitaan se, joka antaa esitutkinta- tai muulle viranomaiselle taikka tuomioistuimelle väärän tiedon ja siten aiheuttaa vaaran, että ilmiannettu pidätetään, vangitaan tai joutuu muun pakkokeinon kohteeksi tai joutuu syytteeseen tai tuomitaan rangaistuksen tai muuhun rikosoikeudelliseen seuraamukseen virheellisin perustein. Väärä ilmianto on rangaistava vain tahallisenä tekona. Tämä tarkoittaa sitä, että ilmiannon tehnyt henkilö on tietoinen siitä, että tieto on väärä ja että väärä tieto aiheuttaa vaaran ilmiannetun joutumisesta syytteeseen tai muun pykälässä mainitun rikosprosessitoimen kohteeksi. Näin ollen henkilö, joka hyvässä uskossa ja perustellusta syystä tekee ilmoituksen poliisille epäilemästään hyväksikäytöstä, ei syyllisty väärän ilmiannon tekemiseen, vaikka epäily lopulta osoittautuisikin vääräksi.

Tässä yhteydessä voidaan lisäksi viitata edellä mainittuun rikoslain 15 luvun 10 §:n säännökseen törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämisestä. Pykälän mukaan tietyissä tapauksissa kaikilla on velvollisuus ilmoittaa suunnitteilla olevasta rikoksesta viranomaisille.

13 artikla. *Auttavat linjat.* Artiklan mukaan kunkin sopijapuolen on ryhdyttävä tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin rohkaistakseen ja tukeakseen sellaisten neuvontapalveluiden kuten puhelin- ja internetlinjojen perustamista, jotka tarjoavat yhteydenottajille neuvoja, myös luottamuksellisesti tai ottaen asianmukaisella tavalla anonyymiteetin huomioon.

Artiklaa on tarkemmin selostettu selitysmuistion kohdassa 92. Kysymys ei ole pelkästään uhreille vaan myös muille seksuaali-

sen riiston ja seksuaalisen hyväksikäytön kanssa tekemisiin joutuville tarkoitetuista linjoista. Auttavien linjojen tulisi olla saatavilla mahdollisimman kattavasti. Selitysmuistion mukaan joissakin valtioissa tällaiset palvelut ovat käytettävissä joka päivä 24 tuntia.

Suomessa on jo käynnissä artikkelissa tarkoitettu toiminta, josta voidaan tässä mainita esimerkkejä. Mannerheimin Lastensuojeluliitto aloitti lasten ja nuorten auttavan puhelinpalvelun vuonna 1980. Netissä toimiva kirjepalvelu aloitettiin vuonna 2002. Lasten ja nuorten puhelinpalveluun voi soittaa vuoden jokaisena päivänä, maanantaista perjantaihin kello 14—20 ja viikonloppuisin kello 17—20. Palveluun soittaminen on maksutonta koko maassa. Lapset ja nuoret voivat ottaa yhteyttä puhelin- tai nettipalveluun missä tahansa asiassa. Puhelin- ja kirjepalvelun viesteihin vastaavat aikuiset vapaaehtoiset päivystäjät, jotka ovat saaneet koulutuksen työhönsä. Vapaaehtoisten päivystäjien tukena on aina ammattilainen. Yhteydenottajille tarjotaan ennen kaikkea mahdollisuutta luottamukselliseen keskusteluun. Päivystäjät myös ohjaavat yhteydenottajia eri palveluiden ja viranomaisten pariin. Mannerheimin Lastensuojeluliitto ylläpitää myös vanhempainpuhelin ja -netti-palvelua, joka toimii samalla periaatteella kuin lapsille ja nuorille tarkoitettu palvelu.

Rikosuhripäivystys on valtakunnallinen palvelu, jonka tarkoituksena on tarjota tukea ja palveluita rikosten uhreille, heidän läheisilleen sekä rikosasian todistajille. Rikosuhripäivystyksellä on muun ohessa auttava puhelin, johon voi soittaa jokaisena arkipäivänä, ja keskustella vapaaehtoisten päivystäjien kanssa. Auttavia puhelin- ja nettipalveluja pitävät yllä tai ovat esimerkiksi Raiskaustukikeskus Tukinainen ry, Helppimesta, Naisten linja ja Naisten netti (myös tytöille), Nuorten kriisipiste/Krisjouren för unga (Helsinki Missio), Evankelisluterilaisen kirkon Palveleva Puhelin ja Palveleva Netti ja Ungdomstelefonen (Folkhälsan). Internet-sivustoista voidaan mainita www.tukinet.net. Palvelut ovat kuntien ja Raha-automaattiyhdistyksen rahoittamia.

14 artikla. *Uhrien avustaminen.* Artiklan 1 kappaleen mukaan kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toi-

menpiteisiin uhrien avustamiseksi toipumaan sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä niin fyysisesti kuin psykososiaalisesti. Tämän kappaleen mukaisten toimenpiteiden tulee ottaa asianmukaisesti huomioon lapsen näkemykset, tarpeet ja huolenaiheet.

Lähtökohtana selitysmuistion kohdan 94 mukaan on, että kaikki seksuaalisesta riistosta tai hyväksikäytöstä lapselle aiheutunut vahinko on merkittävää ja siihen tulee reagoida. Apua tulee olla tarjolla niin kauan kuin se on tarpeen uhrin täydellistä toipumista varten. Selitysmuistiossa todetaan, että vaikka yleisopimus koskee ensisijaisesti lapsia, saattavat lasten seksuaalisesta riistosta tai hyväksikäytöstä aiheutuneet seuraukset vaikuttaa uhuriin myös aikuisiällä. Sen vuoksi onkin tärkeää järjestää toimenpiteitä, jotka mahdollistavat tarvittavan tuen myös sellaisille aikuisille, jotka ovat lapsuudessaan joutuneet seksuaalisen riiston tai seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi. Yleissopimusta valmisteltaessa haluttiin kiinnittää huomiota siihen, että lääketieteellisten tutkimusten yhteydessä on otettava huomioon erityisesti mahdolliset sukupuolitaudit ja HIV-tartunta sekä niistä seuraava hoito (selitysmuistion kohta 95).

Seksuaalisen hyväksikäytön uhriksi joutuneiden lasten ja aikuisten fyysisestä ja psykososiaalisesta hoidosta vastaavat ensisijaisesti kunnat. Lastensuojelulain 15 §:n mukaan terveyskeskuksen ja sairaanhoitopiiriin on annettava lapsi- ja perhekohtaisessa lastensuojelussa asiantuntija-apua ja tarvittaessa järjestettävä lapsen tutkimus sekä hoito- ja terapiapalveluja lapselle. Lain esitöiden (HE 252/2006 vp, s. 126) mukaan lastensuojelun asiakkaana olevien lasten tulisi saada tarvitsemansa terveydenhuollon palvelut viivytyksettä.

Fyysisen hoidon tarve liittyy yleisimmin lasten kohdalla hyväksikäytön selvittämiseen. Psykososiaalinen hoito puolestaan voi olla hyvinkin pitkäkestoista ja sen tarve voi jatkua myös aikuisiällä. Terveys- ja huollon hoitotakuu perustuu kansanterveyslain 15 b §:ään ja erikoissairaanhoitolain 31 §:ään. Niiden mukaan perusterveydenhuollon yhteydessä toteutettavassa erikoissairaanhoidossa hoidon tarpeen arviointi on aloitettava kolmen viikon kuluessa siitä, kun lähete on saapunut terveyskeskuksesta. Kii-

reelliseen hoitoon on kuitenkin päästävä välittömästi. Lasten ja nuorten mielenterveyspalveluissa tehdyn hoidon tarpeen arvioinnin perusteella tarpeelliseksi todettu hoito on järjestettävä hoidon edellyttämä kiireellisyys huomioon ottaen kolmen kuukauden kuluessa, jolleivät lääketieteelliset, hoidolliset tai muut vastaavat seikat muuta edellytä. Kunta voi järjestää hoidon itse tai hankkia tarvittavat mielenterveyspalvelut esimerkiksi yksityiseltä palveluntuottajalta tai järjestöltä. Eduskunnan oikeusasiamies on erilliskertomuksessaan vuodelta 2006 todennut, että merkittävä osa lasten psykiatrisesta avohoidosta järjestetään nykyisin kuntien kasvatusta ja perheneuvoloissa. Nämä ovat yleensä osa kuntien sosiaalihuoltoa, eikä hoitotakuu sen vuoksi koske niitä.

Hoitotakuusta huolimatta lasten psykiatrisen hoidon toteutumista on kuitenkin kritisoitu. On katsottu, että lasten- ja nuortenpsykiatrian valtionrahoitus on riittämätöntä, mikä heikentää pitkäjänteisten palvelujen järjestämistä ja kehittämistä. Terapiapalveluita ei ole saatavilla aina riittävästi silloinkaan kun tarvittava rahoitus olisi järjestetty, sillä lasten ja nuorten psykoterapeutteja ei ole koulutettu riittävästi ja alueelliset erot palvelujen saatavuudessa ovat suuret. Myös oikeusasiamies on erilliskertomuksessaan todennut, ettei hoitotakuu lasten psykiatrisessa hoidossa ole toteutunut koko maassa lain edellyttämällä tavalla.

Sosiaali- ja terveysministeriön vuonna 2007 julkaisemassa seksuaali- ja lisääntymis- terveyden edistämistä koskevassa toimintaohjelmassa vuosille 2007—2011 on myös todettu, että seksuaalisen väkivallan uhriksi joutuneiden avun saanti ja laatu vaihtelevat huomattavasti eri puolilla maata. Toimintaohjelmassa yhdeksi toteutettavista toimenpiteistä on kirjattu uhrien hoitoon hakeutumisen edistäminen. Keinoina on mainittu niin sanottujen matalan kynnyksen palveluiden kehittäminen julkisten peruspalveluiden piirissä, palveluista tiedottaminen väestölle sekä olemassa olevan kolmannen sektorin palveluiden jatkuvuuden turvaaminen.

Uhrien avustamiseen liittyy kysymys heille siitä aiheutuneista kustannuksista. Esimerkiksi hoidossa käymisestä saattaa aiheutua matkakuluja. Sinällään rikoksenteijä voi-

daan velvoittaa korvaamaan rikoksen uhrille tällaiset tai muut vastaavat kulut oikeudenkäynnin yhteydessä. Huolehdittava olisi kuitenkin siitä, että uhrin, lähinnä hänen perheensä vähävaraisuus ei estä avustuspalvelujen käyttämistä. Nykyisin kustannusten maksamiseen voi saada toimeentulotukea. Tämä ei ole välttämättä selkein tapa huolehtia kustannusten kattamisesta tilanteessa, jossa apua kustannusten kattamiseen tarvitaan.

Selvittämistyöryhmä ehdotti mietinnössään, että Suomessa aloitettaisiin vuoden 2010 aikana niin sanotun lastentalotoimintamallin kokeilutoiminta. Lastentalotoimintamalli varmistaisi nykyistä paremmin sen, että lapsi saa esitutkintatoimenpiteiden jälkeen tai tarvittaessa jo niiden aikana välittömästi psykologista apua. Tässä mallissa olisi mahdollista selvittää muunlaisten tutkimusten ja avun tarve. Lastentalotoimintamallia käsitellään tarkemmin jäljempänä 34 artiklan yhteydessä.

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön selvittämistä koskevat Suomalainen Lääkäriseura Duodecim ja Suomen Lastenpsykiatriyhdistyksen laatima hoitosuositus ja Stakesin vuonna 2003 julkaisema suositus ohjeistavat tekemään tarvittaessa lapselle myös tutkimukset mahdollisten sukupuolitauditartuntojen selvittämiseksi.

Artiklan 2 kappaleessa todetaan, että kukin sopijapuoli ryhtyy toimiin kansallisen lainsäädännön asettamien ehtojen mukaisesti toimiakseen yhdessä niiden hallituksesta riippumattomien järjestöjen, muiden asianmukaisten järjestöjen tai muiden kansalaisyhteiskunnan tahojen kanssa, jotka toimivat uhrien auttamiseksi.

Julkisen terveydenhuollon lisäksi useat kolmannen sektorin tahot tarjoavat kriisiapua ja muuta tukea rikosten uhriksi joutuneille. Tällaisia kolmannen sektorin toimijoita ovat muun muassa jo edellä mainitut Rikosuhripäivystys, Raiskauskriisikeskus Tukinainen ry sekä Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Raha-automaattiyhdistys ry tukee avustuksillaan joka vuosi noin tuhatta sosiaali- ja terveysalan järjestöä. Vuodelle 2010 Raha-automaattiyhdistys on myöntänyt avustuksia useille järjestöille, jotka toimivat väkivallan uhrien auttamiseksi, mukaan lukien seksuaalisen väkivallan uhrit. Myös valtio ja kunnat

rahoittavat suoraan eri järjestöjen toimintaa sekä osallistuvat erilaisten yhteistyökampanjoiden toteuttamiseen.

Artiklan 3 kappaleen mukaan, silloin kun vanhemmat tai muut lapsen huollosta vastaavat henkilöt ovat osallisina hänen seksuaalissa riistossaan tai hänen seksuaalisessa hyväksikäytössään, artiklan 11 (1) mukaisesti interventioimenpiteisiin tulee sisältyä:

- mahdollisuus siirtää pois väitetty tekijä.
- mahdollisuus siirtää uhri pois perheympäristöstään. Sellaisen siirron ehdoista ja kestosta tulee päättää lapsen parhaan edun mukaisesti.

Selitysmuistion kohdassa 99 todetaan, että siirtämisen tarkoituksena on nimenomaan suojella lasta eikä rangaista oletettua rikoksentekijää.

Vuonna 2004 lähestymiskiellosta annettua lakia (898/1998) muutettiin siten, että myös perheen sisäisen lähestymiskiellon määrääminen on mahdollista. Lain 1 luvun 2 §:n 2 momentin mukaan perheen sisäinen lähestymiskielto voidaan määrätä, jos henkilön, jota vastaan kieltoa pyydetään, uhkauksista, aiemmista rikoksista tai muusta käyttäytymisestä voidaan päätellä, että hän todennäköisesti tulisi tekemään itsensä uhatuksi tunnetun henkilön henkeen, terveyteen tai vapautteen kohdistuvan rikoksen, eikä kiellon määrääminen ole kohtuutonta ottaen huomioon uhkaavan rikoksen vakavuus, samassa asunnossa asuvien henkilöiden olosuhteet ja muut asiassa ilmenneet seikat. Lain 3 §:n 2 momentin mukaan perheen sisäiseen lähestymiskieltoon määrätyn henkilön on poistuttava asunnosta, jossa hän ja suojattava henkilö asuvat vakituisesti, eikä hän saa palata asuntoon. Tässä yhteydessä henkeen, terveyteen tai vapautteen kohdistuvat rikokset on ymmärrettävä laajasti (HE 144/2003 vp, s. 29/II), joten samassa asunnossa asuvaa lasta seksuaalisesti hyväksikäyttänyt henkilö voidaan siis tarvittaessa poistaa yhteisestä asunnosta perheen sisäisen lähestymiskiellon avulla. Lähestymiskieltoa voivat hakea suojattavan henkilön lisäksi myös syyttäjät-, poliisi-, tai sosiaaliviranomainen. Perheen sisäinen lähestymiskielto voidaan määrätä kolmeksi kuukaudeksi, jonka jälkeen se voidaan uudistaa aina kolmeksi kuukaudeksi kerrallaan.

Mahdollisuudesta siirtää lapsi tarvittaessa pois perheympäristöstään säädetään lastensuojelulaissa. Lapsi voidaan kyseisen lain 40 §:n mukaan ottaa sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen huostaan, jos muun ohessa puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä sekä avohuollon tukitoimet eivät olisi lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi sopivia tai mahdollisia taikka jos ne ovat osoittautuneet riittämättömiksi ja sijaishuollon arvioidaan olevan 4 §:n mukaisesti lapsen edun mukaista. Mainitussa pykälässä säädetään lastensuojelun keskeisistä periaatteista. Avohuollon tukitoimet voivat sisältää esimerkiksi lapsen kuntoutumista tukevia hoito- ja terapiapalveluita sekä perhetyötä. Lapselle voidaan myös järjestää lastensuojelulain 37 §:n mukaan avohuollon tukitoimena tuen tarvetta arvioivaa tai kuntouttavaa perhehoitoa taikka laitoshuoltoa yhdessä hänen vanhempansa, huoltajansa tai muun hänen hoidostaan ja kasvatuksestaan vastaavan henkilön kanssa.

Artiklan 4 kappaleessa edellytetään, että sopijapuolet järjestävät tarvittavaa terapeutista apua, erityisesti psykologista kriisiapua uhrille läheisille henkilöille. Tällaisia läheisiä henkilöitä ovat selitysmuistion kohdan 100 mukaan esimerkiksi perheenjäsenet, ystävät ja luokkatoverit.

Useat järjestöt ja muut terveydenhuollon tahot tarjoavat psykologista apua myös uhrin läheisille. Esimerkiksi Rikosuhripäivystyksen palvelut ovat tarjolla myös läheisille. Raiskauskriisikeskus Tukinainen ry järjestää seksuaalisen väkivallan ja hyväksikäytön uhrin läheisille vertaistukiryhmiä. Mannerheimin Lastensuojeluliitolla puolestaan on vanhemmille tarkoitettu puhelin- ja internetpalvelu, josta he voivat saada neuvoja ja tukea. Luonnollisesti yleiset kunnalliset mielenterveyspalvelut ovat myös hyväksikäytön uhriksi joutuneiden lasten läheisten käytettävissä, mikäli niihin on tarvetta. Näiden saataavuuteen liittyy kuitenkin aiemmin todetuin tavoin ongelmia.

V luku **Interventio-ohjelmat tai toimenpiteet**

15 artikla. *Yleisperiaatteet.* Artiklan 1 kappaleen mukaan kukin sopijapuoli varmistaa tai edistää kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti artiklassa 16 (1) ja (2) tarkoitettuja henkilöitä varten tehokkaita interventio-ohjelmia tai -toimenpiteitä, jotka pyrkivät ehkäisemään ja vähentämään lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten uusimisen riskiä. Sellaisten ohjelmien tai toimenpiteiden tulee olla käytettävissä koko oikeudenkäyntimenettelyn ajan, vankilassa tai sen ulkopuolella, kansallisen lainsäädännön asettamien ehtojen mukaisesti. Kappaleessa viitattuja henkilöitä ovat ne, joita vastaan on ryhdytty rikosioikeudellisiin toimenpiteisiin tai jotka on tuomittu yleissopimuksen perusteella kriminalisoidun rikoksen perusteella.

Kuten selitysmuistion kohdassa 101 todetaan, yleissopimuksen V luvun sääntelyn tarkoituksena on asettaa joustavat rajat seksuaalirikollisille suunnatuille lääketieteellisille ja psykososiaalisille interventio-ohjelmille ja -toimenpiteille. Velvoitteiden tarkempi toteuttaminen jää kansallisen päätöksenteon varaan. Selitysmuistiossa myös korostetaan interventio-ohjelmien ja -toimenpiteiden vapaaehtoista luonnetta. Vapaaehtoisuudesta seuraa, ettei ohjelmien ja toimenpiteiden tarvitse välttämättä olla osa rangaistusjärjestelmää, vaan ne voidaan järjestää osaksi terveys- ja hyvinvointipalveluja. Luvun määräyksillä ei ole tarkoitettu vaikuttaa kansallisiin toimintatapoihin, jotka koskevat mielenterveysongelmista kärsiviä. Selitysmuistion kohdan 102 mukaan interventio voi olla luonteeltaan psykologista (esimerkiksi kognitiivis-behavioraalinen terapia tai psykodynaaminen terapia), lääketieteellistä (lähinnä antihormonaalinen lääkehoito) tai sosiaalista (muun ohessa toimet, jolla pyritään sopeuttamaan rikoksenteijä menestyksekkäästi takaisin osaksi yhteiskuntaa).

Riihimäen vankilassa järjestetään ehdottoman vankeusrangaistuksen saaneille seksuaalirikollisille STOP-toimintaohjelmaa, jonka tarkoituksena on vähentää seksuaalirikosten uusimisriskiä. Ohjelman keskeisiä sisältöjä ovat muun muassa seksuaalirikoksiin liittyvien ajatus- ja toimintamallien tiedostaminen ja

työstäminen, uhrille koituvien haittojen tiedostaminen sekä rikoksettoman elämän taitojen opettelu ja harjoittelu. STOP-ohjelma kestää kahdeksan kuukautta. Ohjelmassa mukana olevilla vangeilla on 3—5 kahden tunnin mittaista istuntoa viikossa. Muuna aikana vangit osallistuvat vankilan normaaleihin toimintoihin. Ryhmässä on seitsemän tai kahdeksan vankia, jotka ovat syyllistyneet erityyppisiin seksuaalirikoksiin. Osallistuminen on vapaaehtoista. Vangit voivat hakea Riihimäellä järjestettävään ohjelmaan kaikista Suomen vankiloista. Edellytyksenä ohjelmaan hyväksymiselle on riittävän pitkä jäljellä oleva vankeusaika (vähintään kahdeksan kuukautta) ja se, että hakijan seksuaalirikoksen uusimisriski on sopiva kyseiseen ohjelmaan. Yksi suurin STOP-ohjelman toteutuksessa ilmenneistä ongelmista on ollut nimenomaan se, että vankeusajan lyhyt kesto on saattanut estää ohjelmaan halukkaita rikoksentekejiä osallistumasta siihen.

Vaikkei seksuaalirikollisille olekaan järjestetty toimintaohjelmia tai muuta järjestelmällistä terapiaa vankilan ulkopuolella, on sellaisille rikoksentekejiä, joiden uusimisriski on arvioitu korkeaksi, pyritty toisinaan järjestämään jonkinlaista yksilöterapiaa vankilasta vapautumisen jälkeen. Tällöin hoidosta on vastannut yksityinen taho tai terveyskeskuksen mielenterveysyksikkö ja rahoittajana on toiminut valtio. Käytännössä jatkohoidon järjestäminen STOP-ohjelman käyneille seksuaalirikollisille on kuitenkin ollut vaikeaa.

Lainsäädäntö asettaa puitteet hoidon tai terapian tarpeen arvioimista varten. Vankeuslain (767/2005) 4 luvun 6 §:n 2 momentin mukaan hyvissä ajoin ennen vangin todennäköistä vapauttamista rangaistusajan suunnitelmaa täydennetään vapauttamissuunnitelmalla ja valvontasuunnitelmalla. Vapauttamissuunnitelmaa laadittaessa arvioidaan tarvittavassa laajuudessa vangin edellytykset selviytyä vapaudessa sekä hänen palvelujen tarpeensa. Luvun 7 §:n 2 momentin mukaan vangin yhteiskuntaan sijoittumisen parantamiseksi vapauttamissuunnitelmaa laadittaessa on vangin suostumuksella oltava tarpeen mukaan yhteistyössä vangin koti- tai asuinkunnan sosiaali-, terveys-, asunto- sekä työvoimaviranomaisten kanssa.

Ehdonalaisen vapauden valvonnasta annetun lain (782/2005) 1 §:n mukaan valvonnan tarkoituksena on lisätä yleistä turvallisuutta tukemalla valvottavaa hänen sosiaalisen selviytymisensä edistämiseksi ja estämällä häntä tekemästä uusia rikoksia. Lain 5 §:n mukaan vapautuneen vangin valvontaan voi sisältyä sosiaalista toimintakykyä edistäviä tehtäviä tai ohjelmia. Valvonnan tarkempi sisältö ilmenee valvontasuunnitelmasta, joka Kriminaalihoitolaitoksen on laadittava valvottavan tarpeiden mukaan ennen valvontaan asetetun vapauttamista siten, että suunnitelma voidaan ottaa käyttöön valvonnan alkaessa. Valvontasuunnitelmaa laadittaessa on tarpeellisessa määrin oltava yhteistyössä sijoittajayksikön, vankilan, vangin koti- tai asuinkunnan sekä muiden viranomaisten, yksityisten yhteisöjen ja henkilöiden kanssa.

Oikeusministeriön asettama seksuaalirikollisten hoitoa seuraamusjärjestelmässä selvittänyt työryhmä luovutti mietintönsä 11 päivänä helmikuuta 2009 (oikeusministeriön työryhmämietintö 2009:1). Työryhmä ehdotti seksuaalirikollisille tarkoitettua lääkehoitoa mahdollistamiseksi osana seuraamusjärjestelmää. Lääkehoito toteutettaisiin osana valvottun koevapauden ja ehdonalaisen vapauden täytäntöönpanoa. Työryhmän lähtökohtana oli, ettei lääkehoitoa tulisi toteuttaa yksinomaaisena hoitomuotona, vaan sen tulisi yleensä liittyä muuhun psykososiaaliseen hoitoon tai tukeen. Työryhmä katsoi, että lääkehoidon tulee aina perustua rikoksentekejän suostumukselle. Työryhmän ehdotukset ovat olleet lausuntokierroksella, jonka tuloksista on laadittu lausuntotiivistelmä (oikeusministeriön lausuntoja ja selvityksiä 2009:20).

Jos seksuaalirikokseen syyllistynyt tuomitaan vapaudessa suoritettavaan seuraamukseen eli sakkoon, ehdolliseen vankeuteen, nuorisorangaistukseen tai yhdyskuntapalveluun, rikoksentekejä on käytännössä 7 artiklan yhteydessä käsiteltyjen julkisen terveydenhuollon palvelujen varassa, mikäli palvelujen käytölle säädetyt edellytykset täyttyvät. Käytettävissä ovat myös esimerkiksi aikaisemmin mainitut Sexpo-säätiön palvelut. Kuten 7 artiklan perusteluissa on todettu, käytännössä mielenterveyspalveluiden piiriin pääseminen voi olla vaikeaa.

Kuitenkin myös nykyisen lainsäädännön puitteissa ehdollisen vankeuden ja nuorisorangaistuksen täytäntöönpanoon sekä yhdyskuntapalveluun voidaan liittää toimintaohjelmia ja hoidollisia elementtejä. Ehdollisen vankeuden valvonta koskee ainoastaan nuoria rikosentekijöitä. Rikoslain 6 luvun 10 §:n 2 momentin mukaan rikoksen alle 21-vuotiaana tehnyt voidaan tuomita ehdollisen vankeuden tehosteeksi koeajaksi valvontaan, jos tätä on pidettävä perusteltuna tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi sekä uusien rikosten ehkäisemiseksi.

Ehdollisen vankeuden valvonnasta annetun lain (634/2010; tulee voimaan vuoden 2011 alussa) 5 §:n 1 momentin mukaan valvonta sisältää valvojan tai apuvalvojan ja valvottavan säännöllisiä tapaamisia. Tapaamisten tarkoituksena on seurata valvottavan olosuhteita ja niissä tapahtuvia muutoksia sekä parantaa valvottavan kykyä elää rikoksetonta elämää. Valvontaan voi sisältyä myös sosiaalista toimintakykyä edistäviä tehtäviä tai ohjelmia. Pykälän 2 momentin mukaan valvonnan tarkempi sisältö ilmenee Rikosseuraamuslaitoksen laatimasta valvontasuunnitelmasta. Suunnitelmaa laadittaessa on tarpeellisessa määrin oltava yhteistyössä valvottavan koti- tai asuinkunnan, muiden viranomaisten sekä yksityisten yhteisöjen ja henkilöiden kanssa.

Käytännössä vain harvoin käytettävä nuorisorangaistus voidaan rikoslain 6 luvun 10 a §:n mukaan tuomita rikosentekijälle, joka on tehnyt rikoksen tai jonkin samalla kertaa käsiteltävistä rikoksista alle 18-vuotiaana. Edellytyksenä on muun ohessa se, että nuorisorangaistukseen tuomitsemista on pidettävä perusteltuna tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi ja uusien rikosten ehkäisemiseksi. Nuorisorangaistuksesta annetun lain (1196/2004) 2 §:n mukaan nuorisorangaistusta tuomitaan vähintään neljä kuukautta ja enintään yksi vuosi. Nuorisorangaistus sisältää valvontatapaamisia, valvonnan alaisena suoritettavia sosiaalista toimintakykyä edistäviä tehtäviä ja ohjelmia sekä niiden yhteydessä annettavaa tukea ja ohjausta. Nuorisorangaistuksen täytäntöönpanoon kuuluvia tilaisuuksia, joihin tuomittu on velvollinen osallistumaan, saa viikoittain olla enintään kahdeksan tuntia.

Rikoslain 6 luvun 11 §:n mukaan rikosentekijä, joka tuomitaan pituudeltaan määrättyyn, enintään kahdeksan kuukauden ehdottomaan vankeusrangaistukseen, tuomitaan sen sijasta yhdyskuntapalveluun, jollei ehdottomien vankeusrangaistusten, aiempien yhdyskuntapalvelurangaistusten tai muiden painavien syiden ole katsottava olevan esteenä yhdyskuntapalveluun tuomitsemiselle. Rikoslain 6 luvun 10 §:n 1 momentin mukaan yhdyskuntapalvelu voidaan myös tuomita ehdollisen vankeuden oheisseuraamuksena. Yhdyskuntapalvelu voi vain vähäisessä määrin sisältää yleissopimuksen 15 artiklassa tarkoitettua toimintaa. Yhdyskuntapalvelusta annetun lain (1055/1996) 1 §:n 2 momentin mukaan enintään kymmenen tuntia yhdyskuntapalvelurangaistuksesta voidaan suorittaa osallistumalla esimerkiksi uusintarikollisuuden vähentämistä tukeviin ohjelmiin.

Eduskunnan käsiteltävänä on hallituksen esitys HE 17/2010 vp, jossa ehdotetaan uuden rangaistuksen eli valvontarangaistuksen ottamista Suomen seuraamusjärjestelmään. Valvontarangaistus olisi enintään kahdeksan kuukauden ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta tuomittava rangaistus. Valvontarangaistusta koskevan lakiehdotuksen 3 §:n mukaan valvontarangaistukseen tuomitulla olisi toimintavelvollisuus, jonka mukaan tuomitun on osallistuttava valvontatapaamiin, tehtävä työtä, osallistuttava koulutukseen, kuntotutukseen, toimintaohjelmiin tai muuhun vastaavaan, tuomitun toimintakykyä ja sosiaalisia valmiuksia ylläpitävään tai edistävään toimintaan. Toimintavelvollisuuden mukaista toimintaa olisi pääsääntöisesti oltava vähintään 10 ja enintään 40 tuntia viikossa.

Oikeusministeriö on 11 päivänä tammikuuta 2010 asettanut toimikunnan selvittämään yhdyskuntaseuraamusten kehittämisen edellytyksiä ja valmistelemaan yhdyskuntaseuraamuksia koskevan lainsäädännön kokonaisuudistusta. Toimikunnan toimikausi on 1.2.2010—31.12.2011. Yhdyskuntaseuraamuksen käsitteen piiriin voidaan katsoa kuuluvan edellisissä kappaleissa käsitellyt seuraamuksia. Toimikunnan asettamispäätöksessä keskeisenä tavoitteena todetaan yhteiskunnan turvallisuuden varmistaminen. Olennainen turvallisuutta lisäävä tekijä on

uusintarikollisuuden vähentäminen muun muassa lisäämällä rikoksentehtävien valmiuksia elää rikoksetonta elämää. Vankeuden vaihtoehtojen kehittämisessä asettamispäätöksen mukaan lähtökohtana on se, että uusintarikollisuuden vähentämisen ja rikoksentehtävien yhteiskuntaan integroimisen tavoitteisiin päästään usein parhaiten tarjoamalla heille kuntouttavia toimia vapaudessa. Toimikunnan työ antaa tilaisuuden arvioida mahdollisuuksia liittää nykyistä paremmin yhdyskuntaseuraamuksiin yleissopimuksen 15 artiklassa tarkoitettuja ohjelmia ja toimenpiteitä silloin, kun henkilö tuomitaan vapaudessa suoritettavaan rangaistukseen lapsen kohdistuneesta seksuaalirikoksesta.

Sosiaali- ja terveysministeriön laatimassa seksuaali- ja lisääntymisterveyden edistämistä koskevassa toimintaohjelmassa on asetettu yhdeksi toimenpiteeksi vuosille 2007—2011 seksuaalirikollisten hoidon ja hoitoon pääsyn parantaminen järjestämällä riittävä määrä hoitopaikkoja. Toimintaohjelmaan on kirjattu, että STOP-ohjelmaa jatketaan ja ohjelmalle kehitetään avohoitoon soveltuvia jatkokuntoutusohjelmia. Lisäksi on mainittu, että alaikäisten seksuaalirikoksia tehneiden nuorten psykiatrinen tutkimus ja hoito keskitetään valtakunnallisesti.

Artiklan 2 kappaleessa korostetaan viranomaisyhteistyötä. Kunkin sopijapuolen tulee varmistaa tai edistää kansallisen lain mukaisesti kumppanuuden tai muiden yhteistyömuotojen kehittämistä toimivaltaisten viranomaisten välillä, erityisesti terveys- ja sosiaalipalveluiden välillä sekä oikeusviranomaisten ja niiden muiden toimielinten välillä, jotka ovat vastuussa artiklassa 16 (1) ja (2) mainittujen henkilöiden seurannasta.

Vankilassa järjestettävästä STOP-toimintaohjelmasta vastaa Rikosseuraamuslaitos. Ohjelman käytön laajentaminen vankilan ulkopuolelle edellyttää myös muiden tahojen osallistumista ohjelman järjestämiseen. Näin on varsinkin silloin, jos ohjelmat ovat myös sellaisten henkilöiden käytettävissä, jotka eivät ole saaneet tuomiota seksuaalirikoksesta. Edellä 1 kappaleen perusteluissa on käsitelty viranomaisten yhteistyötä koskevaa lainsäädäntöä.

Artiklan 3 kappaleen mukaan kukin sopijapuoli arvioi kansallisen lain mukaisesti ar-

tiklassa 16 (1) ja (2) mainittujen henkilöiden tekemien ja tämän sopimuksen perusteella kriminalisoitujen rikosten vaarallisuutta ja uusimisen mahdollisuutta, sopivien ohjelmien tai toimenpiteiden määrittelemiseksi.

Kun selitysmuistiossa ei ole tarkemmin avattu tämän kappaleen sisältöä, on sitä arvioitava muiden artikloiden avulla. Ottaen huomioon, että 17 artiklan mukaan interventio-ohjelmiin ja toimenpiteisiin osallistumisen on perustuttava vapaaehtoisuuteen, voidaan katsoa olevan perusteltua olettaa, että tämän kappaleen määräys viittaa niihin epäiltyihin ja tuomittuihin henkilöihin, jotka suostuvat tai haluavat osallistua ohjelmiin tai toimenpiteisiin. Näin ollen kappaletta on tulkittava siten, että ennen interventio-ohjelman tai toimenpiteen aloittamista henkilön vaarallisuus ja uusimisriski tulee arvioida, jotta voidaan määrittellä hänelle parhaiten soveltuvat interventiomuodot.

Edellä 1 kappaleen yhteydessä käsiteltyjen ehdonalaisen vapauden valvonnan ja seuraamusten täytäntöönpanon valmistelulle on ominaista, että arvioidaan henkilön tarvitsemia ohjelmia tai toimenpiteitä. Koska tällöin pyritään estämään rikollisen toiminnan jatkamista, merkitystä on myös uusimisriskin ja siihen vaikuttavien seikkojen arvioinnilla.

STOP-ohjelmaan osallistumista suunnitteleville vangeille tehdään vankilassa ennen ohjelmaan hyväksymistä kaksi erillistä soveltuvuusarviota, joista toisen pohjalta tehdään alustava arviointi siitä, soveltuuko vanki osallistujaksi ohjelmaan, ja joista toisen pohjalta arvioidaan hoidon tuloksellisuutta kyseisen vangin kohdalla. STOP-ohjelma on tarkoitettu lähinnä seksuaalirikollisille, joiden uusimisriski on arvioitu keskitasolle. Kansainväliset tutkimukset ovat osoittaneet, että STOP-ohjelma vähentää juuri tämän kohderyhmän uusimisriskiä merkittävästi.

Artiklan 4 kappaleessa todetaan, että kukin sopijapuoli arvioi kansallisen lain mukaisesti käytettyjen ohjelmien ja toimenpiteiden tehokkuutta.

Luotettavia kontrolloituja tutkimuksia seksuaalirikollisille suunnattujen interventio-toimenpiteiden vaikutuksista on toistaiseksi melko vähän, sillä tutkimusten toteuttamiseen liittyy useita ongelmatekijöitä. Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten uusimisesta ja

interventio-toimenpiteiden vaikuttavuudesta tarvitaan Suomessa lisää tutkimusta. Tämä on tärkeää senkin vuoksi, että uusimisen ehkäisyyn käytetyt voimavarat tulevat ohjatuksi mahdollisimman tehokkaalla tavalla.

16 artikla. *Interventio-ohjelmien ja -toimenpiteiden kohteet.* Artiklassa mainitaan kolme eri henkilöryhmää, joille interventio-ohjelmat ja -toimenpiteet on suunnattava.

Artiklan 1 kappaleen mukaan kunkin sopijapuolen on varmistettava kansallisen lain mukaisesti, että henkilöt, joita vastaan on ryhdytty rikosoikeudellisiin toimenpiteisiin minkä tahansa yleissopimuksen perusteella kriminalisoidun rikoksen perustella, voivat päästä osallisiksi artiklassa 15 (1) mainittuihin ohjelmiin tai toimenpiteisiin, sellaisiin ehdoin, jotka eivät heikennä syytetyn oikeuksia ja oikeudenmukaisen ja puolueettoman oikeudenkäynnin vaatimuksia tai ole näiden kanssa ristiriidassa, ottaen erityisesti asianmukaisesti huomioon syyttömyysolettamaa koskevaa periaatetta säätelevät määräykset.

Artiklan 2 kappaleessa edellytetään, että lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista tuomituilla henkilöillä on mahdollisuus päästä osallisiksi interventio-ohjelmista tai -toimenpiteistä.

Tällä hetkellä ainoastaan miespuolisilla seksuaalirikoksesta vankeusrangaistukseen tuomituilla, joilla on ohjelman alkaessa vankeustuomiota jäljellä vähintään kahdeksan kuukautta, on mahdollisuus tulla hyväksytyksi STOP-ohjelmaan. Lisäksi hakijan seksuaalirikoksen uusimisriskin täytyy olla sopiva kyseiseen ohjelmaan. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö myös muilla rikoksesta epäillyillä ja tuomituilla olisi mahdollisuutta päästä interventio-ohjelmien ja -toimenpiteiden piiriin. Niihin liittyviä kysymyksiä on käsitelty 15 artiklan 1 kappaleen yhteydessä, osin 7 artiklan yhteydessä esitettyyn viitaten.

Artiklan 3 kappale asettaa sopijapuolille velvollisuuden varmistaa kansallisen lain mukaisesti, että interventio-ohjelmia tai -toimenpiteitä kehitetään tai mukautetaan ottamaan huomioon seksuaalirikoksiin syyllistyneiden lasten kehitystarpeet, mukaan lukien rikosoikeudellista vastuukärajaa nuoremmat lapset, heidän seksuaalisen käyttäytymisensä ongelmien ratkaisemiseksi.

Suomessa on joissakin yhteyksissä tilastoitu, että lasten seksuaalisen hyväksikäytön epäilytapauksista noin kymmenessä prosentissa tekijänä on alle 20-vuotias lapsi tai nuori. Tampereen yliopistollisen sairaalan erityisen vaikeahoitoisten alaikäisten psykiatrisessa tutkimus- ja hoitoyksikössä on systemaattisesti kehitetty osaamista vahingoittavaan seksuaalikäyttäytymiseen syyllistyneiden nuorten tutkimukseen ja hoitoon. Yksikössä hoidetaan tällaisia nuoria, joilla on tarvetta psykiatriseen hoitoon.

17 artikla. *Tietojen antaminen ja suostumus.* Artiklassa edellytetään, että henkilöille, joille interventio-ohjelmia tai -toimenpiteitä ehdotetaan, kerrotaan täydellisesti ehdotuksen perustelut, ja että he suostuvat ohjelmaan tai toimenpiteeseen täysin tietoisina toiseikoista (1 kappale). Artiklan 2 kappale edellyttää lisäksi, että kyseisillä henkilöillä on oikeus kieltäytyä ehdotetuista ohjelmista tai toimenpiteistä. Silloin, kun on kyse tuomituista henkilöistä, on varmistettava, että henkilöt ovat tietoisia kieltäytymisen mahdollisista seurauksista.

Selitysmuistion kohdan 110 mukaan henkilön vapaaehtoinen suostumus on tärkeää näissä tilanteissa, sillä on todettu, että ohjelmien tai toimenpiteiden tuloksellisuus riippuu tavallisesti henkilön omasta sitoutumisesta. Yleissopimus ei estä sitä, että rikoksesta jo tuomituille henkilöille voi aiheutua jonkinlaisia haitallisia seurauksia siitä, että he kieltäytyvät osallistumasta interventio-ohjelmiin tai -toimenpiteisiin. Tällainen seuraus voi olla esimerkiksi ehdonalaisen vapauttamisen lykkääminen.

STOP-toimintaohjelma on seksuaalirikoksesta tuomituille vapaaehtoinen. Kaikissa aluevankiloissa on STOP-yhdyshenkilöt, jotka pyrkivät motivoimaan vankeja osallistumaan ohjelmaan. Yhdyshenkilöt kertovat jo tässä vaiheessa kattavasti ohjelman sisälöstä ja siitä, että ohjelman voi keskeyttää, mikäli vanki kokee ohjelman liian raskaaksi. Vankien on mahdollista halutessaan käydä ennen osallistumispäätöksen tekemistä Riihimäen vankilassa tutustumis- ja motivointijaksolla. Parhaan tuloksen saavuttamiseksi pyrkimyksenä on, että ohjelmaan osallistuvat vangit olisivat riittävän motivoituneita rikoksen käsittelyyn ohjelmaan osallistuessaan.

Rikoksen kieltäminen tai vähättely eivät kuitenkaan ole este osallistumiselle.

Edellä mainitussa oikeusministeriön työryhmän lääkehoitoa koskevassa mietinnössä on katsottu, että ehdotetun lääkehoidon tulisi aina perustua vapaaehtoisuuteen. Työryhmän käsityksen mukaan tuomitulla tulisi lisäksi olla mahdollisuus peruuttaa suostumuksensa milloin tahansa hoidon aikana. Tästä voisi kuitenkin seurata valvotun koevapauden tai ehdonalaisen vapauden menettäminen. Työryhmä on myös ehdottanut, että lakiin sisältyisi lääkärin nimenomainen velvollisuus kertoa tuomitulle ennen hoidon aloittamista lääkehoidon vaikutuksista. Vangin sijoittajaysikö antaisi vangille tiedon rangaistuksen täytäntöönpanoon liittyvistä seuraamuksista, joita hoidon keskeyttämisellä olisi. Menettely sekä STOP- ohjelmassa että työryhmän ehdottamassa lääkehoidossa täyttää yleissopimuksen vaatimukset hoidettavan vapaaehtoisuudesta ja tietoisuudesta.

VI luku Aineellinen rikosoikeus

18 artikla. *Seksuaalinen hyväksikäyttö.* Artiklan 1 kappaleen mukaan kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että rangaistavaa tahallisesti tehtynä on (a) seksuaalinen kanssakäyminen sellaisen lapsen kanssa, joka asianmukaisten kansallisen lain säännösten mukaan ei ole saavuttanut seksuaalisen toiminnan laillista ikää; (b) seksuaalinen kanssakäyminen lapsen kanssa olosuhteissa, joissa käytetään pakottamista, väkivaltaa tai uhkaa; tai joissa käytetään hyväksi tunnustettua luottamukseen, määräysvaltaan tai vaikutusvaltaan perustuvaa asemaa lapsen nähden, mukaan lukien perheen sisällä; tai joissa käytetään hyväksi lapsen erityisen haavoittuvaa tilannetta, varsinkin henkistä tai fyysistä vammaisuutta tai riippuvuusasemaa. Kukin sopijapuoli määrittelee 1 kappaleen tarkoituksessa ikärajan, jota nuoremman lapsen kanssa on kiellettyä ryhtyä seksuaaliseen kanssakäymiseen (artiklan 2 kappale). Artiklassa ei määritellä ”seksuaalista kanssakäymistä” (englanniksi ”engaging in sexual activities”), vaan termin tarkoitus ja laajuus jätetään selitysmuistion kohdan 127 mukaisesti sopijavaltioille.

Kappaleen *a kohta* vastaa tekoja, jotka on säädetty rangaistaviksi lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä ja törkeänä lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä (rikoslain 20 luvun 6 ja 7 §). Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö kohdistuvat pääsääntöisesti alle 16-vuotiaaseen lapseen. Rikoslain 20 luvun 6 §:n 3 momentin mukaan lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö voi kohdistua myös 16- tai 17-vuotiaaseen lapseen, jos tekijä on lapsen vanhempi tai vanhempaan rinnastettavassa asemassa lapseen nähden sekä asuu lapsen kanssa samassa taloudessa. Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tai törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ohessa tekijä voidaan tuomita myös muustakin rikoslain 20 luvussa rangaistavaksi säädetystä rikoksesta, esimerkiksi raiskausrikoksesta.

Kappaleen *b kohdassa* velvoitetaan kriminalisoimaan ensinnäkin pakottamiseen, väkivaltaan tai uhkaan liittyvät teot. Tällaiset rikokset säädetään rangaistaviksi rikoslain 20 luvun 1—4 §:ssä (raiskaus, törkeä raiskaus, pakottaminen sukupuoliyhteyteen ja pakottaminen seksuaaliseen tekoon). Kohdassa velvoitetaan kriminalisoimaan myös luottamuksen, määräysvallan tai vaikutusvallan käyttöön liittyvät teot sekä haavoittuvaan uhriin kohdistuvat teot. Näistä teoista säädetään rangaistus rikoslain 20 luvun 5 §:ssä. Osa mainitun pykälän mukaisista rikoksista voi kohdistua vain alle 18-vuotiaisiin uhreihin ja osa kaikenikäisiin uhreihin.

Artiklan 1 ja 2 kappaleen mukaisissa teoissa voi lisäksi tulla sovellettavaksi rikoslain 17 luvun 22 §, jossa säädetään rangaistavaksi sukupuoliyhteys lähisukulaisten kesken.

Artiklan 3 kappaleen mukaan artiklan 1 kappaleen a kohdan tarkoituksena ei ole säädellä alaikäisten kesken tapahtuvaa vapaaehtoisuuteen perustuvaa seksuaalista kanssakäymistä. Kun otetaan huomioon selitysmuistion kohta 129, yleissopimuksen kyseinen kohta koskee niin seksuaalisen toiminnan laillista ikärajaa nuorempia lapsia kuin muitakin alaikäisiä. Sopijavaltioiden harkintaan jää, miten ne suhtautuvat alaikäisten välisiin seksuaalisiin suhteisiin.

Rikoslain 20 luvun 6 §:n 2 momentin mukaan lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä ei pidetä sen pykälän 1 momentissa tarkoitettua

tekoa, jos osapuolten iässä tai henkisessä ja ruumiillisessa kypsyydessä ei ole suurta eroa. Ensiksi mainitun säännöksen perusteella lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä ja sen törkeästä tekemuodosta voidaan myös rangaista alaikäistä eli alle 18-vuotiasta tekijää.

Yleissopimuksen ei voida katsoa edellyttävän rikoslain 20 luvun 6 §:n 2 momentin muuttamista. Säännöksen muuttamistarpeisiin on kuitenkin kiinnitettävä huomiota tässä yhteydessä. Käytännössä on ilmennyt tulkintavaikeuksia, jotka liittyvät momentin soveltamisalaan sen perusteluiden mukaan. Perusteluissa todetaan, että tavoite suojata lasta seksuaaliselta hyväksikäytöltä ei vaadi rajoittamaan nuorten keskinäisiä sukupuolisuhteita silloin kun ne eivät sisällä toisen hyväksikäyttämistä (HE 6/1997 vp, s. 183/1). Perusteluista muutenkin ilmenee, että rikoslain 20 luvun 6 §:n 2 momentti on tarkoitettu sovellettavaksi vain tämäntyyppisissä tilanteissa. Tätä myös yleissopimuksen heijastamaa ajattelutapaa voidaan edelleenkin pitää hyväksyttävänä ja tavoittelemisen arvoisena.

Rikoslain 20 luvun 6 §:n 2 momentin sanamuoto siinä olevan sanan ”tai” perusteella johtaa siihen, että tekijän ei voida katsoa syyllistyvän lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön, vaikka hänen ja asianomistajan ikäero on huomattavakin, jos heidän voidaan kuitenkin kypsydeltään katsoa vastaavan toisiaan. Säännöksen tavoitteet huomioon ottaen tällaista lopputulosta ei voida pitää hyväksyttävänä. Sen vuoksi momenttia tulisi muuttaa niin, että sekä ikäeroa että kypsyttä koskevien vaatimusten tulisi täyttyä, jotta tekijän ei katsota syyllistyvän lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön.

Hyväksikäyttörikosta rajaavassa säännöksessä on syytä jo rikosoikeudelliseen laillisuusperiaatteeseen liittyvistä syistä, mutta myös ylipäänsä selkeyden vuoksi tuoda esiin se vain perusteluissa mainittu näkökohta, jonka mukaan hyväksikäyttörikoksesta ei ole kysymys, kun teko ei sisällä toisen hyväksikäyttämistä. Pykälässä ei voida kuitenkaan käyttää hyväksikäytön puuttumiselle rakentuvaa rajausta, koska se johtaisi eräänlaiseen kehäpäätelmään, jonka mukaan hyväksikäyttöä ei ole teko, joka ei sisällä hyväksikäyttämistä. Tältä osin kysymys on seksuaalisen itsemääräämisoikeuden suojaamisesta niin, et-

tä suojaikärajaa nuorempi voi vapaaehtoisesti päättää ryhtymisestä seksuaaliseen kanssakäymiseen. Tämän tulisi ilmetä myös rajoitussäännöksestä. Nykyisin rajoitussäännös voi koskea myös sukupuoliyhteyden sisältäviä tekoja, mikä on otettava huomioon säännöksen sisällössä. Syytä säännöksen soveltamisalan muuttamiseen tältä osin ei ole.

19 artikla. *Lapsiprostituution liittyvät rikokset.* Artiklan 1 kappaleen mukaan kunkin sopijapuolen on ryhdyttävä tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että rangaistavaa on tahallisesti tehtynä (a) lapsen värväminen prostituutioon tai sen aiheuttaminen, että lapsi osallistuu prostituutioon; (b) lapsen pakottaminen prostituutioon tai hyötyminen siitä tai muuten lapsen hyväksikäyttö sellaiseen tarkoitukseen; (c) lapsiprostituution käyttö.

Mitä tulee ensinnäkin kappaleen *a kohtaan*, tietynlaiseen seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvät ihmiskaupparikokset. Rikoslain 25 luvun 3 §:n 1 momentin mukaan se, joka 1) käyttämällä hyväksi toisen riippuvaista asemaa tai turvatonta tilaa, 2) erehdyttämällä toista tai tämän erehdyttä hyväksi käyttämällä, 3) maksamalla korvauksen toista vallaan pitävälle henkilölle tai 4) ottamalla vastaan sellaisen korvauksen ottaa toisen valtaansa, värvää toisen taikka luovuttaa, kuljettaa, vastaanottaa tai majoittaa toisen hänen saattamiseksi 20 luvun 9 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetun tai siihen rinnastettavan seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi, pakkotyöhön tai muihin ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin taikka elimien tai kudoksiin poistamiseksi taloudellisessa hyötymistarkoituksessa, on tuomittava ihmiskaupasta vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Rikoslain 25 luvun 3 §:n 2 momentin mukaan ihmiskaupasta tuomitaan myös se, joka ottaa valtaansa kahdeksaatoista vuotta nuoremman henkilön taikka värvää, luovuttaa, kuljettaa, vastaanottaa tai majoittaa tämän 1 momentissa mainitussa tarkoituksessa, vaikka mitään 1 momentin 1—4 kohdassa tarkoitettua keinoa ei ole käytetty.

Rikoslain 25 luvun 3 a §:n 1 momentin mukaan, jos ihmiskaupassa 1) käytetään 3 §:ssä tarkoitettujen keinojen sijasta tai lisäksi väkivaltaa, uhkausta tai kavaluutta,

2) aiheutetaan tahallisesti tai törkeällä huolimattomuudella toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila taikka näihin rinnastettavaa erityisen tuntuva kärsimystä, 3) rikos kohdistuu kahdeksaatoista vuotta nuorempaan lapseen tai henkilöön, jonka kyky puolustaa itseään on olennaisesti heikentynyt, tai 4) rikos on tehty osana 17 luvun 1 a §:n 4 momentissa tarkoitettuna järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa, ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentehtäjä on tuomittava törkeästä ihmiskaupasta vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.

Ihmiskaupparangaistussäännöksiä koskevasta hallituksen esityksestä (HE 34/2004 vp, s. 96) ilmenee, että käsitteellä ”seksuaalinen hyväksikäyttö” tarkoitetaan tässä yhteydessä prostituutiota, pornografian valmistusta ja pornografisia esityksiä. Hallituksen esityksen mukaan tavallisimmin kysymys on henkilön hyväksikäyttämisestä prostituutiosta. ”Saattamiseksi hyväksikäytön kohteeksi” tarkoittaa esityksen mukaan sitä, että rikoksentehtäjä saattaa ihmiskaupan uhrin kolmannen henkilön taholta tapahtuvan hyväksikäytön kohteeksi. Ihmiskaupparangaistussäännösten säätämisen yhteydessä on otettu huomioon nyt käsiteltävän yleissopimuksen velvoitteita vastaavat velvoitteet, jotka asettaa Euroopan unionin neuvoston puitepäätös lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsipornografian torjumisesta (2004/68/YOS) ja jotka edellyttävät kriminalisoimaan lapsen pakottamisen ja houkuttelemisen harjoittamaan prostituutiota tai osallistumaan pornografisiin esityksiin. Seksuaalisen hyväksikäytön osalta ihmiskaupasta rankaisemisen edellytyksenä ei ole se, että teko tapahtuu taloudellisessa hyötytarkoituksessa.

Lapsen värväminen prostituutioon tai sen aiheuttaminen, että lapsi osallistuu prostituutioon voi nykyisin olla rangaistavaa rikoslain 20 luvun 9 §:n 1 momentin mukaisena paritukseksi. Rikoslain 20 luvun 9 §:n 1 momentin mukaan parituksesta on tuomittava se, joka hankkiakseen itselleen tai toiselle taloudellista hyötyä 1) järjestää huoneen tai muun tilan korvausta vastaan tapahtuvaa sukupuoliyhteyttä tai siihen rinnastettavaa seksuaalista tekoa varten tai kahdeksaatoista vuotta

nuoremman lapsen tekemää, ilmeisellä tavalla sukupuolisiveellisyyttä loukkaavaa tekoa varten, 2) vakiintuneena osana liiketoimintaansa majoittaa sellaiseen tekoon ryhtyvää ja siten olennaisesti edistää tekoa, 3) yhteystietoja välittämällä tai muuten markkinoi toisen sellaiseen tekoon ryhtymistä tietäen, että hänen toimintansa olennaisesti edistää teon toteutumista, 4) muuten käyttää hyväkseen jonkun ryhtymistä sellaiseen tekoon tai 5) viettelee tai painostaa toisen sellaiseen tekoon. Eräs parituksen törkeäksi kvalifioimisen perusteista on se, että kohteena on kahdeksaatoista vuotta nuorempi lapsi (rikoslain 20 luvun 9 a §:n 1 momentin 4 kohta). Rikoslain 20 luvun 9 §:n 1 momentin 5 kohdan mukainen vietteleminen viittaa toisen houkuttelemiseen (HE 6/1997 vp, s. 188/1).

Ihmiskaupparangaistussäännökset ja paritussäännökset ovat osittain päällekkäisiä siltä osin kuin ihmiskauppa koskee prostituutiota. Kysymystä on käsitelty ihmiskaupparangaistussäännösten perusteluissa (HE 34/2004 vp, s. 100/II). Niiden mukaan ihmiskaupassa kohde on toisen määräämisvallan alainen laajemmin kuin parituksessa. Ihmiskaupparangaistussäännökset ja paritussäännökset eivät voi tulla sovellettaviksi samanaikaisesti. Jos parituksen kaltaisessa tilanteessa ihmiskaupan muut tunnusmerkit täyttyvät, ihmiskaupparangaistussäännös on ensisijainen suhteessa paritussäännöksiin.

Prostituutioon houkuttelun tapauksissa ei välttämättä ole kysymys henkilön hyväksikäyttämisestä prostituutiosta ihmiskaupparikoksia koskevien rangaistussäännösten edellyttämällä tavalla. Vaikka ihmiskaupparangaistussäännösten soveltamiskynys on alhaisempi tapauksissa, joissa teko kohdistuu alle 18-vuotiaaseen, uhri ei välttämättä ole rikoksentehtäjän määräämisvallan alaisena ihmiskaupparikoksen edellyttämällä tavalla. Paritussäännökset eivät puolestaan voi tulla sovellettaviksi sellaisissa tapauksissa, joissa prostituutiosta ei hyödy muu kuin prostituutiota harjoittava henkilö itse. Vaikka hyötyjä olisikin muu henkilö, on mahdollista, että hyöty ei ole paritussäännöksen edellyttämällä tavalla taloudellista. Lisäksi voi olla mahdollista, että paritusrikoksen edellyttämällä tavalla kysymys ei ole sukupuolisiveellisyyttä *ilmeisellä* tavalla loukkaavasta teosta. Tällaisia sinänsä poikkeuksellisia prosti-

tuutioon houkuttelutapauksia varten rikoslain 20 luvun säännöksiä olisi syytä täydentää yleissopimuksen voimaansaattamisen yhteydessä. Kysymys ei olisi miltään osin ihmiskaupparangaistussäännösten ja paritusrangaistussäännösten soveltamisalan kaventamisesta. Sanaa ”värvääminen” ei tulisi kuitenkaan käyttää, koska sana käytännössä liittyy merkityssisällöltään tapauksiin, joissa prostituutiota harjoitetaan järjestäytyneenä toimintana ja joissa toiminta on parituksen puitteissa järjestettyä. Tässä yhteydessä voitaisiin rikosnimikkeeseen liittyen paremminkin puhua ”houkuttelusta”. Paritussäännöksen tavoin tunnusmerkistössä voitaisiin käyttää houkuttelua kuvaavaa sanaa ”viettelee”.

Myös kappaleen *b kohdan* mukainen hyötyminen lapsen prostituutiosta voi tapahtua ihmiskaupan tai parituksen puitteissa. Väkivallan käyttämiseen tai sillä uhkaamiseen liittyvissä tapauksissa tekijää voidaan rangaista jostakin rikoslain 20 luvun 1—4 §:ssä rangaistavaksi säädetystä rikoksesta. Sovellettavaksi voi myös tulla rikoslain 20 luvun 5 § (seksuaalinen hyväksikäyttö), joka koskee asemaa väärinkäyttäen taivuttamalla tehtyjä tekoja. Näiden pykälien soveltaminen ei edellytä sitä, että väkivaltaa käyttävä, sillä uhkaava tai asemaansa väärinkäyttävä henkilö itse on yhdynnässä pakotettavan henkilön kanssa tai että muu seksuaalinen teko tapahtuu heidän välillään. Sovellettavaksi voivat samalla kertaa tulla sekä paritussäännökset että muut edellä mainitut rikoslain 20 luvun rangaistussäännökset. Sikäli kuin kysymys on alle 16-vuotiaasta lapsesta, lasta prostituutioon pakottava henkilö voi syyllistyä jonkin edellä mainitun rikoksen ohella avunantoon lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön tai avunantoon törkeään lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön. Tällainen henkilö voi jopa tekijänä syyllistyä näihin hyväksikäyttörikköksiin, jos hän itse saa lapsen ryhtymään niitä koskevilla pykälissä tarkoitettuun tekkoon. Rikoslain säännökset sääntelevät siis riittävästi kohdan mukaiset teot.

Rikoslain 20 luvun 8 a §:ssä säädetään rangaistavaksi seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta. Pykälän 1 momentin mukaan mainitusta rikoksesta on tuomittava se, joka lupamalla tai antamalla korvauksen saa kahdeksaatoista vuotta nuoremman henkilön

ryhtymään sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen tekkoon. Seksuaalipalvelujen ostamisesta nuorelta tuomitaan myös se, joka käyttää 1 momentissa tarkoitettuja seksuaalipalveluja, joista toinen on luvannut tai antanut korvauksen (2 momentti). Rikoslain 20 luvun 8 a §:n sääntelyllä täytetään artiklan 1 kappaleen *c kohdan* asettama kriminalisoimisvelvoite.

Artiklan 2 kappaleessa todetaan, että tässä artiklassa ”lapsiprostituutiolla” tarkoitetaan lapsen käyttämistä seksuaaliseen toimintaan tilanteessa, jossa rahaa tai mitä tahansa muuta korvausta tai vastiketta annetaan tai lupataan maksuna huolimatta siitä, annetaanko maksu, lupaus tai vastike lapselle tai kolmannelle henkilölle. Selitysmuistion kohdan 132 mukaan korvauksena tai vastikkeena tulee rahan lisäksi kysymykseen esimerkiksi huumeiden, majapaikan, vaatteiden tai ruuan antaminen.

Kuten rikoslain 20 luvun 8 a §:n (alun perin 8 §:n) valmistelutöissä (HE 6/1997 vp, s. 185/II ja 186/I) todetaan, nimenomaan rahana maksettavaa korvausta ei edellytetä. Kysymykseen voi tulla esineen antaminen, palveluksen, kuten matkan kustantaminen, jonkin toiselle kuuluvan menon suorittaminen tai esimerkiksi asunnon tarjoaminen sukupuoliyhteyttä vastaan. Korvauksella ei tarvitse olla ainakaan välitöntä taloudellista arvoa. Myös opintosuorituksen hyväksyminen tai muun sellaisen hyväksymisen tai alaikäiselle tärkeän suosituksen antaminen voi olla säännöksessä tarkoitettu korvaus. Yleissopimuksen kappaleen määritelmä siis vastaa rikoslain sääntelyä.

20 artikla. *Lapsipornografiaan liittyvät rikokset.* Artiklan 1 kappaleen mukaan kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että rangaistavaa on tahallisesti tehtynä, silloin kun siihen ei ole oikeutta (a) lapsipornografian tuottaminen; (b) lapsipornografian tarjoaminen tai saataville asettaminen; (c) lapsipornografian jakaminen tai välittäminen; (d) lapsipornografian hankkiminen itselle tai toiselle henkilölle; (e) lapsipornografian hallussapito; (f) tietoinen pääsyn hankkiminen lapsipornografiaan tieto- ja viestintäteknologian välityksellä.

Selitysmuistion kohdassa 136 selostetaan, mitä kappaleen b kohdalla (tarjoaminen tai saataville asettaminen) tarkoitetaan. Kysymyksessä ovat tilanteet, joissa materiaalia tarjoava voi myös toimittaa sitä. Se muun ohessa tarkoittaa lapsipornografiasivustojen luomista internetissä ja linkkien luomista tällaisille sivuille tarkoituksessa edistää pääsyä lapsipornografiaan. Kappaleen d kohdalla (lapsipornografian hankkiminen) puolestaan tarkoitetaan selitysmuistion kohdan 138 mukaan sitä, että aktiivisesti hankitaan lapsipornografiaa itselle tai toiselle esimerkiksi lataamalla tietokoneeseen tiedostoja tai ostamalla pornografista materiaalia kuten elokuvia tai kuvia.

Muihin kansainvälisiin asiakirjoihin verrattuna yleissopimuksen esittelemä uusi tekemuoto on kappaleen f kohdassa. Se on tarkoitettu koskemaan tapauksia, joissa henkilö katselee lapsipornografiaa internet-sivustoilla mutta ei tallenna materiaalia siten, että hänen voitaisiin katsoa syyllistyvän lapsipornografian hallussapitoon. Selitysmuistion kohdan 140 mukaan rangaistavuus edellyttää sitä, että henkilöllä on ollut tarkoitus mennä kyseisille internet-sivuille ja että hän on tietänyt löytävänsä sieltä lapsipornografia-aineistoa. Henkilön tarkoituksesta ja tietoisuudesta voi saada viitteitä esimerkiksi siitä, että hän on maksanut sivuille pääsemisestä tai että hän on käynyt sivuilla toistuvasti.

Yleissopimuksen neuvotteluvaiheessa kappaleen f kohdan mukaiseen uuteen tekemuotoon suhtauduttiin epäillen, mikä liittyi muun ohessa tahallisuuden osoittamiseen ja käytännön mahdollisuuksiin saada tekoihin syyllistyneet vastuuseen teoistaan. Tämä johti siihen, että artiklan 4 kappaleen mukaan kullakin sopijapuolella on oikeus olla soveltamatta 1 kappaleen f kohtaa kokonaan tai osittain.

Rikoslain 17 luvun 18 §:n 1 momentin mukaan sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämisestä on tuomittava se, joka valmistaa, pitää kaupan tai vuokrattavana, vie maasta, tuo maahan tai Suomen kautta muuhun maahan taikka muuten levittää kuvia tai kuvatalenteita, joissa sukupuolisiveellisyttä loukkaavasti esitetään esimerkiksi lasta. Pykälän 4 momentin mukaan lapsena pidetään kahdeksaatoista vuotta nuorempaa

henkilöä sekä henkilöä, jonka ikää ei voida selvittää mutta jonka on perusteltua syytä olettaa olevan kahdeksaatoista vuotta nuorempi. Luvun 18 a §:ssä säädetään tapauksista, joissa sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisessä menetellään siten, että tekijä on tuomittava törkeästä sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisestä.

Rikoslain 17 luvun 19 §:n mukaan sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidosta on tuomittava se, joka oikeudettomasti pitää hallussaan valokuvaa, videonauhaa, elokuvaa tai muuta todellisuudenmukaista kuvatalennetta, jossa esitetään 18 §:n 4 momentissa tarkoitettua lasta sukupuoliyhteydessä tai siihen rinnastettavassa seksuaalisessa kanssakäymisessä taikka muulla sukupuolisiveellisyttä ilmeisen loukkaavalla tavalla.

Mitä ensinnäkin tulee kappaleen *b kohdassa* mainittuihin lapsipornografian tarjoamiseen ja saataville asettamiseen, tällaisia tekoja ei erikseen mainita rikoslain 17 luvun 18 §:n 1 momentissa. Ne mainitaan lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsipornografian torjumisesta tehdyn neuvoston puitepäätöksen 3 artiklan 1 kohdan c alakohdassa ja Euroopan neuvoston tietoverkkorikollisuutta koskevan yleissopimuksen (SopS 59—61/2007) 9 artiklan 1 kappaleen b kohdassa. Kun lapsipornografiaa koskevia rangaistus säännöksiä edellisen kerran muutettiin, tarjoamista tai saataville asettamista koskevaa täydennystä ei ehdotettu (HE 34/2004 vp), vaikka puitepäätöksen ja yleissopimuksen asettamat velvoitteet otettiin huomioon. Kappaleen b kohdan mukainen ilmaisu ”making available” on luontevaa kääntää ”asettaa saataville”.

Kun otetaan huomioon yleissopimuksen selitysmuistiossa esitetty, kappaleen b kohdan mukaisten tekojen säätäminen erikseen rangaistavaksi rikoslain 17 luvun 18 §:n 1 momentissa vaikuttaa perustellulta. Tarjoaminen ja saataville asettaminen saattavat sisältyä joissakin tapauksissa jo nykyisin rangaistaviin tekemuotoihin, lähinnä kaupan tai vuokrattavana pitämiseen tai levittämiseen muuten. Kysymys ei kuitenkaan välttämättä ole taloudellisessa hyötymistarkoituksessa tapahtuvasta toiminnasta. Kaikki vaiheet lap-

sipornografian tuottamisesta aina sen hallussapitoon on saatava kattavasti kriminalisoiduksi. Tähän liittyy se, että selvyuden vuoksi tekotapana tulisi erikseen mainita ”pitää saatavilla”. Myös lapsipornografian levittäminen voi olla jatkuvaluonteinen rikos ja saatavilla pitämällä on itsenäistä merkitystä niissä tapauksissa, joissa rikoksentehtyjä ei ole itse saattanut lapsipornografista materiaalia saataville.

Mitä tulee lapsipornografian hankkimisen (kappaleen *d kohta*; englanniksi ”procuring”) säätämiseen erikseen rangaistavaksi, myös sitä koskeva kriminalisointivelvoite sisältyy Suomea jo sitoviin kansainvälisiin velvoitteisiin. Tästä huolimatta hankkimista itselle tai toiselle henkilölle ei ole lisätty tekotapana rikoslain 17 luvun säännöksiin. Lähtökohtana voidaankin pitää, että hankkiminen itselle sisältyy käytännössä hallussapitoon. Hankkiminen toiselle on puolestaan yleensä levittämiseen sisältyvä teko. Jos toiselle hankittua materiaalia ei anneta eteenpäin, syyllistytään joka tapauksessa hallussapitoon.

Hankkimista on kuitenkin mahdollista arvioida myös itsenäisenä hallussapidosta erillisenä tekona, joka sisältää aktiivisia toimenpiteitä lapsipornografian saamiseksi tai hyödyntämiseksi. Tämä liittyy erityisesti tietotekniseen kehitykseen, jonka kautta henkilön saatavilla voi olla lapsipornografiaa, vaikka sen ei voida katsoa olevan perinteisessä mielessä hänen hallussaan esimerkiksi sen vuoksi, että henkilö ei ole nimenomaisesti tallentanut materiaalia. Tältä kannalta katsottuna lapsipornografian hankkimisen kriminalisoinnin kannalta merkityksellinen on kappaleen *f kohta*, joka siis koskee tietoisien pääsyn hankkimista (englanniksi ”knowingly obtaining access”) lapsipornografiaan tieto- ja viestintäteknologian välityksellä.

Kun arvioidaan kappaleen *f kohdan* mukaisten tekojen kriminalisointitarvetta, tässäkin tapauksessa on tavoitteena otettava huomioon lapsipornografian leviämisen tehokas estäminen. Aktiiviset toimenpiteet lapsipornografian hankkimiseksi siten, että pornografisen aineisto myös on tekijän saatavilla, ovat asiallisesti ja rangaistavuudeltaan rinnastettavissa lapsipornografian hallussapitoon. Pääsyn hankkiminen tässä yhteydessä koskee tilanteita, joissa henkilö maksua vas-

taan tai muuten sopimalla materiaalin haltijan tai siitä määräävän kanssa hankkii kuvan tai tallenteen.

Jos kriminalisoidaan pääsyn hankkiminen kuvaan tai kuvatallenteeseen, jossa rikoslain 17 luvun 18 §:ssä tarkoitettulla tavalla sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasti kuvataan lasta, uusi teko kriminalisoidaan kappaleen *f kohdan* mukaisesti. Kohdan sanamuotoon verrattuna mentäisiin itse asiassa laajemmalle, koska tieto- ja viestintäteknologiaa ei mainittaisi. Käytännössä kriminalisointi liittyisi kuitenkin tällaiseen teknologiaan, koska lapsipornografiaa ei yleensä säilytetä toisen lukuun niin että aineisto ei ole hänen hallussaan. Hankkimistapojen neutraali sääntely mahdollistaisi sen, että tapojen mahdollisesti tulevaisuudessa muuttuessa rangaistussäännöstä ei tarvitsisi muuttaa.

Pääsyn hankkiminen lapsipornografiaa sisältävään kuvaan tai kuvatallenteeseen tulisi säätää rangaistavaksi sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapitoa koskevassa rikoslain 17 luvun 19 §:ssä, koska teko muistuttaa pikemminkin hallussapito- kuin levittämiserikosta. Uuden tekotavan ei tarvitsisi heijastua rikosnimikkeeseen, vaikka kysymys ei olisikaan varsinaisesti lapsipornografian hallussapidosta.

Artiklan *2 kappaleen* mukaan artiklassa ”lapsipornografialla” tarkoitetaan kaikkea materiaalia, jossa visuaalisesti kuvataan lasta todellisessa tai simuloitussa seksuaalisessa toiminnassa tai mitä tahansa lapsen sukupuolielinten kuvaamista ensisijaisesti seksuaalisiin tarkoituksiin. Sopimuksen *3 kappaleessa* kuitenkin todetaan, että kukin sopijapuoli voi varata oikeuden olla soveltamatta *1 kappaleen a kohtaa* (lapsipornografian tuottaminen) ja *1 kappaleen e kohtaa* (lapsipornografian hallussapito) kokonaan tai osittain sellaisen pornografisen materiaalin tuottamiseen ja hallussapitoon:

- joka käsittää pelkästään simuloituja esityksiä tai realistisia kuvia lapsesta, jota ei ole olemassa;

- jossa on lapsia, jotka ovat saavuttaneet artiklassa 18 (2) mainitun iän, jos kuvat on tuotettu heidän suostumuksellaan ja kuvat ovat heidän hallussaan yksinomaan heidän omaan yksityiseen käyttöönsä.

Selitysmuistion kohdan 142 mukaan lapsipornografian määritelmän ulkopuolelle jää materiaali, jolla on taiteellista, lääketieteellistä tai muuta vastaavaa arvoa ilman seksuaaliin tarkoituksiin käyttämistä. Tällainen rajaus on Suomessa käytössä sitä kautta, että rikoslain 17 luvun 18 §:n 3 momentissa viitataan mainitun luvun 17 §:n 2 momenttiin, jonka mukaan rangaistavuuden ulkopuolelle jää muun ohessa tiedonvälitystä palveleva tai ilmeistä taiteellista arvoa omaava materiaali.

Kuten selitysmuistion kohdassa 142 myös todetaan, yleissopimuksen mukainen lapsipornografian määritelmä kappaleessa perustuu Yhdistyneiden Kansakuntien lapsen oikeuksien yleissopimuksen valinnaiseen pöytäkirjaan lasten myynnistä, lapsiprostituutiosta ja lapsipornografiasta. Pöytäkirjan voimaansaattamista valmistelee ulkoasiainministeriön asettama työryhmä. Sinällään valinnaiseen pöytäkirjaan liittyviä kriminalisointikysymyksiä on jo käsitelty rikoslain ja eräiden muiden lakien muuttamista koskevassa hallituksen esityksessä HE 34/2004 vp.

Seksuaalinen toiminta (englanniksi ”sexually explicit conduct”) jää selitysmuistion kohdan 143 mukaan sopijapuolten määritettäväksi. Selitysmuistion kohdassa 144 todetaan, että vaikka 3 kappale sallii varaumien teon 1 kappaleen a ja e kohdan mukaisten tekojen osalta, sopijapuolten tulisi pitää mielessä nopea tekninen kehitys, joka sallii erittäin todentuntuisten kuvien luomisen. Varaumien tekemistä tulisi tämän vuoksi välttää.

Mitä tulee simuloituihin esityksiin, niitä ei tarkemmin määritellä yleissopimuksessa eikä myöskään sen selitysmuistiossa. Epäselvyyttä onkin niin käsitteen ”simuloitu” kuin käsitteen ”esitys” (englanniksi ”representation”) osalta. Tällaisessa tilanteessa sopijapuolelle jää tarkoituksenmukaisuusnäkökohtiin liittyvää harkinnanvaraa käsitteiden tulkinnassa. Simuloinnilla voidaan yleisesti ottaen ymmärtää reaali maailman ilmiöiden ja prosessien jäljittelyä mallien avulla. Malleina puolestaan voidaan käyttää niin luonnollisia kuin keinotekoisesti luotuja ihmisiä. Simulointiin liitetään usein pyrkimys todenmukaisiin, joskaan ei todellisesti tapahtuviin tilanteisiin ja kuvallisiin esityksiin.

Rikoslain 17 luvun 18 §:n lapsipornografian ”määritelmä” pitää sisällään sen, että sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasti esitetään lasta (1 momentin 1 kohta). Pykälän 4 momentin mukaan lapsella tarkoitetaan kahdeksaatoista vuotta nuorempaa henkilöä sekä henkilöä, jonka ikää ei voida selvittää mutta jonka on perusteltua syytä olettaa olevan kahdeksaatoista vuotta nuorempi. Pykälässä ei siis rajata mitenkään sitä, missä määrin kuvan tulee perustua todelliseen hyväksikäyttötilanteeseen ja millä tavalla kuvan tulee olla valmistettu, jotta teko voisi tulla rangaistavaksi sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämisenä. Säännösten sanamuoto mahdollistaa esimerkiksi sellaisen tulkinnan, että rangaistusvastuu koskee esimerkiksi piirtämällä tehtyjä kuvia, jotka eivät perustu todella tapahtuneeseen hyväksikäyttöön.

Lainvalmistelutyöt eivät ole rikoslain 17 luvun 18 §:n ja siihen liittyvän lapsipornografian määritelmän osalta yksiselitteisiä, koska aineisto sisältää erisuuntaisia lausumia. Oikeuskäytännönkään ei voida katsoa tuoneen tarkennusta lapsipornografian ulottuvuuteen. Pykälää koskevassa hallituksen esityksessä (HE 6/1997 vp, s. 147/I) todetaan, että rangaistussäännöksen tarkoituksena on suojata lasta sukupuolisiveellisyyttä loukkaavilta teoilta. Tämän vuoksi ei ole tarpeellista yleisesti ottaa rangaistussäännöksen piiriin maalaamalla, piirtämällä tai muulla vastaavalla tavalla valmistettuja kuvia. Perusteluissa todetaan, että tällä tavoin valmistunut kuva kuuluu säännöksen alaan vain, jos lasta on käytetty kuvan mallina valokuvan ottamiseen rinnastettavalla tavalla ja lopputuloksesta selvästi ilmenee sen esittävän lasta sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasti.

Hallituksen esityksen perusteluissa esitetty rajaus ei ilmene säännöksen sanamuodosta. Hallituksen esityksestä antamassaan mietinnössä eduskunnan lakivaliokunta totesi selvyden vuoksi, että sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittäminen ei edellytä, että kuvien tai kuvatallenteiden tulisi olla todellisuus pohjaisia (LaVM 3/1998 vp, s. 18/II). Valiokunta totesi säännöksen perustelujen olevan tältä osin virheelliset. Valiokunnan niukasta lausumasta ei voida kuitenkaan tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä siitä, millaiset kuvat ja kuvatallenteet kuuluvat

rangaistavuuden piiriin. Tässä yhteydessä tapahtuvaan lapsipornografiasäännösten kokonaisvaltaiseen tarkasteluun liittyen on rikoslain 17 luvun 18 §:ään tehtävä tarvittavat tarkennukset.

Kun rikoslain 17 luvun 18 §:ää tarkastellaan niin yleissopimuksen valossa kuin yleisemminkin, huomiota on syytä kiinnittää rangaistussäännöksen pää tarkoitukseen, joka on lasten suojaaminen sukupuolisiveellisyyttä loukkaavilta teoilta eli käytännössä lapsipornografian valmistukseen liittyviltä rikoslain 20 luvun 6 ja 7 §:ssä rangaistavaksi säädettyiltä hyväksikäyttörikoksilta. Kytkenä kuvan perustana olevaan tosiasiallisesti tapahtuneeseen hyväksikäyttötilanteeseen ilmenee jo hallituksen esityksen HE 6/1997 vp perusteluista koskien niitä tapauksia, joissa kuva on valmistettu maalaamalla, piirtämällä tai muulla vastaavalla tavalla. Tällaisten tapausten osalta voidaan puhua *todellisuuspohjaisesta* kuvasta.

Kuten edellä todettiin, eduskunnan lakivaliokunnan mukaan teon rangaistavuus rikoslain 17 luvun 18 §:n nojalla ei edellytä sitä, että kuvan tulisi olla todellisuuspohjainen. Kun tätä näkökantaa ei ole valiokunnan mietinnössä tarkennettu, sen sisältö jää tässä yhteydessä epäselväksi. Virkettä voidaan kuitenkin tulkita niin, että pykälän soveltamisala ulottuu laajemmallekin kuin kuviin, jotka kuvaavat todellista hyväksikäyttötilannetta. Kun arvioidaan sitä, kuinka paljon laajemmalle kriminalisoinnin tulee ulottua, huomiota on kiinnitettävä myös yleissopimuksen asettamiin vaatimuksiin.

Yleissopimuksen selitysmuistiossa todetun mukaisesti on syytä kiinnittää huomiota nopeaan tekniseen kehitykseen. Nykyisin on mahdollista tuottaa kuvia ja kuvatallenteita, joista on vaikeaa, jopa mahdotonta päätellä, kuvaavatko ne todellisia henkilöitä ja todellisia tapahtumia vai eivät. Ei ole hyväksyttävää, että tällaisissa tilanteissa rikoksentehtijä vapautuu vastuusta sillä perusteella, että kuvaa ei kyetä todistamaan oikeaksi. Tällaisten tapausten yhteydessä voidaan puhua *todenmukaisesta* kuvasta.

Edellä todetun mukaisesti rikoslain 17 luvun 18 §:n 1 momenttia olisi syytä täydentää niin, että rangaistavaa on menettely, jossa sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasti todelli-

suuspohjaisesti tai todenmukaisesti esitetään lasta. Kysymys on rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteenkin edellyttämästä rajauksesta, jonka ei voida ainakaan katsoa kaventavan säännöksen nykyistä soveltamisalaa. Säännöksen voidaan tällä tavalla muutettuna katsoa myös täyttävän yleissopimuksen asettamat kriminalisointivelvoitteet niin, että Suomen ei tarvitse tehdä 3 kappaleessa tarkoitettua oikeuden varaamista.

Rikoslain 17 luvun 18 §:n 1 momentti koskee myös tilanteita, joissa sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasti esitetään väkivaltaa tai eläimeen sekaantumista. Säännöksen perusteluista (HE 6/1997 vp, s. 147 ja 148) ei ilmene, että kuvalle tai kuvatallenteelle olisi tarkoitus asettaa näissä tapauksissa toisenlaisia vaatimuksia kuin lapsipornografiaa koskevissa tapauksissa. Johdonmukaisuussyistä tällaiselle erottelulle ei olekaan löydettävissä perusteita, vaan näissäkin tapauksissa tulisi edellyttää, että kysymys on todellisuuspohjaisesta tai todenmukaisesta esittämisestä.

Lapsipornografian hallussapidon osalta yleissopimus sallii rangaistavuuden rajoittamisen tapauksissa, joissa kysymys on simuloituista esityksistä tai realistisista kuvista lapsesta, joita ei ole olemassa. Muilta osin rangaistusvastuun rajoituksia hallussapitorikosten osalta ei sallita, joskin aikaisemmin mainitun mukaisesti seksuaalisen toiminnan määrittämisen osalta on kansallista joustonvara.

Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapitoa koskevassa rikoslain 17 luvun 19 §:ssä rangaistavuutta rajataan usealla tavalla verrattuna 17 luvun 18 §:ään. Hallussapitosäännöksessä rangaistavuus ensinnäkin ulotetaan ainoastaan *todellisuudenmukaisiin* kuvatallenteisiin. Lisäksi säännös koskee vain tapauksia, joissa esitetään lasta *sukupuoliyhteydessä tai siihen rinnastettavassa seksuaalisessa kanssakäymisessä* taikka muulla sukupuolisiveellisyyttä *ilmeisen* loukkaavalla tavalla.

Rikoslain 17 luvun 19 §:n perusteluissa (HE 6/1997 vp, s. 149/I) todetaan, että lapsipornografian hallussapidon kriminalisoinnin ensisijaisena tavoitteena on lasten suojaaminen joutumasta sellaisen seksuaalisen väärinkäytön kohteeksi, jota lapsipornografian valmistaminen merkitsee. Perustelujen mu-

kaan kriminalisoinnin taustalla on myös pyrkimys suojata lasta joutumasta yksityisyyteensä kohdistuvan loukkauksen kohteeksi. Lisäksi todetaan, että hallussapitokriminalisoinnin olennaisimpana perusteena voidaan pitää pyrkimystä vaikuttaa lapsipornografian kysyntään ja sitä kautta lasten riskiin joutua pornografian valmistuksen uhreiksi.

Pykälän perusteluissa (esityksen s. 149/I ja 150) selostetaan myös näkökohtia, joiden vuoksi hallussapitokriminalisointi ehdotetaan levittämiskriminalisointia suppeammaksi. Perustelujen mukaan lasta vakavimmin vahingoittava seksuaalinen hyväksikäyttö liittyy sukupuoliyhteyteen tai siihen läheisesti rinnastettaviin seksuaalisiin tekoihin. Sukupuolisiveellisuuden ilmeiseen loukkaamiseen liittyen rikoslain 17 luvun 19 §:n perusteluissa todetaan, että ei voida ajatella hallussapitokriminalisoinnin ulottuvan kaikkiin alastonta lasta esittäviin kuviin. Esimerkkinä esitetään vanhempien alastomista lapsistaan leikkimässä ottamat kuvat.

Hallituksen esityksessä ehdotettiin rangaussäännöksessä käytettäväksi sanaa ”todellisuus pohjaista”. Tältä osin perusteluissa viitattiin edellä todettuihin säännöksen tavoitteisiin ja siihen, että niiden kannalta riittää, että säännös koskee vain todellisuus pohjaisia kuvia. Esimerkiksi sellaiset tietokoneen avulla keinotekoisesti tuotetut kuvat, jotka eivät kuvaa todellista sukupuoliyhteyttä tai vastaavaa tilannetta, eivät kuuluisi säännöksen soveltamisalan piiriin. Perustelujen mukaan säännöstä sovellettaisiin kuviin, jotka perustuvat todelliseen seksuaaliseen hyväksikäyttöön, mutta joissa kuvan kohteen tunnistaminen on teknisin tai muilla keinoin estetty. Säännöksen piiriin kuuluisivat myös todellisia ihmisiä esittävät kuvat, joissa sukupuoliyhteyden tai siihen rinnastettavan seksuaalisen kanssakäymisen kuvaus on aikaansaatu kuvamateriaalia yhdistelemällä tai muuntelemalla. Säännöstä voitaisiin sen perustelujen mukaan soveltaa myös sellaiseen piirustukseen tai muuhun kuvataiteen tuotteeseen, joka kuvaa todellista sukupuoliyhteyttä tai vastaavaa tilannetta niin tarkasti, että se voidaan rinnastaa kuvataallenteeseen.

Eduskuntakäsittelyssä perustuslakivaliokunta totesi (PeVL 23/1997 vp), että suku-

puolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidon kriminalisoinnilla pyritään suojaamaan lasta joutumasta sellaisen seksuaalisen väärinkäytön kohteeksi, jota lapsipornon valmistaminen merkitsee. Valiokunta kiinnitti huomiota siihen, että pelkän hallussapidon kriminalisoiminen on poikkeuksellista. Kysymyksessä on kuitenkin sellainen kuvallinen materiaali, joka on saattanut syntyä lasta seksuaalisesti hyväksi käyttämällä. Riittävien kriminalisointiperusteiden arvioinnin osalta valiokunta antoi merkitystä sille, että säännös rajoittuu todellisuus pohjaisiin kuvataallenteisiin.

Eduskunnan lakivaliokunta (LaVM 3/1998 vp, s. 18/II ja 19/I) kiinnitti huomiota siihen, että vaatimus kuvamateriaalin todellisuus pohjaisuudesta aiheuttaa käytännössä vaikeita näyttö- ja tulkintaongelmia, koska autenttisen näköistä kuvamateriaalia voidaan valmistaa esimerkiksi tietokonetekniikalla. Rangaussäännös menettää huomattavan osan merkityksestään, jos sen soveltaminen on todistelu vaikeuksien vuoksi hankalaa. Lakivaliokunta katsoikin perustuslakivaliokunnan lausunnosta huolimatta, että säännöstä oli tältä osin muutettava niin, että vaatimus kuvataallenteen todellisuus pohjaisuudesta korvataan vaatimuksella materiaalin todellisuuden mukaisuudesta. Tällöin säännös valiokunnan mukaan koskee tallenteita, joiden valmistamisessa on mallina käytetty lasta tai tietokone-, videotekniikalla tai muulla teknisellä tavalla valmistettuja kuvataallenteita, jotka ovat todellisuuden mukaisia. Tällä tarkoitetaan todellisuus pohjaisen näköistä aineistoa, jota ei voida erottaa aidoista, ihmisiä malleina käytetyistä kuvataallenteista. Tämän määrittelyn ulkopuolelle jäävät esimerkiksi piirroukset ja maalaukset.

Johdonmukaisuussyistä on vaikeaa löytää perusteita rikoslain 17 luvun 18 ja 19 §:ssä nykyisin oleville eroille. Sääntelyn yhtenäistämisen puolesta puhuvat pitkälti ne näkökohdat, jotka hallussapitorikoksen säätämisen yhteydessä jo esitettiin, vaikka tuolloin päädyttiinkin toisenlaiseen ratkaisuun. Erityisesti on syytä korostaa, että hallussapitokriminalisoinnilla pyritään vaikuttamaan lapsipornografian kysyntään ja sitä kautta lasten riskiin joutua lapsipornografian valmistuksen uhreiksi. Koska hyväksikäyttör rikosten teko-

tapojen kirjo on laaja ja vaikutukset rikosten uhreihin vaihtelevat, ei voida yleistäen todeta, että lasta vakavimmin vahingoittava seksuaalinen hyväksikäyttö liittyy nimenomaan sukupuoliyhteyden tai siihen läheisesti rinnastettaviin seksuaalisiin tekoihin. Mitä tulee rikoslain 17 luvun 19 §:ssä olevaan ilmeisen loukkaamiseen vaatimukseen, rangaistusvastuun voidaan joka tapauksessa katsoa edellyttävän sitä, että materiaalia on pidettävä objektiivisesti arvioiden sukupuolisiveellisyttä loukkaavana, mikä edellyttää kuvassa olevan toiminnan tai poseerauksen seksuaalista luonnetta. Lainvalmisteluaineistossa esitetyt kannanotot sekä rikoslain 17 luvun 19 §:ään eduskunnassa tehty muutos huomio ottaen levittämisorikoksen ja hallussapitorikoksen kohteen ei edes voida katsoa poikkeavan merkittävällä tavalla toisistaan tällä hetkellä.

Edellä todetut näkökohdat sekä rikoslain 17 luvun 18 §:n 1 momenttiin tässä esityksessä ehdotettavat täsmennykset huomioon ottaen lapsipornografian hallussapitoa koskevaa säännöstä tulisi muuttaa siten, että teon kohteena on kuva tai kuvatalenne, jossa 18 §:ssä tarkoitettulla tavalla sukupuolisiveellisyttä loukkaavasti esitetään lasta. Perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta tällaiselle muutokselle ei voi olla estettä, kun arvioinnissa otetaan mukaan lasten suojelemisen tavoitteen liittyvät perustuslaissa suojatut henkilökohtaisten koskemattomuuden ja yksityisyyden suojan oikeushyvätyt. Tässä yhteydessä voidaan sääntely yhdenmukaistaa niin, että hallussapitosäännöksessä levittämissäännöksen tavoin mainitaan ainoastaan kuva tai kuvatalenne.

Artiklan 3 kappaleen mukaiseen jälkimäiseen soveltamatta jättämismahdollisuuteen (lasten suostumuksella tuotettu materiaali, joka on heidän hallussaan yksinomaan heidän omaan yksityiseen käyttöönsä) liittyy se, että kun rikoslain 17 luvun säännöksiä viimeksi muutettiin, hallituksen esityksessä HE 34/2004 vp ehdotettiin rikoslain 17 luvun 18 §:ään lisättäväksi tuolloin täytäntöön pantavana olleen puitepäätöksen perusteella uusi 5 momentti. Siinä olisi säädetty, että mitä 1 momentissa säädetään sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan valmistamisesta, ei sovelleta, jos kuva esittää kuusitoista vuotta täyttänyttä henkilöä, jonka

suostumuksella kuva on valmistettu hänen yksityistä käyttöönsä tai hänen määräämäänsä käyttöä varten, jos osapuolten iässä tai henkinessä ja ruumiillisessa kypsyydessä ei ole suurta eroa.

Momenttia ei otettu lakiin eduskunnan lakivaliokunnan mietinnössä (LaVM 4/2004 vp) esitetyn vuoksi. Siinä todetaan valiokuntakäsittelyn aikana ilmenneen, että ehdotettu poikkeussäännös voidaan ymmärtää väärin ja sen soveltamisala tulkita liian laajaksi. Poikkeussäännös voidaan myös vastoin sen tarkoitusta käsittää osoitukseksi sen soveltamisalaan kuuluvan toiminnan yleisyydestä. Valiokunnan mielestä ehdotetun säännöksen perusteluista ilmi käyvä tarkoitus on kuitenkin hyväksyttävä. Valiokunta kiinnitti huomiota kuitenkin rikosoikeuden yleisten oppien soveltamismahdollisuuteen suostumukseen liittyen ja toimenpiteistä luopumismahdollisuuteen tekijän nuoruuden perusteella. Lakivaliokunnan mietinnössä esitetyt näkemykset on tässäkin yhteydessä otettava huomioon. Tällaista muutosta ei tällä kertaa ehdoteta.

21 artikla. *Lapsen osallistumiseen pornografisiin esityksiin liittyvät rikokset.* Artiklassa veloitetaan kriminalisoimaan eräät lapsen pornografisiin esityksiin liittyvät rikokset. Niitä ovat *1 kappaleen* mukaan tahallisesti tehtynä (a) lapsen värväminen osallistumaan pornografisiin esityksiin tai sen aiheuttaminen, että lapsi osallistuu sellaisiin esityksiin; (b) lapsen pakottaminen osallistumaan pornografisiin esityksiin tai hyötyminen siitä tai lapsen hyväksikäyttäminen muuten sellaisiin tarkoituksiin; (c) tietoinen sellaisen pornografisen esityksen seuraaminen, johon osallistuu lapsia. Artiklan *2 kappaleen* mukaan kukin sopijapuoli voi varata oikeuden rajoittaa 1 (c) kappaleen soveltamista tapauksiin, joissa lapsia on värvätty tai pakotettu 1 (a) tai (b) kappaleen mukaisesti.

Yleissopimuksessa ei määritellä ”pornografista esitystä”, jonka tarkempi sisältö jätetään selitysmuistion kohdan 147 mukaisesti sopijapuolten harkintaan. Artiklan keskeinen soveltamisala koskee kuitenkin organisoituja parhaillaan käynnissä olevia esityksiä. Tällaisten esitysten seuraaminen voi tapahtua paitsi paikan päällä myös teknisiä apuvälineitä (esimerkiksi web-kamerat) käyttäen. Esi-

tys voi pitää sisällään esimerkiksi riisuutumista, seksuaalisväritteisistä tanssimista tai itsensä hyväilyä. Selitysmuistiossa esitetty huomioon ottaen artiklan voi katsoa koskevan nimenomaan yleisölle tarkoitettuja järjestettyjä esityksiä.

Käsite ”pornografinen esitys” on Suomen lainsäädännöllä vieras. Sen sijasta tulisikin käyttää vakiintuneen merkityssisällön saanutta käytössä olevaa termiä. Liityntä pornografiaan tarkoittaa sitä, että luontevimmin voitaisiin käyttää ilmaisua ”sukupuolisiveellisyttä loukkaava esitys”. Lapsipornografiaa koskevissa rikoslain 17 luvun säännöksissä rangaistavuuden perustana on nimenomaan se, että materiaali loukkaa sukupuolisiveellisyttä. Yleissopimuksen selitysmuistion kohdassa 147 mainitut esimerkit viittaavat siihen, että tarkoituksena on kriminalisoinneilla puuttua tekoihin, joissa tämä loukkaaminen on *ilmeistä*. Vaikka yleensä kysymyksessä ovat sukupuolisiveellisyttä tällä tavalla loukkaavat teot, erityisesti lasten suojaamisen näkökohta huomioon ottaen tällaisen lisäedellytyksen ottamista rangaistussäännökseen ei voida pitää perusteltuna.

Euroopan unionin neuvoston puitepäätös lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsipornografian torjumisesta jo sisältää 2 artiklassaan lasten pornografisiin esityksiin liittyviä kriminalisointivelvoitteita. Tämä koskee lapsen pakottamista osallistumaan pornografiseen esitykseen tai taloudellisen hyödyn saamista tällaisesta teosta tai lapsen muuta hyväksikäyttöä tätä tarkoitusta varten sekä lapsen houkuttelemista osallistumaan pornografiseen esitykseen. Kuten aikaisemmin todetusta ilmenee, pakottaminen ja houkuttelemine pornografisiin esityksiin on otettu jo huomioon ihmiskaupparangaistussäännösten säätämisen yhteydessä. Samassa yhteydessä muutettiin myös paritusta koskevia säännöksiä.

Artiklan 1 kappaleen a ja b kohdan osalta vertailu Suomen lainsäädäntöön tuottaa samanlaisen lopputuloksen kuin 19 artiklan 1 kappaleen a ja b kohdan osalta. Sovellettaviksi tulevia ihmiskauppa- ja paritusrangaistussäännöksiä on käsitelty näiden kohtien yhteydessä. Kysymykseen voivat tulla myös rikoslain 20 luvun rangaistussäännökset, jotka koskevat pakottamista seksuaaliseen tekoon

(4 §), seksuaalista hyväksikäyttöä (5 §), paritusta (9 §) ja törkeää paritusta (9 a §). Mikäli tekijä saa alle 16-vuotiaan lapsen toimimaan seksuaalisväritteisellä tavalla niin, että tekijä myös seuraa toimintaa, hän itse syyllistyy lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön (6 §) tai törkeään lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön (7 §). Jos esitys tallennetaan, kysymykseen voi tulla myös lapsipornografiarikos. Kuten 19 artiklan 1 kappaleen a ja b kohdan mukaisten tekojen osalta, tässäkin tapauksessa tekijä voi tapauksesta riippuen syyllistyä samalla kertaa useisiin rikoksiin.

Tämän artiklan 1 kappaleen a kohtaan liittyy samanlainen Suomen rikoslainsäädännön puutteellisuus kuin 19 artiklan 1 kappaleen a kohtaan. Rankaisematonta on sellainen lähinnä houkutteluksi luonnehdittava teko, johon ei liity pakottamista tai taloudellista hyötymistä.

Artiklan 1 kappaleen c kohdassa tarkoitettu teko ei ole rangaistava Suomessa, jos esitystä seuraava henkilö ei ole saanut lasta ryhtymään esitykseen. Jos näin on tapahtunut, kysymyksessä voi olla tilanteesta riippuen lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö tai törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Kohdan itsenäinen soveltamisala Suomen lainsäädännön kannalta liittyy siis tilanteisiin, joissa henkilö ryhtyy seuraamaan jonkun muun henkilön järjestämää esitystä, jossa kahdeksatoista vuotta nuorempi henkilö esiintyy sukupuolisiveellisyttä loukkaavalla tavalla. Yleissopimuksen velvoitteiden täyttämiseksi tällainen esityksen seuraaminen on säädettävä erikseen rangaistavaksi. Rikosnimikkeeksi voitaisiin säätää *sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraaminen*.

Mitä tulee 2 kappaleen rajoitussäännökseen, sukupuolisiveellisyttä loukkaavan esityksen seuraamisen kriminalisointia ei tulisi rajata tapauksiin, joissa lapsia on värvätty tai pakotettu 1 kappaleen a tai b kohdan mukaisesti. Tekijän tietoisuus värväyksestä tai pakottamisesta liittyisi olosuhdetahallisuuteen. Ratkaisevaksi rangaistavuuden kannalta tulisi tällöin se, mitä esitystä seuraava henkilö on voinut päätellä esityksen järjestämisolosuhteista tai mitä hänen ainakin olisi tullut voida niistä päätellä. Esitystä katsovan henkilön voi vain harvoin olettaa suorastaan tietävän, mil-

laisissa olosuhteissa lapsi on esitykseen päätnyt. Tahallisuuden toteen näyttämisen voi olettaa olevan vaikeaa. Huomattava on vertailun vuoksi myös se, että lapsen suojaamisen tarkoituksessa seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta (rikoslain 20 luvun 8 a §) on kaikissa tapauksissa rangaistavaa riippumatta siitä, minkälaisissa olosuhteissa hän on päätnyt palveluja myymään. Tältä osin siis poiketaan täysi-ikäisiä koskevasta kriminalisoinnista, joka säätää rangaistavaksi seksuaalipalvelujen ostamisen ainoastaan paritus- tai ihmiskaupparikoksen kohteelta (rikoslain 20 luvun 8 §).

22 artikla. *Lasten turmeleminen.* Artiklassa veloitetaan tekemään rangaistavaksi seksuaalisia tarkoituksia varten tapahtunut toiminta, jolla lapsi, joka ei ole saavuttanut artiklassa 18 (2) tarkoitettua ikää, tahallaan saatetaan seuraamaan seksuaalista hyväksikäyttöä tai seksuaalista toimintaa, vaikka hänen ei itse tarvitse osallistua siihen.

Seksuaalirikoslainsäädännön uudistamisen yhteydessä on lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja siihen liittyvän seksuaalisen teon määritelmän osalta todettu (HE 6/1997 vp, s. 181/II), että esimerkkinä muunlaisesta seksuaalisesti olennaisesta teosta voisi olla lapsen houkuttelemisen katsomaan masturbointia tai sukupuoliyhdyntää tai niitä kuvaavia filmejä. Artiklassa tarkoitettut teot ovat siis lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä tai törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä. Aikaisemmin käsiteltyjen lapsipornografiaa koskevien rangaistussäännösten lisäksi erällä muillakin rikoslain 17 luvun rangaistussäännöksillä pyritään estämään lapsia joutumasta alttiiksi seksuaaliselle toiminnalle tai aineistolle. Mainitun luvun 18 b §:ssä säädetään rangaistavaksi kuvaohjelman laitton esittäminen tai levittäminen alaikäiselle ja 20 §:ssä sukupuoliseellisyttä loukkaava markkinointi.

Artikla ei aiheuta lainsäädännön muuttamis- tai täydentämistarvetta.

23 artikla. *Lasten houkuttelemisen seksuaalisiin tarkoituksiin.* Yleissopimuksessa ensimmäisenä kansainvälisenä asiakirjana veloitetaan kriminalisoimaan ns. ”grooming”. Artiklan mukaan kunkin sopijapuolen on ryhdyttävä tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin tehdäkseen rangaistavaksi aikuisen tahallisesti tieto- ja viestintäteknolo-

gian välityksellä tekemä ehdotus tavata lapsi, joka ei ole saavuttanut artiklassa 18 (2) tarkoitettua ikää, tarkoituksena tehdä artiklan 18 (1) (a) tai artiklan 20 (1) (a) perusteella kriminalisoitu rikos häntä vastaan, jos tätä ehdotusta on seurannut sellaiseen tapaamiseen johtavia olennaisia toimia. Tähän sopimusmääräykseen liittyy se, että valtioneuvoston vuonna 2008 hyväksymässä sisäisen turvallisuuden ohjelmassa ja vuonna 2009 eduskunnalle annetussa ihmisoikeuspoliittisessa selonteossa edellytetään, että lasten houkuttelemisen kriminalisoidaan yleissopimuksen edellyttämässä laajuudessa.

Artiklassa viitattujen rikosten osalta 18 artiklan 1 kappaleen a kohta koskee seksuaalista kanssakäymistä sellaisen lapsen kanssa, joka asianmukaisten kansallisen lain säännösten mukaan ei ole saavuttanut seksuaalisen toiminnan laillista ikää (Suomessa lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö), ja 20 artiklan 1 kappaleen a kohta lapsipornografian tuottamista.

Yleissopimuksen selitysmuistiossa artiklaa selostetaan niukasti. Esimerkkinä artiklan lopussa viitatuista ”tapaamiseen johtavista olennaisista toimista” selitysmuistion kohdassa 160 mainitaan se, että rikoksentekijä on saapunut tapaamispaikkaan. Sopimusneuvotteluissa mainittiin esimerkkinä myös hotellihuoneen varaaminen tapaamista varten.

Artiklan kriminalisointiveloitteeseen liittyy rajanveto lapseen kohdistuvan hyväksikäyttörikoksen yritykseen ja lapsipornografian valmistamisen yritykseen. Koska kysymyksessä on näitä yritysrakoksia edeltävä teko, voidaan tällaista houkuttelurikosta perustellusti luonnehtia valmisteluluonteiseksi rikokseksi. Lapsen houkuttelemiselle seksuaalisiin tarkoituksiin on saatava siis luoduksi selkeä itsenäinen sisältö, joka täyttää rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen vaatimukset tunnusmerkistön tarkkarajaisuudesta.

Selitysmuistiossa todetaan (kohta 157), että kysymyksessä olevaa kriminalisointia valmisteltaessa riittävänä rikosoikeudellisen vastuun syntymiselle ei pidetty seksuaaliväritteisen keskustelun käymistä lapsen kanssa. Suomessa lapsen seksuaaliseksi hyväksikäytöksi on oikeuskäytännössä kuitenkin tulkittu seksuaalisesti latautuneiden tapahtumien ker-

tominen lapselle sekä seksuaalisväritteisten tekstiviestien, sähköpostien ja kirjeiden lähettäminen lapselle.

Edellisessä kappaleessa mainitun tulkinnan kanssa ristiriidassa ei ole korkeimman oikeuden äänestysratkaisu KKO 2004:71, joka koskee tapausta, jossa aikuinen mies oli lähettänyt 11-vuotiaalle tytölle seksuaalisväritteisiä sähköpostiviestejä, jotka osoittivat, että lähettäjä oli pyrkinyt seksuaaliseen kanssakäymiseen. Korkein oikeus katsoi ratkaisussaan, että lähettäjä oli sinänsä ryhtynyt konkreettisiin toimiin päästäkseen tytön kanssa kanssakäymiseen, joka toteuttaa lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistön. Syyte kuitenkin hylättiin, koska rikoksen eteneminen yritysasteelle edellyttää myös, että jo tehdyillä toimilla on aiheutettu huomioon otettava vaara rikoksen täyttymisestä. Tapauksessa vastaajaa ei ollut nimenomaisesti syytetty seksuaalisväritteiseen keskusteluun liittyvästä täytyneestä hyväksikäyttör rikoksesta. Syyttäjä oli tässä tapauksessa syyttänyt siitä, että syytetty oli yrittänyt taivuttaa tytön olemaan kanssaan sukupuoliyhteydessä tai ainakin tekemään sellaisen seksuaalisen teon, joka on omiaan vahingoittamaan tytön kehitystä.

Kansainvälisen vertailun osalta erityistä merkitystä on oikeusjärjestelmien samankaltaisuuden vuoksi Pohjoismaissa käyttöön otetuilla rangaistussäännöksillä. Heinäkuun 2009 alussa *Ruotsissa* tuli voimaan rangaistussäännös (rikoskaaren 6 luvun 10 a §), joka kriminalisoi sen, että seksuaalisessa tarkoituksessa ollaan yhteydessä alle 15-vuotiaaseen lapseen (kontakt med barn i sexuellt syfte). Mainitusta rikoksesta tuomitaan se, joka tarkoituksessa tehdä lapseen kohdistuva rikoskaaren 6 luvun 4, 5, 6, 8 tai 10 §:ssä tarkoitettu rikos sopii lapsen kanssa tapaamisesta ja sen jälkeen ryhtyy toimenpiteeseen, joka on omiaan edistämään sellaisen tapaamisen toteutumista. Viitatuissa pykälissä säädetään rangaistaviksi lapsen raiskaus (våldtäkt mot barn), lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (sexuellt utnyttjande av barn), lapseen kohdistuva seksuaalinen väkivalta (sexuellt övergrepp mot barn), lapsen hyväksikäyttö seksuaaliseen poseeraukseen (utnyttjande av barn för sexuellt posering) ja seksuaalinen häirintä (sexuellt ofredande). Ran-

gaistukseksi tuomitaan sakkoa tai enintään yksi vuosi vankeutta.

Norjan rikoslakiin lisättiin vuonna 2007 rangaistussäännös (201 a §), jonka mukaan sakolla tai enintään yhden vuoden vankeudella rangaistaan sitä, joka on sopinut tapaamisen alle 16-vuotiaan lapsen kanssa tarkoituksenaan tehdä tähän kohdistuva rikoslain 195 §:n (seksuaalinen kanssakäyminen alle 14-vuotiaan kanssa), 196 §:n (seksuaalinen kanssakäyminen alle 16-vuotiaan kanssa) tai 200 §:n (seksuaalinen toiminta siihen suostumattoman alle 16-vuotiaan kanssa) mukainen rikos, jos teko on edistynyt tapaamisasteelle tai on muuten varteenotettava.

Tässä yhteydessä on syytä harkita kriminalisoinnin säätämistä koskemaan myös muita kuin yleissopimuksessa tarkoitettuja tapauksia. Pohjoismaita koskevat rangaistussäännökset osoittavat, että kysymystä on tarkasteltu laajemmin myös Ruotsissa ja Norjassa. Tämä koskee ensinnäkin sitä, onko perusteltua säätää rangaistavaksi ainoastaan aikuisen tekemät ehdotukset. Lisäksi on harkittava ehdotuksen tekemistapaa ja niitä rikoksia, joiden tekemiseen houkuttelemisella pyritään. Erityiskysymyksenä voidaan nostaa esiin se, onko kriminalisoinnin piiriin saatettava ainoastaan ne tapaukset, joissa tavoitteena oleva rikos voidaan tehdä ainoastaan tapaamalla lapsi. Kriminaalipoliittisia perusteita voi olla yleissopimuksen edellyttämää rangaistussäännöstä laajemmalle kriminalisoinnille.

Mitä tulee ensinnäkin kysymykseen rikosentekijän iästä, rangaistussäännöksen rajaaminen vain aikuisen tekemiin rikoksiin on vieras Suomen rikosoikeudelliselle järjestelmälle. Lapsen kohdistuviin seksuaalirikoksiin voivat syyllistyä ja käytännössä myös syyllistyvät rikosoikeudellisesti vastuunalaiset alle 18-vuotiaat henkilöt. Vaikka nyt kysymyksessä olevista houkuttelutapauksista olevan tiedon perusteella niihin tyypillisesti syyllistyvät täysi-ikäiset henkilöt, jotka teeskentelevät olevansa todellista nuorempia, syytä rangaistussäännöksen rajaamiseen aikuisten tekoihin ei voida pitää perusteltuna. Tähän johtopäätökseen on päädytty myös Ruotsissa ja Norjassa.

Yleissopimus siis velvoittaa kriminalisoimaan tieto- ja viestintäteknologian avulla

tehdyn ehdotuksen. Rangaistussäännöksen rajaamista näin tapahtuvaan yhteydenpitoon voidaan selkeästi pitää liian suppeana siitakin huolimatta, että internet, sähköposti ja matkapuhelinten tekstiviestit ovat houkuttelun kannalta tärkeässä asemassa. Tieto- ja viestintäteknologian käyttämiseen rajattu rangaistussäännös ei ota huomioon sellaisia tilanteita, joissa henkilö lasta tapaamalla todellisen tarkoituksensa salaamalla luo luottamussuhteen lapseen. Tällöin tarkoituksena on kohdistaa lapseen seksuaalirikos jossakin tulevassa tapaamisessa. Rikoksentehtijänä tällaisissa tapauksissa voi olla esimerkiksi lapsen sukulainen, tuttava tai opettaja. Merkitystä ei tulisikaan olla sillä, millä keinoin houkuttelu tapahtuu. Myöskään Ruotsissa ja Norjassa rangaistussäännöksen soveltamisalaa ei ole rajattu ainoastaan tieto- ja viestintäteknologian käyttöön.

Yleissopimuksesta suoraan seuraa velvoite kriminalisoida teot, joilla pyritään lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön, törkeään lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön ja lapsipornografian valmistamiseen. Nämä olisi siis joka tapauksessa sisällytettävä uuteen rangaistussäännökseen. Kaikki lapsipornografian valmistamiseen tekijöinä syyllistyvät eivät samalla välttämättä syyllisty hyväksikäyttörikköseen, joten lapsipornografian valmistaminen olisi syytä mainita erikseen uudessa rangaistussäännöksessä. Muuten kysymystä on arvioitava ottaen kokonaisuutena huomioon rikoslain 20 luvussa jo olevat ja siihen tässä esityksessä otettavaksi ehdotettavat säännökset.

Rikoslain 20 luvun 1—3 §:ssä rangaistaviksi säädettyt raiskaus, törkeä raiskaus ja pakottaminen sukupuoliyhteyteen samalla käsittelevät lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tai törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön, jos kohteena oleva henkilö on alle 16-vuotias. Kuten aikaisemmin on jo todettu, joissakin tapauksissa hyväksikäyttörikkö voi myös kohdistua 16- tai 17-vuotiaaseen henkilöön. Sama rikosten yhtyminen koskee käytännössä myös mainitun luvun 4 ja 5 §:ssä rangaistaviksi säädettyjä pakottamista seksuaaliseen tekoon ja seksuaalista hyväksikäyttöä. Kuten edellä on 19 ja 21 artiklan yhteydessä todettu, tässä esityksessä erikseen ehdotetaan rangaistavaksi houkuttelevainen

prostituutioon ja sukupuolisiveellisyyttä loukkaavaan lasta koskevaan esitykseen.

Erityiskysymyksenä nousee esiin se, pitäisikö houkuttelemalla tavoiteltavien rikosten joukkoon kuitenkin lisätä edellisessä kappaleessa mainittuja rikoksia koskien sellaisia tapauksia, joissa lapsen iän perusteella lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö tai törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö eivät enää tule kysymykseen. Tällöin teon kohteena olisi pääsääntöisesti 16- tai 17-vuotias lapsi.

Hyväksikäyttörikkösten ilmentämällä tavalla on Suomessa seksuaalisen itsemääräämisoikeuden rajana siis 16 vuoden ikä. Kun Ruotsin rikoskaaren 6 luvun 10 a §:ää säädettiin, houkuttelurikköksella tavoiteltavien rikosten joukkoon otettiin ainoastaan sellaisia rikoksia, jotka kohdistuvat alle 15-vuotiaisiin. Ruotsissa seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ikäraja on siis alempana kuin Suomessa. Tältä osin voidaan ottaa huomioon näkökohtia, joita esitetään rangaistussäännöksen valmistelutöissä (Prop. 2008/09:149, s. 27). Suojaikäraja tarkoittaa, että sitä vanhemmat lapset voivat suostua sukupuoliyhteyteen ja muihin seksuaalisiin tekoihin. Tämä seikka on vaikeasti yhdistettävissä kriminalisointiin, jossa rangaistavuus kattaisi kontaktit aina 18 vuotta täyttäneisiin henkilöihin saakka. Tällöin houkuttelurikköksen tekohtekellä ei olisi vielä selvillä, tuleeko se mahdollinen tapahtuma, johon pyritään, olemaan rikos vai ei. Tämä riippuisi nuoren asennoitumisesta ja tahdosta, jotka puolestaan ilmenisivät vain siinä tapauksessa, että tavoiteltu rikos tai ainakin sen rangaistava yritys tosiasiallisesti tapahtuu. Jos näin käy, henkilöä ei olisi enää perusteltua erikseen tuomita houkuttelusta. Houkuttelurikkosta tehtäessä ollaan muutenkin siinä määrin etäällä tavoitellusta seksuaalisesta kanssakäymisestä, että tekijän nimenomaisena tarkoituksena ei tuossa vaiheessa yleensä ole nimenomaisesti käyttää väkivaltaa tai sillä uhkaamista kanssakäymisen toteutumisen turvaamiseksi. Perusteltuna voidaan pitää sitä, että uuden rangaistussäännöksen piiriin otettaisiin vain ne rikokset, jotka yleissopimus velvoittaa ottamaan huomioon.

Lapsipornografiaa voidaan valmistaa taikka lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön tai törkeään lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön

syllistyä muutenkin kuin lapsi tapaamalla. Mainittuja rikoksia voidaan tehdä niin, että rikoksenteikijä ja uhri ovat kuvayhteydessä keskenään esimerkiksi internetiä ja web-kameraa hyödyntämällä. Näissäkin tilanteissa tekijä saattaa pyrkiä luomaan myöhemmän rikoksen mahdollistavaa luottamusta itsensä ja uhrin välille. Lapsipornografia- tai hyväksikäyttörikokseen liittyvä rikosenteikijän tarkoitus voi näissäkin tapauksissa ilmetä ulkonaisesti havaittavista seikoista kuten väärällä identiteetillä esiintymisestä ja väärin tietojen antamisesta. Tällaisissa tapauksissa rikoksen yrityksen edellyttämä vaara lapsipornografian valmistamista koskevan rikoksen tai hyväksikäyttörikoksen täyttämistä voi tulla vastaan nopeastikin. Tästä huolimatta olisi kaikki tekemuodot kattavan sääntelyn aikaansaamiseksi syytä kriminalisoida myös teot, joissa tapaamisen asemesta tavoitteena on muu rikoksen tekemisen mahdolliseksi tekevä kanssakäyminen.

Suoraan artiklasta tulevana rangaistussäännöksen sisältöön vaikuttavana seikkana on vielä arvioitava sitä, miten otetaan huomioon artiklan suomennoksessa olevat osat ”tekemä ehdotus tavata lapsi” ja ”jos tätä ehdotusta on seurannut sellaiseen tapaamiseen johtavia olennaisia toimia”. Ruotsin ja Norjan rangaistussäännöksissä lähdetään siitä, että rangaistavuuden edellytyksenä on jo tapahtunut sopiminen tapaamisesta. Yleissopimuksen määräystä ei välttämättä voida tulkita näin suppeasti. Huomioon on kylläkin otettava artiklan loppu tapaamiseen johtavista olennaisista toimista. Tällaisiin toimiin harvemmin ryhdytään, jos tapaamisesta ei ole sovittu.

Ehdotusta ja olennaisia toimia koskevat artiklan kohdat liittyvät ensinnäkin rikosoikeudelliseen laillisuusperiaatteeseen, jonka eräänä ilmentymänä rikostunnusmerkistön on oltava riittävän tarkkarajainen. Rikostunnusmerkistön tarkkarajaisuus liittyy myös rangaistussäännöksen toimivuuteen ja mahdollisuuksiin saavuttaa tavoitteensa. Nämä näkökohdat korostuvat valmistelutyypisten tekojen kriminalisoinnin yhteydessä, jolloin erityisesti rangaistavan käyttäytymisen alarajan määrittämiseen saattaa liittyä ongelmia. Tämä johtaa siihen, että tekijän tarkoituksen on ilmentävä objektiivisesti havaittavissa ja todennettavissa olevista seikoista. Pelkästä tar-

koituksesta tehdä lapsen kohdistuva seksuaalirikos ei voida rangaista, jos tämä tarkoitus ei mitenkään ilmene. Vastaavanlaisten näkökohtien vuoksi tässä esityksessä ehdotetaan seksuaalisen teon määritelmän muuttamista niin, että siitä poistetaan seksuaalisen kiihotuksen tai tyydytyksen tavoittelua koskeva osa. Vaikka Suomen rikoslainsäädännölle ei ole tyypillistä, että rikosenteikijän tavoitteleman tarkoituksen toteennäyttämiseen liittyviä seikkoja kirjataan rangaistussäännökseen, siihen on tässä tapauksessa vahvat perusteet. Tällöin voidaan edellyttää, paitsi artiklan mukaisesti rikosenteikijän tekemää ehdotusta, myös tekijän tarkoituksen ilmenemistä teko-olosuhteista.

Kun lisäksi otetaan huomioon edellä 19 ja 21 artiklan yhteydessä esitetty, rikoslain 20 luvun säännöksiä olisi syytä täydentää uutta rikosta eli *lapsen houkuttelemista seksuaalisiin tarkoituksiin koskevilla säännöksillä*. Kysymys on samantyyppisistä teoista, jotka on tarkoituksenmukaista yhdistää saman rikosnimikkeen alle. Nyt kysymyksessä olevan artiklan edellyttämällä tavalla voitaisiin ensinnäkin säätää rangaistavaksi se, että ehdotetaan tapaamista tai muuta kanssakäymistä lapsen kanssa siten, että ehdotuksen sisällöstä tai olosuhteista muuten ilmenee tekijän tarkoituksena olevan 17 luvun 18 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla valmistaa kuvia tai kuvatallenteita, joissa sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasti esitetään lasta, taikka kohdistaa lapseen 6 tai 7 §:ssä tarkoitettu rikos.

Yleissopimuksen 19 ja 21 artiklaan liittyisi se, että lapsen houkuttelemisesta seksuaalisiin tarkoituksiin olisi tuomittava myös se, joka viettelee kahdeksatoista vuotta nuoremman henkilön ryhtymään sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen tekoon rikoslain 20 luvun 8 a §:ssä tarkoitettulla tavalla taikka esiintymään sukupuolisiveellisyyttä loukkaavassa järjestetyssä esityksessä. Edellytyksenä tällaiselle erilliselle rankaisemiselle täytyisi aikaisemmin esitetyn mukaisesti olla se, että teosta ei muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta. Viittaus 8 a §:ään tarkoittaisi sitä, että kysymys on korvausta vastaan tapahtuvasta toiminnasta.

24 artikla. *Avunanto ja yritys.* Artiklan 1 kappaleen mukaan kunkin sopijapuolen on

kriminalisoitava tahallinen avunanto yleissopimuksen mukaisiin rikoksiin. Tämä vaatimus täyttyy rikoslain 5 luvun 6 §:n perusteella, koska sen mukaan rangaistavaa on tahallinen avunanto tahalliseen rikokseen tai sen rangaistavaan yritykseen. Kaikki yleissopimuksen kriminalisointivelvoitteet koskevat tahallisia rikoksia.

Artiklan 2 *kappaleessa* asetetaan tahallisen rikoksen yrityksen kriminalisointivelvoite yleissopimuksen mukaisten rikosten osalta. Artiklan 3 *kappaleessa* on sopijapuolille kuitenkin rajattu oikeus olla soveltamatta 2 kappaletta eräiden rikosten osalta. Tällä pyritään turvaamaan yleissopimuksen mahdollisimman laaja ratifioiminen samalla, kun sallitaan sopijapuolien säilyttää joitakin oikeusjärjestelmänsä peruskäsitteitä (selitysmuistion kohta 163).

Mahdollisuus poiketa yrityksen kriminalisointivelvollisuudesta koskee seuraavia tekoja:

- lapsipornografian tarjoaminen ja saataville asettaminen, hankkiminen itselle tai toiselle henkilölle ja hallussapito sekä tietoinen pääsyn hankkiminen lapsipornografiaan (20 artiklan 1 kappaleen b, d, e ja f kohta),
- tietoinen pornografisen esityksen seuraaminen (21 artiklan 1 kappaleen c kohta),
- lasten turmeleminen (22 artikla) ja
- lasten houkutteleminen seksuaalisiin tarkoituksiin (23 artikla).

Tällä hetkellä Suomessa rangaistaviksi säädettyjen yleissopimuksen mukaisten rikosten yritykset on kattavasti kriminalisoitu. Yrityksen rangaistavuus koskee sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämistä, törkeää sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämistä, raiskausta, törkeää raiskausta, pakottamista sukupuoliyhteyteen, pakottamista seksuaaliseen tekoon, seksuaalista hyväksikäyttöä, lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä, törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä, seksuaalipalvelujen ostamista nuorelta, paritusta, törkeää paritusta, ihmiskauppaa ja törkeää ihmiskauppaa. Lasten turmeleminen on rangaistavaa lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä, jonka yritys on rangaistava. Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidon yritys ei ole rangaistava.

Kuten edellä on todettu, lapsipornografiaa koskevia säännöksiä ehdotetaan täydennettäväksi niin, että sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämistä koskevaan rikoslain 17 luvun 18 §:n 1 momenttiin lisätään tekotapoina tarjoaminen ja saataville asettaminen sekä saatavilla pitäminen. Näiden rikosten yritys tulee samalla rangaistavaksi. Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapitoa koskevaan 17 luvun 19 §:ään puolestaan lisätään tekotapana pääsyn hankkiminen lapsipornografiaan. Artiklan 3 kappaleen mahdollistamalla tavalla sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidon yrityksen kriminalisointi on arvioitava erikseen.

Edellä todetuista tavoista 19, 21 ja 23 artikla johtavat rikoslain 20 luvun säännösten täydentämiseen rangaistussäännöksillä, jotka koskevat lapsen houkuttelemista seksuaalisiin tarkoituksiin ja sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraamista. Siltä osin kuin kysymys on houkuttelemisesta prostituutioon tai esiintymiseen sukupuolisiveellisyttä loukkaavassa esityksessä, kriminalisoinnit perustuisivat 19 artiklan 1 kappaleen a kohtaan ja 21 artiklan 1 kappaleen a kohtaan. Näiden kohtien mukaisten rikosten osalta yleissopimus ei salli poikkeamista yrityksen kriminalisoinnista, joten näiden uusien rangaistavien tekojen yritys on säädettävä rangaistavaksi. Sen sijaan harkinnanvara on sen suhteen, onko 23 artiklan mukaisen houkuttelurikoksen tai sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraamisen yritys säädettävä rangaistavaksi.

Kun arvioidaan yrityksen kriminalisoimisen tarvetta, huomioon tulee ottaa rikosoikeuden yleisten oppien uudistamista koskevassa hallituksen esityksessä yrityksen kriminalisoimisen osalta esitetty (HE 44/2002 vp, s. 132/I). Mitä vakavammasta loukkauksesta on kyse, sitä perustellumpaa rikoslain tavoitteen, intressisuojan, kannalta on rangaista myös rikoksen yrityksestä. Esityksessä todetaan, että lainsäätäjän toimintaa rajoittavat oikeusturvasyys ja näyttöongelmat. Mitä useampaan objektiivisesti havainnoitavaan osatekoon oikeushyvän loukkaamiseen tai vaarantamiseen tähtäävä tekojen sarja on paloiteltavissa, sitä helpommin lainsäätäjä voi

liittää rikokseen yritysvastuun. Esityksen mukaan rikosten jakaantuessa selvästi erottuviin osavaiheisiin oikeusturvavastuut ja näytöön liittyvät ongelmat eivät muodosta samanlaisia esteitä yrityksen rankaisemiselle kuin jos tällaisia osavaiheita ei voida erottaa.

Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidon yrityksen kriminalisoinnin osalta voidaan todeta poikkeuksellista olevan jo se, että säädetään rangaistavaksi pelkästään jonkin aineiston hallussapito ilman, että samalla on kysymyksessä valmisteluonteinen teko jonkin muun rikoksen tekemistä varten. Sinällään hallussa pidettävää lapsipornografista materiaalia voidaan jatkossa levittää, mutta levittäminen ei ole tunnusmerkistön osa ja levittäminen on erikseen rangaistavaa. Jo itse hallussapidon kriminalisoinnin poikkeuksellisuuden totesi eduskunnan perustuslakivaliokuntakin (PeVL 23/1997 vp), kun nykyistä rikoslain 17 lukua aikanaan säädettiin.

On sinällään mahdollista, että ennen lapsipornografian hallussapidon toteutumista voidaan erottaa sitä edeltäviä hankkimista osoittavia toimia. Huomioon on kuitenkin otettava, että edellä esitetyn mukaisesti 20 artiklan 1 kappaleen f kohdan perusteella sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapitoa koskevaa rikoslain 17 luvun 19 §:ää ehdotetaan täydennettäväksi niin, että tekotapana kriminalisoimaan myös se, että tekijä hankkii pääsyn sukupuolisiveellisyttä loukkaavaan lasta esittävään kuvaan tai kuvatallenteeseen. Tällöin kysymyksessä ovat tapaukset, joissa tällainen aineisto ei ole tekijän hallussa mutta on hänen saatavillaan. Kun lisäksi otetaan huomioon mainitussa pykälässä säädetty enimmäisrangaistus yksi vuosi vankeutta, riittäviä perusteita sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidon yrityksen kriminalisoimiseen ei voida katsoa olevan.

Mitä tulee sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraamiseen, tähän tekoon voi katsoa liittyvän sellaisia ennen täyttyntä tekoa toteutuneita vaiheita, joiden perusteella voi katsoa olevan aihetta yrityksen kriminalisoimiseen. Voidaan hyvin esimerkiksi ajatella tilanteita, joissa henkilö tällaisen esityksen järjestämisestä tietoisena saapuu esityspaikalle, mutta esitys kuitenkin

estyy henkilöstä riippumattomasta syystä. Tällaisessa tilanteessa saattaa jo olla kysymyksessä sellainen vaara rikoksen täyttymisestä, että erillisestä yrityksestä voidaan puhua. Näin ollen sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraamisen yritys tulisi säätää rangaistavaksi.

Yleissopimuksen 23 artiklan mukaisen rikoksen osalta Suomi jo yleissopimuksen valmisteluvaiheessa lähti siitä, että sopijavaltioita ei tule velvoittaa kriminalisoimaan mainitun rikoksen yritystä, koska muuten rangaistavan käyttäytymisen ala ulottuu liian laajalle. Tämä liittyy houkuttelemisen luonteeseen valmistelutyypinä rikoksena. Tätä kantaa voidaan edelleen pitää perusteltuna, minkä vuoksi tässä yhteydessä ei ehdoteta kyseisen teon yrityksen säätämistä rangaistavaksi.

25 artikla. Lainkäyttövalta. Laaja artikla koskee sopijavaltioiden lainkäyttövaltaa eri tilanteissa. Artiklan 1 kappaleen mukaan kunkin sopijapuolen on ryhdyttävä tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin lainkäyttövallan perustamiseksi tämän sopimuksen perusteella kriminalisoituihin tahallisiin rikoksiin nähden, kun (a) rikos on tehty sen alueella; tai (b) rikos on tehty sen lipun alla purjehtivalla aluksella; tai (c) rikos on tehty sen rekisterissä olevassa ilma-aluksessa; tai (d) rikoksen on tehnyt sen kansalainen; tai (e) rikoksen on tehnyt henkilö, jonka pysyvä asuinpaikka on sen alueella.

Mitä tulee kappaleen a kohtaan, rikoslain 1 luvun 1 §:n nojalla Suomessa tehtyyn rikokseen sovelletaan Suomen lakia. Tällaiset rikokset kuuluvat siis yleissopimuksen edellyttämällä tavalla Suomen lainkäyttövaltaan.

Varsinkin viestintäteknologian (esimerkiksi internet) välityksellä tehtyjen rikosten osalta joskus nousee esiin kysymys siitä, milloin rikos katsotaan tehdyksi Suomessa. Rikoslain 1 luvun 10 §:n 1 momentin mukaan rikos katsotaan tehdyksi sekä siellä, missä rikoksen tunnusmerkistön mukainen seuraus ilmenee. Säännös on kirjoitettu varsin väljään muotoon. Kun lisäksi otetaan huomioon säännöksen yleisluonteiset perustelut (HE 1/1996 vp), kysymyksessä olevien rikosten osalta voidaan todeta, että Suomen rikoslainsäädäntö voi tulla sovellettavaksi sekä sellaisessa

tapauksessa, jossa rikoksentekijä on Suomessa ja uhri ulkomailla, kuin sellaisessa tapauksessa, jossa uhri on Suomessa ja rikoksentekijä ulkomailla.

Kappaleen *b ja c kohtaan* liittyy kysymys, joka tulee silloin tällöin vastaan yleissopimusten ja kansainvälisten velvoitteiden yhteydessä. Rikoslain 1 luvun 2 §:n mukaan suomalaisessa aluksessa tai ilma-aluksessa tehtyyn rikokseen ei aina sovelleta Suomen lakia, kun rikos on tehty ulkomailla. Tämä koskee esimerkiksi tilannetta, jossa ulkomailta satamahenkilökuntaan kuuluva henkilö tekee rikoksen suomalaisessa aluksessa.

Rikoslain 1 luvun 2 §:ssä säädetty rajoitukset ovat käytännössä erittäin vähämerkityksisiä. Vastaava kansainvälisen velvoitteen ja rikoslain toisistaan poikkeavuus koskee esimerkiksi kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimuksen (SopS 20/2004) 15 artiklan 1 kappaletta. Yleissopimusta voimaan saatettaessa ei kuitenkaan katsottu tarpeelliseksi muuttaa rikoslakia (HE 32/2003 vp). Eroavaisuus on niin ikään arvioitu vaikutukseltaan hyvin pieneksi ihmiskauppa-, paritus- ja lapsipornografiarikoksia koskevassa hallituksen esityksessä (HE 34/2004 vp).

Mitä tulee kappaleen *d ja e kohtaan*, Suomen kansalaisen ja Suomessa pysyvästi asuvan henkilön tekemien rikosten kuulumisesta Suomen lainkäyttövaltaan säädetään rikoslain 1 luvun 6 §:ssä. Pykälän 1 momentin mukaan Suomen kansalaisen Suomen ulkopuolella tekemään rikokseen sovelletaan Suomen lakia. Jos rikos on tehty millekään valtiolle kuulumattomalla alueella, rangaistavuuden edellytyksenä on, että teosta Suomen lain mukaan saattaa seurata yli kuuden kuukauden vankeusrangaistus. Pykälän 3 momentin 1 kohdan mukaan Suomen kansalaisen rinnastetaan henkilö, joka rikoksen tekohetkellä asui tai oikeudenkäynnin alkaessa asuu pysyvästi Suomessa.

Yleissopimuksen mukaisten Suomessa jorangaistavaksi säädettyjen rikosten enimmäisrangaistus on yli kuusi kuukautta vankeutta. Tämä koskisi myös rangaistavaksi säädettyjä uusia rikoksia, mihin velvoittaa 27 artiklan 1 kappale. Sen mukaan tulee voida tuomita vankeusrangaistuksia, jotka mahdol-

listavat rikoksentekijän luovuttamisen. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että säädetyn enimmäisrangaistuksen tulee olla vähintään yksi vuosi vankeutta. Artiklan 3 kappale kylläkin salli poikkeuksien tekemisen Suomessa pysyvästi asuvien kohdalla, mutta rikoslain 1 luvun 6 §:ssä omaksutun lähestymistavan mukaisesti tarkoituksenmukaista on edelleen käsitellä Suomen kansalaisia ja Suomessa pysyvästi asuvia yhtenäisesti ja samalla tavalla.

Artiklan 2 kappaleen mukaan kunkin sopijapuolen on pyrittävä tarpeellisin lainsäädäntö- tai muin toimenpitein lainkäyttövallan perustamiseen tämän sopimuksen perusteella kriminalisoituihin rikoksiin nähden, jos rikos tehdään sen kansalaista vastaan tai sellaista henkilöä vastaan, jonka pysyvä asuinpaikka on sen alueella. Kuten selitysmuistion kohdassa 170 todetaan, kappale ei velvoita sopijapuolia, vaan ainoastaan kannustaa näitä ryhtymään toimiin lainkäyttövallan perustamiseksi.

Suomen kansalaiseen ja Suomessa pysyvästi asuvaan ulkomaalaiseen kohdistuvat rikokset kuuluvat laajalti Suomen lainkäyttövaltaan. Rikoslain 1 luvun 5 §:n mukaan Suomen ulkopuolella tehtyyn rikokseen, joka on kohdistunut Suomen kansalaiseen, suomalaisen yhteisöön, säätiöön tai muuhun oikeushenkilöön taikka Suomessa pysyvästi asuvaan ulkomaalaiseen, sovelletaan Suomen lakia, jos teosta Suomen lain mukaan saattaa seurata yli kuuden kuukauden vankeusrangaistus. Tämän enimmäisrangaistusvaatimuksen osalta voidaan viitata edellisen kappaleen kohdalla esitettyyn.

Artiklan 3 kappaleessa todetaan, että kukin sopijapuoli voi allekirjoittaessaan, ratifioitessaan tai hyväksyessään sopimuksen tai liittyessään siihen Euroopan neuvoston pääsihteerille osoitetussa julistuksessa todeta, että se varaa oikeuden olla soveltamatta tai soveltaa vain tietyissä tapauksissa tai ehdoin lainkäyttövaltaa koskevia säännöksiä tämän artiklan 1 (e) kappaleen mukaisissa tapauksissa. Kuten edellä on todettu, rikoslain 1 luvussa Suomen kansalaista ja Suomessa pysyvästi asuvaa ulkomaalaista käsitellään samalla tavoin, ja tämä lähestymistapa on tarkoituksenmukaista säilyttää jatkossakin. Mitään

tarvetta kappaleessa tarkoitettujen julistuksen antamiseen ei ole.

Ulkomailla tehtyjen rikosten kaksoisrangaistavuuden vaatimukseen liittyy artiklan 4 kappale, jonka tarkoituksena on selitysmuistion kohdan 171 mukaisesti seksiturismin torjuminen. Kappaleen mukaan saatukseen tämän sopimuksen artikloiden 18, 19, 20 (1) (a) ja 21 (1) (a) ja (b) perusteella kriminalisoidut rikokset syytteeseen kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että sen lainkäyttövalta 1 (d) kappaleessa tarkoitetuissa asioissa ei edellytä, että teot ovat rangaistavia siellä, missä ne tehtiin. Kysymyksessä olevat rikokset ovat

- seksuaalinen hyväksikäyttö (18 artikla),
- lapsiprostituutioon liittyvät rikokset (19 artikla),
- lapsipornografian tuottaminen (20 artiklan 1 kappaleen a kohta) sekä
- lasten pornografisiin esityksiin liittyvät rikokset lukuun ottamatta tietoista esityksen seuraamista (21 artiklan 1 kappaleen a ja b kohta).

Rikoslain 1 luvun 11 §:n 2 momentin 5—7 kohdan mukaan Suomen kansalaisen tekemien rikosten osalta ei edellytetä kaksoisrangaistavuutta, jos on kysymys rikoslain 17 luvun 18, 18 a tai 19 §:n mukaisesta pornografiarikoksesta, rikoslain 20 luvun 6 tai 7 §:n mukaisesta lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tai törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä, rikoslain 20 luvun 8 a §:n mukaisesta seksuaalipalvelujen ostamisesta nuorelta taikka kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön kohdistuvasta rikoslain 20 luvun 9 tai 9 a §:n mukaisesta parituksesta tai törkeästä parituksesta. Ihmiskaupparikokset on säädetty kansainvälisiksi rikoksiksi, joihin Suomen lakia sovelletaan tekopaikan laista riippumatta (rikoslain 1 luvun 7 §:n 3 momentti).

Vaikka lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten osalta on jo varsin laajasti luovuttu kaksoisrangaistavuuden vaatimuksesta, kappaleen vertailu rikoslain 1 luvun 11 §:n 2 momenttiin tuottaa johtopäätöksenä sen, että luopumista on laajennettava edelleen. Tämä ei koske pelkästään lapsiprostituutioon ja sukupuolisiveellisyyttä loukkaaviin esityksiin liittyviä uusia rikoksia, vaan myös rikoslain

20 luvun 1—5 §:ssä jo nykyisin rangaistaviksi säädettyjä rikoksia niissä tapauksissa, joissa ne kohdistuvat kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön. Tätä johtopäätöstä ei muuta se, että artiklan 5 kappaleessa mahdollistetaan 4 kappaleen soveltamisen rajoittaminen eräisiin 18 artiklan mukaisiin rikoksiin tapauksissa, joissa sopijapuolen kansalaisella on pysyvä kotipaikka sen alueella. Rikoslain 1 luku ei tunne tällaista kansalaisuuteen liitettävää lisäedellytystä, eikä sen käyttöön ottamiselle ole tässäkään yhteydessä esitettävissä riittäviä perusteita.

Yleissopimus ei edellytä kaksoisrangaistavuuden vaatimuksesta luopumista koskien sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraamista. Koska tällaisten esitysten seuraaminen liittyy ns. seksiturismiin, kaksoisrangaistavuuden vaatimuksesta on tältä osin syytä luopua.

Yleissopimus ei myöskään edellytä kaksoisrangaistuksen vaatimuksesta luopumista koskien 23 artiklan mukaista houkuttelurikosta. Kysymyksessä olisi rikos, johon syyllistyisi se, joka ehdottaa tapaamista tai muuta kanssakäymistä lapsen kanssa siten, että ehdotuksen sisällöstä tai olosuhteista muuten ilmenee tekijän tarkoituksena olevan valmistaa lapsipornografiaa taikka kohdistaa häneen rikoslain 20 luvun 6 tai 7 §:ssä tarkoitettu hyväksikäyttörikos. Tällainen houkuttelurikos voitaisiin tehdä valtioiden rajat ylittävien esimerkiksi internetiä ja web-kameraa hyödyntäen. Tämän vuoksi perusteltua on, että 23 artiklan mukainen houkuttelurikos säädetäisiin niiden joukkoon, joihin sovelletaan Suomen lakia, vaikka teosta ei säädetä rangaistusta tekopaikan laissa.

Artiklan 6 kappaleen mukaan tiettyjen rikosten syyttämiseksi kunkin sopijapuolen on ryhdyttävä tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että sen lainkäyttövallan ehtona 1 kappaleen d ja e kohdan tarkoittamissa asioissa ei ole, että syytetoimenpiteisiin voidaan ryhtyä ainoastaan uhrin tekemän ilmoituksen perusteella tai sen valtion tekemän ilmiannon perusteella, jossa teko tehtiin. Uhrin tekemään ilmoitukseen liittyy yleissopimuksen 32 artikla, jonka perusteella yleissopimuksen mukaiset rikokset tulee saattaa virallisen syytteen alaisiksi. Uhrin ilmoitusta käsitellään mainitun

artiklan yhteydessä. Valtion tekemä ilmianto ei ole Suomessa esitutinnan aloittamisen tai syytteen nostamisen edellytys.

Artiklan 7 kappale koskee tilanteita, joissa oletettu rikosentekijä on sopijapuolen alueella, eikä sopijapuoli suostu luovuttamaan henkilöä toiseen sopijavaltioon pelkästään kansalaisuuden perusteella. Tällaisia tilanteita varten sopijapuolten on ryhdyttävä tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin perustaakseen lainkäyttövallan tämän sopimuksen perusteella kriminalisoituihin rikoksiin. Kappale siis sisältää rikosoikeutta koskevista yleissopimuksissa ja muissa kansainvälisissä instrumenteissa yleisen ”luovuta tai tuomitse” -periaatteen (aut dedere aut iudicare).

Suomen lainsäädäntö mahdollistaa laajasti rikosentekijöiden luovuttamisen nyt kysymyksessä olevien rikosten takia. Lähtökohteisesti luovuttaminen tulee kysymykseen, kun rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta. Tarkemmin luovuttamisen edellytyksistä ja ehdoista säädetään rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden pohjoismaiden välillä annetun lain (270/1960) 2—7 §:ssä, rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain (1286/2003) 2—10 §:ssä ja rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta annetun lain (456/1970) 2—12 §:ssä. Näiden lakien taustalla olevien kansainvälisten velvoitteiden lisäksi Suomella on kahdenkeskisiä sopimuksia rikosentekijöiden luovuttamisesta esimerkiksi Amerikan Yhdysvaltojen, Kanadan ja Australian kanssa. Kun otetaan huomioon vielä se, että edellä artiklan muiden kappaleiden kohdalla esitetyn perusteella Suomen lainkäyttövalta tulee laajasti käsittämään yleissopimuksen mukaiset rikokset, kappaleta ei voida pitää Suomen lainsäädännön kannalta ongelmallisena.

Artiklan 8 ja 9 kappale koskevat sopijapuolten neuvottelua lainkäyttövallan käytöstä ja sopimuksen suhdetta kansallisen oikeuden mukaiseen lainkäyttövalttaan kansainvälisen oikeuden määräykset huomioon ottaen.

26 artikla. Oikeushenkilön vastuu. Artiklassa ovat oikeushenkilön vastuuseen liittyvät velvoitteet, joita vastaavat ovat useissa muis-

sa rikosoikeuden alaan kuuluvissa yleissopimuksissa ja kansainvälisissä instrumenteissa. Artiklan 1 ja 2 kappaleissa ovat vastuun syntymisperusteet, joita vastaavat säädetään rikoslain 9 luvun 2 ja 3 §:ssä.

Rikoslain 9 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan oikeushenkilön rangaistusvastuun edellytyksenä on se, että oikeushenkilön lakisäänteeseen toimitukseen tai muuhun johtoon kuuluva taikka oikeushenkilössä tosiasiallista päätösvaltaa käyttävä on ollut osallinen rikokseen tai sallinut rikoksen tekemisen taikka jos sen toiminnassa ei ole noudatettu vaadittavaa huolellisuutta ja varovaisuutta rikoksen ehkäisemiseksi. Saman luvun 3 §:n 1 momentin mukaan rikos katsotaan oikeushenkilön toiminnassa tehdyksi, jos sen tekijä on toiminut oikeushenkilön puolesta tai hyväksi ja hän kuuluu oikeushenkilön johtoon tai on virka- tai työsuhteessa oikeushenkilön taikka on toiminut oikeushenkilön edustajalta saamansa toimeksiannon perusteella.

Kuten artiklan 3 kappaleesta ilmenee, oikeushenkilön vastuun ei tarvitse olla rikosoikeudellista. Sopijapuolen oikeudellisten periaatteiden mukaisesti vastuu voi olla myös siviilioikeudellista tai hallinto-oikeudellista. Siviilioikeudellista vastuuta on esimerkiksi vahingonkorvausvastuu, joka voi Suomessa kohdata oikeushenkilöä sen toiminnassa aiheutetun vahingon osalta. Selitysmuiston kohdassa 180 korostetaan sitä, että seuraamusten on joka tapauksessa oltava 27 artiklan 2 kappaleen mukaisesti tehokkaita, suhteellisia ja varoittavia.

Suomessa oikeushenkilön rangaistusvastuu koskee rikoksia, joiden kohdalla siitä on nimenomaisesti erikseen säädetty. Oikeushenkilön rangaistusvastuu ulottuu jo voimassa olevan lainsäädännön perusteella useisiin sellaisiin yleissopimuksen mukaisiin rikoksiin, joita voidaan tehdä oikeushenkilön hyväksi. Oikeushenkilön rangaistusvastuu koskee ensinnäkin rikoslain 17 luvun 24 §:n nojalla siinä luvussa rangaistaviksi säädettyjä pornografiarikoksia. Oikeushenkilön rangaistusvastuu on säädetty rikoslain 20 luvun 13 §:ssä koskemaan myös paritusta ja törkeää paritusta ja 25 luvun 10 §:ssä ihmiskauppaa ja törkeää ihmiskauppaa.

Oikeushenkilön rangaistusvastuun piiriin soveltuvia rikoksia on käsitelty hallituksen

esityksessä oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevaksi lainsäädännöksi (HE 95/1993 vp). Mainitun hallituksen esityksen mukaan yhteisösakkoa tulisi käyttää vain melko harvojen ja suhteellisen vakavien rikostyyppien seuraamuksena. Tämä liittyy siihen, että yhteisösakkoprosessin käynnistäminen vähäisissä rikoksissa on voimavarojen väärinkäyttöä. Hallituksen esityksessä todetaan, että yhteisösakko on erityisen perusteltu rangaistus sellaisesta toiminnasta, jota suunnitellaan suhteellisen huolellisesti, koska seuraamuksen rikoksia ennalta estävä teho on tällöin suurimmillaan. Oikeushenkilön rangaistusvastuun säätämistä koskevan hallituksen esityksen mukaan uuden vastuumuodon tarve on ilmeisin verraten väljästi määritellyssä taloudellisessa rikollisuudessa, vaikka sitä ei ole syytä ehdottomasti sulkea pois muunlaisistakaan rikoksista. Näitä perusteita on noudatettu, kun oikeushenkilöiden rangaistusvastuun piiriin kuuluvien rikosten piiriä on vähitellen laajennettu.

Taloudellisessa toiminnassa tapahtuvien lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten torjumiseksi oikeushenkilön rangaistusvastuun kattavuutta on syytä harkita, vaikka yleissopimus ei velvoitakaan tältä osin rikosoikeudellisten seuraamusten käyttämiseen. Taloudellisessa hyötymistarkoituksessa tapahtuva toiminta liittyy käytännössä lapsiprostituutioon, lapsipornografiaan ja pornografisiin esityksiin. Kuten edellä todettiin, lapsipornografiarikokset on jo kaikissa tekemuodoissaan saatettu oikeushenkilön rangaistusvastuun piiriin. Mitä tulee lapsiprostituutioon ja pornografisiin esityksiin, niihin liittyvät ankarimmin rangaistavat ja tyyppillisesti järjestäytyneen rikollisuuden puitteissa tapahtuvat teot (paritusrikokset ja ihmiskaupparikokset) on jo saatettu oikeushenkilön rangaistusvastuun piiriin.

Kuten edellä on jo todettu, tässä esityksessä ehdotetaan uutena rikoksena säädettäväksi rangaistavaksi lapsen houkutteleva seksuaalisiin tarkoituksiin. Yleissopimuksen 23 artiklasta johtuvaksi rangaistavaksi teko tavaksi tulisi se, että ehdotetaan tapaamista tai muuta kanssakäymistä lapsen kanssa tarkoituksessa rikoslain 17 luvun 18 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla valmistaa kuvia tai kuvatallenteita, joissa sukupuolisiveelli-

syyttä loukkaavalla tavalla esitetään lasta, taikka kohdistaa lapsen rikoslain 20 luvun 6 tai 7 §:ssä tarkoitettu rikos (lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö tai törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö). Yleissopimuksen 19 ja 21 artiklasta johtuen samalla rikosnimikkeellä rangaistavaa olisi se, että viettelään kahdeksaatoista vuotta nuorempi henkilö prostituutioon tai esiintymään sukupuolisiveellisyyttä loukkaavassa järjestetyssä esityksessä. Koska tällainen viettely tapahtuisi ilman rikoksenteijällä itsellään olevaa taloudellista hyötymistarkoitusta, sen ottaminen oikeushenkilön rangaistusvastuun piiriin ei vaikuta perustellulta.

Mitä tulee sitten houkuttelurikokseen, jossa ehdotetaan tapaamista tai muuta kanssakäymistä lapsen kanssa, tällainen rikos voisi siis liittyä lapsipornografian valmistamiseen ja levittämiseen. Koska lapsipornografiarikokset on jo saatettu oikeushenkilön rangaistusvastuun piiriin, johdonmukaisuussyistä piiriin voitaisiin lisätä myös tällainen houkuttelurikos. Näin voidaan katsoa siitäkin huolimatta, että rikoslain 9 luvun 2 tai 3 §:ssä säädetty oikeushenkilön rangaistusvastuun edellytykset eivät välttämättä täyty tällaisten houkuttelurikosten yhteydessä ja että rikosta ei voida katsoa siitä säädettävän enimmäisrangaistuksen perusteella vakavaksi.

Mitä tulee muuten rikoslain 20 luvussa rangaistavaksi säädettyihin rikoksiin (esimerkiksi raiskaus ja lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö), niitä ei voida luontevasti katsoa sellaisiksi rikoksiksi, joita tehdään oikeushenkilön puolesta tai hyväksi rikoslain 9 luvun 3 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla. Ne voivat sinällään liittyä ja useasti liittyvätkin niihin rikoksiin, joihin oikeushenkilön rangaistusvastuu on jo liitetty. Lapsiprostituutorikoksissa, lapsipornografiarikoksissa ja pornografisiin esityksiin liittyvissä rikoksissa on yleensä samalla kysymys lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tai törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä.

Artiklan 4 kappaleen mukaan oikeushenkilön vastuu ei vaikuta rikoksen tehneiden luonnollisten henkilöiden rikosoikeudelliseen vastuuseen. Suomessa on kappaleen edellyttämä vastuumuotojen erillisyyys.

27 artikla. *Rangaistukset ja toimenpiteet.* Artiklan 1 kappaleen mukaan kukin sopija-

puoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että tämän sopimuksen perusteella kriminaalisoidut rikokset voidaan rangaista tehokkain, suhteellisin ja varoittavin rangaistuksin ottaen huomioon niiden vakavuus. Näiden rangaistusten tulee sisältää vapausrangaistuksia, jotka voivat johtaa rikosentekijän luovuttamiseen.

Luovuttamisen osalta selitysmuistion kohdassa 182 viitataan rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista koskevan eurooppalaisen yleissopimuksen (SopS 32/1971) 2 artiklaan, jonka 1 kappaleen mukaan luovuttamispyyntöön suostuminen on kytketty siihen, että rikoksesta saattaa seurata yhden vuoden vapausrangaistus tai vapaudenmenetyksen käsiteltävä turvaamistoimenpide tahi sitä ankarampi rangaistus. Kuten edellä 25 artiklan 7 kappaleen yhteydessä on todettu, tämä on myös Suomen luovuttamislainsäädännön lähtökohta mainittuun sopimukseen liittymisen ja muiden kansainvälisten velvoitteiden perusteella.

Laissa säädetyt ankarimmat vankeusrangaistukset ovat voimassa olevan lainsäädännön mukaisista teoista seuraavat:

- sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämisestä (RL 17:18) kaksi vuotta vankeutta,
- törkeästä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisestä (RL 17:18 a) kuusi vuotta vankeutta,
- sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidosta (RL 17:19) yksi vuosi vankeutta,
- raiskauksesta (RL 20:1) kuusi vuotta vankeutta,
- törkeästä raiskauksesta (RL 20:2) kymmenen vuotta vankeutta,
- pakottamisesta sukupuoliyhteyteen (RL 20:3) kolme vuotta vankeutta,
- pakottamisesta seksuaaliseen tekoon (RL 20:4) kolme vuotta vankeutta,
- seksuaalisesta hyväksikäytöstä (RL 20:5) neljä vuotta vankeutta,
- lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä (RL 20:6) neljä vuotta vankeutta,
- törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä (RL 20:7) kymmenen vuotta vankeutta,

- seksuaalipalvelujen ostamisesta nuorelta (RL 20:8 a) yksi vuosi vankeutta,

- parituksesta (RL 20:9) kolme vuotta vankeutta,

- törkeästä parituksesta (RL 20:9 a) kuusi vuotta vankeutta,

- ihmiskaupasta (RL 25:3) kuusi vuotta vankeutta ja

- törkeästä ihmiskaupasta (RL 25:3 a) kymmenen vuotta vankeutta.

Lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä ja törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä määrättäviä rangaistuksia on jo käsitelty erikseen edellä jaksossa 2.3. Niihin ei enää tässä palata. Tässä yhteydessä on kuitenkin syytä kiinnittää huomiota siihen, että lapsiin kohdistuvat hyväksikäyttörikokset paljastuvat usein vasta, kun hyväksikäyttö on jatkunut pitkän aikaa tai kun muuten tekoja on useita. Näissä tilanteissa ei ole kysymys sellaisesta rikoksen uusimisesta, joka rikoslain 6 luvun 5 §:n 5 kohdan nojalla koventamisperusteen soveltamisen kautta ankaroitaisi rangaistusta. Mainittu koventamisperuste soveltuu tapauksiin, joissa rikosentekijä on hänelle aikaisemmin määrätyn rangaistuksen tai määrättyjen rangaistusten jälkeen jatkanut rikosten tekemistä tavalla, joka osoittaa tekijässä ilmeistä piittaamattomuutta lain kielloista ja käskyistä. Pitkään jatkuneissa hyväksikäyttötapauksissa voidaan kuitenkin rikoslain 6 luvun 4 §:n (rikoksen vahingollisuuden ja vaarallisuuden huomioon ottaminen) kautta päätyä riittävän ankariin rangaistuksiin, mikä koskee niin vankeusrangaistuksen määräämistä ehdottomaksi kuin rangaistuksen mittaamistakin.

Oikeusministeriön toimeksiannosta Oikeuspoliittisessa tutkimuslaitoksessa on alkuvuodesta 2010 käynnistetty tutkimus raiskausrikosten rangaistuskäytännöstä. Tutkimuksen tuloksia tullaan käyttämään voimassa olevan lainsäädännön arvioinnissa ja tarvittavien lainmuutosten pohjana. Uudistustyössä on yhtenä osa-alueena otettava huomioon lapsiin kohdistuvat raiskausrikokset.

Muutamia yleissopimuksen mukaisten rikosten enimmäisrangaistuksia on vuonna 2004 nostettu eräiden kansainvälisten velvoitteiden täytäntöönpanon yhteydessä. Tuolloin korotettiin seksuaalipalvelujen ostamista nuorelta (nykyisin rikoslain 20 luvun 8 a §)

ja lapsipornografian hallussapitoa (rikoslain 17 luvun 19 §) koskevat enimmäisrangaistukset kuudesta kuukaudesta yhteen vuoteen vankeutta. Samalla säädettiin rangaistavaksi törkeä sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittäminen ja törkeä paritus (yhtenä mahdollisena tekotapana alle 18-vuotiaan parittaminen).

Rikoslain 20 luvussa säädetään rangaistaviksi hyvin erilaisia tekoja. Samannimisetkin rikokset vaihtelevat tekotavoiltaan ja siten myös rangaistavuudeltaan huomattavasti. Rikoslaisissa ei ole seksuaalirikoksia koskevia erityisiä rangaistuksen määräämissäännöksiä. Tuomioistuimien on rangaistusta määrätessään sidottu aikaisemmin jo jaksossa 2.3 käsiteltyihin rikoslain 6 luvun säännöksiin, joiden mukaan rangaistukseen vaikuttavat tekoon ja tekijään liittyvät tapauskohtaiset seikat. Kuten edellä esitetystä ilmenee, yleissopimuksen mukaisista rikoksista voidaan rangaistusasteikkojen puitteissa tuomita ankariakin rangaistuksia. Nykyisin rangaistavaksi säädettyjen rikosten enimmäisrangaistuksia on rangaistussäännöksiä säädettäessä suhteutettu paheksuttavuuden ja muiden rangaistusarvoon vaikuttavien tekijöiden osalta muista rikoksista säädettyihin rangaistuksiin. Kaikista rikoksista on säädetty vähintään vuoden enimmäisrangaistus.

Nykyisin rangaistavaksi säädettyjen rikosten osalta on tässä yhteydessä syytä kiinnittää huomiota seksuaalipalvelujen ostamiseen nuorelta. Kuten aikaisemmin on todettu, mainitun rikoksen enimmäisrangaistus on kansainvälisen velvoitteen eli puittepäätöksen vuoksi korotettu vuonna 2004 kuudesta kuukaudesta yhteen vuoteen vankeutta. Tuossa yhteydessä ei erikseen arvioitu, onko tämä enimmäisrangaistus riittävä kaikista tämän rikoksen mukaisista tekemuodoista. Huomatava on se, että seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta kattaa laajan kirjon seksuaalisia tekoja paheksuttavimmaksi katsottavan teon käsittäessä sukupuoliyhteyden. Siihen nähden kysymyksessä olevan rikoksen rangaistusasteikko on melkoisen kapea. Ero lapsen seksuaalisen hyväksikäytön enimmäisrangaistukseen on melkoisen suuri siitähän huolimatta, että ostamisrikoksissa myyjänä saattaa olla 16 vuotta täyttänyt nuori. Lisäksi ostamisrikos voi kohdistua mainittua ikärajaa

selvästi nuorempiin lapsiin. Ostamistilanteissa myyjän tahtoon voidaan vaikuttaa epäasiallisesti ja nuoren ymmärtämättömyyttä käyttää hyväksi. Kun erityisesti nämä seikat huomioon ottaen on syytä pyrkiä vaikuttamaan entisestään vähentävästi myös tällaisten seksuaalipalvelujen kysyntään, seksuaalipalvelujen ostamista nuorelta koskevan rikoksen enimmäisrangaistus olisi syytä korottaa kahteen vuoteen vankeutta.

Tässä esityksessä ehdotetaan säädettäväksi rangaistaviksi lapsen houkuttelemisen seksuaalisiin tarkoituksiin ja sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraaminen. Kappale edellyttää, että näistä rikosten enimmäisrangaistus on vähintään yksi vuosi vankeutta.

Lapsen houkuttelemisesta seksuaalisiin tarkoituksiin voitaisiin ensinnäkin tuomita se, joka ehdottaa tapaamista tai muuta kanssakäymistä lapsen kanssa siten, että ehdotuksen sisällöstä tai olosuhteista muuten ilmenee tekijän tarkoituksena olevan rikoslain 17 luvun 18 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla valmistaa kuvia tai kuvatallenteita, joissa sukupuolisiveellisyttä loukkaavasti esitetään lasta, taikka kohdistaa lapseen rikoslain 20 luvun 6 tai 7 §:ssä tarkoitettu rikos (lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö tai törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö). Tältä osin kysymyksessä olisi rikos, joka ei ole vielä edennyt edes sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämisen tai hyväksikäyttöriikoksen yrityksen asteelle. Kun otetaan huomioon rikoslain 6 luvun 8 §:n säännökset rangaistusasteikon lieventämisestä, sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämisen yrityksestä voidaan tuomita enintään puolentoista vuoden vankeusrangaistus. Vaikka hyväksikäyttöriikosten yrityksistä voidaan tuomita yli kahden vuoden vankeusrangaistuksia, teon valmisteluluonteisuus puhuu sen puolesta, että tällaisesta rikoksesta säädettäisiin enimmäisrangaistukseksi yksi vuosi vankeutta. Tähän ratkaisuun on päädytty myös Ruotsissa ja Norjassa.

Lapsen houkuttelemisesta seksuaalisiin tarkoituksiin voitaisiin myös tuomita se, joka viettelee kahdeksatoista vuotta nuoremman lapsen myymään seksuaalipalveluja tai esiintymään sukupuolisiveellisyttä loukkaavassa esityksessä. Nämä teot rikoksentehtäjä tekisi

ilman taloudellista hyötymistarkoitusta. Näissä tapauksissa ei olisi siis kysymys siitä, että rikoksenteelijä itse ostaa seksuaalipalveluja tai seuraa esitystä, johon hän on saanut lapsen osallistumaan. Jos tekijä menettelee näin, hänet tuomittaisiin seksuaalipalvelujen ostamisesta nuorelta tai lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Koska kysymyksessä oleva houkuttelua koskeva rangaistussäännös olisi muutenkin toissijaisesti sovellettava, tekijä voitaisiin tuomita ankarasti rangaistavista houkutteluun liittyvistä teoista kuten ihmiskaupasta tai parituksesta, mikäli näiden rikosten tuomitsemisedellytykset muuten täyttyvät. Kun erityisesti otetaan huomioon tällaisten houkuttelurikosten suhde muihin rikoksiin, yhden vuoden enimmäisvankeusrangaistusta voidaan pitää riittävänä.

Mitä tulee sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraamiseen, on syytä kiinnittää huomiota siihen, että esitykset voivat sisällöltään vaihdella huomattavastikin esimerkiksi eroottisluonteisesta tanssista aina lasten välillä tapahtuvaan sukupuoliyhteyteen. Esityksiin voi myös osallistua hyvinkin nuoria lapsia. Vaikka kysymys olisi esityksestä, johon esitystä seuraava ei ole itse saanut lasta osallistumaan, rangaistusasteikon olisi oltava riittävän laaja. Tämä tarkoittaa sitä, että enimmäisrangaistukseksi säädettäisiin kaksi vuotta vankeutta.

Artiklan 2 kappaleen mukaan artiklan 26 mukaisesti vastuussa olevia oikeushenkilöitä on voitava rangaista tehokkain, suhteellisin ja varoittavin rangaistuksin, joiden tulee sisältää rikosoikeudellisia tai ei-rikosoikeudellisia sakkoja ja joihin voi sisältyä muita keinoja, erityisesti (a) oikeuden poistaminen julkisiin etuihin tai avustuksiin; (b) tilapäinen tai pysyvä liiketoimintakielto; (c) asettaminen tuomioistuimen valvontaan; (d) asettaminen tuomioistuimen määräämään selvitystilaan. Kuten selitysmuistion kohdassa 184 todetaan, muiden keinojen luettelo ei ole velvoittava eikä tyhjentävä.

Rikoslain 9 luvun 5 §:n nojalla oikeushenkilön yhteisösakko voidaan tuomita enintään 850 000 euron suuruisena. Säännöksen perusteella voidaan päästä siis varsin tuntuvaan rangaistukseen. Liiketoimintakieltoa ei voida määrätä pelkästään sillä perusteella, että henkilö on syyllistynyt johonkin yleissopimuk-

sen mukaiseen rikokseen. Kieltoa käsitellään jäljempänä lähemmin 3 kappaleen yhteydessä.

Artiklan 3 kappaleen a kohdan mukaan kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin tehdäkseen mahdolliseksi ottaa haltuun ja konfiskoida tavaroita, asiakirjoja ja muita rikoksentekevyyksien välineitä, joita käytettiin tämän sopimuksen perusteella kriminalisoitujen rikosten tekemiseen tai niiden tekemisen helpottamiseksi sekä sellaisten rikosten tuottama hyöty tai sen arvo.

Selitysmuistion kohdan 185 mukaan kohtaa on tulkittava rikoksen tuottaman hyödyn rahanpesua, etsintää, takavarikkoa ja menetyksiä tuomitsemista koskevan yleissopimuksen (SopS 53/1994) valossa. Kohdassa olevien käsitteiden määritelmien osalta viitataan mainitun yleissopimuksen 1 artiklassa oleviin määritelmiin. Suomi on siis siihen sopimukseen liittynyt ja pannut täytäntöön sen edellyttämät velvoitteet. Lainsäädännön osalta voidaan viitata pakkokeinolain 3—5 luvussa olevaan hukkaamiskieltoa ja vakuustakavarikkoa, takavarikkoa ja etsintää koskevaan sääntelyyn. Menettämisseuraamuksista säädetään rikoslain 10 luvussa.

Artiklan 3 kappaleen b kohdassa velvoitetaan sopijapuolet tekemään mahdolliseksi tilapäisesti tai pysyvästi sulkea sellaiset tilat, joita käytettiin tämän sopimuksen perusteella kriminalisoitujen rikosten tekemiseen, ottaen kuitenkin huomioon hyvässä uskossa toimineiden kolmansien osapuolien oikeudet, tai kieltää rikoksenteelijää tilapäisesti tai pysyvästi harjoittamasta sellaista ammatillista tai vapaaehtoista toimintaa, johon kuuluu yhteydenpito lapsiin ja jonka yhteydessä rikos tehtiin.

Kohta on selitysmuistion 188 kohdan mukaan suunnattu sellaisia yrityksiä vastaan, joita niiden ilmaistun hyväksytyin toiminnan asemesta käytetään tosiasiallisesti lasten seksuaaliseen riistoon tai hyväksikäyttöön (esimerkiksi matkatoimistot ja hotellit). Toimenpiteiden tarkoituksena on myös ehkäistä uusia rikoksia mahdollistamalla sellaisten toimitilojen sulkeminen, joissa uhriksi joutuneita tiedetään houkuttellun tai värvätyn. Tällaisia toimitiloja voivat selitysmuistion mukaan olla muun ohessa baarit, hotellit ja ravintolat.

Kohta ei edellytä seuraamuksen käyttämistä rangaistuksena, kyseeseen voi tulla myös esimerkiksi hallinnollinen seuraamus (selitysmuistion kohta 189).

Kohdassa siis mainitaan myös vapaaehtois-toiminta. Selitysmuistiossa ei ole kuitenkaan mitään siitä, mitä tällaisella toiminnalla tässä yhteydessä tarkoitetaan tai mihin sopijapuolet olisivat tältä osin velvollisia. Kuten edellä on todettu, selitysmuistion mukaan kohta on suunnattu nimenomaan liiketoimintaa harjoittavia vastaan. Aikaisemmin on 5 artiklan 3 kappaleen yhteydessä mainittu, että eräissä tapauksissa rikostaustan selvittämislakia sovelletaan myös sellaisiin henkilöihin, jotka eivät ole virka- tai työsuhteessa palvelun tuottajaan.

Kohta vastaa ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen (CETS 197) 23 artiklan 4 kappaleen. Mainitun kappaleen tulkinnan mukaan riittävää on, että käytettävissä on jompikumpi seuraamuksista eli tilojen sulkeminen tai rikoksentehtäjänsä kohdistettava kieltä harjoittaa toimintaa. Tällainen tulkinta, johon myös yleissopimukseen jo liittynyt Tanska on päätenyt, on mahdollinen myös tämän yleissopimuksen selitysmuistiossa esitetyn perusteella.

Rikoksentehtäjänsä kohdistettavan kiellon valitseminen käytettävissä olevista vaihtoehdoista on tarkoituksenmukainen useastakin syystä. Ammatti- tai elinkeinotoiminnan kieltämistä voidaan pitää ensisijaisena suhteessa laitoksen sulkemiseen, koska tällaista toimintaa harjoittavat fyysiset henkilöt tilojen ollessa vain toiminnan välikappaleena. Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten harjoittamistiloissa voidaan jatkossa esimerkiksi omistajanvaihdoksen jälkeen harjoittaa laillista ja muutenkin hyväksyttävää liiketoimintaa. Laitokseen liittyvien tilojen sulkemista voidaan lisäksi pitää perustuslain 15 §:ssä säädetyn omaisuuden suojan kannalta ongelmallisena.

Kohdan osalta on huomattava, että rikoksentehtäjän harjoittaman toiminnan kieltämiseen liittyvä seuraamus eli liiketoimintakieltä jo on olemassa Suomen rikosoikeusjärjestelmässä. Kaikkiin elinkeinoaloihin ulotettavissa olevana se tarjoaa yleisen keinon puuttua elinkeinotoimintaan kohdan mukaisella tavalla. Elinkeinoon harjoittamiseen liittyvillä

luvanvaraisuutta, rekisteröitymistä tai toiminnan kieltämistä koskevilla, muilla kuin rikosoikeudellisilla säännöksillä kyetään vain harvoissa tapauksissa aikaan saamaan kohdan edellyttämä liiketoiminnan estyminen. Esimerkkinä viimeksi mainitusta voidaan mainita se, että majoitus- ja ravitsemistoinnasta annetun lain (308/2006) 12 §:n 3 momentin mukaan poliisilaitos voi enintään kolmen kuukauden määräajaksi kieltää toiminnan harjoittamisen kokonaan tai osaksi. Säännöksen perustelujen (HE 138/2004 vp) mukaan tällainen kieltäminen voi tulla kysymykseen esimerkiksi silloin, kun majoitustoiminnan harjoittaja pitää huonetta prostituutiota varten.

Liiketoimintakiellosta säädetään siitä annettussa laissa (1059/1985). Lain tarkoitus sen 1 §:n mukaan liittyy sopimattoman ja vahingollisen liiketoiminnan estämiseen sekä liiketoimintaa kohdistuvan luottamuksen ylläpitämiseen. Lain 2 §:n mukaan liiketoimintakielloon voidaan määrätä 1) yksityinen elinkeinoharjoittaja, jonka harjoittamasta liiketoiminnasta on kirjanpitolaissa (655/1973) säädetty kirjanpitovelvollisuus; 2) avoimen yhtiön yhtiömies, kommandiittiyhtiön vastuunalainen yhtiömies ja eurooppalaisen taloudellisen etuyhtymän henkilöjäsen; sekä 3) se, joka on yhteisön hallituksen jäsenenä tai toimitusjohtajana taikka muussa siihen rinnastettavassa asemassa, samoin kuin se, joka tosiasiallisesti johtaa yhteisön tai säätiön taikka ulkomaisen sivuliikkeen toimintaa taikka hoitaa sen hallintoa.

Liiketoimintakiellosta annetun lain 3 §:n 1 momentin mukaan kieltoon voidaan määrätä 2 §:ssä tarkoitettu henkilö, 1) jos hän on liiketoiminnassa olennaisesti laiminlyönyt siihen liittyviä lakisääteisiä velvollisuuksia; tai 2) jos hän on liiketoiminnassa syyllistynyt rikolliseen menettelyyn, jota ei voida pitää vähäisenä. Lisäedellytyksenä on, että hänen toimintaansa on kokonaisuutena arvioiden pidettävä velkojien, sopimuskumppaneiden, julkisen talouden taikka terveen ja toimivan taloudellisen kilpailun kannalta vahingollisena.

Liiketoimintakiellon sisällöstä säädetään lain 4 §:ssä. Pykälän 1 momentin mukaan liiketoimintakielloon määrätty ei saa 1) itse tai toista välikätenä käyttäen harjoittaa sellaista

liiketoimintaa, josta kirjanpitolaissa on säädetty kirjanpitovelvollisuus; 2) olla avoimen yhtiön yhtiömiehenä tai kommandiittiyhtiön vastuunalaisena yhtiömiehenä taikka eurooppalaisen taloudellisen etuyhtymän henkilöjäseneä; 3) olla yhteisön tai säätiön hallituksen jäsenenä, varajäsenenä, toimitusjohtajana taikka muussa niihin rinnastettavassa asemassa yhteisössä tai säätiössä; 4) itse tai toista välikätenä käyttäen tosiasiallisesti johtaa yhteisön tai säätiön taikka ulkomaisen sivuliikkeen toimintaa tai hoitaa sen hallintoa; 5) itse tai toista välikätenä käyttäen tehdä osakeyhtiön perustamissopimusta tai olla osuuskunnan perustajana; 6) hankkia itse taikka toista välikätenä käyttäen omistukseen tai sopimukseen perustuvaa määräysvaltaa liiketoimintaa harjoittavassa yhtiössä; taikka 7) harjoittaa Suomessa liiketoimintaa ulkomaille perustettua yhteisöä välikätenä käyttäen tai tosiasiallisesti johtaa sellaisen ulkomaille perustetun yhteisön toimintaa, joka harjoittaa liiketoimintaa Suomessa muuten kuin vähäisessä määrin eikä hankkia määräysvaltaa sellaisessa yhteisössä.

Liiketoimintakieltoon voidaan määrätä vähintään kolmeksi ja enintään seitsemäksi vuodeksi (5 §). Liiketoimintakiellon määrää yleinen tuomioistuin syyttäjän vaatimuksesta (6 §).

Vaikka liiketoimintakiellosta annetun lain keskeisinä tarkoituksina ovat taloudellisiin väärinkäytöksiin ja talousrikoksiin (esimerkiksi velallisen rikokset) puuttuminen ja niiden estäminen, lakia voidaan jo nykyisin 3 §:n 1 momentin 2 kohdan perusteella soveltaa tapauksissa, joissa liiketoiminnassa syyllistytään muihin vähäistä vakavampiin rikoksiin. Esimerkkinä lain valmistelutöissä (HE 198/1996 vp) mainitaan henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset, työrikokset ja ympäristörikokset. Tällöinkin lain soveltamisen edellytyksiin tosin kuuluu momentin lopussa mainittu taloudelliseksi luonnehdittava vahingollinen vaikutus. Liiketoimintakiellon määräämismahdollisuuden ulottaminen tapauksiin, joissa liiketoiminnassa on syyllistytty määrättyihin lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin, ei tarkoittaisi sitä, että kieltoa käytetään rangaistuksena. Kiellon tarkoituksena olisi rikollisen toiminnan jatkamisen estäminen.

Liiketoimintakiellolla pyritään oikeushenkilön rangaistusvastuun tavoin puuttumaan ennen kaikkea rikollisuuteen, jota on harjoitettu taloudellisessa toiminnassa. Johdonmukaisena voidaan pitää lähtökohtaa, jonka mukaan näiden seuraamusten tulisi tulla kysymykseen samojen lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten yhteydessä. Edellä 26 artiklan 3 kappaleen yhteydessä on päädytty siihen, että oikeushenkilön rangaistusvastuuta voitaisiin jatkossa käyttää pornografia-, paritus- ja ihmiskaupparikosten lisäksi sellaisessa lapsen houkuttelemisessa seksuaalisiin tarkoituksiin, jossa tarkoituksena on lapsipornografian valmistaminen. Kuten edellä todettiin, viimeksi mainitusta rikoksesta ehdotetaan säädettäväksi enimmäisrangaistukseksi yksi vuosi vankeutta. Kun otetaan huomioon tämä sekä se, että liiketoimintakiellolla kuitenkin tuntuvasti puututaan elinkeinovapautteen, liiketoimintakiellon määräämismahdollisuuden ulottamista tällaisiin houkuttelutekoihin ei voida pitää riittävän painavasti perusteltuna. Tässä yhteydessä liiketoimintakielto olisi syytä asiayhteyden vuoksi rajata vain pornografiarikoksiin sekä sellaisiin paritus- tai ihmiskaupparikoksiin, joiden kohteena on yleissopimuksen edellyttämällä tavalla lapsi eli alle 18-vuotias henkilö.

Liiketoimintakieltoa ei olisi perusteltua rajoittaa vain niihin tapauksiin, joissa henkilö on tekijänä syyllistynyt täytettyyn rikokseen. Kysymyksessä olevassa yleissopimuksen kohdassa puhutaan rikoksentehtäjästä (englanniksi ”perpetrator”). Yleissopimuksen 24 artiklassa asetetaan yritystä ja avunantoa koskevat kriminalisointivoitteet. Osallisuuden osalta on huomioon otettava myös rikoslain 5 luvun 5 §:ssä rangaistavaksi säädetty yllytys. Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten ehkäisemisen näkökulmasta perusteltuna voidaan pitää sitä, että liiketoimintakieltoon voitaisiin määrätä myös kysymyksen olevien rikosten yrityksestä ja osallisuudesta niihin.

Kohdan mukaan kiellon tulisi koskea toimintaa, johon kuuluu yhteydenpito lapsiin ja jonka yhteydessä rikos tehtiin. Tämä tarkoittaa sitä, että nyt kysymyksessä olevia tilanteita koskien liiketoimintakiellon sisältö voitaisiin yleissopimuksen perusteella säätää rajoitetummaksi kuin mitä se liiketoimintakiel-

losta annetun lain 4 §:n mukaan on. Sopimus kuitenkin mahdollistaa sääntelyn ulottamisen laajemmalle, mikä on tässä tapauksessa perusteltua. Näin kyetään välttämään esimerkiksi toiminnan samankaltaisuuteen liittyvistä tulkintavaikeuksista ja toimialan muutoksista aiheutuvat ongelmat ja sääntelyn kiertäminen, mikä on omiaan edistämään sopimusvelvoitteen tavoitteiden toteutumista. Huomioon on otettava myös se, että mainitun pykälän 3 momentti tekee mahdolliseksi erityisestä syystä rajoittaa liiketoimintakiellon sisältöä kiellon määräämisen yhteydessä eli muokata sisältöä tapauskohtaisten tarpeiden perusteella. Sääntelyn rakentaminen myös yleissopimuksen tarkoittamissa tilanteissa liiketoimintakiellosta annetun lain 4 §:n varaan tarkoittaisi lisäksi sitä, että tässä yhteydessä ei tarvitse kiinnittää erityistä huomiota liiketoimintakieltorekisterin tietosisältöön ja tietojen luovuttamiseen tietojen arkaluonteisuuden näkökulmasta. Tilanne olisi toinen, jos liiketoimintakiellon sisältöä koskevista tiedoista voisi päätellä, minkälaiseen rikokseen kieltoon määrätty on syyllistynyt.

Liiketoimintakiellosta annetun lain 11 §:ssä säädetään väliaikaisesta liiketoimintakiellosta, joka pykälän 1 momentin mukaan koskee kiellon määräämistä silloin, kun henkilö on vasta epäiltynä tai syytteessä liiketoiminnassa tehdystä rikoksesta. Edellytyksenä on, että liiketoimintakiellon määräämistä voidaan pitää todennäköisenä ja että väliaikaisen kiellon määrääminen on tarpeen vahingolliseksi katsottavan liiketoiminnan estämiseksi. Väliaikaisen kiellon määrääminen voi olla tarpeen myös lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten jatkamisen estämiseksi. Kun mainitun säännöksen mukaan edellytyksenä on vahingolliseksi katsottava liiketoiminta, sen ei voi katsoa nykyisällöllään koskevan näitä rikoksia. Momenttia tulisi täydentää niin, että väliaikaisen liiketoimintakiellon määrääminen on mahdollista myös silloin, kun se on tarpeen näiden rikosten tekemisen estämiseksi.

Liiketoimintakieltorekisteristä säädetään liiketoimintakiellosta annetun lain 21 §:ssä ja rekisteriä koskevassa asetuksessa (121/1998). Rekisteriä pidetään yleiseen käyttöön liiketoimintakiellon julkisuuden toteuttamiseksi sekä kiellon noudattamiseksi ja valvomiseksi. Lukuisten eri lakien säännösten perusteel-

la liiketoimintakiellolla on merkitystä arvioitaessa henkilön luotettavuutta tai soveltuvuutta tiettyyn tehtävään. Näitä säännöksiä ei ole tässä yhteydessä tarpeen muuttaa, vaikka liiketoimintakiellon määräämisedellytyksiä laajennettaisiin niin, että kiello on mahdollista määrätä eräistä yleissopimuksen mukaisista rikoksista. Liiketoimintaan liittyvän henkilön soveltuvuuden ja luotettavuuden kannalta merkityksetöntä ei ole, että hän on syyllistynyt kysymyksessä oleviin rikoksiin liiketoiminnassa ja että rikosten jatkaminen pyritään kiellolla estämään. On myös aihetta olettaa, että jatkossakin valtaosa liiketoimintakielloista määrättäisiin nykyisten määräämisedellytysten perusteella. Huomioon on otettava myös se, että edellä todetuin tavoin aiheelliseksi ei katsota liiketoimintakiellon sisällön eriyttämistä nyt kysymyksessä olevia tapauksia koskien.

Liiketoimintakiellon käyttäminen sinällään liittyy perustuslain 18 §:ssä säädettyyn elinkeinovapauteen. Kysymys ei olisi kuitenkaan uuden elinkeinovapautta rajoittavan seuraamuksen säätämisestä. Liiketoimintakiellosta annettua lakia ehdotetaan muutettavaksi niin, että kiellon määrääminen on mahdollista tilanteissa, joissa liiketoiminnassa on syyllistytty tiettyihin lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin taikka niiden yritykseen tai osallisuuteen niihin. Kysymys on tältäkin osin rikoksista, joilla loukataan lapsen perus- ja ihmisoikeuksia perustavanlaatuisella tavalla. Elinkeinovapauden rajoittamisen merkityksellisyys kannalta on otettava huomioon lisäksi se, että liiketoimintakielloon voidaan määrätä vain määrääjäksi.

Artiklan 4 kappaleen mukaan kukin sopijapuoli voi ryhtyä muihin toimenpiteisiin rikoksentehtäjien suhteen. Tällaisia toimenpiteitä voivat olla esimerkiksi huoltajuuden menettäminen tai tuomittujen henkilöiden asettaminen seurantaan tai valvontaan. Kappale ei siis ole sopijapuolia velvoittava vaan ainoastaan jättää näiden päätettäväksi muunlaisten toimenpiteiden käyttöönoton ja soveltamisen.

Artiklan 5 kappaleen mukaan kukin sopijapuoli voi määrätä, että tämän artiklan mukaisesti takavarikoitu rikoksen hyöty tai omaisuus voidaan siirtää erityiseen rahastoon, jonka tarkoituksena on rahoittaa yleis-

sopimuksen perusteella kriminalisoitujen rikosten uhreja varten perustettuja ehkäisy- tai avustushjelmia. Tämä kappale liittyy 9 artiklan 4 kappaleeseen, jonka avulla pyritään rohkaisemaan lasten seksuaalisen riiston ja hyväksikäytön ehkäisemiseen tähtäävien projektien ja ohjelmien rahoitusta.

28 artikla. *Raskauttavat olosuhteet.* Artiklassa määrätään siitä, minkälaiset teko-olosuhteet on katsottava raskauttaviksi olosuhteiksi silloin, kun ne eivät jo ole osa rikoksen tunnusmerkistöä. Artiklan mukaan seuraavat olosuhteet on voitava asianmukaisen kansallisen lain mukaisesti ottaa huomioon raskauttavina olosuhteina määrättäessä rangaistuksia tämän sopimuksen perusteella kriminalisoiduista rikoksista: (a) rikos vahingoitti vakavasti uhrin fyysistä tai henkistä terveyttä; (b) rikosta edelsi tai siihen liittyi kidutusta tai vakavaa väkivaltaa; (c) rikoksen kohteena oli erityisen haavoittuva uhri; (d) rikoksen tekijä oli perheen jäsen, asui lapsen kanssa tai käytti väärin valta-asemaansa; (e) rikoksen tekivät useat henkilöt yhdessä; (f) rikos on tehty rikollisen järjestön osana; (g) rikosentekijä on aikaisemmin tuomittu samanlaisista rikoksista.

Yleissopimus ei velvoita säätämään erityisiä lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten rangaistusten koventamisperusteita. Lähtökohtana on se, että yleiset rangaistuksen määräämissäännökset riittävät, jos niiden perusteella on rangaistusta koventavana mahdollista ottaa huomioon artiklassa mainittuja olosuhteita. Tämä lähestymistapa ilmenee selitysmuistion kohdasta 195.

Artiklan kohtia selostetaan tarkemmin selitysmuistiossa (kohdat 196—202). ”Erityisen haavoittuvia uhreja” ovat esimerkiksi fyysisesti tai henkisesti vammaiset tai sosiaaliselta toimintakyvyltään heikentyneet lapset. Tämän käsitteen piiriin kuuluvat huoltajaa vaila olevat lapset (esimerkiksi ”katulapset” tai ilman saattajaa olevat maahanmuuttajat), hyvin nuoret lapset sekä huumeista tai alkoholisti päihtyneet lapset.

”Rikollisen järjestön” määritelmän osalta selitysmuistiossa viitataan eräisiin kansainvälisissä asiakirjoissa oleviin määritelmiin (esimerkiksi kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimuksen 2 artiklan a kohta

ja rikollisryhmää koskeva Euroopan unionin neuvoston yhteinen toiminta vuodelta 1998). Kansainvälisten velvoitteiden pohjalta rikoslain 17 luvun 1 a §:ssä on säädetty rangaistavaksi järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistuminen. Pykälän 4 momentin määritelmän mukaan järjestäytyneellä rikollisryhmällä tarkoitetaan tietyn ajan koossa pysyvää rakenteeltaan jäsentynyttä yhteenliittymää, joka toimii yhteistuumin tehdäkseen sen pykälän 1 momentissa tarkemmin säädettyjä vakavia rikoksia.

Artiklassa mainituista raskauttavista olosuhteista osa jo kuuluu seksuaalirikosten tunnusmerkistöön rikoslain 20 säännösten mukaan. Osa olosuhteista on sellaisia, että ne tekevät rikoksesta ankarammin rangaistavan kvalifioidun rikoksen. Lisäksi rangaistusta korottava vaikutus saattaa syntyä siitä, että henkilö seksuaalirikoksen ohessa samalla syyllistyy muuhun rikokseen. Rikoslain 6 luvun 4 §:n yleisperiaatteen mukaan rangaistus on mitattava niin, että se on oikeudenmukaisessa suhteessa rikoksen vahingollisuuteen ja vaarallisuuteen, teon vaikuttimiin sekä rikoksesta ilmenevään muuhun tekijän syyllisyyteen. Erityisen vahingolliseksi ja vaaralliseksi on katsottava artiklan kohdissa mainitut teko-tavat. Rikoksen tekeminen vakavien rikosten tekemistä varten järjestäytyneen ryhmän jäsenenä ja rikosentekijän aikaisempi rikollisuus ovat rikoslain 6 luvun 5 §:n 2 ja 5 kohdan mukaan rangaistuksen koventamisperusteita.

29 artikla. *Aikaisemmat tuomiot.* Artiklan mukaan kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen mahdollistamiseksi, että toisen sopijapuolen antamat lopulliset tuomiot voidaan ottaa huomioon määrättäessä rangaistusta tämän sopimuksen perusteella kriminalisoiduista rikoksista.

Suomen lainsäädäntö ei nimenomaisesti estä sitä eikä velvoita siihen, että aikaisempi vieraan valtion antama rikostuomio saa uudessa rikosprosessissa vastaavat oikeusvaikutukset kuin kotimainen tuomio. Suomessa lähtökohtana on, että ulkomailla annettu aikaisempi tuomio voidaan ottaa huomioon rangaistuksen määräämisessä rikoslain 6 luvun säännösten nojalla, kunhan aikaisempi

tuomio on tiedossa määräämisen yhteydessä. Käytännössä suurin merkitys on sillä, että Suomessa annettavaa tuomiota voi rikoslain 6 luvun 5 §:n 5 kohdan nojalla koventaa aikaisempi ulkomailla annettu tuomio.

Ulkomaisten tuomioiden huomioon ottamisen osalta erikoisasemassa ovat rikoslain 7 luvun 6 ja 7 §. Mainituista pykälästä ensimmäinen koskee tilanteita, joissa ehdotetaan vankeusrangaistukseen tuomittua syytetään hänen ennen tämän rangaistuksen tuomitsemista tekemästään muusta rikoksesta, ja jälkimmäinen vastaavia tilanteita, joissa aikaisempi rangaistus on yhdyskuntapalvelu. Näissä tapauksissa aikaisempi rangaistus voidaan ottaa uutta rangaistusta määrättäessä kohtuuden mukaan huomioon rangaistusta alentavana tai lieventävänä seikkana. Uudesta rikoksesta voidaan myös tuomita laissa sille säädettyä vähimmäisaikaa lyhyempään vankeusrangaistukseen tai katsoa aikaisempi rangaistus riittäväksi seuraamukseksi myös myöhemmin käsiteltäväksi tulleesta rikoksesta. Rikoslain 7 luvun 6 ja 7 §:n soveltamisessa on kysymys siis siitä, että myöhemmin määrättävä rangaistus määrätään *lievempänä* sen vuoksi, että myöhempään tuomioon sisältyvä rikos on tehty tai siihen sisältyvät rikokset on tehty ennen aikaisempaa tuomiota.

Rikoslain 7 luvun 9 §:n mukaan sovellettaessa 6 ja 7 §:ää voidaan ottaa huomioon myös toisessa Euroopan unionin jäsenvaltiossa taikka Islannissa tai Norjassa tuomittu ehdoton vankeusrangaistus ja yhdyskuntapalvelurangaistus sekä niihin rinnastettava seuraamus. Kun lisäksi otetaan huomioon Suomen ja muiden pohjoismaiden välisestä yhteistoiminnasta rikosasioissa annettujen tuomioiden täytäntöönpanossa annetun lain (326/1963) 29 § ja kansainvälisestä yhteistoiminnasta eräiden rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanossa annetun lain (21/1987) 18 §, muualla ulkomailla kuin Euroopan unionin jäsenvaltiossa, Islannissa tai Norjassa annettua aikaisempaa tuomiota ei voida ottaa huomioon rikoslain 7 luvun 6 ja 7 §:n soveltamistapauksissa.

Selitysmuistion kohdissa 203, 206 ja 207 esitetty huomioon ottaen artiklan osalta kysymys on nimenomaan siitä, että aikaisemalla tuomiolla pitää olla uutta tuomiota koventava vaikutus, mikä on edellä kerrotuin

tavoin yleisesti mahdollista Suomen lainsäädännön mukaan. Nimenomaan tästä vaikutuksesta myös keskusteltiin sopimusneuvotteluissa.

VII luku **Tutkinta, syytetoimenpiteet ja prosessioikeus**

30 artikla. Periaatteet. Yleissopimuksen 30 artiklassa on periaateluonteisia prosessuaalisia määräyksiä, jotka ulottuvat lukuisten viranomaisten toimialueelle ja jotka koskevat tutkinnan ja rikosoikeudenkäynnin toteuttamistapoja. Määräyksiä voidaan pitää varsin yleisluonteisina, varsinkin kun niitä ei ole selitysmuistiossakaan laajasti käsitelty. Tämän vuoksi jää myös tarvittavaa kansallista harkinnanvaraa. Suomessa käytettävän lainsäädäntötekniikan vuoksi rikosprosessisäännöksetkin ovat varsin yleisluonteisia, mikä mahdollistaa nyt kysymyksessä olevien periaatteiden toteuttamisen säännösten puitteissa. Artiklan tarkoituksena on varmistaa, että lapsen erityisen haavoittuva asema tulee huomioiduksi rikosprosessissa. Samalla on kuitenkin huolehdittava siitä, että myös syytetyn oikeudet ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukset toteutuvat.

Artiklan *1 kappaleen* mukaan kunkin sopijapuolen on varmistettava, että tutkinta ja rikosprosessi toteutetaan lapsen parhaaksi eduksi ja lapsen oikeuksia kunnioittaen. Artiklan *2 kappaleessa* veloitetaan sopijapuolia omaksumaan lapsiuhreja suojaava lähestymistapa ja varmistamaan, että tutkinta ja rikosprosessi eivät pahenna lapsen kokemaa traumaa ja että rikosoikeudellisten toimenpiteiden jälkeen annetaan tarvittaessa apua.

Esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen (575/1988) 11 § koskee lasten kohtelua esitutkinnassa. Pykälän 1 momentin mukaan lasta on kohdeltava esitutkinnassa hänen ikänsä ja kehitystasonsa edellyttämällä tavalla. Erityisesti on huolehdittava siitä, ettei lapselle aiheuteta tarpeettomasti haittaa koulussa, työpaikalla tai muussa hänelle tärkeässä ympäristössä.

Artiklan *3 kappaleen* mukaan sopijapuolten on varmistettava, että tutkinta ja rikosprosessi ovat ensisijaisia ja ne toteutetaan ilman aiheutonta viivytystä.

Selitysmuistion kohdan 216 mukaan prosessin liiallinen kesto saattaa antaa lapselle mielikuvan siitä, ettei hänen kertomustaan ole otettu vakavasti. Tällaisen mielikuvan syntyminen saattaa lisätä lapsen kokemaa traumaa. Selitysmuistiossa viitataan Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklaan, jonka 1 kappaleen mukaan jokaisella on oikeus kohtuullisen ajan kuluessa oikeudenmukaiseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin. Erityisesti prosessin joutuisuuteen tulisi selitysmuistion mukaan kiinnittää huomiota silloin, kun asiaan liittyy epäillyn tekijän eli lähinnä lapsen vanhemman poistaminen yhteisestä kodista tai lapsen poistaminen omasta kodistaan.

Suomessa lähtökohtana on rikoksen selvittäminen ja käsitteleminen mahdollisimman nopeasti. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tulkintakäytännön mukaan rikosprosessiin luetaan myös esitutkinta. Esitutkintalain (449/1987) 6 §:n mukaan esitutkinta on toimitettava ilman aiheetonta viivytystä. Syyteharkinnan suorittaa virallinen syyttäjä, jonka on yleisistä syyttäjistä annetun lain (199/1997) 1 §:n 1 momentin mukaan tehtävä rikosoikeudellisen vastuun toteuttamiseen liittyvät oikeudelliset ratkaisut joutuisasti. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 5 luvun 12 §:n 1 momentissa säädetään, että asia on viipymättä määrättävä pääkäsitteilyyn, kun valmistelu on toimitettu. Mainituissa säännöksissä ei siis aseteta mitään kiinteitä aikarajoja eikä erotella käsiteltäviä rikoksia niiden laadun perusteella. Tämä johtuu siitä, että asian käsittelemiseen tarvittava aika vaihtelee tapauskohtaisesti, jolloin tiettyä joustonvaraa välttämättömästi tarvitaan. Tämä koskee myös lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia.

Lapseen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittämisen järjestämisestä annetun lain (1009/2008) 3 §:n mukaan tutkimus on käynnistettävä ja tehtävä ilman aiheetonta viivästystä. Jos tutkimuksen käynnistämisen tai jatkamisen todetaan vaarantavan lapsen terveyden, tutkimusta on siirrettävä tai tutkimus on keskeytettävä. Lisäksi lastensuojelulaissa on säännös, jonka mukaan lasten tarvitsemat seksuaalisen hyväksikäytön tai pahoinpitelyn epäilyn selvittämiseen liittyvät

palvelut on järjestettävä terveydenhuollossa kiireellisinä (lastensuojelulain 15 §).

Artiklan 4 kappaleen mukaan kunkin sopijapuolen on varmistettava, että kysymyksessä olevassa luvussa tarkoitettujen toimenpiteiden ei ole ristiriidassa ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn yleissopimuksen artiklan 6 mukaisten puolustuksen oikeuksien ja oikeudenmukaisen ja puolueettoman oikeudenkäynnin vaatimusten kanssa.

Kappaleeseen liittyy rikoksesta epäillyn oikeus esittää tai saada puolestaan esitetyksi kysymyksiä rikoksen uhrille, kun viimeksi mainitun kuulustelukertomus tallennetaan esitutkintalain 39 a §:n mukaisesti kuva- ja äänitallenteeseen käytettäväksi todisteena oikeudenkäynnissä. Tähän kysymykseen liittyy 12 artiklan 1 kappaleen perusteluissa mainittu korkeimman oikeuden ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytäntö. Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimus edellyttää, että syytetyllä on asianmukaiset mahdollisuudet riitauttaa tällaiset kertomukset.

Artiklan 5 kappaleessa todetaan, että kunkin sopijapuolen on kansallisen lainsäädäntönsä perusperiaatteiden mukaisesti

- varmistettava sopimuksen perusteella kriminalisoitujen rikosten tehokas tutkinta ja syyttäminen sallien tarvittaessa mahdollisuuden peitetoimintaan sekä

- mahdollistettava, että tutkintayksiköt tai tutkintapalvelut voivat tunnistaa artiklan 20 (lapsipornografiaan liittyvät rikokset) perusteella kriminalisoitujen rikosten uhrin, erityisesti analysoimalla lapsipornografista materiaalia.

Selitysmuistion kohdan 217 mukaan sopijapuolten päätettäväksi jäävät käytettävissä olevat tutkintakeinot. Erityisesti peitetoimintaan liittyen muistiossa korostetaan suhteellisuusperiaatteen sekä rikosten luonteen ja vakavuuden merkitystä harkitessa tutkintakeinon käyttöä.

Poliisin tai muun esitutkintaviranomaisen on toimitettava esitutkinta, kun sille tehdyn ilmoituksen perusteella tai muutoin on syytä epäillä, että rikos on tehty (esitutkintalain 2 §). Virallisen syyttäjän on puolestaan nostettava syyte, kun on olemassa todennäköisiä syytä rikoksesta epäillyn syyllisyyden tueksi (oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun

lain 1 luvun 6 §). Esitutkintaviranomaisten ja syyttäjien toiminnan tehokkuuteen liittyvät jo edellä käsitellyt säännökset, joiden mukaan esitutkinta on toimitettava ilman aiheutonta viivytystä ja syyttäjän tehtävä oikeudelliset ratkaisut (esimerkiksi päätös syytteen nostamisesta tai nostamatta jättämisestä) joutuisasti.

Esitutkintaviranomainen ja virallinen syyttäjä voivat vain erittäin rajoitetuin edellytyksin luopua toimenpiteistä eli päättää esitutkinnan toimittamatta jättämisestä tai lopettamisesta taikka syytteen nostamatta jättämisestä. Tämä koskee käytännössä vähäisiä sakolla rangaistavia rikoksia, joita lapsiin kohdistuvat yleissopimuksen mukaiset rikokset voivat vain harvoin olla. Keskeiset toimenpiteistä luopumista koskevat säännökset löytyvät esitutkintalain 4 ja 43 §:stä sekä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 7 ja 8 §:stä.

Rikosten selvittämisen keinoihin liittyvä keskeinen lainsäädäntö löytyy esitutkintalain ja pakkokeinolain (450/1987). Esitutkintalain ovat kuulusteluja ja ryhmätunnistusta koskevat säännökset. Pakkokeinolaissa puolestaan säädetään kiinniottamisesta, pidättämisestä, vangitsemisesta, matkustuskiellosta, hukkaamiskiellosta, vakuustakavarikosta, takavarikosta, etsinnästä (paikkaan kohdistuva etsintä ja henkilöön kohdistuva etsintä) sekä niin sanotuista salaisista pakkokeinoista, joita ovat telekuuntelu, tevalvonta, matkaviestimien sijaintitiedon hankkiminen ja tekninen tarkkailu. Pakkokeinolain 6 luvun 7 §:ssä olevan viittaussäännöksen mukaisesti poliisilaissa (493/1995) muuten tarkemmin säänneltyjä peitetoimintaa ja valeostoa voidaan käyttää myös rikosten selvittämisessä.

Useiden pakkokeinolain mukaisten tutkintakeinojen käyttäminen on sidottu suhteellisuusperiaatteeseen niin, että mitä voimakkaammin puututaan keinon kohteena olevan henkilön oikeusasemaan, sitä vakavampaa rikosta edellytetään. Kaikki pakkokeinot eivät voi tulla käytettäväksi kaikkien yleissopimuksen mukaisten rikosten tutkinnassa, mutta sitä ei sopimus edellytäkään. Tämä koskee erityisesti salaisia pakkokeinoja. Esimerkiksi telekuuntelu voi tulla kysymykseen vain törkeän sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämi-

sen ja törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tutkinnassa sekä tietyin edellytyksin (esimerkiksi kohteena alle 18-vuotias) törkeän parituksen tutkinnassa.

Kuten edellä jo todetaan, kappaleessa mainittua peitetoimintaa voidaan myös Suomesa käyttää rikosten tutkinnassa, kuitenkin tiukoin laissa säädettyin edellytyksin. Poliisilain 31 a §:n mukaan poliisimiehellä on oikeus peitetoimintaan, jos se on tarpeen pakkokeinolain 5 a luvun 2 §:ssä tarkoitetun rikollisen toiminnan taikka rikoslain 17 luvun 18 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetun rikoksen tai sen rangaistavan yrityksen estämiseksi, paljastamiseksi tai selvittämiseksi ja tiedonhankinnan kohteena olevan käyttäytymisen perusteella tai muutoin on perusteltu aihe epäillä hänen syyllistyvän sanottuun rikokseen. Peitetoiminta asunnossa on sallittua, jos sisäänkäynti tai oleskelu tapahtuu asuntoa käyttävän aktiivisella myötävaikutuksella. Kotietsinnästä on kuitenkin voimassa, mitä pakkokeinolaissa säädetään. Poliisilain 31 a §:ssä olevien säännösviittausten perusteella peitetoimintaa voidaan käyttää samojen rikosten tutkinnassa kuin telekuuntelua ja lisäksi lasta esittävän sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämisen tutkinnassa.

Eduskunnan käsiteltävänä olevassa hallituksen esityksessä (HE 222/2010 vp) ehdotetaan nykyisten esitutkintalain, pakkokeinolain ja poliisilain korvaamista uusilla laeilla. Esityksen ehdotukset tulevat toteutuessaan parantamaan myös lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten selvittämismahdollisuuksia. Esimerkkinä voidaan mainita se, että ehdotetun pakkokeinolain 10 luvun 27 §:n 3 momentin mukaan poliisi saisi kohdistaa epäiltyyn peitetoimintaa tietoverkossa, jos tätä on syytä epäillä rikoksesta, josta säädetty ankaran rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta tai jos kysymyksessä on rikoslain 17 luvun 19 §:ssä (sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapito) säädetty rikos.

Kappaleeseen liittyy myös vuoden 2009 alussa voimaantullut lapsen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittämisen järjestämisestä annettu laki, jossa säädetään siitä, miten järjestetään poliisin, syyttäjän tai tuomioistuimen pyynnöstä terveydenhuollossa tehtävä tutkimus epäillyn lapsen kohdistuneen sek-

suaalirikoksen selvittämiseksi ja haitan arvioimiseksi. Laissa säädetään muun ohessa tutkimuksen käynnistämisestä ja tekemisestä ilman aiheetonta viivytystä (3 §:n 1 momentti) sekä tutkimusyksikön oikeudesta saada ja antaa tietoja (4 §). Lain 6 §:n mukaan sairaanhoitopiirille tutkimuksista aiheutuvat kustannukset korvataan valtion varoista.

Keskusrikospoliisissa tehdään työtä lapsipornografiamateriaalin analysoimiseksi ja siinä esiintyvien uhrien tunnistamiseksi. Keskusrikospoliisi toimii yhteistyössä Interpolin kanssa, joka ylläpitää lapsipornografian vertailutietokantaa. Tietokanta sisältää tietoja eri puolilla maailmaa takavarikoidusta lapsipornografiamateriaalista. Sen avulla voidaan selvittää muun ohessa, onko kulloinkin paljastuneessa uudessa tapauksessa esille tullutta aineistoa tavattu aikaisemmin muualla ja onko lapset jo tunnistettu aiemmin. Vertailutietokannan tiedot ja palvelut ovat keskusrikospoliisin välityksellä myös muiden poliisiyksiköiden käytettävissä.

31 artikla. *Yleiset suojelutoimenpiteet.* Artikla sisältää määräyksiä muun ohessa uhrien ja todistajien suojelusta mukaan lukien yksityiselämän suojaaminen, oikeudellisesta avustamisesta, edustajan nimeämisestä lapselle eturistiriitatapauksissa ja uhrin tukemisesta rikosoikeudenkäynneissä.

Artiklan 1 kappaleen mukaan kukin sopiajapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin suojellakseen uhrien oikeuksia ja etuja mukaan lukien heidän erityistarpeensa todistajina, kaikissa tutkinnan ja rikosoikeudenkäynnin vaiheissa erityisesti: (a) ilmoittamalla heille heidän oikeuksistaan ja käytettävissään olevista palveluista ja, lukuun ottamatta silloin, kun he eivät halua sellaista tietoa, siitä, mihin heidän rikosilmoituksensa on johtanut, syytteistä, tutkinnan tai oikeudenkäynnin yleisestä edistymisestä ja heidän roolistaan samoin kuin heidän tapauksensa lopputuloksesta; (b) varmistamalla ainakin sellaisissa tapauksissa, joissa uhrin ja heidän perheensä saattavat olla vaarassa, että heille ilmoitetaan, jos se on tarpeen, kun syytetty tai tuomittu henkilö vapautetaan tilapäisesti tai lopullisesti; (c) mahdollistamalla kansallisen prosessilainsäädännön mukaisella tavalla, että heitä kuullaan, että he voivat esittää todistusaineistoa ja voivat valita tavan

esittää näkemyksensä, tarpeensa ja huolenaiheensa suoraan tai välillisesti ja että ne otetaan huomioon; (d) tarjoamalla heille asianmukaisia tukipalveluja niin, että heidän oikeutensa ja etunsa tuodaan esiin asianmukaisesti ja ne otetaan huomioon; (e) suojeleamalla heidän yksityisyyttään, identiteettiään ja kuvaansa ryhtymällä kansallisen lain mukaisesti toimiin kaiken sellaisen informaation yleisen jakamisen estämiseksi, joka voisi johtaa heidän tunnistamiseensa; (f) tarjoamalla heille samoin kuin heidän perheilleen ja heidän puolestaan todistaneille turvaa uhkailulta, kostolta ja uudelleen uhritumiselta; (g) varmistamalla, että yhteydenpitoa uhrien ja tekijöiden välillä vältetään tuomioistuimen ja lainvalvontaviranomaisten tiloissa, ellei toimivaltainen viranomainen päättää toisin lapsen parhaan edun takia tai ellei tutkinta tai oikeudenkäyntimenettely vaadi sellaista yhteydenpitoa.

Kappaleen kuten muidenkin artiklan kappaleiden osalta Suomen lainsäädännön kattavat ja yleisluonteisesti kirjoitetut prosessisäännökset sekä eräiltä osin käytännön menettelytavat mahdollistavat nyt kysymyksessä olevien velvoitteiden toteutumisen.

Kappaleen a kohtaan liittyvät esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen 3—6 §. Asetuksen 3 § koskee esitutkintaviranomaisen velvollisuutta mahdollisuuksien mukaan tehdä asianomistajalle selkoa siitä, mihin toimenpiteisiin poliisin tietoon tulleen rikoksen johdosta ryhdytään. Asetuksen 4 §:n mukaan asianomistajalle on ilmoitettava esitutkinnan toimittamatta jättämisestä, jos asianomistaja on tehnyt rikoksesta ilmoituksen tai rikokseen syyllistyneelle rangaistusta vaatimatta on pyytänyt asianomistajarikoksen esitutkinnan toimittamista. Esitutkintaviranomaisen on lisäksi 6 §:n mukaan ilmoitettava asianomistajalle oikeudesta valtion varoista maksettavaan vahingonkorvaukseen niissä tapauksissa, joissa hänellä on sellainen oikeus. Tarvittaessa esitutkintaviranomaisen on opastettava asianomistajaa korvauksen hakemisessa. Lisäksi 5 §:ssä on asianomistajarikoksia koskevia säännöksiä, mutta niillä ei enää tulisi olemaan merkitystä yleissopimuksen mukaisten rikosten osalta, koska tämän esityksen myötä niistä kaikista tulisi virallisen syytteen alaisia.

Euroopan unionin neuvosto hyväksyi vuonna 2001 puitepäätöksen uhrin asemasta rikosoikeudenkäyntimenettelyssä (2001/220/YOS). Puitepäätöksen 4 artiklan 1 ja 2 kohdan mukaan jäsenvaltion on varmistettava, että uhrilla on mahdollisuus saada etujensa turvaamisen kannalta olennaisia tietoja, kuten minkälaista tukea hän voi saada, missä määrin uhrilla on mahdollisuus saada oikeusapua ja mihin hänen tekemänsä rikosilmoitus on johtanut. Puitepäätöksen voimaansaattamisen yhteydessä arvioitiin, ettei puitepäätöksen voimaantulo edellytä Suomessa lainsäädäntömuutoksia asianomistajan tiedonsaantioikeuden osalta. Yleissopimuksen sanamuoto kuitenkin viittaa siihen, että viranomaisen tulisi oma-aloitteisesti ilmoittaa uhreille heidän oikeuksistaan ja käytettävissään olevista palveluista sekä tapauksen edistymisestä.

Tässä yhteydessä on syytä kiinnittää huomiota siihen, että tarvittava informaatio tulisi antaa rikoksen uhrille mahdollisimman varhaisessa vaiheessa eli silloin, kun hän joutuu rikosasiassa ensimmäisen kerran viranomaisen kanssa tekemisiin. Usein tämä tarkoittaa rikosilmoituksen tekemisvaihetta. Kuulusteluvaiheeseen pääseminen saattaa kestää jonkin aikaa. Tältä osin nykyisissä käytännöissä ja niitä koskevassa ohjeistuksessa saattaa olla parantamisen varaa.

Sisäasiainministeriön poliisiosasto on vuonna 2009 antanut kaikille poliisiyksiköille ohjeistuksen esitutkintapöytäkirjan laatimisesta (Liite 1 sisäasiainministeriön osaston ohjeeseen SMDno/2009/1905). Ohjeistuksen mukaan asianomistajan kuulustelupöytäkirjaan tehdään merkintä siitä, että asianomistajaa on informoitu auttavista tahoista kuten esimerkiksi Rikosuhripäivystyksestä. Tämä tarkoittaa sitä, että poliisin on oma-aloitteisesti informoitava asianomistajaa oikeuksistaan ja siitä, mistä hän voi halutessaan hakea apua. Kuulusteltaville annetaan poliisin toimesta aina kuulustelun yhteydessä tiivistetty ohje, johon on kirjattu muun ohessa asianomistajan oikeudet, kuten oikeus käyttää avustajaa, sekä auttavia tahoja. Tutkija käy ohjeen kuulusteltavan kanssa läpi.

Oikeusministeriön ja poliisiviranomaisten toimesta on myös laadittu erilaisia ohjeita rikoksen uhriksi joutuneille. Oikeusministeriön

laatima esite sisältää kattavasti tietoa esimerkiksi tarjolla olevista tukipalveluista sekä rikosasian käsittelyvaiheista. Esite on saatavilla oikeusministeriön ja poliisin internetsivujen lisäksi muun ohessa poliisin toimipisteissä, terveyskeskuksissa, kuntien sosiaalitoimistoissa sekä Rikosuhripäivystyksessä. Esite on käännetty ruotsiksi, englanniksi, venäjäksi, saameksi, somaliksi ja arabiaksi. Poliisi on lisäksi laatinut väkivallan uhriksi joutuneille erillisen esitteen. Poliisin internetsivuilla on lista tahoista, joihin uhrit voivat ottaa yhteyttä.

Kappaleen *b kohta*an liittyy se, että viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 23 §:n 1 momentin ja 24 §:n 1 momentin 28 kohdan mukaan vankia ja muuten vapautensa menettänyttä koskevat tiedot ovat lähtökohtaisesti salassa pidettäviä. Kappaleen *b* kohdan tarkoitettamia tapauksia koskien on kuitenkin säädetty poikkeuksia. Vankeuslain 19 luvun 4 §:n 1 momentin mukaan vangin vapauttamisesta ja vankilasta poistumisesta saadaan ilmoittaa asianomistajalle tai muulle henkilölle, jos vangin käyttäytymisen tai hänen esittämiensä uhkausten johdosta on perusteltua syytä epäillä, että vanki syyllistyy tämän tai tälle läheisen henkilön henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvaan rikokseen. Ilmoitus voidaan antaa myös henkilölle, johon nähden vangilla on lähestymiskiellosta annetun lain mukainen lähestymiskiello. Pykälän 2 momentin mukaan ilmoitus on tehtävä hienotunteisuutta noudattaen. Sitä ei saa tehdä vastoin asianomistajan tai muun 1 momentissa tarkoitettun, vaarassa olevan henkilön ilmaisemaa tahtoa. Tutkintavankeuslain (768/2005) 16 luvun 1 §:n 9 kohdan nojalla mainittua vankeuslain pykälää sovelletaan myös tutkintavankeuden toimeenpanossa. Vapautumisesta ilmoittamiseen liittyy myös se, että poliisilain 43 §:n 4 momentin perusteella vaitiolovelvollisuus ei estä poliisia ilmaisemasta sellaisia tietoja, joiden ilmaiseminen on yksittäistapauksessa tarpeen hengelle tai terveydelle vaarallisen tapahtuman estämiseksi. Poliisin tehtäviin ja virkavelvollisuuksiin kuuluu kansalaisten hengen ja terveyden suojaaminen.

Kappaleen *c kohta*n mukaisesta asianomistajan osallistumisesta rikosprosessiin sääde-

tään esitutkintalaissa ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetussa laissa.

Kappaleen *d kohta* koskee asianomistajan tukemista. Oikeudellista avustamista ja rikosoikeudenkäyntiin liittyvän tukihenkilön käyttämistä käsitellään jäljempänä 3 kappaleen yhteydessä.

Kappaleen *e kohdan* mukaisesti Suomen lainsäädäntö mahdollistaa monin tavoin asianomistajan yksityisyyden ja henkilöllisyyden suojaamisen rikosasian käsittelyn yhteydessä. Esitutkinnassa ja syyteasian käsittelyssä sovelletaan viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettua lakia. Mainitun lain 24 §:ssä säädetään viranomaisen salassa pidettävistä asiakirjoista. Pykälän 1 momentin 26 kohdan mukaan niitä ovat asiakirjat, jotka sisältävät tietoja rikoksesta epäillyn, asianomistajan tai muun rikosasiaan liittyvän henkilön yksityiselämään liittyvistä arkaluonteisista seikoista samoin kuin sellaiset asiakirjat, jotka sisältävät tietoja rikoksen uhrista, jos tiedon antaminen loukkaisi rikoksen uhrin oikeuksia tai hänen muistoaan tai läheisiään, jollei tiedon antaminen ole tarpeen viranomaisen tehtävän suorittamiseksi.

Oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain (370/2007) 6 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan tuomioistuin voi määrätä salassa pidettäväksi asianomistajan henkilöllisyyden rikosasiassa, joka koskee erityisen arkaluonteista hänen yksityiselämänsä liittyvää seikkaa. Asianomaisen pyynnöstä 1 momentissa tarkoitettu tieto hänen henkilöllisyydestään on kuitenkin julkinen.

Salassa pidettävistä oikeudenkäyntiasiakirjoista säädetään oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 9 §:ssä. Sen 1 momentin 2 kohdan mukaan oikeudenkäyntiasiakirja on pidettävä salassa siltä osin kuin se sisältää arkaluonteisia tietoja henkilön yksityiselämään, terveydentilaan, vammaisuuteen tai sosiaalihuoltoon liittyvistä seikoista. Tuomioistuin voi pykälän 2 momentin mukaan asiaan liittyvän painavan yleisen tai yksityisen edun vuoksi tai sen pyynnöstä, jota tieto koskee, päättää, että muun ohessa 1 momentin 2 kohdassa salassa pidettäväksi säädetty oikeudenkäyntiasiakirjat ovat julkisia osaksi tai kokonaan. Pykälän 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettut tiedot ei-

vät kuitenkin rikosasiassa ole salassa pidettäviä siltä osin kuin ne liittyvät olennaisesti syytteessä tarkoitettuun tekoon tai sen rikosoikeudelliseen arviointiin, jollei tuomioistuin 10 §:n nojalla määrää niitä salassa pidettäväksi (3 momentti). Lain 10 § koskee merkittävän haitan tai vahingon aiheutumista niille eduille, joiden suojaamiseksi salassapitovelvollisuus on säädetty.

Asianomistajan yksityisyyden suojaamiseen liittyä oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 13 §:n 2 momentti. Sen mukaan videotallenteesta tai siihen rinnastettavasta kuva- ja äänitallenteesta tieto voidaan antaa vain luovuttamalla tallenne tuomioistuimessa nähtäväksi, jos tallenteen sisältö huomioon ottaen on syytä olettaa, että tiedon antaminen muulla tavoin voisi johtaa tallenteessa esiintyvien henkilöiden yksityisyyden suojan loukkaamiseen. Eduskunnan käsiteltävänä olevassa hallituksen esityksessä ehdotetaan vastaavan säännöksen ottamista uuteen esitutkintalakiin.

Oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 15 §:ssä säädetään suljetusta käsittelystä. Pykälän 2 kohdan mukaan tuomioistuin voi asiaan osallisen pyynnöstä tai erityisestä syytä muutoinkin päättää, että suullinen käsittely toimitetaan kokonaan tai tarpeellisen osin yleisön läsnä olematta, jos asiassa esitetään arkaluonteisia tietoja henkilön yksityiselämään, terveydentilaan, vammaisuuteen tai sosiaalihuoltoon liittyvistä seikoista. Pykälän 3 kohdan mukaan tuomioistuin voi tehdä tällaisen päätöksen muun ohessa silloinkin, kun asiassa esitetään oikeudenkäyntiasiakirja, jonka tuomioistuin on määrännyt pidettäväksi salassa.

Oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain yksityiskohtaisissa perusteluissa (HE 13/2006 vp) mainitaan rikosasioina, jotka koskevat erityisen arkaluonteista henkilön yksityiselämään liittyvää seikkaa, seksuaalirikoksia koskevat asiat. Muutenkin seksuaalirikoksiin niiden tekota-
pojen ja niissä käytettyjen keinojen vuoksi voi olettaa usein liittyvän sellaista rikoksen aiheuttamaa nöyryytystä ja kärsimystä, että kysymyksessä olevat lain säännökset tulevat sovellettaviksi näiden rikosten uhreihin.

Uhrin yksityisyyden ja henkilöllisyyden suojaamiseen liittyvät myös toimenpiteet, joilla kappaleen *f kohdan* mukaisesti fyysisesti suojataan henkilöä. Fyysinen suojaaminen liittyy poliisilain 1 §:n 1 momentissa säädettyihin poliisin tehtäviin, joita ovat muun ohessa yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten ennalta estäminen. Tämä yleinen tehtäväkuva saa sisältöään poliisilain toimivaltasäännösten kautta. Poliisilain 14 §:ssä säädetään kotirauhan häiritsijän poistamisesta. Poliisilain 20 §:n 1 momentin mukaan poliisimiehellä on lisäksi oikeus poistaa paikalta henkilö, jos hänen uhkauksistaan tai muusta käyttäytymisestään voidaan päätellä, että hän todennäköisesti syyllistyisi henkeen, terveyteen, vapauteen, kotirauhaan tai omaisuuteen kohdistuvaan rikokseen. Tarvittaessa niskuroiva henkilö voidaan ottaa kiinni.

Rikoslain 15 luvun 9 §:ssä säädetään rangaistavaksi oikeudenkäytössä kuultavan uhkaaminen. Rikosoikeudenkäyntiä koskevat useat menettelysäännökset, joilla pyritään myötävaikuttamaan siihen, että kuultava voi antaa kertomuksensa turvallisesti. Oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 20 §:n 1 momentin mukaan tuomioistuin voi rajoittaa yleisön läsnäoloa julkisessa käsittelyssä, jos se on tarpeen todistajan, muun kuultavan tai asianosaisen taikka tällaiseen henkilöön rikoslain 15 luvun 10 §:n 2 momentissa tarkoitettussa suhteessa olevan henkilön suojaamiseksi henkeen tai terveyteen kohdistuvalta uhalta.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 34 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan todistajaa tai asianomistajaa voidaan kuulla pääkäsittelyssä asianosaisen tai muun henkilön läsnä olematta, jos tuomioistuin harkitsee tämän soveliaaksi ja menettely on tarpeen kuultavan taikka tällaiseen henkilöön rikoslain 15 luvun 10 §:n 2 momentissa tarkoitettussa suhteessa olevan henkilön suojaamiseksi henkeen tai terveyteen kohdistuvalta uhalta. Sellaiselta uhalta suojaamista varten oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 34 a §:n nojalla todistajaa ja asianomistajaa voidaan kuulla pääkäsittelyssä hänen henkilökohtaisesti läsnä olematta käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuva teknistä tiedonvälitystapaa, jossa istun-

toon osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 3 §:n 2 momentissa ja oikeudenkäymiskaaren 25 luvun 16 §:n 1 momentissa rajoitetaan niitä tietoja, joita asianomistajista ja todistajista on annettava vastapuolelle haastehakemuksen ja valituksen yhteydessä. Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 11 §:n 2 momentin 7 kohdan mukaan asianosaisella ei ole oikeutta muun ohessa todistajan tai asianomistajan salassa pidettäviin yhteystietoihin, jos tiedon antaminen vaarantaisi todistajan tai asianomistajan turvallisuutta, etuja tai oikeuksia. Viimeksi mainitun lain 24 §:n 1 momentin 31 kohdan mukaan salassa pidettäviä ovat myös yhteystiedot, jos henkilö on pyytänyt tiedon salassapitoa ja hänellä on perusteltu syy epäillä itsensä tai perheensä terveyden tai turvallisuuden tulevan uhatuksi.

Oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 9 §:n 1 momentin 5 kohdan mukaan oikeudenkäyntiasiakirja on pidettävä salassa siltä osin kuin se sisältää viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 11 §:n 2 momentin 7 kohdassa tai 24 §:n 1 momentin 31 kohdassa tarkoitettuja yhteystietoja. Asianosaisella ei ole oikeutta saada ensiksi mainitussa kohdassa tarkoitettuja yhteystietoja (oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 12 §:n 2 momentin 1 kohta).

Myös asianomistajien ja heidän läheistensä suojaamisessa saattaa tulla käytettäväksi lähestymiskielto. Lähestymiskiellosta annetun lain 1 §:n 1 momentin mukaan lähestymiskielto voidaan määrätä henkeen, terveyteen, vapauteen tai rauhaan kohdistuvan rikoksen tai tällaisen rikoksen uhan tai muun vakavan häirinnän torjumiseksi. Aikaisemmin on jo käsitelty perheen sisäistä lähestymiskieltoa.

Väestötietojärjestelmästä ja Väestörekisterikeskuksen varmennepalveluista annetun lain (661/2009) 12 §:n 2 momentin 1 kohdan mukaan henkilötunnuksen muuttaminen on mahdollista tilanteissa, joissa muuttaminen on ehdottoman välttämätöntä henkilön suojelemiseksi sellaisissa tilanteissa, joissa hänen terveytensä tai turvallisuutensa kohdistuu ilmeinen ja pysyvä uhka. Mainitun lain 36 §:n 1 momentin mukaan, jos henkilöllä on

perusteltu ja ilmeinen syy epäillä itsensä tai perheensä terveyden tai turvallisuuden tulevan uhatuksi, voidaan väestötietojärjestelmään hakemuksesta tallettaa turvakielto, jolloin tietoja voidaan luovuttaa tietyin edellytyksin vain viranomaisille. Nimilaki (694/1985) puolestaan sisältää säännökset etu- ja sukunimen muuttamisesta, joka on mahdollista myös todistajansuojelullisista syistä.

Laki turvatarkastuksista tuomioistuimissa (1121/1999) sisältää säännöksiä tuomioistuimissa asioivien henkilöiden turvallisuudesta. Poliisilain 22 §:n 3 momentin mukaan poliisimiehellä on oikeus oikeudenkäyntiin osallistuvien turvallisuuden varmistamiseksi tarkistaa tilaisuuteen saapuva tai sen välittömässä läheisyydessä oleskeleva henkilö ja hänen mukanaan olevat tavarat sen varmistamiseksi, ettei hänellä ole hallussaan sellaisia esineitä tai aineita, joilla voidaan aiheuttaa vaaraa tilaisuuteen osallistuvien turvallisuudelle.

Asianomistajien ja todistajien suojelemiseksi on lisäksi ilman lainsäädännöllistä pohjaa kehitetty käytännön menettelytapoja. Näistä voidaan esimerkkeinä mainita todistajansuojelullisten näkökohtien huomioon ottaminen oikeustalojen suunnittelussa, poliisitai syyttäväviranomaisessa olevan yhdyshenkilön nimeäminen suojelun tarpeessa olevalle henkilölle, uhatun suojeleminen teknisen apuvälineen (esimerkiksi kamera tai hälytyslaite) avulla, uhatun tilapäinen sijoittaminen turvaan hotelliin ja suojeltavalle henkilölle järjestettävä vartiointi.

Yleissopimuksen mukaisiin rikoksiin saatetaan joissakin tapauksissa liittyä järjestäytyntä rikollisuutta, mikä asettaa haasteita asianomistajien ja todistajien suojelulle. Tällaisia tapauksia koskien saattaa olla lainsäädännön ja menettelytapojen kehittämistarpeita, vaikka niitä ei olekaan johdettavissa nyt käsiteltävästä yleissopimuksen kohdasta. Tähän on jo kiinnitetty huomiota. Valtioneuvoston 8 päivänä toukokuuta 2008 hyväksymässä sisäisen turvallisuuden ohjelmassa asetetaan järjestäytyneen rikollisuuden osalta tavoitteeksi, että rikosprosessiin osallisia suojellaan perustamalla poliisihallinnon yhteyteen kansallinen keskus eli erityinen henkilöturvallisuusyksikkö todistajien ja todistelutar-

koituksessa kuultavien henkilöiden sekä rikosprosessiin osallistuvien viranomaistahojen suojelemiseksi. Suojelutoiminnan tueksi laaditaan poikkihallinnollinen toimintaohjelma. Lisäksi sisäisen turvallisuuden ohjelman mukaan käynnistetään henkilöturvallisuutta koskevan lain valmistelu, johon kootaan myös nykyisessä lainsäädännössä hajallaan olevat säännökset.

Mitä tulee kappaleen *g kohtaan*, siinä ei siis ehdottomasti kielletä asianomistajan ja rikoksesta epäillyn joutumista toistensa kanssa tekemisiin rikosprosessin aikana. Tutkinnan ja oikeudenkäyntimenettelyn vaatimuksiin liittyvä poikkeamisperuste on varsin yleisluonteinen. Selitysmuistion kohta 223 ei tässä suhteessa paljoakaan lisävalaistusta tuo. Tähänkin kohtaan voidaan siis katsoa liittyvän kansallista rikosprosessuaalisiin tarkoituksenmukaisuusnäkökohtiin liittyvää harinnanvaraa.

Suomessa lähtökohtana on, että kuulustelussa on paikalla ainoastaan kuulusteltava sekä hänen mahdollinen avustajansa tai tukihenkilönsä. Esitutkintalain 32 §:n 1 momentin mukaan tutkija voi kuitenkin sallia asianosaisen ja hänen avustajansa tai asiamiehensä taikka asianomistajalle määrätyn tukihenkilön olla läsnä toista asianosaista tai todistajaa kuulusteltaessa, jollei siitä voi aiheutua haittaa rikoksen selvittämiseksi.

Eduskunnan käsiteltävänä olevassa hallituksen esityksessä ehdotetaan uuden esitutkintalain 7 luvun 13 §:ssä säädettäväksi, että tutkija voi sallia asianosaisen ja hänen avustajansa tai asiamiehensä sekä asianomistajalle määrätyn tukihenkilön osallistua asianomistajan kanssa toisen asianosaisen tai todistajan kuulusteluun, jollei siitä voi aiheutua haittaa rikoksen selvittämiseksi. Uuden pykälän toisen virkkeen mukaan osallistumisen sallimista harkittaessa olisi otettava lisäksi huomioon hienotunteisuusnäkökohdat ja se, että epäillyn läsnäolosta ei saa aiheutua kärsimystä tai sitä vastaavaa muuta haittaa asianomistajalle.

Joissakin tapauksissa oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukset saattavat edellyttää asianomistajan ja rikoksesta epäillyn kontaktia jo esitutkintavaiheessa. Tätä sääntelee esitutkintalain 39 a §, joka koskee asianomistajan ja todistajan kuulustelun tallen-

tamista videotallenteeseen tai siihen rinnastettavaan muuhun kuva- ja äänitallenteeseen, jos kuulustelukertomusta on tarkoitus käyttää todisteena oikeudenkäynnissä eikä kuultavaa tämän nuoren iän tai henkisen toiminnan häiriintyneisyyden vuoksi todennäköisesti voida siinä häiritä kuulusteltavalle aiheuttamatta kuulla henkilökohtaisesti. Kuulustelussa on otettava huomioon kuulusteltavan kehitystason asettamat erityisvaatimukset kuulustelulosuhteille. Pykälän mukaan rikoksesta epäillylle on varattava mahdollisuus esittää kysymyksiä kuulusteltavalle. Hänen sitä pyytäessään kysymykset voi esittää myös asiamies tai avustaja. Pykälän keskeistä soveltamisalaa ovat lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten tutkinnat.

Mitä tulee tuomioistuinmenettelyyn, edellä kappaleen f kohdan yhteydessä on jo tuotu esiin se, että oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 34 ja 34 a §:n nojalla pääkäsittelyssä voidaan todistaa asianomistajaa kuulla asianosaisen tai muun henkilön läsnä olematta sekä todistaa ja asianomistajaa kuulla hänen henkilökohtaisesti läsnä olematta kuultavan suojaamiseksi henkeen tai terveyteen kohdistuvalta uhalta. Tämä ei ole kuitenkaan ainoa peruste kuulemisen suorittamiseen mainituilla tavoilla. Asianosaisen tai muun henkilön läsnä olematta tapahtuva kuuleminen voi tulla kysymykseen esimerkiksi silloin, kun kuultava muuten jättäisi ilmaisematta, mitä asiasta tietää. Asianomistajan tai todistajan henkilökohtaista läsnäoloa ei tarvitse edellyttää esimerkiksi silloin, kun kuultava ei ole täyttänyt 15 vuotta tai hänen henkinen toimintansa on häiriintynyt. Näissäkin tapauksissa oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukset kuitenkin edellyttävät, että rikoksesta epäillyn puolesta voidaan asianomistajalle esittää kysymyksiä. Tämän ei kuitenkaan tarvitse tapahtua niin, että asianomistaja ja epäilty ovat samaan aikaan samassa tilassa.

Artiklan 2 kappaleen mukaan kukin sopijapuoli varmistaa, että uhrien saatavilla on tietoa asianmukaisista oikeudellisista ja hallinnollisista menettelyistä heti, kun he ovat ensimmäistä kertaa yhteydessä toimivaltaisiin viranomaisiin. Kappaleen itsenäinen merkitys jää epäselväksi erityisesti 1 kappaleen

1 a kohta ja epäinformatiivinen selvitysmuistion kohta 224 huomioon ottaen.

Artiklan 3 kappaleen mukaan kukin sopijapuoli varmistaa, että uhrien saatavilla on oikeudellista apua, kun he voivat olla asianosaisena rikosoikeudenkäynnissä, ja että oikeudellista apua annetaan maksutta silloin, kun tämä on aiheellista. Selitysmuistion kohdassa 226 viitataan tältä osin Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 3 kappaleen c kohtaan. Kuten jo kappaleen sanamuodosta ilmenee, ehdotonta oikeutta maksuttomaan oikeusapuun ei edellytetä. Seuraavassa esiteltävä Suomen lainsäädäntö täyttää yleissopimuksen asettamat vaatimukset.

Suomen lain mukaan asianomistajan varallisuusolojen sitä edellyttäessä oikeusapua annetaan kokonaan tai osittain maksuttomasti. Oikeusapulain (257/2002) 1 §:n mukaan oikeusapua annetaan valtion varoin henkilölle, joka tarvitsee asiantuntevaa apua oikeudellisessa asiassa ja joka taloudellisen asemansa vuoksi ei kykene itse suorittamaan sen hoitamisen vaatimia menoja. Oikeusapuun kuuluvat oikeudellinen neuvonta, tarpeelliset toimenpiteet sekä avustaminen tuomioistuimissa ja muussa viranomaisessa sekä vapautus eräistä asian käsittelyyn liittyvistä menoista siten kuin oikeusapulaissa säädetään.

Oikeusapulain 4 §:n 1 momentin 1 ja 2 kohdan mukaan oikeusavun myöntäminen vapauttaa edun saajan esimerkiksi velvollisuudesta suorittaa palkkiota ja korvausta oikeusapulain nojalla määrätulle tai hyväksytylle avustajalle kokonaan tai osittain sekä velvollisuudesta suorittaa palkkiota ja korvausta asian käsittelyssä tarvitsemastaan tulkkaus- ja käännösavusta. Nyt kysymyksessä olevien rikosten uhrien taloudellisen aseman voi olettaa usein olevan sellainen, että heillä on oikeus saada täysimääräisesti oikeusapua valtion varoin.

Oikeusapulain 2 §:n mukaan oikeusapua annetaan henkilölle, jolla on kotikunta Suomessa taikka koti- tai asuinpaikka toisessa Euroopan unionin jäsenvaltiossa tai Euroopan talousalueeseen kuuluvassa valtiossa. Lisäksi oikeusapua annetaan edellä mainituista edellytyksistä riippumatta, jos henkilön asia käsitellään Suomen tuomioistuimissa tai jos oikeusapuun on erityistä syytä. Seksuaaliri-

kokset ovat luonteeltaan ja erityisesti vakuudeltaan sellaisia, että niiden käsittelyssä eivät käytännössä tule kysymykseen oikeusapulaissa säädetty oikeusavun sisällön (6 §) ja oikeusavun antamisen (7 §) rajoitukset, joiden mukaan esimerkiksi oikeusapuun ei kuulu avustaminen yksinkertaisessa rikosasiassa ja oikeusapua ei anneta hakijan kannalta vähämerkityksisessä asiassa.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 1 a §:n 1 kohdan mukaan tuomioistuin voi määrätä asianomistajalle oikeudenkäyntiavustajan esitutkintaa ja, silloin kun asianomistajalla on vaatimuksia virallisen syyttäjän ajamassa asiassa, oikeudenkäyntiä varten rikoslain 20 luvussa tarkoitettussa seksuaalirikosta koskevassa asiassa, jollei sitä erityisestä syystä pidetä tarpeettomana. Jos asianomistajalla jo on oikeusapulain mukainen avustaja, hänelle ei määrätä nyt kysymyksessä olevaa oikeudenkäyntiavustajaa. Sekä oikeusapulain 8 §:n että oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 2 §:n mukaan avustajana toimii pääsääntöisesti julkinen oikeusavustaja tai asianajaja.

Rikoksen asianomistajan tukemiseen liittyy tukihenkilön määrääminen. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 3 §:n mukaan sellaiselle 1 a §:ssä tarkoitetun rikoksen asianomistajalle, jota kuullaan henkilökohtaisesti asian selvittämiseksi sekä jonka voidaan katsoa tarvitsevan tukea esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä, voidaan 1 a §:ssä mainituin edellytyksin määrätä tehtävän hoitamiseen tukihenkilö, jolla on riittävä pätevyys. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 3 §:ää koskevan hallituksen esityksen (HE 82/1995 vp) mukaan tukihenkilö voi olla saanut lainopillisen koulutuksen, mutta se ei ole välttämätöntä. Tukihenkilönä voi olla esimerkiksi sellainen henkilö, jonka tehtäviin muutenkin kuuluu luvun 1 a §:ssä tarkoitettujen rikosten asianomistajien auttaminen. Aloitteen tukihenkilön määräämisestä voi tehdä asianomistaja, tutkinnanjohtaja tai syyttäjä. Tuomioistuin voi määrätä tukihenkilön myös omasta aloitteestaan. Lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset ovat luonteeltaan sellaisia rikoksia, että oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 1 a §:n ja 3 §:n nojalla rikoksen uh-

rille voidaan määrätä sekä oikeudenkäyntiavustaja että tukihenkilö. Oikeudenkäyntiavustaja ja tukihenkilö voivat olla asianomistajan tukena sekä esitutkinnassa että oikeudenkäynnissä.

Artiklan 4 *kappaleen* mukaan kukin sopijapuoli tekee mahdolliseksi sen, että oikeusviranomaiset nimittävät erityisen edustajan uhrille silloin, kun tämä kansallisen lain mukaan saattaa olla asianosaisena rikosoikeudenkäynnissä ja kun uhrin ja vanhempien vastuuta kantavien henkilöiden välillä on eturistiriita, jonka perusteella kyseiset henkilöt eivät voi edustaa lasta sellaisessa oikeudenkäynnissä.

Sisäasiainministeriö on 20 päivänä kesäkuuta 2006 antanut ohjeen lapsen kohtaamisesta poliisitoiminnassa ja esitutkinnassa (SM—2006—02026/Ri—2). Ohje on voimassa 3.7.2006—2.7.2011. Ohjeessa käsitellään myös edunvalvontaan liittyviä kysymyksiä. Ohjeen mukaan, jos epäiltynä on lapsen vanhempi tai muu huoltaja taikka huoltajan ja lapsen edut ovat ristiriitaisia, poliisin tulee hakea lapselle edunvalvojan sijainen paikallisesta maistraatista tai sosiaaliviranomaisen kautta. Sama on tilanne myös silloin, kun epäiltynä on edunvalvojan puoliso tai muu edunvalvojalle läheinen henkilö, esimerkiksi avopuoliso. Ohjeen mukaan maistraatille toimitettavaan hakemukseen tulee liittää edunvalvojan sijaisen nimi ja suostumus. Ohjeessa todetaan vielä, että edunvalvojaksi voidaan määrätä tehtävään sopiva henkilö, joka antaa tähän suostumuksensa. Sopivuutta arvioitaessa on muun ohella otettava huomioon edunvalvojaksi esitetyn taito ja kokemus sekä tehtävän laatu ja laajuus.

Vaikka holhoustoimesta annetun lain (442/1999) säännösten on katsottu soveltuvan tilanteisiin, joissa lapsen ja hänen edunvalvojansa välillä on ristiriita, lainsäädännön selventämiseksi ja täydentämiseksi eduskunnan käsiteltävänä olevassa hallituksen esityksessä ehdotetaan uuden esitutkintalain 4 luvun 8 §:n 1 momentissa säädettäväksi, että tuomioistuimen on määrättävä alle 18-vuotiaalle asianosaiselle esitutkintaa varten edunvalvoja, jos on perusteltua syytä olettaa, että huoltaja, edunvalvoja tai muu laillinen edustaja ei voi puolueettomasti valvoa asianosaisen etua asiassa, ja jos edunvalvojan

määräminen ei ole selvästi tarpeetonta. Ehdotuksen mukaan tutkinnanjohtajan olisi tarvittaessa tehtävä tuomioistuimelle hakemus edunvalvojan määräämisestä. Hakemuksen voisi tehdä myös virallinen syyttäjä, holhous-toimesta annetussa laissa tarkoitettuna holhousviranomaisena toimiva maistraatti tai sosiaalihuoltolain (710/1982) 6 §:n 1 momentissa tarkoitettu toimielin (sosiaaliviranomaisen). Pykälän 2 momentin mukaan edunvalvojan määräämisestä aiheutuneet kustannukset sekä edunvalvojan palkkio ja kustannukset maksettaisiin valtion varoista. Muuten edunvalvonnassa noudatettaisiin soveltuvin osin holhous-toimesta annetun lain säännöksiä.

Tuomioistuinkäsittelyn osalta edunvalvojan määräämisestä säädetään jo nykyisin. Oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 4 a §:n mukaan, jos asianosainen sairauden, henkisen toiminnan häiriintymisen, heikentyneen terveydentilan tai muun vastaavan syyn vuoksi on kykenemätön valvomaan etuaan oikeudenkäynnissä tai jos asianosaisen edunvalvoja on esteellisyyden vuoksi tai muusta syystä estynyt käyttämästä siinä puhevaltaa, tuomioistuin, jossa oikeudenkäynti on vireillä, voi viran puolesta määrätä asianosaiselle edunvalvojan oikeudenkäyntiä varten. Edunvalvojaan sovelletaan holhous-toimesta annetun lain säännöksiä.

Artiklan 5 kappaleen mukaan kukin sopijapuoli tarjoaa lainsäädäntö- tai muin toimenpitein kansallisen lakinsa asettamien ehtojen mukaisesti mahdollisuuden, että ryhmät, säätiöt, yhdistykset tai viranomaiset tai riippumattomat kansalaisjärjestöt voivat auttaa ja/tai tukea uhreja näiden suostumuksen mukaisesti rikosoikeudenkäynneissä, joissa käsitellään tämän sopimuksen perusteella kriminalisoituja rikoksia.

Kappale antaa sopijapuolille merkittävästi harkinnanvaraa velvoitteidensa toteuttamisessa. Kappaletta voidaan tulkita niin, että se ei koske varsinaista oikeudenkäyntiavustamista, jota koskee artiklan 3 kappale.

Esitutkintalain säännökset eivät kiellä sitä, että esitutkintakuulusteluun ja muutenkin esitutkintaan osallistuu oikeudenkäyntiavustajan ja tukihenkilön lisäksi asianomistajaa tukevia muita henkilöitä. Käytännössä tällaisten henkilöiden osallistuminen kuulusteluihin myös

ilmeisesti sallitaan. Myös nyt kysymyksessä olevien rikosten uhreille voidaan määrätä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 3 §:ssä tarkoitettu tukihenkilö, jolla mainitun säännöksen mukaan on oltava riittävä pätevyys. Tukihenkilöksi voidaan määrätä esimerkiksi nyt käsiteltävässä kappaleessa tarkoitettu tahon edustaja. Tukihenkilön osallistumisesta kuulusteluihin on esitutkintalain nimenomaisia säännöksiä (31 ja 32 §).

Eduskunnan käsiteltävänä olevassa hallituksen esityksessä ehdotetaan selvyuden vuoksi lainsäädäntöä täydennettäväksi uuden esitutkintalain 7 luvun 12 §:ssä, joka koskisi kuuluttavaa tukevien henkilöiden läsnäoloa. Täydennystä nykyiseen lakiin merkitsisi pykälän toinen virke, jonka mukaan tutkija voisi pyynnöstä sallia muunkin asianosaista tai todistajaa tukevan henkilön läsnäolon kuulustelussa, jos se ei vaikeuta rikoksen selvittämistä tai vaaranna salassapitovelvollisuutta.

Suomen rikosprosessilainsäädäntö ei myöskään aseta estettä sille, että ryhmän, säätiön, yhdistyksen tai kansalaisjärjestön edustaja osallistuu asianomistajan kanssa rikosasian käsittelyyn tuomioistuimessa. Tällainen edustaja voi olla myös muodollisessa tukihenkilön asemassa. Mikään ei sinällään estä edustajaa toimimasta esitutkinnassa tai oikeudenkäyntikäsittelyssä asianomistajan avustajanakin, mutta tämä edellyttää avustajan kelpoisuusvaatimusten täyttymistä. Esitutkintalain 45 §:n 1 momentin ja oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan avustajana voi toimia asianajaja tai muu oikeustieteen kandidaatin tutkinnon suorittanut henkilö.

Oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain säännösten mukaan tuomioistuin voi päättää suljetusta käsittelystä. Tämä voi lain 15 §:n 1 momentin kohtien mukaan koskea myös lapseen kohdistuvan seksuaalirikoksen käsittelyä esittävien arkaluontoisten tietojen vuoksi. Lain 17 §:n mukaan suljetussa käsittelyssä saavat asianosaisten sekä heidän edustajiensa ja avustajiensa lisäksi läsnä olla ne, joiden läsnäoloa tuomioistuin pitää tarpeellisena. Määrättäessä asian käsittely toimitettavaksi yleisön läsnä olematta voidaan yleisön läsnäolo rajoittaa vain siltä osin kuin se on tar-

peen suojattavien etujen turvaamiseksi. Mainitut pykälät voivat tarkoittaa sitä, että kansalaisjärjestön tai muun vastaavan tahon edustajan osallistuminen pääkäsitteilyyn estyy. Yleisluonteisesti muotoillun, kansallista harkinnanvaraa antavan kappaleen voidaan kuitenkin katsoa sallivan tämän lopputuloksen.

Artiklan 6 kappaleen mukaan kukin sopijapuoli varmistaa, että tämän artiklan säännösten mukaisesti uhreille annettava tieto annetaan tavalla, joka sopii heidän ikäänsä ja kehitystasoonsa, ja se annetaan kielellä, jota he voivat ymmärtää. Selitysmuistion kohdan 229 mukaan kappale viittaa kirjoitettuun tai muuhun materiaaliin, jonka on oltava saatavissa valtiossa laajimmin käytetyillä kielillä.

Artiklan 1 kappaleen a kohdan yhteydessä on mainittu oikeusministeriön laatima esitteen rikoksen uhriksi joutuneelle. Esitteestä on laadittu versioita usealle kielelle. Suomenkielisestä ja ruotsinkielisestä oppaasta on tehty myös selkokieliset versiot. Myös somalinkieliset ja arabiankieliset käännökset on tehty selkokielisestä versiosta. Tämän esitteen kuten muunkin 1 kappaleen a kohdassa mainitun ohjeistuksen osalta ongelmana on, että ne eivät ole lapsille laadittuja. Tällaisten selkokielisten ja lapsiystävällisten oppaiden tarve on ilmeinen. Oppaan avulla lapselle voitaisiin esimerkiksi kuulemisen yhteydessä selvittää rikosprosessin etenemistä ja hänen oikeuksiaan. Opas voisi toimia tukena myös vanhemmille heidän mahdollisesti joutessaan selvittämään lapselle rikosprosessia ja siihen liittyviä seikkoja. Opas tulisi laatia siten, että sitä voitaisiin hyödyntää myös muiden kuin suomen- tai ruotsinkielisten lasten asioita käsiteltäessä.

32 artikla. Oikeudenkäynnin aloittaminen. Artiklan mukaan kunkin sopijapuolen on ryhdyttävä tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että tämän sopimuksen perusteella kriminalisoitujen rikosten tutkinnan tai syytteen saattamisen ehtona ei ole uhrin tekemä ilmoitus tai syyte ja että rikosprosessi voi jatkua, vaikka uhri on perunut lausuntonsa. Selitysmuistion kohdan 230 mukaan artiklan tarkoituksena on edistää kysymyksessä olevien rikosten syytteen saattamista erityisesti varmistamalla se, etteivät uhrit vedä ilmoitustaan ta-

kaisin rikoksentehtävien suorittaman painostamisen tai uhkaamisen vuoksi.

Artiklassa puututaan kysymyksiin, jotka koskevat syyteoikeutta ja siihen liittyen myös esitutkinnan aloittamista. Esitutkintalain 3 §:n 1 momentin mukaan, jos syyttäjä saa nostaa syytteen rikoksesta ainoastaan asianomistajan vaatimuksesta, esitutkinta toimitetaan vain, jos asianomistaja on ilmoittanut esitutkintaviranomaiselle tai syyttäjälle vaativansa rikokseen syyllistyneelle rangaistusta. Jos asianomistaja peruuttaa rangaistusvaatimuksensa, tutkinta on lopettava. Pykälän 3 momentissa säädetään, että jos syyttäjä saa lain mukaan yleisen edun sitä vaatiessa nostaa syytteen asianomistajarikoksesta, vaikkei asianomistaja vaatisikaan rikokseen syyllistyneelle rangaistusta, esitutkinta on syyttäjän pyynnöstä toimitettava.

Lapsipornografiarikokset ovat rikoslain 17 luvun säännösten mukaan virallisen syytteen alaisia. Rikoslain 20 luvun 11 §:n mukaan virallinen syyttäjä ei saa nostaa syytettä luvun 3 §:ssä (pakottaminen sukupuoliyhteyteen) tai 4 §:ssä (pakottaminen seksuaaliseen tekoon) eikä 5 §:n (seksuaalinen hyväksikäyttö) 1 momentin 2 tai 4 kohdassa tarkoitetuista rikoksista, ellei asianomistaja ilmoita rikosta syytteesen pantavaksi taikka ellei erittäin tärkeä yleinen etu vaadi syytteen nostamista. Rikoslain 20 luvun 12 §:n mukaan, jos luvun 1 §:ssä (raiskaus), 5 §:n 2 momentissa tai 6 §:ssä (lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö) tarkoitetun rikoksen asianomistaja omasta vakaasta tahdostaan pyytää, ettei syytettä nostettaisi, virallisella syyttäjällä on oikeus jättää syyte nostamatta, jollei tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi syytteen nostamista.

Voimassa olevan lain mukaan asianomistajan tahdolla ja mielipiteellä on siis eräiden yleissopimuksen mukaisten rikosten osalta merkitystä harkittaessa esitutkinnan toimitamista ja syytteen nostamista. Erityisesti vakavimmat seksuaalirikokset on pyritty saattamaan virallisen syytteen alaisiksi. Toisaalta on katsottu, että joidenkin rikosten osalta on kohtuullista antaa uhrielle oikeus vaikuttaa siihen, nostetaanko syyte. Seksuaalirikoksiin voi liittyä esimerkiksi sellaisia arkaluonteisia piirteitä, joiden vuoksi uhri voi haluta välttää esitutkinnan ja oikeudenkäynnin niihin liitty-

vän julkisuuden ja asian käsittelyn kiusallisuuden vuoksi.

Vaikka yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluvat rikokset pääosiltaan ovat sellaisia, että esitutkinta voidaan aloittaa, syyte nostaa ja prosessia jatkaa asianomistajan tahdosta huolimatta, artikla edellyttää lainsäädäntömuutoksia. Artikla ei salli varauman tai muun vastaavan poikkeuksen tekemistä. Yleissopimuksen mukaiset rikokset on siis saatettava virallisen syytteen alaisiksi niissä tapauksissa, joissa rikoksen epäillään kohdistuneen lapseen eli alle 18-vuotiaaseen henkilöön. Koska yleissopimus koskee nimenomaan lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia ja koska lapset ovat erityisen suojan tarpeessa ja aikuisia alttiimpia tahdonmuodostukseen vaikuttamiseen esimerkiksi painostuksen kautta, asianomistajan asemaa koskevat muutokset on tässä yhteydessä tarkoituksenmukaista ulottaa koskemaan vain lapsia. Lapsiin ja aikuisiin kohdistuvat seksuaalirikokset on rikosprosessuaalisesti jo asetettu eri asemaan siten, että on säädetty vakavimpia lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia koskeva erityinen vanhentumisäännös (rikoslain 8 luvun 1 §:n 5 momentti). Yleissopimuksen velvoitteiden täyttämiseksi rangaistaviksi säädettyvät uudet rikokset tulevat virallisen syytteen alaisiksi sillä, että niitä ei mainita syyteoikeutta koskevissa rikoslain 20 luvun säännöksissä.

Vaikka rikoslain 20 luvun 12 §:ssä ei muodollisesti säädetä siinä mainittuja rikoksia asianomistajarikoksiksi, pykälässä esiin tuotu asianomistajan tahdon merkitys rinnastaa ne pitkälti asianomistajarikoksiin. Artiklan tavoitteiden saavuttamista edistää ja artiklan hengen mukaista on, että uhrin vakaalle tahdolle ei anneta pykälässä tarkoitettujen rikosten osalta merkitystä. On tosin ajateltavissa tapauksia, joissa näinkin voisi ajatella tehtävän. Esimerkkinä voidaan mainita seurustelusuhteessa tapahtuneeksi epäilty lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, jossa asianomistajan ja epäillyn ikäero ei ole suuri. Näissä tapauksissa saattavat sovellettaviksi kuitenkin tulla syyttämättä jättämistä tai rangaistusasteikon lieventämistä koskevat säännökset. Lisäksi asianomistajan halutessa välttää oikeudenkäyntiin liittyvää julkisuutta lainsäädäntö mahdollistaa oikeudenkäyntiaineiston

ja oikeudenkäyntitilaisuuden määräämisen ei-julkiseksi.

Artiklan sekä yleissopimuksen kriminalisointivelvoitteiden ja muiden määräysten perusteella selvältä näyttää, että ratkaisevaa tulee olla asianomistajan ikä rikoksen tekohetkellä eikä sinä myöhempänä hetkenä, jolloin asianomistajan tahdon merkitystä arvioidaan.

Yleissopimuksen asettamien velvoitteiden täyttämiseksi rikoslain 20 luvun 11 § tulisi muuttaa kuulumaan niin, että virallinen syyttäjä ei saa nostaa syytettä 3 ja 4 §:ssä eikä 5 §:n 1 momentin 4 kohdassa tarkoitetuista kahdeksantoista vuotta täyttäneisiin henkilöihin kohdistuneista rikoksista, ellei asianomistaja ilmoita rikosta syytteeeseen pantavaksi taikka ellei erittäin tärkeä yleinen etu vaadi syytteen nostamista. Pykälässä ei siis enää mainittaisi rikoslain 20 luvun 5 §:n 1 momentin 2 kohtaa, koska sen mukainen rikos kohdistuu aina kahdeksatoista vuotta nuorempaan henkilöön. Nykyisessä pykälässä oleva sana ”tai” voitaisiin tässä yhteydessä muuttaa sanaksi ”ja” johdonmukaisuussyistä, koska pykälässä myös käytetään sanaa ”ei-kä”.

Rikoslain 20 luvun 12 §:ää tulisi puolestaan muuttaa niin, että jos 1 §:ssä tai 5 §:n 2 momentissa tarkoitettuna kahdeksantoista vuotta täyttäneeseen henkilöön kohdistuneen rikoksen asianomistaja omasta vakaasta tahdostaan pyytää, ettei syytettä nostettaisi, virallisella syyttäjällä on oikeus jättää syyte nostamatta, jollei tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi syytteen nostamista. Pykälässä ei enää mainittaisi rikoslain 20 luvun 6 §:ää, koska sen mukainen rikos aina kohdistuu kahdeksatoista vuotta nuorempaan henkilöön.

33 artikla. *Vanhentumisäännös.* Artiklan mukaan kunkin sopijapuolen tulee ryhtyä tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että artiklojen 18, 19 (1) (a) ja (b) ja 21 (1) (a) ja (b) perusteella kriminalisoituja rikoksia koskevien rikosprosessien aloittamista koskeva vanhentumisaika on riittävän pitkä niin, että rikosprosessi voidaan tehokkaasti aloittaa uhrin saavutettua täysi-ikäisyyden ja että vanhentumisaika on suhteessa kyseisen rikoksen vakavuuteen. Yleissopimuksen selitysmuistion

(kohta 231) mukaan artiklan perusteella rikosilmoituksen tekemisajan ja syytteen nostamisajan on molempien oltava riittävän pitkiä.

Artiklassa tarkoitettuja rikoksia ovat seuraavat:

- seksuaalinen hyväksikäyttö (18 artikla),
- lapsen värväminen prostituutioon, sen aiheuttaminen, että lapsi osallistuu prostituutioon, lapsen pakottaminen prostituutioon tai siitä hyötyminen sekä muu lapsen hyväksikäyttö sellaiseen tarkoitukseen (19 artiklan 1 kappaleen a ja b kohta) ja
- lapsen värväminen osallistumaan pornografisiin esityksiin, sen aiheuttaminen, että lapsi osallistuu sellaisiin esityksiin, lapsen pakottaminen osallistumaan pornografisiin esityksiin tai hyötyminen siitä sekä lapsen hyväksikäyttäminen muuten sellaisiin tarkoituksiin (21 artiklan 1 kappaleen a ja b kohta).

Rikosoikeudellista vanhentumista koskevat säännökset ovat rikoslain 8 luvussa. Syyte oikeuden vanhentuminen luvun 1 §:n mukaan rakentuu sille kansainvälisestäkin yleiselle periaatteelle, että rikoksen syyte oikeuden vanhentumisaika pääsääntöisesti riippuu sen vakavuudesta, jolloin merkitsevänä on rikoksesta säädetty enimmäisrangaistus. Rikoslain 8 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan syyte oikeus vanhentuu, jollei syytettä ole nostettu 1) kahdessakymmenessä vuodessa, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vankeutta määrääjäksi yli kahdeksan vuoden, 2) kymmenessä vuodessa, jos ankarin rangaistus on yli kaksi vuotta ja enintään kahdeksan vuotta vankeutta, 3) viidessä vuodessa, jos ankarin rangaistus on yli vuosi ja enintään kaksi vuotta vankeutta, ja 4) kahdessa vuodessa, jos ankarin rangaistus on enintään vuosi vankeutta tai sakkoa.

Rikoslain 8 luvun 2 §:n 1 momentin perusteella rikosten syyte oikeuden vanhentuminen lasketaan rikoksen tekopäivästä. Luvun 3 §:n 1 momentin mukaan syyte katsotaan vanhentumisajan kulumisen katkaisevalla tavalla nostetuksi, kun syytettävälle on laillisesti annettu haaste tiedoksi tai häntä vastaan on hänen henkilökohtaisesti oikeudenkäynnissä läsnä ollessaan tehty rangaistusvaatimus. Syyte oikeuden vanhentumisaikaa voidaan tietyin edellytyksin jatkaa rikoslain 8 luvun 4 §:n nojalla kerran yhdellä vuodella.

Lapsiin kohdistuville seksuaalirikoksille on ominaista, että teot saattavat paljastua vuosien päästä uhrin ehkä tultua jo täysi-ikäiseksi. Tähän vaikuttavat monet syyt. Kysymyksessä olevat rikokset eivät usein aiheuta näkyviä vahinkoja, mikä johtuu siitä, että näiden rikosten tekijät ovat usein uhreihinsa nähden sellaisessa hallitsevassa asemassa, että he saavat tahtonsa läpi ilman väkivaltaakin. Henkiset, uhrin seksuaaliseen ja psyykkiseen kehitykseen liittyvät vahingot voivat kuitenkin olla vakavia ja pitkäkestoisia. Uhrit saattavat myös pyrkiä salaamaan mahdolliset ruumiilliset vammat tai kertoa totuudenvastaisesti niiden alkuperästä.

Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten tuleminen viranomaisten tietoon saattaa viivästyä siitakin syystä, että tekijä on uhrille läheinen henkilö tai uhrin tuttava taikka käyttää määräysvaltaa uhrin nähden. Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten luonne saattaa paljastua uhrillekin vasta vuosien kuluttua teosta. Lapseen kohdistuvaan seksuaalirikokseen saattaa myös liittyä uhrin aiheettomia syyllisyydentunteita, jotka estävät häntä kertomasta siitä. Kertominen vanhemmallekaan ei välttämättä johda aina asian päättämiseen poliisin tutkittavaksi. Uhri saattaa kyetä kertomaan rikoksesta vasta vuosia, jopa vuosikymmeniä myöhemmin. Silloinkin kynnys kertoa asiasta voi olla korkea. Ilmi tulleissa tapauksissa tutkinta saattaa viedä huomattavasti aikaa.

Koska lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin liittyy huomattava riski myöhäisestä ilmoituksesta ja koska rikosoikeudellisen seuraamusjärjestelmän toimivuudella on tärkeä merkitys näiden rikosten ehkäisemisessä ja rankaisemisessa, rikoslain 8 luvun 1 §:ää muutettiin joitakin vuosia sitten niin, että siihen lisättiin 5 momentti lapsiin kohdistuvien eräiden seksuaalirikosten poikkeuksellisesta syyte oikeuden vanhentumisesta (rikoslain muuttamisesta annettu laki 1161/2005). Mainitun säännöksen mukaan lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön syyte oikeus vanhentuu aikaisintaan, kun asianomistaja täyttää kaksikymmentäkahdeksan vuotta. Samaa koskee kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön kohdistunutta raiskausta, törkeää raiskausta ja pakottamista sukupuoliyhteyteen.

Rikoslain 8 luvun 1 §:n muuttamisen yhteydessä katsottiin (HE 169/2005 vp, s. 23), että rikosoikeudellisen vanhentumisen taustalla olevat perusteet puhuvat sen puolesta, että näidenkään rikosten syyteoikeutta ei voida pitää voimassa erityisen pitkää aikaa. Lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset ovat jo pian tekemisensä jälkeenkin paljastuneina vaikeasti selvitettäviä rikoksia, ja selvittämiseen liittyvät ongelmat vain korostuvat vuosia ja jopa vuosikymmeniä epäiltyjen tekojen tapahtumisen jälkeen. Erityisesti Euroopan unionin neuvoston lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsipornografian torjumista koskevan puitte päätöksen 8 artiklan 6 kohdan vaikutusta oli se, että erityinen vanhentumisaika ulotettiin koskemaan vakavimpia lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia.

Kuten aikaisemmin on 18, 19 ja 21 artiklan perusteluissa todettu, seksuaalista hyväksikäyttöä, prostituutiota ja pornografisia esityksiä koskeviin yleissopimuksen mukaisiin rikoksiin liittyvät useat rikoslain 20 ja 25 luvun rangaistussäännökset. Tässä yhteydessä merkityksellisten, muiden kuin rikoslain 8 luvun 1 §:n 5 momentissa mainittujen rikosten syyteoikeuden vanhentumisajat ovat rikoslain 8 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan seksuaaliseen tekoon pakottamisen, seksuaalisen hyväksikäytön, parituksen, törkeän parituksen ja ihmiskaupan osalta kymmenen vuotta sekä törkeän ihmiskaupan osalta kaksikymmentä vuotta. Tässä esityksessä ehdotetaan rikoslain 20 luvun uuden 8 b §:n 2 momentissa säädettäväksi rangaistavaksi prostituutioon ja sukupuolisiveellisyyttä loukkaaviin esityksiin houkuttelu. Tämän rikoksen enimmäisrangaistus olisi yksi vuosi vankeutta, minkä perusteella syyteoikeus vanhenisi kahdessa vuodessa.

Nyt käsiteltävä yleissopimuksen artikla on varsin yleisluonteinen lukuun ottamatta sitä, että vanhentumissäännöksen piiriin kuuluvat rikokset on rajattu. Artiklassa ei aseteta syyteoikeuden vanhentumiselle mitään kiinteää aikarajaa, jota sopijapuolten olisi noudatettava. Lisäksi vanhentumisaika voidaan suhteuttaa rikoksen vakavuuteen, joka edellä kerrotuin tavoin on jo Suomessa lähtökohta rikoslain 8 luvun 1 §:n 2 momentin perusteella. Sopijapuolille jää artiklan perusteella siis harkintavaltaa sen suhteen, miten kysymyk-

sessä olevien rikosten vanhentuminen järjestetään.

Artiklan johdosta rikoslain 8 luvun 1 §:n 5 momentin mukaisen erityisen vanhentumisen piiriin tulisi saattaa pakottaminen seksuaaliseen tekoon, seksuaalinen hyväksikäyttö, paritus, törkeä paritus, ihmiskauppa ja törkeä ihmiskauppa niissä tapauksissa, joissa teko on kohdistunut kahdeksatoista vuotta nuorempaan henkilöön. Näistä rikoksista muut kuin törkeä ihmiskauppa voivat vanhentua ennen rikoksen uhrina olleen henkilön täysi-ikäiseksi tulemista. Törkeän ihmiskaupparikoksen syyteoikeus ei voi sillä tavalla vanhentua, mutta pieniin lapsiin kohdistuvien rikosten osalta ei ole välttämättä artiklan edellyttämää riittävän pitkää aikaa uhrin täysi-ikäiseksi tulemisen jälkeen. Seksuaaliseen tekoon pakottamisen ja seksuaalisen hyväksikäytön osalta on lisäksi olemassa rikosten vakavuuteen liittyvä johdonmukaisuusperuste. Erityisen vanhentumisen piirissä on jo pakottaminen sukupuolilyhteyteen (enimmäisrangaistus kolme vuotta vankeutta) mutta ei mainittua kahta muuta rikosta, joiden enimmäisrangaistukset ovat kolme ja neljä vuotta vankeutta.

Artiklaa on tulkittava niin, että prostituutioon tai sukupuolisiveellisyyttä loukkaavaan esitykseen liittyvän uuden houkuttelurikoksen syyteeseen saattamisen on oltava mahdollista riittävän kauan sen jälkeen, kun rikoksen kohteena ollut henkilö on tullut täysi-ikäiseksi. Tällainen rikos olisi kuitenkin enimmäisrangaistuksensakin perusteella selvästi edellisessä kappaleessa mainittuja rikoksia vähemmän vakava. Näin ollen perusteltuna voidaan pitää sitä, että syyteoikeus olisi voimassa siihen asti, kun houkuttelun kohteena ollut täyttää kaksikymmentäkolme vuotta.

34 artikla. Tutkinta. Artiklat 34 ja 35 liittyvät tiivistä yhteen koskiessaan hyväksikäyttötapausten tutkintaa ja uhriksi epäillyn lapsen kuulustelemista. Ensiksi mainitun artiklan 1 kappaleen mukaan sopijapuolten on otettava käyttöön toimenpiteet, jotka voivat olla tarpeen sen varmistamiseksi, että henkilöt, yksiköt tai palvelut, jotka ovat vastuussa tutkinnasta, ovat erikoistuneet lasten seksuaalisen riiston ja seksuaalisen hyväksikäytön torjuntaan tai että henkilöt on koulutettu tä-

hän tarkoitukseen. Sellaisilla yksiköillä tai palveluilla tulee olla riittävät taloudelliset resurssit.

Selitysmuistion kohdan 234 perusteella artikla kattaa kaikki tutkimukseen osallistuvat tahot, joita ovat poliisi, syyttäjä sekä lastensuojelu- ja terveydenhuoltosektori. Kohdassa tuodaan yhtenä toteuttamisvaihtoehtona esiin kattavien lapsiystävällisten ja eri sektorien palvelujen kokoaminen saman katon alle (ns. lasten talo -malli). Selitysmuistiossa (kohta 235) korostetaan artiklan joustavuutta, mikä liittyy vaihteleviin olosuhteisiin eri valtioissa.

Esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen 11 §:ssä säädetään lasten kohtelusta esitutkinnassa. Pykälän 2 momentin mukaan lapsiin kohdistuvat tutkintatoimenpiteet on mahdollisuuksien mukaan annettava tähän tehtävään erityisesti perehtyneiden poliisi- miesten suoritettaviksi. Esitutkintaviranomaisen on tarvittaessa neuvoteltava lääkärin tai muun asiantuntijan kanssa siitä, voidaan- ko lapsen kohdistaa tutkintatoimenpiteitä.

Eduskunnan käsiteltävänä olevassa hallituksen esityksessä ehdotetaan esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen 11 §:ää vastaavan sääntelyn ottamista uuden esitutkintalain 4 luvun 7 §:ään. Pykälän perusteluissa todetaan, että poliisin hallintojärjestelmän uudistamisen myötä tapahtuva suurempien yksiköiden muodostaminen on omiaan edistämään mahdollisuuksia poliisimiesten erikoistumiseen. Ehdottomasta erikoistuneita esitutkintavirkamiehiä koskevasta velvollisuudesta ei ole kuitenkaan mahdollista kaikissa käytännön tilanteissa pitää kiinni. Ehdotuksen perustelujen mukaan poliisimiesten perusammattitaitoon kuuluu kyky tarvittaessa hoitaa kaikenikäisten kuulusteluja.

Poliisi on kouluttanut henkilöstöään lasten haastattelemiseen, ja mahdollisuuksien mukaan lasten kuuleminen keskitetään tämän koulutuksen saaneille. Poliisiammattikorkeakoulussa järjestetään vuosittain esitutkintaa koskeva kahden viikon kurssi. Kurssilla käsitellään tutkintaa ja tutkintamenetelmiä koskien tapauksia, joissa lapsen epäillään joutuneen seksuaalirikoksen kohteeksi. Poliisin järjestämään koulutukseen osallistuu myös esimerkiksi syyttäjiä ja terveydenhuoltohenkilöstöä. Edellä 31 artiklan 4 kappaleen yh-

teydessä on käsitelty sisäasiainministeriön ohjetta lapsen kohtaamisesta poliisitoiminnassa ja esitutkinnassa. Lapsipornografiarikoksiin liittyen voidaan tuoda esiin jo edellä 30 artiklan 5 kappaleen yhteydessä mainittu keskusrikospoliisin yksikkö, joka on erikoistunut lapsipornografiarikosten tutkintaan. Keskusrikospoliisin yksikön asiantuntemusta voidaan hyödyntää myös muiden poliisiyksiköiden työssä.

Erikoistumiseen ja vaadittavaan ammattitaitoon liittyy myös lapseen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittämisen järjestämisestä annettu laki, jonka 2 §:n 2 momentin mukaan laissa tarkoitettuja tutkimuksia tekevällä henkilöllä on oltava tehtävän asianmukaiseen hoitamiseen tarvittava koulutus, ammattitaito ja kokemus.

Selvittämistyöryhmä on muistiossaan (s. 58) tuonut esille mahdollisen puutteen lapseen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittämisen järjestämisestä annetun lain soveltamisalassa verrattuna yleissopimuksen vaatimuksiin. Muistiossa on esitetty, että Euroopan neuvoston yleissopimuksen ratifiointia valmisteltaessa arvioitaisiin, onko laissa asetettu 16 vuoden ikäraja yleissopimuksen mukainen. Yleissopimuksen mukaan lapsilla tarkoitetaan kaikkia alle 18-vuotiaita.

Lapseen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittämisen järjestämisestä annetun lain 1 §:n 1 momentin mukaan lain soveltamisalaa kuuluu lapseen kohdistunut seksuaalirikos. Pykälän 2 momentin mukaan lakia sovelletaan lapseen, joka on tutkimuksen käynnistyessä alle 16-vuotias tai, jos siihen on erityistä perustetta lapsen terveydentila ja kehitys huomioon ottaen, alle 18-vuotias.

Rikoslain 20 luvun 6 ja 7 §:ssä rangaistaviksi säädettyt hyväksikäyttöririkokset ovat yleissopimuksen 18 artiklan mukaisia rikoksia, joiden osalta kukin sopijapuoli saa artiklan 2 kappaleen mukaan määritellä ikärajan, jota nuoremman lapsen kanssa on kiellettyä ryhtyä seksuaaliseen kanssakäymiseen. Suomessa hyväksikäyttöririkokset mainittujen pykälien mukaan pääsääntöisesti kohdistuvat alle 16-vuotiaisiin lapsiin. Lapseen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittämisen järjestämisestä annettu laki koskee kuitenkin myös muita rikoksia kuin näitä hyväksikäyttöririkoksia. Kun otetaan lisäksi huomioon se, että

hyväksikäyttörikoksetkin voivat eräissä tapauksissa kohdistua 16- ja 17-vuotiaisiin lapsiin, tulisi harkita lain soveltamisalan laajentamista ilman pykälän 2 momentin erityisen perusteen vaatimusta alle 18-vuotiaisiin rikoksen uhreihin.

Selvittämistyöryhmä on muistiossaan esittänyt niin sanotun Lastentalo-toimintamallin kokeilemista Suomessa. Työryhmän muistion mukaan lastentalomallilla tarkoitetaan lapsen kohdistuvan rikoksen selvittämisen järjestämistä niin, että toiminta on lapsilähtöistä. Lasta ei lähetetä paikasta toiseen, vaan selvitystyö tapahtuu saman katon alla. Lapsi ei joudu useamman henkilön haastateltavaksi, vaan haastattelun tekee erikoiskoulutettu henkilö. Tämän toimintamallin käyttöön ottamista voidaan tässäkin yhteydessä tukea. Sitä on korostettu myös vuonna 2009 eduskunnalle annetussa valtioneuvoston ihmisoikeuspoliittisessa selonteossa.

Lastentalomallissa eri viranomaisten yhteistyö on yksi tärkeimmistä tavoitteista. Mallissa viranomaisyhteistyö voidaan järjestää niin, että poliisi, syyttäjä, lastensuojeluviranomaiset ja terveydenhuollon henkilöstö työskentelevät yhdessä asiantuntijaryhmänä. Samassa yhteydessä tehdään oikeuspsykologinen haastattelu, somaattinen tutkimus sekä lastensuojeluselvytys. Lapsi saa esitutkintatoimenpiteiden jälkeen välittömän lyhytkestäisen psykologisen avun, jonka aikana selviää, tarvitseeko hän muunlaisia tutkimuksia tai apua. Toiminnan avulla voidaan varmistaa, että lapsen kohdistuvan rikoksen selvittämisprosessi on nopea, tehokas ja kaikkien osapuolten oikeusturvan mukainen. Näin toimien lapselle ja hänen perheelleen osoitetaan, että heitä kohdellaan kunnioittavasti ja että he voivat luottaa viranomaisiin. Samalla voidaan päästä siihen, että lapsen kuulemiskertoja on mahdollisimman vähän ja että nauhoitetut kuulemiset hyväksytään oikeudessa todisteeksi.

Lastentalomalli omaksuttiin Pohjoismaista ensimmäisenä Islantiin vuonna 1998 amerikkalaisen mallin pohjalta. Sen jälkeen toiminta on aloitettu myös Ruotsissa vuonna 2006 ja Norjassa vuonna 2007. Lastentalo on otettu poliisiviranomaisten aloitteesta käyttöön myös Ahvenanmaalla toukokuussa 2007. Tässä talossa toimivat sosiaalityöntekijät, po-

liisi, lasten- ja nuortenpsykiatri, syyttäjä ja lääkäri. Ahvenanmaan lastentalo on sijoitettu Maarianhaminaan lasten ja naisten turvakodin yhteyteen. Jos lapselle on tarvetta tehdä somaattisia tutkimuksia, ne tehdään Ahvenanmaan keskussairaalassa ja tarvittaessa konsultoidaan esimerkiksi Turun yliopistolista keskussairaala. Toimintamalli poikkeaa muista Pohjoismaista, joissa yhtenä päätaivoitteena on, että lapsen somaattinen tutkimus tehdään samassa paikassa kuin hänen haastattelunsaakin.

Tiettyihin rikostyyppisiin erikoistuvien avainsyyttäjien toiminta käynnistettiin vuonna 2000. Yksi avainsyyttäjiä vastaava erikoissyyttäjien ryhmä on erikoistunut tiettyihin henkilöön kohdistuviin rikoksiin, joihin sisältyvät myös seksuaalirikokset. Varsinaisia erikoissyyttäjiä on kahden ryhmänvetäjän lisäksi viisi. Näiden lisäksi eri syyttäjänvirastoissa on yhteydenpidosta vastaavia syyttäjiä, jotka myös käytännössä hoitavat suuren osan virastonsa käsiteltäviksi tulevista seksuaalirikostapauksista. Valtakunnansyyttäjänvirasto myös järjestää syyttäjille jatkuvasti koulutusta eri aihepiireistä. Lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista järjestetään syyttäjälaitoksen koulutusohjelman mukaan vuosina 2010 ja 2011 koulutusta sekä syyttäjille, joilla on jo kokemusta näistä rikoksista, että syyttäjille, joilla kokemusta ei vielä ole. Lisäksi syyttäjänvirastot voivat tilata Valtakunnansyyttäjänvirastosta tarpeidensa mukaan alueellista koulutusta lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista.

Artiklan 2 kappaleen mukaan sopijapuolten on varmistettava, että uhrin todellista ikää koskeva epävarmuus ei estä rikostutkinnan aloittamista.

Esitutkintalain 2 §:n mukaan poliisin tai muun esitutkintaviranomaisen on toimitettava esitutkinta, kun sille tehdyn ilmoituksen perusteella tai muutoin on syytä epäillä, että rikos on tehty. Tämän pykälän asettamissa puitteissa esitutkinnan aloittaminen ei käytännössä edellytä varmuutta uhrin iästä, silloin kun iällä on merkitystä tunnusmerkistön täyttymisen kannalta. Tämäkin näkökohta kuuluu mainitun pykälän mukaisen ”syytä epäillä” -kynnyksen piiriin. Yleensä uhrin iästä ei ole epäselvyyttä. Kysymys voi tulla

kuitenkin vastaan esimerkiksi lapsipornografiarikosten tutkinnassa.

35 artikla. *Lapsen kuulusteleminen.* Kuten selitysmuistion kohdassa 236 todetaan, tämän artiklan tarkoitus on 30 artiklan tavoin turvata lapsen etua ja varmistaa, ettei häntä edelleen traumatisoida kuulusteluilla. Artiklan määräykset ovat kuitenkin joustavia suhteessa lapsen ikään, erikoistuneen henkilökunnan saatavuuteen, rikosprosessin vaatimuksiin ja tehokkaan tutkinnan tarpeisiin (kohta 239). Tätä joustavuutta ilmaistaan termeillä ”tarvittaessa” (”where necessary”), ”jos mahdollista” (”if possible”) ja ”jos se on asianmukaista” (”where appropriate”). Myöskään tämän artiklan osalta toimenpiteiden ei tarvitse olla lainsäädäntötoimenpiteitä, vaan voidaan esimerkiksi yleisten lainsäädännösten puitteissa antaa tarkempaa ohjeistusta. Kaikista artikloissa tarkoitetuista asioista ei tarvitse säätää laissa. Kysymys on kuitenkin viime kädessä asianmukaisten käytäntöjen luomisesta.

Artiklan 1 kappaleen mukaan sopijapuolen on ryhdyttävä tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että (a) lapsen kuulustelu tehdään ilman aiheutonta viivytystä sen jälkeen, kun tosiasiat on ilmoitettu toimivaltaisille viranomaisille; (b) lapsen kuulustelu tehdään tarvittaessa siihen tarkoitukseen suunnitellussa tai muutetussa paikassa; (c) lasta kuulustelevat ammatihenkilöt, jotka on koulutettu tähän tehtävään; (d) samat henkilöt hoitavat kaikki lapsen kuulustelut, jos se on mahdollista ja asianmukaista; (e) kuulustelujen lukumäärä on niin rajoitettu kuin mahdollista ja kuulustelut ovat ehdottoman tarpeellisia rikosprosessia varten; (f) lapsen mukana saa olla oikeudellinen edustaja tai tarpeen mukaan hänen valitsemansa aikuinen henkilö, ellei tämän henkilön osalta ole tehty päinvastaista perusteltua päätöstä.

Joistakin artiklassa esiin nostetuista kysymyksistä on säännöksiä. Kuten aikaisemmin on jo todettu, esitutkintalain 6 §:n mukaan esitutkinta on toimitettava ilman aiheutonta viivytystä. Tämä pitää sisällään myös yksittäisten esitutkintatoimenpiteiden, kuulustelut mukaan lukien, suorittamisen.

Esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen 11 §:n mukaan lasta on kohdeltava

esitutkinnassa hänen ikänsä ja kehitystasonsa edellyttämällä tavalla. Erityisesti on huolehdittava siitä, ettei lapselle aiheuteta tarpeetomasti haittaa koulussa, työpaikalla tai muussa hänelle tärkeässä ympäristössä. Pykälän mukaan lapsiin kohdistuvat tutkintatoimenpiteet on mahdollisuuksien mukaan annettava tähän tehtävään erityisesti perehtyneiden poliisimiesten suoritettaviksi. Pykälän mukaan esitutkintaviranomaisen on tarvittaessa neuvoteltava lääkärin tai muun asiantuntijan kanssa siitä, voidaanko lapsen kohdistaa tutkintatoimenpiteitä.

Lapsen kohtaamista poliisitoiminnassa ja esitutkinnassa koskevan sisäasiainministeriön ohjeen mukaan lapsen ollessa asianomistajana esitutkintatoimenpiteet tulee käynnistää välittömästi. Lapsen kohdistuneen rikoksen tehokas selvittäminen saattaa edellyttää nopeasti tehtävää teknistä tutkintaa ja lääkärin tai oikeuslääkärin tekemää oikeustieteellistä tutkimusta. Ohjeessa viitataan siihen, että esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen 11 §:n mukaan lapsiin kohdistuvat tutkintatoimenpiteet on mahdollisuuksien mukaan annettava tähän tehtävään erityisesti perehtyneiden poliisimiesten suoritettavaksi.

Sisäasiainministeriön ohjeen mukaan alle 6-vuotiaan lapsen kuulustelusta poliisi voi tarvittaessa neuvotella asiantuntijan kanssa ja sopia lapsen haastattelusta (tutkinnanjohtajan pyytämä asiantuntijan suorittama lapsen kertomuksen taltiointi) asiantuntijan välityksellä. Poliisin on aina oltava paikalla, kun lasta haastatellaan, muttei välttämättä samassa tilassa lapsen kanssa. Ohjeen mukaan lasta tulisi kuulustella vain yhdessä toimipaikassa, jos lapsen kuulustelu tai haastattelu suoritetaan viranomaisten yhteistyönä.

Ohjeessa todetaan, että kuulustelut tulee suorittaa mahdollisimman pian rikosepäilyn esille tulemisen jälkeen. Kuulustelijan on kommunikoitava lapsen kanssa tietoisesti siten, että lapsi saadaan tuottamaan mahdollisimman kattava, yksityiskohtainen ja tarkka kuva tapahtumista tai epäilyistä rikoksesta. Lapsen kanssa voidaan myös harjoitella vapaata kerrontaa kuulustelun alkuvaiheessa keskustelemalla yleisistä asioista. Tärkeätä on tehdä lapselle selväksi, että hän voi korjata kuulustelijaa, jos tämä tulkitsee tai ymmärtää lasta väärin. Ohjeen mukaan tärkeää on,

että lapsi tuntee olonsa turvalliseksi. Ensimmäinen kuulustelukerta voidaan käyttää tutustumiseen.

Esikunnan käsiteltävänä olevassa hallituksen esityksessä ehdotetaan esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen 11 §:ää vastaavan sääntelyn ottamista uuden esitutkintalain 4 luvun 7 §:ään. Pykälän perusteissa todetaan, että alle 18-vuotiaan kuulustelu ja muut häneen kohdistuvat esitutkintatoimenpiteet tulee suorittaa epäillyn ominaisuudet huomioon ottavassa asianmukaisessa ilmapiirissä, jolla voidaan rikostutkinnallisten tavoitteiden lisäksi esimerkiksi edistää mahdollisuutta puuttua vaikuttavasti ja parhaassa tapauksessa kasvattavalla tavalla rikoksesta epäilyn nuoren tekoon. Kuten perusteluissa todetaan, pykälän soveltamisalan piiriin kuuluisivat epäillyn lisäksi esitutkinnassa kuultavat asianomistajat ja todistajat. Alaikäisen asianomistajan hienovaraiseen kohteluun on syytä kiinnittää huomiota esimerkiksi häneen kohdistuneen väkivaltarikoksen tutkinnassa tai seksuaalirikoksen tutkinnassa tällaisiin rikoksiin liittyvien traumaattisten kokemusten ja vaikutusten vuoksi.

Edellä 31 artiklan 3 kappaleen yhteydessä on todettu, että asianomistajan oikeudenkäyntiavustaja ja tukihenkilö voivat olla asianomistajan tukena esitutkinnan aikana. Lisäksi esitutkintalain 33 §:n mukaan alle viisitoistavuotiaan kuulusteltavan huoltajalla, edunvalvojalla tai muulla laillisella edustajalla on oikeus olla läsnä kuulustelussa. Jos asianomistaja on viisitoista vuotta täyttänyt vajaavaltainen, huoltajalla, edunvalvojalla tai muulla laillisella edustajalla on oikeus olla läsnä kuulustelussa, jos tämä tutkittavaa rikosta koskevassa oikeudenkäynnissä saisi oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 1 tai 2 §:n mukaan käyttää puhevaltaa vajaavaltaisen sijasta tai ohella. Tutkija voi kuitenkin kieltää vajaavaltaisen edustajan läsnäolon kuulustelussa, jos tätä epäillään tutkittavana olevasta rikoksesta.

Lapsen kuulemiseen liittyen parannusta nykykäytäntöihin tuo toteutuessaan vielä edellä 34 artiklan yhteydessä esitelty Lastentalo-toimintamallin käyttöönotto. Yksi toimintamallin perusajatuksista on varmistaa, että lapsen kuulemiskertoja on mahdollisimman vähän. Lisäksi toimintamallin käytöllä

voidaan varmistaa nykyistä paremmin, että lasta kuulustelea tähän tehtävään koulutuksen saanut henkilö.

Artiklan 2 kappaleen mukaan kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että kaikki uhrin tai sen ollessa asianmukaista myös lapsitodistajan kuulustelut voidaan tallentaa videonauhalle ja että nämä videonauhoidut kuulustelut voidaan hyväksyä todistusaineistona oikeudenkäynnissä kansallisen lain säännösten mukaisesti.

Kuten selitysmuistion kohdassa 238 todetaan, myös tämän kappaleen tarkoitus on suojella lasta uusien traumojen aiheutumiselta. Kappale ei velvoita kuulustelujen tallentamiseen kaikissa tapauksissa, vaan jättää harkinnanvaraa sen suhteen, miten kuulustelun tallentamisen ja tallenteen todisteena huomioon ottamisen edellytykset säädetään kansallisessa lainsäädännössä. Lain mukaan on kuitenkin oltava mahdollisuus tallentamiseen ja tallenteen huomioon ottamiseen.

Edellä on jo 31 artiklan 1 kappaleen g kohdan yhteydessä käsitelty esitutkintalain 39 a §:ää, jossa säädetään asianomistajan ja todistajan kuulustelun tallentamisesta videotallenteeseen tai siihen rinnastettavaan muuhun kuva- ja äänitallenteeseen. Tallentaminen on tehtävä, jos kuulustelukertomusta on tarkoitus käyttää todisteena oikeudenkäynnissä eikä kuultavaa tämän nuoren iän tai henkisen toiminnan häiriintyneisyyden vuoksi todennäköisesti voida siinä häiritä kuulusteltavalle aiheuttamatta kuulla henkilökohtaisesti. Kuulustelussa on otettava huomioon kuulusteltavan kehitystason asettamat erityisvaatimukset kuulustelumenetelmille, kuulusteluun osallistuvien henkilöiden määrälle ja muille kuulusteluolosuhteille.

Esitutkintalain 39 a §:n mukaan tutkinnanjohtaja voi päättää, että muukin kuin esitutkintaviranomainen voi kuulustelijan valvonassa esittää kysymyksiä kuulusteltavalle. Rikoksesta epäillylle on varattava mahdollisuus esittää kysymyksiä kuulusteltavalle. Jos rikoksesta epäilty niin pyytää, hänen kysymyksensä saa esittää myös asiamies tai avustaja. Kuulustelija voi kuitenkin määrätä, että kysymykset on esitettävä kuulustelijan välityksellä kuulusteltavalle.

Esitutkintakuulustelu voidaan tallentaa muissakin kuin esitutkintalain 39 a §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa. Lain 39 §:n 3 momentin mukaan kuulusteltavan kertomus saadaan ottaa ääni- tai kuvatallenteeseen.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 11 §:n 2 momentissa säädetään, että jos henkilön, joka ei ole täyttänyt 15 vuotta tai jonka henkinen toiminta on häiriintynyt, esitutkinnassa antama kertomus on tallennettu videotallenteeseen tai siihen rinnastettavaan muuhun kuva- ja äänitallenteeseen, kertomusta saadaan käyttää tuomioistuimessa todisteena, jos syytetylle on varattu mahdollisuus esittää kuulusteltavalle kysymyksiä.

Edellisen kappaleen yhteydessä käsitelty sisäasiainministeriön ohje koskee myös kuulustelujen tallentamista. Ohjeen teknisessä liitteessä käsitellään kuulustelujen taltiointivälineitä, -menetelmiä ja -tiloja.

Eduskunnan käsiteltävänä olevassa hallituksen esityksessä käsitellään myös kuulustelutilaisuuden tallentamiseen liittyviä kysymyksiä. Kuulustelutilaisuuden tallentamisesta ehdotetaan säädettäväksi uuden esitutkintalain 9 luvun 3 ja 4 §:ssä. Esitutkintaviranomaisella olisi velvollisuus tallentamiseen sellaisissa tapauksissa, joissa asian laatuun (esimerkiksi vakava rikos) tai kuulusteltavaan henkilöön (esimerkiksi alaikäisen kuulusteleminen) liittyvien seikkojen vuoksi tallentamiseen on syytä kuulustelun suorittamistavan, kuulustelun aikaisten tapahtumien ja kuulusteltavan kertomuksen jälkikäteistä todentamista varten. Tämä siis koskisi esitutkintalain 39 §:ää vastaavaa uuden esitutkintalain pykälää. Esityksestä ilmenee, että esitutkintalain 39 a §:n osalta ei ole ilmennyt erityisiä muutostarpeita.

Artiklan 3 kappaleen mukaan tapauksissa, joissa uhrin iästä ei ole varmuutta ja on syytä epäillä uhrin olevan lapsi, 1 ja 2 kappaleessa tarkoitettuja toimenpiteitä on käytettävä kunnes uhrin ikä varmistuu.

Kuten 34 artiklan 2 kappaleen yhteydessä todettiin, esitutkinnan aloittaminen ja esitutkintatoimenpiteiden suorittaminen eivät edellytä Suomessa varmuutta uhrin iästä.

36 artikla. *Rikosoikeudenkäynti.* Artiklan 1 kappale koskee rikosprosessissa mukana olevien henkilöiden koulutusta. Kappaleen mukaan kunkin sopijapuolen on ryhdyttävä

tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin ottaen asianmukaisesti huomioon säännöt, jotka koskevat oikeudellisten ammattien riippumattomuutta sen varmistamiseksi, että lasten oikeuksia ja seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä koskevaa koulutusta on kaikkien niiden saatavilla, jotka ovat mukana oikeudenkäynnissä, erityisesti tuomareiden, syyttäjien ja lakimiesten saatavilla.

Kuten selitysmuistion kohdassa 241 todetaan, kappaleen teksti on muotoiltu ottaen huomioon oikeudellisten ammattilaisten, esimerkiksi tuomareiden riippumaton asema. Rikoksen tutkinnasta vastaavien ammattilaisten koulutusvelvollisuudesta (34 artiklan 1 kappale) poiketen rikosprosessissa mukana olevien ammattilaisten kouluttamiseen ei velvoiteta, mutta koulutusta on sitä haluaville oltava tarjolla asianmukaisesti.

Oikeusministeriö on järjestänyt yhteistyössä Raiskauskriisikeskus Tukinainen ry:n kanssa keväällä 2010 koulutusta yleisten tuomioistuinten tuomareille ja oikeusavustajille lähisuhdeväkivallan ja seksuaalirikosten uhrien kohtaamiseen liittyen. Koulutus on osa 5 artiklan 2 kappaleen yhteydessä mainittua Raiskauskriisikeskus Tukinainen ry:n projektia, jonka tarkoituksena on lisätä tuomareiden, syyttäjien, poliisien ja oikeusavustajien tietoisuutta lähisuhdeväkivallan ja seksuaalirikosten uhrien kohtaamiseen liittyvistä tekijöistä. Koulutuksen tavoitteena on antaa oikeudenkäyntiin osallistuville ja uhuriin muuten yhteydessä oleville henkilöille tarvittavat tiedot traumatisoituneen henkilön kohtaamiseen, hänen kanssaan toimimiseen sekä hänen käytöksensä ymmärtämiseen liittyvistä seikoista. Koulutuksen osa-alueita ovat muun ohessa seksuaalisen hyväksikäytön ja väkivallan erityiskysymykset sekä nuoren uhrin kohtaaminen. Koulutusta on järjestetty Helsingissä, Tampereella ja Oulussa.

Tuomioistuimille on järjestetty vuonna 2010 koulutusta oikeuspsykologiasta, ja kurssilla käsiteltäviin aiheisiin on kuulunut myös lapsen kuuleminen oikeudessa. Yleisten tuomioistuinten koulutussuunnitelmassa on ollut vuodelle 2010 kurssit myös koskien lasten oikeuksia sekä lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia. Jälkimmäisen kurssin teemoja ovat muun ohessa seksuaalirikosten tunnus-

merkistöt, rangaistuskäytäntö sekä todistelu lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa. Molemmille kurseille ovat voineet tuomareiden lisäksi osallistua myös oikeusavustajat. Syyttäjien ja poliisien koulutuksesta on kerrottu jo edellä 34 artiklan 1 kappaleen yhteydessä.

Kappaleeseen liittyen on syytä korostaa sitä, että koulutuksen järjestämisestä on syytä huolehtia jatkossakin niin, että koulutusta ja täydennyskoulutusta on säännöllisin väliajoin tarjolla. Erityinen koulutuksen tarve aiheutuu tässä esityksessä ehdottavista lainsäädäntömuutoksista.

Artiklan 2 kappaleen mukaan kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin kansallisen lain mukaisesti varmistaakseen, että (a) tuomari voi määrätä, että kuuleminen tapahtuu suljetuin ovin; (b) uhria voidaan kuulla oikeudessa ilman hänen henkilökohtaista läsnäoloaan, erityisesti asianmukaisen viestintäteknologian avulla.

Kappaleeseen liittyviä kysymyksiä on jo käsitelty edellä 31 artiklan 1 kappaleen e ja g kohdan yhteydessä.

VIII luku **Tietojen tallentaminen ja säilyttäminen**

37 artikla. *Tuomittuja seksuaalirikollisia koskevien kansallisten tietojen tallentaminen ja säilyttäminen.* Artiklan 1 kappaleen mukaan tämän sopimuksen perusteella kriminalisoitujen rikosten ehkäisemiseksi ja niistä syyttämiseksi kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin, kansallisen lain edellyttämien asianomaisten tietosuojaa koskevien säännösten ja muiden sääntöjen ja takuiden mukaisesti, tietojen keräämiseksi ja säilyttämiseksi tämän sopimuksen perusteella kriminalisoiduista rikoksista tuomittujen henkilöiden henkilöllisyydestä ja geneettisestä profiilista (DNA).

Selitysmuistion kohdan 243 mukaan geneettisen profiilin tallentamista koskeva velvollisuus tarkoittaa ainoastaan DNA-tunnisteen tietojen tallentamista eikä siis itse DNA-näytteen tallettamista. Kuten selitysmuistion kohdassa 244 todetaan, yleissopimus on mahdollisimman joustava jättäessään

velvoitteen toteuttamistavan sopijapuolten päätöksenteon varaan. Artikla ei selitysmuistion kohdan 245 perusteella velvoita erillisen tietokannan luomiseen. Sopimuksen perusteella kriminalisoiduista rikoksista tuomittuja henkilöitä koskevat tiedot voidaan siis haluttaessa tallettaa tietokantaan, jossa säilytetään myös muuntotyypisistä rikoksista tuomittujen henkilöiden tietoja. Koska kysymyksessä oleva tieto on arkaluonteista, selitysmuistiossa (kohdat 243 ja 246) viitataan yksilöiden suojelemista henkilötietojen automaattisessa tietojenkäsittelyssä koskevaan eurooppalaiseen yleissopimukseen (CETS 108).

Suomessa tietoa rikoksiin syyllistyneistä henkilöistä kerätään rikosrekisteriin ja sakkorekisteriin. Rikosrekisterilain 1 §:n mukaan Oikeusrekisterikeskuksen ylläpitämään rikosrekisteriin kerätään, talletetaan ja siitä luovutetaan tietoja, jotka tarvitaan rikosoikeudellisten seuraamusten määrittämistä ja täytäntöönpanoa varten. Rikosrekisterin tietoja voidaan luovuttaa käytettäväksi myös henkilön luotettavuuden tai henkilökohtaisen soveltuvuuden selvittämisessä ja arvioinnissa. Rikosrekisterilain 3 §:n mukaan rikosrekisteriin merkityt tiedot on pidettävä salassa. Lain 4 §:n 1 momentin mukaan rikosrekisteristä voidaan laissa säädetyn salassapitovelvollisuuden estämättä luovuttaa henkilöä koskeva tieto momentissa tarkemmin säädetyn edellytyksin siinä mainituille tahoille, muun ohessa tuomioistuimelle, viralliselle syyttäjälle ja esitutkintaviranomaiselle.

Rikosrekisterilain 2 §:n 1 momentin mukaan tuomioistuinten ilmoitusten perusteella rikosrekisteriin merkitään tiedot ratkaisuista, joilla henkilö on Suomessa tuomittu ehdottomaan vankeusrangaistukseen, yhdyskuntapalveluun, ehdolliseen vankeuteen, ehdollisen vankeuden ohessa tuomittuun sakkoon, yhdyskuntapalveluun tai valvontaan, nuorisorangaistukseen, nuorisorangaistuksen sijasta sakkoon, viraltapanoon tai jätetty rikoslain 3 luvun 4 §:n 1 tai 2 momentin nojalla rangaistukseen tuomitsematta. Rikosrekisteriin ei kuitenkaan merkitä tietoja sakon muuntorangaistuksesta eikä siviilipalveluslain (1446/2007) nojalla tuomitusta vankeusrangaistuksesta. Rikosrekisteriin merkitään myös tiedot ratkaisuista, joilla oikeushenkilö on tuomittu yhteisösakkoon.

Rikosrekisterilain 2 §:n 2 momentissa säädetään, että rikosrekisteriin merkitään siten kuin asetuksella säädetään tiedot tuomioistuintratkaisuksista, joilla Suomen kansalainen ja Suomessa pysyvästi asuva ulkomaalainen on ulkomailla tuomittu 1 momentissa mainittua seuraamusta vastaavaan seuraamukseen. Rikosrekisteriin merkitään henkilön nimi, henkilötunnus ja kansalaisuus sekä tiedot tuomioistuinten ratkaisuksista, syyksi luetuista rikoksista ja tuomituista rangaistuksista, rangaistusten suorittamisesta sekä armahtamisesta (3 momentti). Tietojen merkitseminen koskee myös oikeushenkilöitä yhteisöskakon tuomitsemistapauksissa.

Yleissopimuksen mukaisista rikoksista voidaan Suomessa tuomita myös sakkorangaistuksia. Kuten edellä todetusta ilmenee, ne merkitään vain poikkeustapauksissa rikosrekisteriin. Sakkorangaistusten rekisteröinnistä seuraamusten täytäntöönpanoa varten säädetään sakon täytäntöönpanosta annetun lain 5 luvussa. Oikeusrekisterikeskus ylläpitää sakkorekisteriä, johon merkitään lain 47 §:n 1 momentin mukaisesti täytäntöönpanotehtävien suorittamista varten 1) seuraamuksen kohteena olevan henkilön tunnistetieto- ja yhteystiedot henkilötunnus mukaan lukien; 2) seuraamuksen laatu ja määrä; 3) suoritettavat täytäntöönpanotoimet ja niiden aika; 4) kertyneet rahamäärät; 5) täytäntöönpanon esteet; 6) muut täytäntöönpanotehtävien suorittamiseksi tarpeelliset tiedot.

Kun lisäksi otetaan huomioon sakon täytäntöönpanosta annetun lain 50 § sakkorekisterin tietojen salassapidosta ja luovuttamisesta sekä muussa lainsäädännössä olevat sakkorekisterin tietoja koskevat säännökset, sakkorekisterin tietoja ei systemaattisesti talleteta ja käytetä kappaleen mukaisesti rikosten ehkäisemis- ja syyttämistarkoituksessa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että sakkorangaistuksia ei voida ottaa huomioon esimerkiksi syyteharkinnassa tai rangaistuksen määräämisessä. Huomioon ottaminen edellyttää kuitenkin sitä, että tieto sakkorangaistuksista tulee tavalla tai toisella päätöksentekijän tietoon. Esimerkkinä voidaan mainita tilanne, jossa kysymyksessä oleva syyttäjä on aikaisemmin syyttänyt saman vastaajan juutuissa ja on tietoinen hänelle aikaisemmin

tuomitusta sakkorangaistuksista, joihin sitten vetoaa pääkäsitelyssä.

Kappaleessa ei tehdä eroa sen suhteen, mikä rangaistus yleissopimuksen mukaisesta rikoksesta on tuomittu. Näin ollen kappaletta voi tulkita niin, että syyteharkinnassa ja tuomioistuinkäsittelyssä on oltava saatavilla myös tiedot yleissopimuksen mukaisista rikoksista henkilölle tuomituista sakkorangaistuksista. Toisaalta kappaleen voidaan tulkita muotoilunsa perusteella jättävän kansallista harkinnanvaraa, varsinkin kun tätä kysymystä ei myöskään yleissopimuksen selitysmuistiossa käsitellä millään tavalla.

Aikaisempien sakkotuomioiden käytännön merkitys on siinä, että ne voivat tietoon tullessaan johtaa rangaistuksen ankaroitumiseen rikoslain 6 luvun 5 §:n 5 kohdan mukaisen koventamisperusteen kautta. Mainitun kohdan mukaan rangaistuksen koventamisperuste on tekijän aikaisempi rikollisuus, jos sen ja uuden rikoksen suhde rikosten samankaltaisuuden johdosta tai muuten osoittaa tekijässä ilmeistä piittaamattomuutta lain kielloista ja käskyistä. Koventamisperusteen soveltaminen edellyttää käytännössä sitä, että tekijällä on useita aikaisempia rangaistuksia, joiden tuomitsemisen jälkeen hän on jatkanut samanlaista rikollista toimintaansa. Koventamisperusteen soveltaminen voi vaikuttaa esimerkiksi niin, että henkilö tuomitaan sakkorangaistuksen asemesta ehdolliseen vankeuteen tai ehdollisen vankeuden asemesta ehdottomaan vankeuteen.

Edellä todetun mukaisesti yleissopimuksen 5 artiklan 3 kappaleen perusteella ollaan päätyvässä siihen, että sopimuksen mukaisista rikoksista määrätyt sakot merkitään lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisessä käytettävään rikosrekisterin otteeseen. Tällaisella muutoksella on suurempi yhteys lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten ehkäisemiseen kuin sillä, että sakkotietoja käytetään syytteen nostamista ja rangaistusta harkittaessa. Sakkotietojen tällainen käyttäminen on laaja periaatteellinen kysymys, johon ei pitäisi ryhtyä hätiköidysti yhden rikostyyppin kohdalla, vaan kysymystä tulisi tarkastella kokonaisvaltaisesti. Kun lisäksi otetaan huomioon se, että kysymyksessä olevista rikoksista tuomitaan vain vähän sakkorangaistuksia ja vielä harvemmin samoille hen-

kilöille, sakkorangaistusten huomioon ottamisen kautta tapahtuva rangaistuskäytännön ankaroitaminen ei olisi merkittävää. Näistä syistä tässä esityksessä ei ehdoteta lainsäädäntöä muutettavaksi niin, että yleissopimuksen mukaisista rikoksista tuomitut sakkorangaistukset tulisivat rikosrekisteriin merkitsemisen kautta tai muulla vastaavalla tavalla huomioon otetuiksi rikosprosessissa. Yleissopimuksen voi myös katsoa sallivan tällaiseen johtopäätökseen päätyminen.

DNA-tunnisteiden määrittämisestä ja tallettamisesta säädetään pakkokeinolain 6 luvun 5 §:ssä. Pykälän 1 momentin mukaan rikoksesta epäillylle saadaan tehdä DNA-tunnisteen määrittämistä varten tarpeellinen henkilönkatsastus, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta. Pykälän 2 momentin mukaan henkilölle, jonka on lainvoimaisella tuomiolla todettu syyllistyneen rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kolme vuotta vankeutta, saadaan tehdä DNA-tunnisteen määrittämistä varten tarpeellinen henkilönkatsastus sinä aikana, kun hän suorittaa mainitusta rikoksesta tuomittua rangaistusta rangaistuslaitoksessa tai on mielentilansa vuoksi rangaistukseen tuomitsematta jätettynä hoidettavana mielisairaalassa, jollei DNA-tunnisteen määrittäystä ole tehty jo rikoksen esitutkinnassa.

Pakkokeinolain 6 luvun 5 §:n 3 momentin mukaan DNA-tunniste saadaan poliisilain 1 §:n 1 momentissa säädettyjen tehtävien (muun ohessa rikosten ennalta estäminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen) suorittamiseksi tallettaa poliisin henkilörekisteriin. Henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain (761/2003) 2 §:n 3 momentin 9 kohdan mukaan poliisiasiain tietojärjestelmään saadaan tallettaa rikoksesta epäiltyjen henkilöiden tunnistamiseksi, rikoksen selvittämiseksi ja rikosentekijöiden rekisteröimiseksi rikoksesta epäillyistä tai tuomituista henkilöistä muun ohessa pakkokeinolain 6 luvun 5 §:ssä säädettyjä DNA-tunnisteita. Valtakunnallista DNA-rekisteriä pitää keskusrikospoliisi, jonka DNA-laboratoriossa tehdään rikosten selvittämiseen liittyviä DNA-tutkimuksia.

Suomessa lainsäädäntö jo siis mahdollistaa DNA-tunnisteen määrittämisen ja tallettamisen

sen kaikista yleissopimuksen mukaista rikoksista epäillyistä. Kappale ei tältä osin edellytä lainsäädäntömuutoksia.

Artiklan 2 kappaleen mukaan yleissopimusta allekirjoittaessa tai sopimuksen ratifiointi-, hyväksymis- tai liittymisasiakirjaa talletettaessa sopijapuolen on ilmoitettava Euroopan neuvoston pääsihteerille 1 kappaleessa tarkoitetuista asioista vastuussa olevan yhden toimivaltaisen kansallisen viranomaisen nimi ja osoite. Suomessa ei ole vain yhtä toimivaltaista viranomaista. Kuten edellä todettiin, rikosrekisteristä vastaa Oikeusrekisterikeskus ja valtakunnallisesta DNA-rekisteristä keskusrikospoliisi.

Artiklan 3 kappaleessa todetaan, että kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin varmistaakseen, että 1 kappaleessa tarkoitettuja tietoja voidaan toimittaa toisen sopijapuolen toimivaltaiselle viranomaiselle sen kansallisen lain ja asiaankuuluvien kansainvälisten instrumenttien ehtojen mukaisesti. Kappale siis asettaa velvoitteen soveltaa kansallisia aihepiiriin liittyviä säännöksiä tehokkaasti ja niin, että Suomea sitovien kansainvälisten asiakirjojen asettamat velvoitteet tulevat toteutetuiksi.

IX luku Kansainvälinen yhteistyö

38 artikla. *Kansainvälistä yhteistyötä koskevat yleiset periaatteet ja toimintatavat.* Artiklan 1 kappaleen mukaan sopijapuolet ovat mahdollisimman laajassa yhteistyössä keskenään tämän sopimuksen säännösten mukaisesti ja, asianmukaisia kansainvälisiä ja alueellisia instrumentteja soveltamalla, järjestyin, jotka on sovittu yhdenmukaisen tai vastavuoroisen lainsäädännön sekä kansallisten lakien mukaisesti (a) ehkäistäkseen ja torjua lasten seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä; (b) suojellakseen uhreja ja tarjotakseen heille apua; (c) tämän sopimuksen perusteella kriminalisoitujen rikosten tutkintaa ja oikeudenkäyntiä varten.

Kappaleessa siis velvoitetaan jo olemassa olevien kansainvälistä yhteistyötä koskevien instrumenttien tehokkaaseen hyödyntämiseen. Näistä instrumenteista selitysmuistion kohdassa 252 erityisesti mainitaan eräitä Euroopan neuvostossa valmistuneita, nimittäin rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista

koskeva eurooppalainen yleissopimus (SopS 32/1971) ja keskinäistä oikeusapua rikosasioissa koskeva eurooppalainen yleissopimus (SopS 30/1981) lisäpöytäkirjoineen sekä rikoksen tuottaman hyödyn rahanpesua, etsintää, takavarikkoa ja menetetyksi tuomitsemista koskeva yleissopimus. Näillä yleissopimuksilla, joihin Suomikin on siis liittynyt, toteutetaan kansainvälistä yhteistyötä myös yleissopimuksen mukaisten rikosten osalta. Tämä vuoksi yleissopimukseen ei ole sisällytetty jo aikaisemmin tehdyissä sopimuksissa olevia määräyksiä (selitysmuistion kohta 253).

Kansainvälistä oikeusapua rikosasioissa sääntelee kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annettu laki (4/1994). Mainitun lain 1 §:n 2 momentin mukaan kansainväliseen oikeusapuun kuuluu muun ohessa rikosasian käsittelyyn liittyvien asiakirjojen tiedoksianto, todistajien ja asiantuntijoiden kuuleminen, pakkokeinojen käyttäminen todisteiden hankkimiseksi tai menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi, syytetoimenpiteisiin ryhtyminen ja rikosrekisteritietojen luovuttaminen. Euroopan unionin velvoitteiden täytäntöönpanoon liittyvät keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä tehdyn yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja yleissopimuksen soveltamisesta annettu laki (148/2004), omaisuuden tai todistusaineiston jäädyttämistä koskevien päätösten täytäntöönpanosta Euroopan unionissa annettu laki (540/2005) sekä eurooppalaisesta todisteiden luovuttamismääräyksestä esineiden, asiakirjojen ja tietojen hankkimiseksi rikosasian käsittelyä varten tehdyn puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta annettu laki (729/2010).

Tarkemmin luovuttamista koskevien kansainvälisten velvoitteiden toteuttamisesta säädetään rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden pohjoismaiden välillä annetussa laissa, rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetussa laissa ja rikoksen johdosta tapahtuvassa luovuttamisesta annetussa lais-

sa. Rikoksentehtäjän luovuttamista koskee myös neuvoston puitepäätös eurooppalaisesta pidätysmääräyksestä ja jäsenvaltioiden välisistä luovuttamismenettelyistä (2002/584/YOS). Yleissopimuksen mukaiset jo rangaistaviksi säädetyt ja tämän esityksen mukaisesti rangaistavaksi säädettävät rikokset ovat vakavuudeltaan sellaisia, että niiden johdosta luovuttaminen tulee käytännössä kysymykseen.

Artiklan 2 *kappaleen* mukaan kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että henkilöt, jotka ovat joutuneet tämän sopimuksen perusteella kriminalisoidun rikoksen uhriksi asuinmaansa ulkopuolella, voivat tehdä rikosilmoituksen asuinmaansa toimivaltaisille viranomaisille.

Kuten selitysmuistion kohdassa 258 todetaan, kappale perustuu uhrin asemasta rikos-oikeudenkäyntimenettelyssä tehdyn Euroopan unionin neuvoston puitepäätöksen 11 artiklaan. Kun puitepäätöstä saatettiin kansallisesti voimaan, esitutkinnasta ja pakkokeinoista annettua asetusta täydennettiin. Asetuksen 2 §:n 2 momenttiin otettiin säännös, jonka mukaan, kun asianomistaja ilmoittaa poliisille tai muulle esitutkintaviranomaiselle toisen Euroopan unionin jäsenvaltion alueella tehdystä rikoksesta, asianomistajan ilmoitus ja hänen vaatimuksensa on toimitettava sen jäsenvaltion toimivaltaiselle viranomaiselle, jonka alueella rikos on tehty, jos kysymys on vakavasta rikoksesta tai jos asianomistaja ei ole voinut tehdä ilmoitusta tekopaikan valtiossa. Eduskunnassa käsiteltävänä olevassa hallituksen esityksessä vastaava säännös ehdotetaan otettavaksi uuden esitutkintalain 3 luvun 8 §:n 2 momenttiin.

Rikosilmoituksen siirtoa toiseen Euroopan unionin jäsenvaltioon ohjeistetaan tarkemmin 22.8.2007—21.8.2012 voimassa olevassa sisäasiainministeriön ohjeessa SM—2007—02286/Ri—3. Ohjeessa todetaan, että siirtovelvoite ei koske tilanteita, joissa suomalainen esitutkintaviranomainen on rikoslain 1 luvun säännösten mukaan itse toimivaltainen suorittamaan esitutkinnan rikoksesta, jonka tekopaikka on muualla kuin Suomessa. Tämän esityksen mukaan ulkomailta tehtyjen mutta Suomessa tutkittavien rikosten piiri laajenee. Mikään ei näissäkään tilanteissa es-

tä ilmoittamasta rikoksesta vieraan valtion viranomaiselle esimerkiksi tilastointia varten. Ohjeen mukaan toiselle jäsenvaltiolle toimitettavan rikosilmoituksen tapauksessa rikosilmoitus, asianomistajan vaatimukset ja mahdolliset kuulustelu- ja pakkokeinopöytäkirjat on toimitettava paikallispoliisista keskusrikospoliisin rikostietopalveluun, mistä asiakirjat lähetetään edelleen toisen valtion toimivaltaiselle viranomaiselle.

Sisäasiainministeriön ohjeessa on joitakin arviointiperusteita sen ratkaisemiselle, onko kysymyksessä vakava rikos. Ilmoitus on toimitettava edelleen toisen valtion viranomaiselle esimerkiksi silloin, jos kysymyksessä on vammoja aiheuttanut pahoinpityt tai huomattava omaisuusvahinko. Vakavan rikoksen käsitettä on tulkittava asianomistajamyönteisesti. Jos tilanne on tulkinnanvarainen, lähtökohtana on ilmoituksen toimittaminen eteenpäin. Poliisin on tarvittaessa suoritettava asianomistajan ja mahdollisten todistajien kuuleminen sekä muut mahdolliset tarvittavat tutkintatoimenpiteet siinä laajuudessa kuin se asian edelleen käsittelyn kannalta on tarpeellista.

Asetuksen säännös koskee siis vain rikosilmoituksen siirtoa Euroopan unionin alueella. Euroopan neuvostoon kuuluu muitakin valtioita kuin Euroopan unionin jäsenvaltioita. Huomioon on kuitenkin lisäksi otettava se, että velvollisuudesta kirjata kenen tahansa rikosilmoitus, ryhtyä ilmoituksen johdosta tutkintatoimenpiteisiin ja tarvittaessa siirtää ilmoitus toimivaltaiselle viranomaiselle säädetään esitutkintalain 2 §:ssä sekä esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen 1 §:ssä ja 2 §:n 1 momentissa.

Artiklan 3 *kappaleessa* on useisiin muihinkin kansainvälisiin oikeusapu- ja luovuttamisinstrumentteihin sisältyvä säännös, jonka mukaan sopijapuoli voi katsoa tämän sopimuksen lailliseksi perusteeksi oikeusavun antamiselle rikosasioissa tai luovuttamiselle tämän sopimuksen perusteella kriminalisoitujen rikosten osalta, jos sopijapuoli asettaa rikosasiassa annettavan oikeusavun tai luovuttamisen ehdoksi sopimuksen olemassaolon ja saa oikeusapua tai luovuttamista koskevan pyynnön sopijapuolelta, jonka kanssa sillä ei ole sopimusta. Kuten selitysmuistion kohdassa 260 todetaan, tällä säännöksellä ei ole

merkitystä Euroopan neuvoston jäsenvaltioiden välillä, koska vastaava säännös jo on aikaisemmin mainituissa luovuttamista ja oikeusapua koskevista eurooppalaisista yleissopimuksissa ja niiden pöytäkirjoissa.

Artiklan 4 *kappaleen* mukaan kukin sopijapuoli pyrkii, kun se on asianmukaista, sisällyttämään kolmansille valtioille tarkoitettuihin kehitysapuohjelmiin lasten seksuaalisen riiston ja lasten seksuaalisen hyväksikäytön ehkäisyn ja torjunnan. Kysymyksessä on sopimusmääräys, joka jättää harkinnanvaraa sen suhteen, milloin ja miten kehitysaputyössä otetaan huomioon myös yleissopimuksen mukaisten rikosten näkökulma.

X luku **Valvontamekanismi**

Yleissopimuksen X luvussa ovat määräykset sopijapuolten komiteasta (39 artikla), muista edustajista (40 artikla) ja sopijapuolten komitean tehtävistä (41 artikla). Sopijapuolten edustajat ovat mukana komitean toiminnassa. Lisäksi siihen nimittävät äänioikeutta vailla olevia edustajia muut tahot, esimerkiksi Euroopan neuvoston parlamentin yleiskokous ja Euroopan neuvoston rikos oikeudellinen johtokomitea. Sopijapuolten komitean päätehtävä on valvoa yleissopimuksen toimeenpanoa. Lisäksi komitea muun ohessa lausuu käsityksensä sopimuksen soveltamista koskevista kysymyksistä.

XI luku **Suhde muihin kansainvälisiin instrumentteihin**

Yleissopimuksen XI luvussa on kaksi artiklaa, jotka koskevat sopimuksen suhdetta lapsen oikeuksia koskevaan Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimukseen ja sen valinnaiseen pöytäkirjaan lasten myynnistä, lapsiprostituutiosta ja lapsipornografiasta (42 artikla) ja sopimuksen suhdetta muihin kansainvälisiin instrumentteihin (43 artikla). Lähtökohtana mainituissa artikloissa on, että yleissopimus ei vaikuta oikeuksiin ja velvollisuuksiin, joita sopijapuolella on mainittujen asiakirjojen tai muiden kansainvälisten instrumenttien perusteella.

Yleissopimuksen 43 *artiklan 3 kappaleen* mukaan sopijapuolet, jotka ovat Euroopan unionin jäseniä, soveltavat keskinäisissä suh-

teissaan yhteisön ja Euroopan unionin sääntöjä sikäli kuin tällaiset säännöt koskevat kyseistä asiaa ja soveltuvat kyseiseen tapaukseen eivätkä ne vaaranna tämän sopimuksen päämäärää ja tarkoitusta eivätkä vaaranna sen täydellistä soveltamista muihin sopijapuoliin. Vastaavanlaisia lausekkeitä, jotka koskevat sopimuksen suhdetta Euroopan unionin sääntöihin, on viime vuosina otettu Euroopan neuvoston rikosoikeudellisiin sopimuksiin (esimerkiksi ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta tehdyn yleissopimuksen 40 artiklan 3 kappale).

Selitysmuistion kohdassa 279 on Euroopan yhteisön ja Euroopan unionin jäsenvaltioiden julistus, joka liittyy kappaleen soveltamiseen ja joka annettiin yleissopimuksen hyväksymisen yhteydessä. Julistuksessa todetaan se, että kappaleen sisältämä lauseke on otettu yleissopimukseen Euroopan yhteisön/Euroopan unionin ja sen jäsenvaltioiden vaatimuksesta tarkoituksessa ottaa huomioon unionin institutionaalinen rakenne kansainvälisiin yleissopimuksiin liittymisen yhteydessä. Lauseke on julistuksen mukaan tarpeellinen koskien yleissopimuksen niitä osia, jotka lankeavat yhteisön/unionin toimivaltaan. Tältä osin unionin jäsenvaltiot eivät voi synnyttää ja soveltaa yleissopimuksesta johtuvia oikeuksia ja velvoitteita suoraan keskenään tai suhteessa Euroopan yhteisöön/unioniin. Tämä ei julistuksen mukaan kuitenkaan heikennä yleissopimuksen täysimääräistä soveltamista tapauksissa, jotka koskevat Euroopan yhteisöä/unionia ja sen jäsenvaltioita. Yhteisö ja Euroopan unionin jäsenvaltiot tulevat yleissopimuksen sitomiksi ja soveltavat sitä muiden sopijapuolten tavoin, tarvittaessa yhteisön/unionin lainsäädännön kautta.

Tilanne ei ole muuttunut julistuksen laatimisajankohdasta, vaikka nyttemmin on tullut voimaan uusi Euroopan unionin toiminnasta tehty Lissabonin sopimus. Eräillä aloilla Euroopan unionilla on yksinomainen toimivalta antaa jäsenvaltioita velvoittavia säädöksiä. Toisaalta on myös jaettua toimivaltaa eräillä alueilla, jolloin sekä unioni että jäsenvaltiot voivat antaa tällaisia säädöksiä. Yleissopimus kuuluu jaetun toimivallan piiriin, kysymys unionin yksinomaisen toimivallan piiriin kuuluvista sopimusmääräyksistä on epäselvempi. Yleissopimuksen suhdetta Euroopan

unionin oikeuteen käsitellään tarkemmin jäljempänä eduskunnan suostumuksen tarpeellisuutta ja käsittelyjärjestystä koskevassa jaksossa.

XII luku **Sopimuksen muuttaminen**

Luvun ainoa artikla eli 44 artikla koskee yleissopimuksen muuttamista. Sopijapuolilla on oikeus toimittaa ehdotuksia sopimuksen muuttamiseksi Euroopan neuvoston pääsihteerille. Muutos edellyttää kaikkien sopijapuolten hyväksyntää.

XIII luku **Loppulausekkeet**

Yleissopimuksen viimeisessä luvussa ovat määräykset allekirjoittamisesta ja voimaantulosta (45 artikla), liittymisestä sopimukseen (46 artikla), alueellisesta soveltamisesta (47 artikla), varaumista (48 artikla), irtisanomisesta (49 artikla) ja ilmoituksista (50 artikla).

Yleissopimus tulee 45 artiklan 3 kappaleen mukaan voimaan sen kuukauden ensimmäisenä päivänä, joka seuraa, kun kolme kuukautta on kulunut siitä, kun viisi allekirjoittajaa, joista vähintään kolme on Euroopan neuvoston jäsenvaltioita, on ilmoittautunut sitoutuvansa sopimukseen. Saman artiklan 4 kappaleen mukaan sellaisen valtion osalta, joka voimaantuloa myöhemmin ilmoittaa sitoutuvansa sopimukseen, sopimus tulee voimaan sen kuukauden ensimmäisenä päivänä, joka seuraa, kun kolme kuukautta on kulunut siitä, kun ilmoitus ratifioinnista tai hyväksymisestä on jätetty. Yleissopimus on tullut kansainvälisesti voimaan heinäkuun 2010 alussa.

2 Lakiehdotusten perustelut

2.1 Laki lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta

1 §. Pykälä sisältäisi tavanomaisen voimaantulosäännöksen, jonka mukaan yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvat mää-

räykset ovat lakina voimassa sellaisina kuin Suomi on niihin sitoutunut.

2 §. Pykälän mukaan lain voimaantulosta säädettäisiin tasavallan presidentin asetuksella. Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan samanaikaisesti kuin yleissopimus. Yleissopimuksen 45 artiklan 4 kappaleen mukaisesti sopimus tulee Suomen osalta voimaan sen kuukauden ensimmäisenä päivänä, joka seuraa, kun kolme kuukautta on kulunut siitä, kun ilmoitus sopimuksen hyväksymisestä on jätetty.

2.2 Rikoslaki

1 luku Suomen rikosoikeuden soveltamisalasta

11 §. *Kaksoisrangaistavuuden vaatimus.* Pykälän 2 momentissa säädetään tapauksista, joissa sovelletaan Suomen lakia, vaikka teosta ei säädetä rangaistusta tekopaikan laissa. Edellytyksenä soveltamiselle on se, että rikoksen on tehnyt Suomen kansalainen tai 6 §:n 3 momentin 1 kohdassa tarkoitettu henkilö. Mainitun kohdan mukaan Suomen kansalaiseen rinnastetaan henkilö, joka rikoksen tekohetkellä asui tai oikeudenkäynnin alkaessa asuu pysyvästi Suomessa.

Momentin 6 ja 7 kohtaa muutettaisiin yleissopimuksen 25 artiklan 4 kappaleen vuoksi niin, että momenttia sovelletaan, kun kysymyksessä on rikoslain 20 luvun 6, 7 tai 8 a–8 c §:ssä tarkoitettu teko (6 kohta) tai rikoslain 20 luvun 1–5 §:ssä taikka 9 tai 9 a §:ssä tarkoitettu teko, joka kohdistuu kahdeksatoista vuotta nuorempaan henkilöön (7 kohta).

Momentin 6 kohdassa oleva voimassa olevan lain sana ”ja” muutettaisiin johdonmukaisuussyistä sanaksi ”tai”, lisäksi kohtaan lisättäisiin maininta 8 b ja 8 c §:ssä tarkoitettuihin teoista. Mainituissa uusissa pykälissä säädettäisiin rangaistavaksi lapsen houkutteleva seksuaalisiin tarkoituksiin ja sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraaminen. Momentin 7 kohtaan lisättäisiin viittaus rikoslain 20 luvun 1–5 §:ään. Kohdassa jo olevan edellytyksen mukaisesti tämä muutos siis koskisi tapauksia, joissa teko kohdistuu kahdeksatoista vuotta nuorempaan henkilöön.

8 luku Vanhentumisesta

1 §. *Syyte oikeuden vanhentuminen.* Artiklan perusteluissa esitetyistä yleissopimuksen 33 artiklaan liittyvistä syistä ja johdonmukaisuussyistä pykälän 5 momenttia täydennettäisiin ensinnäkin niin, että rikoksen syyte oikeus vanhentuu aikaisintaan sen kohteena olleen henkilön täyttäessä kaksikymmentäkahdeksan vuotta myös silloin, kun kysymyksessä on kahdeksatoista vuotta nuorempaan henkilöön kohdistunut pakottaminen seksuaaliseen tekoon, seksuaalinen hyväksikäyttö, paritus, törkeä paritus, ihmiskauppa tai törkeä ihmiskauppa. Nykyisin momentin toisessa virkkeessä mainitaan ainoastaan raiskaus, törkeä raiskaus ja pakottaminen sukupuolilyhteyteen.

Syyte oikeus olisi voimassa vielä kahdenkymmenkahdeksan vuoden iän saavuttamisen jälkeenkin kunnes pykälän 2 momentin mukainen yleinen syyte oikeuden vanhentumisaika on kulunut umpeen, jos yleinen vanhentumisaika on vielä auki mainitun iän saavuttamisen jälkeen. Käytännössä tämä koskisi vain momentin toisessa virkkeessä nykyisin mainittua törkeää raiskausta ja virkkeeseen nyt lisättävää törkeää ihmiskauppaa. Näiden rikosten syyte oikeuden yleinen vanhentumisaika on kaksikymmentä vuotta. Esimerkiksi viisitoistavuotiaaseen lapseen kohdistunut törkeä raiskaus tai törkeä ihmiskauppa vanhenisi siis uhrin ollessa 35-vuotias. Muiden virkkeessä mainittujen rikosten syyte oikeuden yleinen vanhentumisaika on kymmenen vuotta.

Momenttiin lisättäisiin myös uusi kolmas virke, jonka mukaan syyte oikeus vanhentuu rikoksen kohteena olleen henkilön täyttäessä kaksikymmentäkolme vuotta, jos kysymyksessä on rikoslain 20 luvun 8 b §:n 2 momentissa tarkoitettu lapsen houkutteleva seksuaalisiin tarkoituksiin. Mainitun rangaistussäännöksen mukaan kyseisestä rikoksesta tuomittaisiin se, joka viettelee kahdeksatoista vuotta nuoremman henkilön ryhtymään sukupuolilyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen tekoon 8 a §:ssä tarkoitettulla tavalla taikka esiintymään sukupuolisiveellisyttä loukkaavassa järjestetyssä esityksessä. Ilman nyt lisättävää virkettä tämän rikoksen syyte-

oikeus vanhentuisi muuten kahdessa vuodessa, koska rikoksesta säädettävä enimmäisrangaistus olisi yksi vuosi vankeutta.

6 §. *Rangaistuksen tuomitsemisen estävä vanhentuminen.* Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että edellä 1 §:n 5 momentissa tarkoitettu rikoksesta ei saa tuomita rangaistusta sen jälkeen, kun tämän pykälän 2 momentissa tarkoitettu määräaika on kulunut ja kymmenen vuotta on kulunut siitä, kun rikoksen kohteena ollut henkilö on täyttänyt kaksikymmentäkahdeksan tai kaksikymmentäkolme vuotta. Momenttia muutettaisiin ensinnäkin niin, että siinä ”asianomistajan” asemesta mainittaisiin ”rikoksen kohteena ollut henkilö”. Lisäksi kymmenen vuoden pidennyksen piiriin otettaisiin tapaukset, joissa merkitystä on rikoksen kohteena olevan henkilön saavuttamalla kahdenkymmenen vuoden iällä.

Momenttiin ehdotetut muutokset liittyisivät 1 §:n 5 momenttiin tehtäviin muutoksiin. Kaikissa siinä momentissa mainittavissa rikoksissa ei olisi välttämättä asianomistajaa.

17 luku **Rikoksista yleistä järjestystä vastaan**

18 §. *Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittäminen.* Pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi ensinnäkin niin, että tekotapa koskien momenttiin lisätään ”taikka muulla tavoin tarjoaa tai asettaa saataville” ja ”pitää saatavilla”. Täydennykset perustuisivat yleissopimuksen 20 artiklan 1 kappaleen b kohtaan sekä saatavilla pitämisen osalta siihen, että kysymyksessä oleva rikos voi olla jatkuvaluonteinen rikos ja saatavilla pitämisellä on tekotapana itsenäistä merkitystä. Voimassa olevaan lakiin verrattuna kysymys olisi pikemminkin selventävistä kuin asiallisista muutoksista. Momentissaan säädetään jo nykyisin rangaistavaksi se, että ”muuten levitetään” sukupuolisiveellisyttä loukkaavaa materiaalia. Teon jatkuvaluonteisuudella on vaikutusta syyteoikeuden vanhentumiseen, kun vanhentumisaika alkaa kulua teon päättymisestä, ja rikokseen osallisuuden arviointiin. Lapsipornografisen materiaalin saatavilla pitämiseen kehottava henkilö voitaisiin tuomita yllyttäjänä sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämiseen.

lisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämiseen.

Momenttiin tehtävillä täydennyksillä korostettaisiin sitä, että lapsipornografian levittäminen ei välttämättä tapahdu taloudellisessa hyötymistarkoituksessa, johon liittyy momentissa nykyisin mainittu tekotapa ”pitää kaupan tai vuokrattavana”. Lapsipornografian levittämistä saattaa tapahtua esimerkiksi toisensa tuntevien henkilöiden piirissä niin, että vastiketta ei anneta tai että vastike ei ainakaan edusta taloudellista arvoa. Momenttiin tehtävällä lisäyksellä ”asettaa saataville” tarkoitettaisiin esimerkiksi lapsipornografiamateriaalin laittamista internetiin muiden katseltavaksi tai ladattavaksi. Saataville asettaminen tarkoittaisi myös linkkien luomista internetsivulta sellaiselle sivulle, jolta on löydettävissä lapsipornografiaa. Vastaava merkitys saataville asettamiselle on annettu hallituksen esityksessä, joka koskee Euroopan neuvoston tietoverkkorikollisuutta koskevan yleissopimuksen hyväksymistä (HE 153/2006 vp).

Momenttia muutettaisiin myös niin, että sukupuolisiveellisyttä loukkaavilta kuvilta ja kuvatalenteilta edellytettäisiin todellisuuspohjaisuutta tai todenmukaisuutta. Tätä muutosta on laajasti perusteltu selostettaessa yleissopimuksen 20 artiklan suhdetta Suomen lainsäädäntöön. Muutoksen taustalla ovat nykyisen säännöksen tulkinnanvaraisuus ja yleissopimuksen velvoitteiden täyttäminen.

”Todellisuuspohjaisella” tarkoitettaisiin sitä, että kuva perustuu hyväksikäyttötilanteeseen eli tosiasiallisesti tapahtuneeseen tilanteeseen, jossa lapsi on ollut sukupuolisiveellisyttä loukkaavan toiminnan kohteena. Hyväksikäyttötilanteesta on yleensä näissä tapauksissa otettu valokuva tai valokuvia taikka tilanne on otettu kuvatalenteeseen. Toisaalta rangaistavuuden piiriin kuuluisivat myös tällaisesta hyväksikäyttötilanteesta maalaamalla, piirtämällä tai muulla vastaavalla tavalla tehdyt kuvat. Viimeksi mainitussa tapauksessa rangaistavuus edellyttäisi sitä, että yhteys hyväksikäyttötilanteeseen on osoitettavissa. Tämä yhteys on osoitettavissa esimerkiksi silloin, kun kuva on tehty mallia käyttämällä jo hyväksikäyttötilanteessa tai ainakin pian sen jälkeen.

”Todenmukaisella” tarkoitettaisiin tässä yhteydessä ensisijaisesti tilanteita, joissa kuva tai kuvatallenteesta ei voida päätellä, kuvaako se todellisia henkilöitä tai todellisia tapahtumia. Syytä on kuitenkin korostaa sitä, että ”todellisuus pohjaisen” ja ”todenmukaisen” käsitteet ovat toisiaan täydentäviä ja voivat olla myös päällekkäisiä. Esimerkkinä voidaan mainita erehdyttävästi oikeaa valokuvaa muistuttava kuva, joka perustuu hyväksikäyttötilanteeseen.

Huomattava on se, että pykälän 3 momentissa olevan viittauksen perusteella rangaistavuuden ulkopuolelle edelleen jäisivät tapaukset, joissa on tiedonvälitystä palvelemaan luonteeseen tai ilmeiseen taiteelliseen arvoon liittyviä perusteltuja syitä.

Momentin soveltamisalaan kuuluvat myös kuvia ja kuvatallenteita sisältävät tiedostot. Kysymystä siitä, milloin aineisto on sukupuolisiveellisyttä loukkaavaa, on käsitelty 18 §:n alkuperäisissä perusteluissa (HE 6/1997 vp).

19 §. *Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapito.* Pykälän mukaan se, joka oikeudettomasti pitää hallussaan kuvaa tai kuvatallennetta, jossa 18 §:ssä tarkoitetulla tavalla sukupuolisiveellisyttä loukkaavasti esitetään lasta, tai hankkii pääsyt tällaiseen kuvaan tai tallenteeseen, olisi tuomittava sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidosta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Pykälää muutettaisiin monin tavoin voimassa olevaan pykälään verrattuna niin, että sääntely vastaisi 18 §:n sisältöä. Kuten yleissopimuksen 20 artiklaa koskevista perusteluista ilmenee, tämä ei niinkään liittyisi mainitun artiklan määräyksiin vaan johdonmukaisuusnäkökohtiin ja niihin liittyvään lasten suojelemisen tavoitteeseen. Hallussapitokriminalisoinnilla pyritään vaikuttamaan lapsipornografian kysyntään ja sitä kautta lasten riskiin joutua pornografian valmistuksen ja samalla seksuaalisen hyväksikäytön uhreiksi. Tämä puhuu sen puolesta, että valmistus- ja hallussapitorikoksia koskevien rangaistus-säännösten tulisi vastata toisiaan. Lainvalmisteluaineiston ja rikoslain 17 luvun 19 §:ään eduskunnassa pykälän säätämisen yhteydessä tehdyn muutoksen perusteella

vaikuttaa myös siltä, että sanonnallisista eroista huolimatta levittämiskokoksen ja hallussapitorikoksen kohde eivät tälläkään hetkellä poikkea merkittäväällä tavalla toisistaan.

Muutoksista ensimmäinen koskisi sitä, että nykyisissä mainittujen valokuvan, videonauhan, elokuvan tai kuvatallenteen asemesta hallussapidon kohteena mainittaisiin kuva tai kuvatallenne. Muutettavaksi ehdotetussa pykälässä ei myöskään asetettaisi lapsipornografiamateriaalin todellisuudenmukaisuuden vaatimusta. Viittaus 18 §:ään tarkoittaisi sitä, että rangaistavaa olisi sellaisen kuvan tai kuvatallenteen hallussapito, jossa sukupuolisiveellisyttä loukkaavasti todellisuus pohjaisesti tai todenmukaisesti esitetään lasta.

Muutosta nykysääntelyyn tarkoittaisi myös se, että hallussapitorikos tulisi koskemaan sukupuolisiveellisyttä loukkaavaa aineistoa. Voimassa olevan säännöksen mukaan lasta on esitettävä sukupuolilyhteydessä tai siihen rinnastettavassa seksuaalisessa kanssakäymisessä taikka muulla sukupuolisiveellisyttä ilmeisen loukkaavalla tavalla.

Pykälään myös lisättäisiin uutena tekotapana pääsyt hankkiminen 18 §:ssä tarkoitettuun kuvaan, tai kuvatallenteeseen. Tämä liittyy yleissopimuksen 20 artiklan 1 kappaleen d ja f kohtaan. Lisäyksen taustaa on käsitelty lähemmin mainittua artiklaa koskevilla perusteluilla. Pääsyt hankkimisessa olisi kysymys tilanteesta, jossa rikoksentehtäjä on ryhtynyt aktiivisiin toimenpiteisiin lapsipornografiamateriaalin saamiseksi ja jossa materiaali on päätynyt hänen saatavilleen. Käytännössä kysymys olisi tieto- ja viestintäteknologian, erityisesti internetin ja muiden tietoverkkojen hyödyntämisestä niin, että tekijä ei tallenna sukupuolisiveellisyttä loukkaavaa aineistoa.

Pääsyt hankkiminen tässä tarkoitetulla tavalla koskisi tilanteita, joissa henkilö maksua vastaan tai muuten sopimalla materiaalin haltijan tai siitä määrävän kanssa hankkii kuvan tai tallenteen. Näyttönä tällaisesta sopimisesta voidaan käyttää esimerkiksi luotto-korttimaksua. Toisaalta rangaistus uudesta tekotavasta voitaisiin tuomita, vaikka mitään vastiketta ei suoriteta. Rangaistavuus ei koskisi esimerkiksi internet-sivustoja, joihin kennellä tahansa on vapaa pääsy.

Kysymys ei olisi myöskään lapsipornografisen aineiston katsomisen kriminalisoimisesta. Hankkimisesta kuten kysymyksessä olevasta hallussapitorikoksesta voitaisiin rangaista siitä riippumatta, onko tekijä katsonut hankkimaansa materiaalia vai ei. Tekijän tiedossa tulisi kuitenkin tahallisuuden edellyttämällä tavalla olla, että materiaalissa on lapsipornografista aineistoa. Pääsyn hankkimista tukevana näyttönä voitaisiin myös käyttää sitä, että tekijä on käynyt kyseisillä lapsipornografiaa sisältävillä sivustoilla.

Pääsyn hankkiminen voi olla lapsipornografian hallussa pitämistä eli esimerkiksi materiaalin lataamista edeltävä toimi. Tällaisessa tapauksessa tekijää ei erikseen rangaistaisi pääsyn hankkimisesta.

20 luku Seksuaalirikoksista

6 §. *Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö.* Pykälän 1 momentin mukaan se, joka koskettelemalla tai muulla tavoin tekee kuuttatoista vuotta nuoremmalle lapselle seksuaalisen teon, joka on omiaan vahingoittamaan tämän kehitystä, tai saa tämän ryhtymään sellaiseen tekoon, olisi tuomittava lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.

Momentti poikkeaisi kolmella tavalla voimassa olevan lain vastaavasta säännöksestä. Ensinnäkin momentissa enää ei mainittaisi tekotapana sitä, että rikoksentehtäjä on sukupuoliyhteydessä lapsen kanssa. Tämä muutos johtuisi siitä, että tämä tekotapa lisättäisiin 7 §:n 1 momentin 1 kohtaan törkeän tekemuodon tunnusmerkistöön. Jos teko ei olisi kuitenkaan kokonaisuutena arvostellen törkeä, tekijä voisi nyt käsiteltävän pykälän 2 momentin mukaan syyllistyä lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön. Tämä muutos aiheuttaisi sen, että momentissa ei olisi enää tarpeen numeroida eri tekotapoja.

Yleisperustelujen jaksossa 2.3 on käsitelty lapsiin kohdistuvien hyväksikäyttör rikosten tekotapoja lain valmistelutöiden (HE 6/1997 vp) ja oikeuskäytännön perusteella. Hyväksikäyttör rikosten suhdetta yleissopimuksen kriminalisointivelvoitteisiin ja ylipäänsä muihin lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin on jo käsitelty edellä yleissopimuksen si-

sältöä ja sen suhdetta Suomen lainsäädäntöön koskevassa yksityiskohtaisten perustelujen jaksossa 1, erityisesti 18—23 artiklan kohdalla, ja käsitellään vielä jäljempänä 8 b ja 8 c §:n yhteydessä.

Momentin toinen muutos koskisi sitä, että lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä olisi tuomittava vähintään neljän kuukauden vankeusrangaistus. Voimassa olevassa momentissa ei säädetä erikseen vähimmäisrangaistuksesta, joten rikoslain 2 c luvun 2 §:n 2 momentin nojalla vähimmäisrangaistus on 14 vuorokautta vankeutta. Muutoksen tarkoituksena on korostaa lapsiin kohdistuvien hyväksikäyttör rikosten paheksuttavuutta ja vahingollisuutta. Tämä tarkoittaa sitä, että näistä rikoksista tultaisiin keskimäärin tuomitsemaan nykyistä ankarampia rangaistuksia.

Kuten lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tekotavoista aikaisemmin esitetystä ilmenee, arvioitavaksi saattaa tulla niin lieväksi katsottavia tekoja, joiden osalta nyt ehdotettava vähimmäisrangaistusta voidaan pitää liian ankarana. Tällaisissa tapauksissa voitaisiin nykyiseen tapaan soveltaa rikoslain 6 luvun 8 §:ää rangaistusasteikon lieventämisestä. Tällöin voidaan tuomita säädettyä vähimmäisrangaistusta lievempi vankeusrangaistus tai sakkorangaistus. Tämä tulee mainitun pykälän 1 momentin 5 kohdan perusteella kysymyksen kuitenkin vain tapauksissa, joissa on poikkeuksellisilla perusteilla tuomioissa mainittavia erityisiä syitä. Kohdan sanamuoto osoittaa, että rangaistusasteikosta poikkeaminen tulee vain harvoin kysymykseen. Tämä koskee myös lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä. Hyväksikäyttör rikoksia voi myös koskea säännös, joka otettaisiin muutettuna uuteen 7 a §:ään. Sen mukaan lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä tai 7 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuna törkeänä lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä ei pidetä tekoa, joka ei loukkaa kohteen seksuaalista itsemääräämisoikeutta ja jonka osapuolten iässä sekä henkisessä ja ruumiillisessa kypsyydessä ei ole suurta eroa.

Momenttia muutettaisiin myös niin, että siinä sanojen ”hänen” ja ”hänet” asemesta käytettäisiin sanaa ”tämän”. Kysymyksessä ei olisi asiallinen muutos.

Momenttiin kuten myös muihin jäljempänä käsiteltäviin säännöksiin liittyy se, että

10 §:n 2 momentin muuttamisen kautta seksuaalisen teon määritelmä muuttuisi. Seksuaalisella teolla tarkoitettaisiin rikoslain 20 luvussa sellaista tekoa, joka tekijä ja kohteena oleva henkilö sekä teko-olosuhteet huomioon ottaen on seksuaalisesti olennainen. Enää ei edellytettäisi sitä, että tekijä tavoittelee seksuaalista kiihotusta tai tyydytystä.

Pykälän 2 momenttiin otettaisiin muutettuna sääntely, joka on voimassa olevan pykälän 3 momentissa. Momentin mukaan lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomittaisiin myös se, joka on sukupuoliyhteydessä kuuttatoista vuotta nuoremman lapsen kanssa, jos rikos ei 7 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla ole kokonaisuutena arvostellen törkeä. Lisäksi lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomittaisiin se, joka menettelee 1 momentissa tai edellä tässä momentissa tarkoitettulla tavalla kuusitoista mutta ei kahdeksantoista vuotta täyttäneen lapsen kanssa, jos tekijä on lapsen vanhempi tai vanhempaan rinnastettavassa asemassa lapseen nähden sekä asuu lapsen kanssa samassa taloudessa.

Momentin muutokset koskisivat tapauksia, joissa tekijä on sukupuoliyhteydessä lapsen kanssa. Lähtökohtaisesti näitä tapauksia tulisi 7 §:n 1 momentin 1 kohdan perusteella arvioida törkeänä lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä. Jos tällaista tekoa ei kuitenkaan kokonaisuutena arvostellen arvioitaisi törkeäksi, tekijä tuomittaisiin nyt käsiteltävänä olevan momentin nojalla siis lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Momentissa nykyisin oleva rikosvastuuta rajoittava säännös siirrettäisiin muutettuna uuteen 7 a §:ään.

Pykälän 3 momenttiin sijoitettaisiin voimassa olevan pykälän 4 momentissa oleva säännös, jonka mukaan yritys on rangaistava.

7 §. Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Pykälän 1 momenttiin lisättäisiin tekotapana se, että tekijä on sukupuoliyhteydessä kuuttatoista vuotta nuoremman lapsen tai 6 §:n 2 momentissa tarkoitettussa tapauksessa kuusitoista mutta ei kahdeksantoista vuotta täyttäneen lapsen kanssa. Samalla momentti selvyuden vuoksi jaettaisiin kohtiin ja alakohtiin, jolloin sukupuoliyhteyttä koskeva tekotapa mainittaisiin 1 kohdassa.

Momentin uuden 1 kohdan mukaan tekijä siis syyllistyisi siinä tarkoitettussa tapaukses-

sa törkeään lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön, jos rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Kokonaisarvostelu ja sen lopputulos olisivat näissäkin tapauksissa riippuvaisia tapauskohtaisista tekoon, teki-jään ja teon kohteeseen liittyvistä seikoista. Kokonaisarviointiin voivat vaikuttaa esimerkiksi tekijän ja lapsen välinen suhde, heidän ikäeronsa sekä lapsen ikä ja kehitystaso. Te-ko voitaisiin esimerkiksi katsoa törkeän tekomuodon asemesta perusmuotoiseksi hyväksikäytöksi, jos tekijän ja lapsen välillä on seurustelusuhte, jonka osalta 7 a §:n rajoitussäännöksessä säädetty edellytykset eivät kuitenkaan täyty. Toisaalta tekijän ja lapsen läheinen suhde voi vaikuttaa toiseenkin suuntaan esimerkiksi heidän välillään olevan luot-tamussuhteen väärinkäyttämisen kautta.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin edelleen, että yritys on rangaistava.

7 a §. Rajoitussäännös. Pykälässä säädettäisiin, että lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä tai 7 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuna törkeänä lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä ei pidetä tekoa, joka ei loukkaa kohteen seksuaalista itsemääräämisoikeutta ja jonka osapuolten iässä sekä henkisessä ja ruumiillisessa kypsytydessä ei ole suurta eroa.

Pykälällä korvattaisiin voimassa olevan 6 §:n 2 momentti, jonka mukaan lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä ei kuitenkaan pidetä sen pykälän 1 momentissa tarkoitettua tekoa, jos osapuolten iässä tai henkisessä ja ruumiillisessa kypsytydessä ei ole suurta eroa. Pykälässä viitattaisiin erikseen 7 §:n 1 momentin 1 kohtaan sen takia, että nykyisin sukupuoliyhteys tekotapana mainitaan 6 §:n 1 momentissa. Tarkoituksena ei olisi tältä osin muuttaa rajoitussäännöksen soveltamisalaa. Rajoitussäännöstä ei siis voitaisi soveltaa 7 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettuihin tapauksissa.

Säännöstä täsmennettäisiin sen uuteen pykälään sijoittamisen yhteydessä niin, että sanamuoto paremmin vastaa säännöksen tarkoitusta ja tavoitetta. Voimassa olevan säännöksen säätämisen yhteydessä on todettu (HE 6/1997 vp, s. 183/1), että tavoite suojata lasta seksuaaliselta hyväksikäytöltä ei vaadi rajoittamaan nuorten keskinäisiä sukupuolisuhteita silloin, kun ne eivät sisällä toisen

hyväksikäyttämistä. Tällaisiin tapauksiin uutakin pykälää sovellettaisiin. Sanan ”tai” muuttaminen sanaksi ”sekä” korostaisi sitä, että rajoitussäännöksen soveltamisen edellytyksenä on, että suurta eroa ei ole sen enempää iässä kuin kypsytydessäkään. Muuten ikäeroon ja kypsytyseroihin liittyviä kysymyksiä on käsitelty nykyisen säännöksen perusteluissa.

Voimassa olevan säännöksen perusteluissa ei ole tarkemmin määritelty sitä, mitä ”hyväksikäyttämällä” siinä yhteydessä tarkoitetaan. Pykälässä ei ehdoteta käytettäväksi tätä sanaa, koska vaara sekoittumisesta rikosnimikkeisiin on ilmeinen. Rajoitussäännöksen soveltaminen voisi estyä muissakin kuin niissä tapauksissa, joissa seksuaalisen kanssakäymisen yhteydessä syyllistytään rikokseen. Tarkoituksena on suojata seksuaalista itsemääräämisoikeutta niin, että lapsen tahdonmuodostukseen ei vaikuteta epäasiallisin keinoin esimerkiksi painostuksen tai taivutellun kautta.

8 a §. *Seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta.* Pykälää muutettaisiin niin, että enimmäisrangaistus kyseisestä rikoksesta tulisi olemaan kaksi vuotta vankeutta nykyisen yhden vuoden asemesta. Kuten 27 artiklan perusteluissa todetaan, kysymyksessä olevien seksuaalipalvelujen laaja kirjo huomioon ottaen nykyinen rangaistusasteikko on liian kapea. Enimmäisrangaistuksen korotus tarkoittaisi sitä, että kyseisestä teosta tuomittaisiin nykyistä ankarampia rangaistuksia, myös vankeusrangaistuksia. Lähinnä tämä tulisi koskemaan tapauksia, joissa teko sisältää sukupuolilyhteyden tai siihen rinnastettavan seksuaalisen teon.

8 b §. *Lapsen houkutteleva seksuaalisiin tarkoituksiin.* Voimassa olevaan lakiin verrattuna uuden pykälän 1 momentin mukaan lapsen houkuttelemisesta seksuaalisiin tarkoituksiin olisi tuomittava se, joka ehdottaa tapaamista tai muuta kanssakäymistä lapsen kanssa siten, että ehdotuksen sisällöstä tai olosuhteista muuten ilmenee tekijän tarkoituksena olevan 17 luvun 18 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla valmistaa kuvia tai kuvatallenteita, joissa sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasti esitetään lasta, taikka kohdistaa lapseen 6 tai 7 §:ssä tarkoitettu rikos. Rangaistukseksi olisi tuomittava sakkoa tai van-

keutta enintään yksi vuosi. Säännös perustuisi yleissopimuksen 23 artiklaan.

Momentin tarkoittamissa tapauksissa kysymys olisi teosta, joka edeltää sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämisen (tekotapana myös valmistaminen) taikka lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tai törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön yritystä. Jos teko on jo edistynyt lapsipornografian valmistamisrikkoksen taikka hyväksikäyttörikkoksen yritykseen, tekijää ei rangaistaisi erikseen houkuttelemisesta, koska se sisältyy yritykseen. Yrityksen edellyttämä vaara rikoksen täyttymisestä on olemassa ainakin silloin, kun ehdotettu kanssakäyminen on saman tien toteutettavissa. Tämä koskee lähinnä tilanteita, joissa on kysymys säännöksessä tarkoitettusta ”muusta kanssakäymisestä” ja joissa kanssakäyminen on heti mahdollinen esimerkiksi kuvayhteyden olemassaolon vuoksi. Tapaamisesta tehtävä ehdotus myöhemmästä tapaamisesta ei yleensä vielä aiheuta yrityksen edellyttämää vaaraa lapsipornografian valmistamisrikkoksen tai hyväksikäyttörikkoksen täyttymisestä.

Tapaamisen ehdottamisen lisäksi momentissa siis mainittaisiin muun kanssakäymisen ehdottaminen. Tämä liittyy siihen, että lapsipornografiaa voidaan valmistaa taikka hyväksikäyttörikkokseen syyllistyä, vaikka rikoksentekijä ja lapsi eivät tapaa. Tapaamisella tarkoitetaan tässä yhteydessä fyysistä olemista samassa paikassa. Muun kanssakäymisen yhteydessä rikoksen tekemisessä hyödynnetään nykyaikaista viestintäteknologiaa (esimerkiksi web-kameran käyttäminen).

Rikoksen täytyminen ei edellyttäisi sitä, että rikoksentekijä ja lapsi tapaavat tai että muu kanssakäyminen tapahtuu. Jos he tapaavat tai ovat muuten kanssakäymisessä momentin mukaisessa tarkoituksessa, rikos onkin usein edistynyt jo lapsipornografiarikoksen tai hyväksikäyttörikkoksen yritykseen. Rangaistavuuden edellytyksenä ei myöskään olisi tapaamisesta tai muusta kanssakäymisestä sopiminen, vaikka houkuttelurikos usein johtaisi sopimiseenkin. Rangaistavaksi rikoksentekijän menettely olisi edennyt jo silloin, kun hän ehdottaa kanssakäymistä. Vaikka aloite kanssakäymiseen tulisi lapselta, rikoksentekijän tarttumisen aktiivisesti aloitteeseen voisi johtaa momentissa tarkoi-

tettuun ehdotukseen. Ehdotus siihen liittyvine pyrkimyksineen voisi ilmetä myös tilanteissa, joissa tekijä ja lapsi ovat tosiasiallisesti jo tavanneet tai olleet muuten kanssakäymisessä. Tällöin he tuntevat toisensa ennestään, jolloin rikoksenteikijän tavoitteena aikaisemmissa tapaamisissa tai muissa yhteydenpidoissa on ensin luoda luottamussuhde itsensä ja lapsen välille, ennen kuin ryhdytään järjestämään nyt kysymyksessä olevaa tapaamista tai kanssakäymistä.

Yleissopimuksen 23 artiklasta poiketen rangaistavuus ei olisi rajattu vain tapauksiin, joissa yhteydenpitoa rikoksenteikijän ja lapsen välillä käydään tieto- ja viestintäteknologian keinoin. Tällaista rajoitusta ei voida pitää lasten suojelemisen tavoitteen kannalta asianmukaisena, vaikkakin merkittävä osa nyt tarkoitettusta kommunikaatiosta tapahtuu internetin, sähköpostin ja matkapuhelinten välityksellä. Rikoksenteikijä ja lapsi voivat esimerkiksi tavatessaan keskustella tai jopa sopia tulevasta tapaamisesta tai muusta kanssakäymisestä, jossa tekijällä on tarkoitus kohdistaa lapseen momentissa mainittu rikos.

Momentin mukaan rangaistavuus siis edellyttäisi rikoksenteikijän tarkoitusta kohdistaa lapseen jokin momentissa mainittu rikos niin, että tarkoitus ilmenee ehdotuksen sisällöstä tai olosuhteista muuten. Rikoksenteikijän tarkoituksen tulisi siis ilmetä ulkoisista objektiivisesti havaittavista seikoista. Tämä tarkoittaa sitä, että rikoksenteikijä viimeistään ehdotuksen tekemisen jälkeen toimii tavalla, joka osoittaa tarkoitusta tehdä momentissa tarkoitettu rikos. Tekijä on kuitenkin voinut varautua tavoiteltavan rikoksen tekemiseen jo lapsen kanssa keskustellessaan, mikä saattaa ilmetä keskustelun ja ehdotuksen sisällöstä. Ulkonaisista tekijän tarkoitukseen liittyvistä seikoista on 23 artiklan perusteluissa mainittu se yleissopimuksen selitysmuistiossa todettu seikka, että rikoksenteikijä saapuu tapaamispaikkaan. Tätä ei voida kuitenkaan yksinään pitää osoituksena tekijän tarkoituksesta, jos tapaamisesta on sovittu käyttämättä ilmaisuja, jotka viittaavat tapaamisen seksuaaliseen luonteeseen. Tekijän tarkoituksen arviointi on tehtävä objektiivisesti kokonaisuutena ottaen myös huomioon, mitä hyväksyttävistä syistä epäillyn käytökselle tai toiminnalle on mahdollisesti osoitettavissa.

Nyt kysymyksessä olevalle rikokselle olisi tyypillistä, että rikoksenteikijä esiintyy vääriällä profiililla esimerkiksi todellista ikäänsä huomattavasti nuorempana. Tämä luonnollisesti koskee tapauksia, joissa rikoksenteikijä ja lapsi eivät ole tavanneet houkuttelurikoksen tekemisen yhteydessä tai eivät ennestään tunne toisiaan. Esimerkkeinä muista rangaistussäännöksen edellyttämistä ulkonaisesti havaittavista toimista voidaan mainita lapsipornografian valmistamiseen liittyvien olosuhteiden luominen (esimerkiksi muiden osallistujien tai kuvauslaitteiston taikka valmistamisessa tarvittavien tilojen tai lavasteiden hankkiminen), poikkeuksellisen tilan (esimerkiksi hotellihuone) varaaminen tapaamista varten tai tapaamispaikan tai -ajan järjestäminen muuten niin, että saapuvilla ei tule olemaan muita henkilöitä (esimerkiksi tapaaminen jossakin syrjäisessä paikassa tai tapaaminen myöhäisenä ajankohtana). Rikoksenteikijä voi myös toimittaa lapselle tarpeistoa (esimerkiksi web-kameran asentaminen tietokoneeseen), jota on tarkoitus hyödyntää lapsipornografia- tai hyväksikäyttöriikoksen tekemisessä.

Tarkoitukseen ja sen ilmaisemiseen liittyy nyt kysymyksessä olevan rikoksen suhde lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön. Seksuaalisesti latautuneiden tapahtuneiden tai asioiden kertominen lapselle taikka seksuaaliväritteisten viestien lähettäminen hänelle täyttää lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistön. Rikoksenteikijä voitaisiin tällaisissa tapauksissa tuomita erikseen rangaistukseen lapsen houkuttelemisesta seksuaalisiin tarkoituksiin, jos keskustelusta on erotettavissa myöhempää tapaamista tai muuta kanssakäymistä koskeva ehdotus, johon liittyy tekijän tarkoituksen ilmeneminen momentissa tarkoitettulla tavalla.

Pykälän 2 momentin mukaan, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, lapsen houkuttelemisesta seksuaalisiin tarkoituksiin tuomittaisiin myös se, joka viettelee kahdeksaatoista vuotta nuoremman henkilön ryhtymään sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen tekoon 8 a §:ssä tarkoitettulla tavalla taikka esiintymään sukupuoliyhteyttä loukkaavassa järjestetyssä esityksessä. Momentissa viitatussa pykälässä säädetään rangaistavaksi seksuaalipalvelujen

ostaminen nuorelta. Momentin mukaisen menettelyn säätäminen rangaistavaksi perustuisi yleissopimuksen 19 artiklan 1 kappaleen a kohtaan ja 21 artiklan 1 kappaleen a kohtaan.

Kuten 19 ja 21 artiklan perusteluista ilmenee, momentin mukaisina ankarammin rangaistavina rikoksina tulevat käytännössä kysymykseen ihmiskauppa- ja paritusrikokset. Kuten on jo todettu, kysymys ei olisi miltei osin näitä rikoksia koskevien rangaistussääntösten soveltamisalan kaventamisesta. Rikoksenteikijä tuomittaisiin rangaistukseen houkuttelurikoksesta erityisesti niissä tapauksissa, joissa tekijän ei voida katsoa ihmiskaupparikoksen edellyttämällä tavalla itse käyttävän teon kohteena olevaa henkilöä hyväksi taikka muuten ihmiskauppa- ja paritusrikoksille ominaisella tavalla taloudellisesti hyötyvän teon kohteena olevan henkilön myymistä seksuaalipalveluista taikka hänen esiintymisestään sukupuolisiveellisyyttä loukkaavassa esityksessä. Momentin soveltamisalaan liittyvissä tapauksissa olisi lähinnä kysymys sellaisesta seksuaalipalvelujen myymisestä tai esiintymisestä, josta hyötyy ainoastaan houkuttelun kohteena oleva henkilö itse. Saattaa olla, että ihmiskauppa- tai paritusrikoksen tunnusmerkistö ei täyty myöskään mainittujen rikosten muun tunnusmerkistötekijän puuttumisen vuoksi.

Erikseen ankarammin rangaistavista rikoksista on mainittava myös 6 ja 7 §:ssä rangaistaviksi säädetyt hyväksikäyttörikokset sekä 8 a §:ssä rangaistavaksi säädetty seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta. Jos rikoksenteikijä saa teon kohteena olevan, kuuttatoista vuotta nuoremman henkilön (joissakin tapauksissa 16- tai 17-vuotiaan) esiintymään sukupuolisiveellisyyttä loukkaavassa järjestetyssä esityksessä niin, että tekijä samalla itse seuraa esitystä, hän syyllistyy tapauksesta riippuen lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön tai törkeään lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön eikä momentin mukaiseen houkuttelurikokseen. Jos kahdeksatoista vuotta nuorempaa henkilöä seksuaalipalvelujen myymiseen houkutteleva henkilö itse ostaa näitä palveluja, hänet on tuomittava palvelujen ostamisrikoksesta. Tämän esityksen mukaan mainitun rikoksen enimmäisrangaistus korotettaisiin kahdeksi vuodeksi vankeut-

ta, joten se olisi momentissa tarkoitettu ankarammin rangaistava rikos. Jos tekijä seksuaalipalvelujen käyttämisen ohella houkuttelee palvelujen myyjää myymään palveluja myös muille henkilöille, hän voisi syyllistyä sekä houkuttelu- että ostamisrikokseen.

Momentissa käytettäisiin houkuttelua kuvaavana ilmaisuna sanaa ”vietteele”, jota myös käytetään paritusrikoksen yhteydessä 20 luvun 9 §:n 1 momentin 5 kohdassa. Kysymys on vaikuttamisesta seksuaalipalveluja myyvän tai esiintymistä harjoittavan henkilön tahdonmuodostukseen. Esimerkkinä nyt tarkoitettua viettelyä voidaan ensinnäkin esittää se, että rikoksenteikijä kiinnittää rahapulassa olevan nuoren huomiota mahdollisuuksiin saada tuloja seksuaalipalvelujen myymisen tai esimerkiksi stripteaseesityksissä esiintymisen kautta. Jos kysymyksessä on kahdeksatoista vuotta nuorempi asunnon tai muun oleskelupaikan tarpeessa oleva henkilö, rikoksenteikijä voi saada henkilön ottamaan vastaan tällaisen paikan seksuaalipalvelujen tarjoamista vastaan. Tällaisessa tapauksessa rikoksenteikijä voi syyllistyä houkuttelurikoksen tekemisen lisäksi muuhunkin rikokseen, esimerkiksi avunantoon seksuaalipalvelujen ostamiseen nuorelta.

Ilmaisu ”sukupuolisiveellisyyttä loukkaava” lähtökohtaisesti vastaisi samaa ilmaisua, jota käytetään sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämistä koskevassa 17 luvun 18 §:n 1 momentissa. Tyypillisiä momentin soveltamisalaan kuuluvia sukupuolisiveellisyyttä loukkaavia esityksiä ovat striptease-esitykset ja esitykset, joissa esiintyjät ovat seksuaalisessa kanssakäymisessä (koskettelu tai yhdyntä) toistensa kanssa. Kysymys voi olla myös esityksistä, joissa esiintyjä harjoittaa itsetyydytystä. Kysymykseen voi tulla myös eroottisuonteinen tanssiminen, usein yhdistettynä esiintyjän vähäpukisuuteen tai alastomuuteen. Pelkästään kahdeksatoista vuotta nuoremman henkilön sukupuolielinten esittelyä yleisölle järjestetyssä esityksessä voidaan myös pitää momentissa tarkoitettulla tavalla sukupuolisiveellisyyttä loukkaavana esityksenä.

Momentti koskisi nimenomaan järjestettyä esitystä. Merkitystä ei olisi sillä, järjestääkö esityksen esiintyjä itse vai joku muu henkilö.

Jos esityksen järjestäjänä ei olisi esiintyjä itse, esitys yleensä tapahtuisi tällaisen ulkopuolisen järjestäjän taloudellisesti hyötyessä esityksestä. Tällöin järjestäjä samalla syyllistyisi ihmiskauppa- tai paritusrikokseen. Saat-taisi myös olla niin, että momentissa tarkoit-tun houkuttelurikoksen tekijä samalla toimii esityksen järjestäjänä. Näissä tapauksissa, jos järjestäminen ei tulisi rangaistavaksi ihmis-kauppa- tai paritusrikoksena, järjestäminen sisältyisi houkuttelurikokseen. Järjestetyllä esityksellä tarkoitettaisiin esitystä, johon ulkopuolisilla on mahdollisuus yleisönä osallis-tua. Esiintyjien ja esitystä seuraavien ei tar-vitsisi olla samassa paikassa, vaan esiintymi-nen voisi tapahtua myös esimerkiksi internetin kautta tai muuta vastaavaa teknologiaa hyödyntäen. Sikäli kuin kysymys on tallen-netun esityksen hyödyntämisestä ja käyttämi-sestä, sovellettaviksi tulevat lapsipornografi-aa koskevat rangaistussäännökset.

Momentissa tarkoitettun rikoksen täyttymi-nen edellyttäisi sitä, että kahdeksatoista vuotta nuorempi henkilö ryhtyy myymään seksuaalipalveluja 8 a §:ssä tarkoitettulla ta-valla tai esiintymään sukupuolisiveellisyttä loukkaavassa järjestetyssä esityksessä. Jos näin ei vielä ole ehtinyt tapahtumaan, rikok-sentekijä voitaisiin 3 momentin mukaisesti tuomita 2 momentin mukaisen houkutteluri-koksen yrityksestä, jos vaara sen täyttymise-stä on jo olemassa. Yrityksen kriminalisoimi-nen perustuisi yleissopimuksen 24 artiklaan.

8 c §. *Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraaminen.* Uu-den pykälän 1 momentin mukaan, se joka seuraa järjestettyä esitystä, jossa kahdeksaa-toista vuotta nuorempi henkilö esiintyy su-kupuolisiveellisyttä loukkaavalla tavalla, olisi tuomittava sukupuolisiveellisyttä louk-kaavan lasta koskevan esityksen seuraami-sesta sakkoon tai vankeuteen enintään kah-deksi vuodeksi. Pykälän 2 momentissa sää-dettäisiin yritys rangaistavaksi.

Pykälässä rangaistavaksi säädettävä rikos perustuisi yleissopimuksen 21 artiklan 1 kappaleen c kohtaan. Artiklan perusteluissa esitetyistä syistä rangaistavuutta ei rajattaisi niihin tapauksiin, joissa lapsia on värvätty tai pakotettu kappaleen a tai b kohdan mukaises-ti. Lisäksi yritys säädettäisiin rangaistavaksi,

vaikka yleissopimuksen 24 artikla ei siihen velvoitakaan.

Mitä tulee järjestettyyn esitykseen ja esiin-tymiseen sukupuolisiveellisyttä loukkaaval-la tavalla, voidaan viitata edellä 8 b §:n pe-rusteluissa esitettyyn. Esityksen seuraaminen voi tapahtua paikan päällä tai viestintäteknolo-giaa hyväksi käyttäen. Seuraamisesta ei erikseen rangaistaisi tekijää, joka saa aikaan sen, että kuuttatoista vuotta nuorempi (jois-sakin tapauksissa 16- tai 17-vuotias) henkilö esiintyy sukupuolisiveellisyttä loukkaavassa esityksessä ja joka seuraa esitystä. Tällöin tekijä syyllistyisi ankarammin rangaistavaan rikokseen eli lapsen seksuaaliseen hyväksi-käyttöön tai törkeään lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön. Koska nämä hyväksikäyttö-rikokset olisivat käytännössä ainoita anka-rammin rangaistavia rikoksia, joiden rangais-tussäännökset syrjäyttäisivät nyt kysymyk-sessä olevan rangaistussäännöksen, pykälän 1 momentissa ei olisi tarpeen erikseen todeta rangaistavuuden edellytyksenä sitä, että teos-ta ei muualla laissa säädetä ankarampaa ran-gaistusta.

Esityksen seuraamisrikoksen lisäksi tekijä voitaisiin tuomita samalla muustakin rikok-sesta, joka liittyy esityksen järjestämiseen. Esimerkiksi jos esityksestä taloudellisesti hyötyvä henkilö seuraa esitystä, hänet voitai-siin seuraamisrikoksen lisäksi tuomita tapauksesta riippuen ihmiskauppa- tai paritusri-koksesta.

10 §. *Määritelmät.* Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi niin, että *seksuaalisella teolla* tarkoitetaan tässä luvussa sel-laista tekoa, joka tekijä ja kohteena oleva henkilö sekä teko-olosuhteet huomioon otta-en on seksuaalisesti olennainen. Seksuaalisen teon määritelmästä poistettaisiin siis edelly-tys, jonka mukaan tekijän on lisäksi tavoitel-tava seksuaalista kiihotusta tai tyydytystä. Ehdotuksen taustaa on käsitelty yleisperuste-lujen jaksossa 2.3. Muutos koskisi kaikkia ri-koslain 20 luvun säännöksiä, joissa mainitaan seksuaalisen teon käsite.

Pykälään tehtävä muutos tarkoittaisi sitä, että teon seksuaalinen olennaisuus arvioitai-siin objektiivisesti ulkonaisesti havaittavista seikoista lähtien. Tämä ei tarkoittaisi välttä-mättä merkittävää muutosta nykytilantee-seen, jonka ongelmiksi on kuitenkin arvioitu

liiallisen huomion kiinnittäminen tekijän tavoitteeseen ja tämän tavoitteen toteennäyttämisen vaikeus. Eräitä tekotapoja voidaan pitää luonteeltaan seksuaalisesti olennaisina tekijän tarkoituksiperistä riippumatta. Yleisperusteluissa on oikeuskäytännön perusteella nostettu esiin kielisuudelmien antaminen lapselle ja sormen työntäminen lapsen peräaukkoon. Sukupuolielinten alueelle kohdistuva koskettelu on myös syytä mainita esimerkkinä.

Momentin muuttamisesta huolimatta sallitun käyttäytymisen rajoja koskevia tulkintaongelmia ei voida välttää. Tietyn kulttuurin sisällä hellimis- ja hyväilyrajat voivat huomattavasti vaihdella kulttuurien välisistä eroista huolimatta. Momentti muutetussa muodossa mahdollistaisi sen, että tapauskohtaiset olosuhteet voidaan ottaa tarvittavalla ja joustavalla tavalla huomioon. Tekijän tavoitetta koskevan osuuden poistaminen ei tarkoittaisi sitä, että sillä ja siihen liittyen hänen mieltämillään seikoilla ei ole mitään merkitystä rangaistavuuden kannalta. Kaikki rikoslain 20 luvussa rangaistavaksi säädetty rikokset ovat ja tulisivat tämän esityksen myötä olemaan jatkossakin rangaistavia vain tahallisuudella. Tahallisuuden vaatimus ulottuu myös teon seksuaalisesti olennaiseen luonteeseen.

Määritelmässä tarkoitettua olennaisuutta arvioitaessa merkitystä on sillä, missä tarkoituksessa teko tapahtuu. Tämä liittyy määritelmässä mainittuihin teko-olosuhteisiin. Esimerkiksi lääketieteellisesti perusteltavissa olevat ja asianmukaisesti suoritettavat leikkaukset ja muut vastaavat toimenpiteet eivät kuuluisi määritelmän piiriin, vaikka niillä saattaa olla toimenpiteen kohteena olevan henkilön seksuaalista kykyä edistävä tai heikentävä vaikutus ja siinä mielessä hänen kannaltaan seksuaalisesti olennainen merkitys. Muutenkin määritelmän kannalta olennaista on kokonaisarviointi, jossa otetaan huomioon kaikki säännöksessä mainitut seikat eli tekijä, teon kohde ja teko-olosuhteet.

11 §. Syyteoikeus. Tätä kuten seuraavaakin pykälää muutettaisiin yleissopimuksen 32 artiklan perusteella. Artikla edellyttää, että yleissopimuksen mukaiset rikokset saatetaan virallisen syytteen alaisiksi kaikissa tapauksissa.

Pykälän muutettavaksi ehdotetun sisällön mukaan virallinen syyttäjä ei saisi nostaa syytettä 3 ja 4 §:ssä eikä 5 §:n 1 momentin 4 kohdassa tarkoitetuista kahdeksantoista vuotta täyttäneisiin henkilöihin kohdistuneista rikoksista, ellei asianomistaja ilmoita rikosta syytteeseen pantavaksi taikka ellei erittäin tärkeä yleinen etu vaadi syytteen nostamista.

Pykälää muutettaisiin niin, että siihen lisätään kahdeksantoista vuotta täyttäneitä henkilöitä koskeva raja. Lisäksi pykälästä poistettaisiin viittaus 5 §:n 1 momentin 2 kohtaan, koska sen mukaiset seksuaalisen hyväksikäytön rikokset kohdistuvat kahdeksantoista vuotta nuorempiin henkilöihin. Pykälässä nykyisin oleva sana ”tai” korvattaisiin sanalla ”ja” johdonmukaisuussyistä, koska pykälässä käytetään myös sanaa ”eikä”.

12 §. Toimenpiteistä luopuminen. Pykälään ehdotetaan tehtäväksi vastaavat muutokset kuin 11 §:ään. Jos 1 §:ssä tai 5 §:n 2 momentissa tarkoitettuna kahdeksantoista vuotta täyttäneeseen henkilöön kohdistuneen rikoksen asianomistaja omasta vakaasta tahdostaan pyytää, ettei syytettä nostettaisi, virallisella syyttäjällä olisi oikeus jättää syyte nostamatta, jollei tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi syytteen nostamista. Myös tähän pykälään lisättäisiin kahdeksantoista vuoden ikään liittyvä raja. Lisäksi pykälästä poistettaisiin viittaus 6 §:ään (lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö), koska sen mukainen rikos aina kohdistuu kahdeksantoista vuotta nuorempaan henkilöön.

13 §. Oikeushenkilön rangaistusvastuu. Pykälään lisättäisiin uusi toinen virke. Sen mukaan oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetty koskisi 8 b §:n 1 momentissa tarkoitettua rikosta, jossa ehdotetaan tapaamista tai muuta kanssakäymistä lapsen kanssa tarkoituksena valmistaa kuvia tai kuvatallenteita, joissa sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasti esitetään lasta. Lisäys liittyisi yleissopimuksen 26 artiklaan.

2.3 Laki liiketoimintakiellosta

3 §. Liiketoimintakieltoon määräämisen edellytykset. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 3 momentti, jonka mukaan lisäksi liiketoimintakieltoon voidaan määrätä 2 §:ssä tar-

koitettu henkilö, jos hän on liiketoiminnassa syyllistynyt 1) rikoslain 17 luvun 18 tai 18 a §:ssä rangaistavaksi säädettyyn rikokseen tai sen yritykseen taikka osallisuuteen siihen; 2) rikoslain 17 luvun 19 §:ssä rangaistavaksi säädettyyn rikokseen tai osallisuuteen siihen; taikka 3) kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön kohdistuneeseen rikoslain 20 luvun 9 tai 9 a §:ssä taikka 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä rangaistavaksi säädettyyn rikokseen tai sen yritykseen taikka osallisuuteen siihen. Uusi momentti liittyisi yleissopimuksen 27 artiklan 3 kappaleen b kohdassa asetettuun velvoitteeseen.

Liiketoimintakieltoon määräämisen edellytykset tulisivat tyhjentävästi ehdotettavasta säännöksestä. Pykälän 1 ja 2 momentissa mainittuihin seikkoihin ei siis kiinnitettäisi tässä yhteydessä huomiota. Sen sijaan useat muut liiketoimintakiellosta annetun lain säännökset tulisivat suoraan sovellettaviksi. Tämä koskee esimerkiksi liiketoimintakielon henkilöpiiriä (2 §), liiketoimintakiellon sisältöä (4 §), liiketoimintakiellon kestoa (5 §), määräämistä (6 §) ja vireillepanoaikaa (8 §).

Momentissa rikokset jaettaisiin eri kohtiin, koska liiketoimintakiellon määräämisen edellytykset näissä tapauksissa poikkeaisivat toisistaan riippuen siitä, mistä rikoksesta on kysymys. Momentin 1 kohdassa viitatuissa pykälissä säädetään rangaistaviksi sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittäminen ja törkeä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittäminen. Momentin 2 kohdassa viitattaisiin erikseen sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapitoa koskevaan rikoslain 17 luvun 19 §:ään, koska mainitun rikoksen yritys ei olisi edelleenkaan rangaistava. Momentin 3 kohdan erityisedellytyksenä olisi se, että teko on kohdistunut kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön. Kohdan tarkoitettamia rikoksia ovat paritus, törkeä paritus, ihmiskauppa ja törkeä ihmiskauppa.

Syyllistyminen momentissa mainittuun rikokseen taikka sen yritykseen tai osallisuuteen siihen tarkoittaisi sitä, että henkilö on jo tuomittu tai tullaan liiketoimintakiellon määräämisen yhteydessä tuomitsemaan kysymyksessä olevasta rikoksesta. Jos liiketoimintakieltoa koskevaa asiaa poikkeukselli-

sesti käsiteltäisiin rikosasiasta erillisenä, kielon määräämisen edellytyksenä ei olisi se, että rikosasiassa annettu tuomio on tullut lainvoimaiseksi tai pantavissa täytäntöön lainvoimaisen tuomion tavoin. Henkilön ollessa vasta epäiltyinä tai syytteessä liiketoimintakielto voitaisiin määrätä väliaikaisena 11 §:n 1 momentin nojalla. Osallisuudesta säädetään rikoslain 5 luvussa. Kaikki osallisuuden muodot kuuluisivat pykälän soveltamisalaan.

11 §. Väliaikainen liiketoimintakielto. Pykälän 1 momenttia ehdotetaan täydennettäväksi niin, että väliaikainen liiketoimintakielto olisi mahdollinen myös 3 §:n 3 momentissa tarkoitetun rikoksen tekemisen estämiseksi. Epäillyn tai syytetyn asemaa sekä liiketoimintakiellon määräämisen todennäköisyyttä koskevat edellytykset olisivat voimassa myös näissä tapauksissa.

2.4 Lastensuojelulaki

25 §. Ilmoitusvelvollisuus. Pykälää ehdotetaan muutettavaksi ensinnäkin niin, että 3 momenttiin otettaisiin uusi säännös, jonka mukaan edellä 1 momentissa tarkoitetuilla henkilöillä on oikeus tehdä sallassapitosäännösten estämättä ilmoitus poliisille, kun heillä on tehtävässään tietoon tulleiden seikkojen perusteella syytä epäillä lapsen kohdistunutta rikoslain 20 luvussa rangaistavaksi säädettyä tekoa. Samalla nykyinen 3 momentti siirrettäisiin uudeksi 4 momentiksi sillä tavalla muutettuna, että uudessa momentissa viitattaisiin myös 3 momenttiin.

Muutetussa muodossaan 3 momentti liittyisi yleissopimuksen 12 artiklaan, josta ei kuitenkaan seuraa velvollisuutta tällaisen muutoksen tekemiseen. Kuten artiklan perusteluista ilmenee, uudella säännöksellä selkiytettäisiin lainsäädännöllisesti epäselvää tilannetta sekä nopeutettaisiin ja tehostettaisiin lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten käsittelyä rikosprosessissa. Pykälän 3 momentti syrjäyttäisi sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 18 §:n 3 momentissa olevan yleisemmän säännöksen, johon tehtäisiin tämän seikan korostamiseksi tarpeellinen lisäys. Lastensuojelulain 25 d §:n 3 momentissa säädettäisiin edelleen lastensuojeluviranomaisen velvollisuudesta ilmoittaa poliisille muun ohessa lapsiin koh-

distuneista seksuaalirikoksista. Kaikkien velvollisuudesta ilmoittaa törkeästä rikoksesta säädettäisiin tämän jälkeenkin rikoslain 15 luvun 10 §:ssä.

Pykälän 1 momenttiin olevan viittauksen vuoksi 3 momentin soveltamisen piiriin tulisivat muiden ohessa sosiaali- ja terveydenhuollon, opetustoimen, nuorisotoimen ja seurakunnan tai muun uskonnollisen yhdyskunnan palveluksessa tai luottamustoimessa olevat henkilöt sekä muun sosiaalipalvelujen tai terveydenhuollon palvelujen tuottajan, opetuksen tai koulutuksen järjestäjän tai turvapaikan hakijoiden vastaanottotoimintaa tai hätäkeskustoimintaa taikka koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa harjoittavan yksikön palveluksessa olevat henkilöt ja terveydenhuollon ammattihenkilöt. Viitatussa momentissa mainitaan lisäksi poliisitoimi. Sitä ei erotettaisi säännöksen soveltamisalan piiristä, mutta luonnollisesti poliisitoimella ei ole yleensä tarvetta tehdä momentissa tarkoitettua erillistä ilmoitusta poliisille.

Vaikka käytettäisiin 3 momentin tarjoamaa oikeutta tehdä ilmoitus poliisille, olisi lisäksi pykälän 1 momentin nojalla tehtävä ilmoitus kunnan sosiaalitoimesta vastaavalle toimielimelle. Näin varmistetaan myös lapsen hyvinvoinnin edistämiseen tarpeellisten lastensuojelutoimenpiteiden käynnistyminen. Uutta momenttia sovellettaisiin tapauksissa, joissa rikoksen uhri on ilmoituksen tekemisen hetkellä kahdeksaatoista vuotta nuorempi.

Pykälän 4 momenttiin otettava 3 momenttiin kohdistuva viittaus tarkoittaisi sitä, että rikkiin tai muuhun sielunhoitoon liittyvään salassapitovelvollisuuteen ei puututtaisi, vaan velvollisuus olisi voimassa myös 3 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa. Vaitiolovelvollisuudesta säädetään kirkkolain 5 luvun 2 §:ssä ja ortodoksisesta kirkosta annetun lain 110 §:ssä.

25 d §. *Lastensuojeluviranomaisen ilmoitusvelvollisuus ja salassa pidettävien tietojen antaminen poliisille.* Pykälän 3 momenttia täydennettäisiin niin, että siinä viitataan myös 25 §:n 3 momenttiin. Viittaus tarkoittaisi sitä, että lastensuojeluviranomaisen palveluksessa olevan oikeus tehdä poliisille ilmoitus lapseen kohdistuneesta rikoslain 20 luvun mukaisesta epäilystä teosta määräytyisi 25 §:n 3 momentin mukaan. Tämän

momentin lopussa säädettäisiin edelleenkin niistä tapauksista, joissa on ilmoitusvelvollisuus epäiltäessä rikoslain 20 luvun mukaista tekoa.

2.5 Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista

18 §. *Salassa pidettävien tietojen antaminen asiakkaan suostumuksesta riippumatta eräissä muissa tilanteissa.* Pykälän 3 momenttiin lisättäisiin toinen virke, jonka mukaan lastensuojelulain 25 §:n 3 momentissa säädetään oikeudesta tehdä salassapitosäännösten estämättä ilmoitus poliisille, kun on syytä epäillä kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön kohdistunutta rikoslain 20 luvussa rangaistavaksi säädettyä tekoa.

Virkkeen lisääminen momenttiin tarkoittaisi sitä, että uudessa virkkeessä tarkoitetuissa tapauksissa ei sovellettaisi momentin ensimmäistä virkettä, jonka mukaan omaaloitteinen tiedon antaminen vähäisemmästäkin rikoksesta on mahdollista, jos se on välttämätöntä lapsen edun taikka erittäin tärkeän yleisen tai yksityisen edun vuoksi. Lastensuojelulain 25 §:n 3 momentissa säädettäisiin sen pykälän 1 momentissa määritellyn henkilöpiirin oikeudesta ilmoittaa poliisille epäilystä lapseen kohdistuneesta, rikoslain 20 luvussa rangaistavaksi säädetystä seksuaalirikoksesta.

Lisäksi momentin alkuun tehtäisiin kirjoitusteknisiä muutoksia, joilla ei ole asiallista merkitystä.

2.6 Rikosrekisterilaki

6 §. Pykälän 2 momenttia ehdotetaan täydennettäväksi niin, että rikostaustan selvittämisessä käytettävään rikosrekisterin otteeseen merkitään myös tiedot rikoslain 17 luvun 18, 18 a tai 19 §:ssä ja 20 luvussa tarkoitetuista rikoksista tuomituista sakoista. Momentin muuttaminen tällä tavalla liittyisi yleissopimuksen 5 artiklan 3 kappaleeseen. Lisäksi momenttiin lisättäisiin selvyuden vuoksi sanat ”edellä mainittuja rikoksia”.

3 Voimaantulo

Yleissopimuksen hyväksymistä koskeva laki on tarkoitettu tulemaan voimaan samaan aikaan kuin sopimus tulee kansallisesti voimaan. Sopimus tuli kansainvälisesti voimaan heinäkuun 2010 alussa. Yleissopimus tulee Suomen osalta voimaan 45 artiklan 4 kappaleen mukaisesti sen kuukauden ensimmäisenä päivänä, joka seuraa, kun kolme kuukautta on kulunut liittymisasikirjan jättämisestä. Yleissopimuksen hyväksymistä koskevan lain voimaantulosta säädettäisiin tasavallan presidentin asetuksella.

Muut lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu, käytännössä kuitenkin viimeistään yleissopimuksen tullessa kansallisesti voimaan. Johdonmukaisuusnäkökohtien vuoksi tämä koskee myös niitä lainsäädäntömuutoksia, joiden tekemiseen yleissopimus ei velvoita. Suomen lainsäädännön on joka tapauksessa oltava yleissopimuksen edellyttämällä tasolla siihen liittyessä. Esitykseen sisältyvistä lakiehdotuksista ei aiheudu tarvetta muuttaa viranomaisten organisaatioita tai tehtäviä. Lainsäädäntömuutokset edellyttävät tuomareiden, syyttäjien ja poliisiviranomaisten, mahdollisesti muidenkin tahojen kouluttamista, sekä uudistuksesta tiedottamista, mikä on ehdittävä tekemään riittävän ajoissa ennen lakien voimaantuloa.

Yleissopimuksen 5, 6 ja 14–17 artikla sisältävät määräyksiä, jotka Ahvenanmaan itsehallintolain (1144/1991) 18 §:n mukaan kuuluvat Ahvenanmaan maakunnan lainsäädäntövaltaan ja koskevat terveyden- ja sairaanhoitoa, sosiaalihuoltoa, opetusta, kulttuuria, nuorisotyötä ja elinkeinotoimintaa. Ahvenanmaan maakuntapäivien tulee mainitun lain 59 §:n 1 momentin nojalla hyväksyä laki, jolla yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvat määräykset saatetaan voimaan Suomessa, jotta määräykset tulisivat voimaan myös maakunnassa. Hallituksen esityksen antamisen jälkeen ryhdytään toimenpiteisiin hyväksymisen hankkimiseksi.

4 Eduskunnan suostumuksen tarpeellisuus ja käsittelyjärjestys

Perustuslain 94 §:n 1 momentin mukaan eduskunta hyväksyy muun ohessa sellaiset valtiosopimukset, jotka sisältävät lainsäädännön alaan kuuluvia määräyksiä.

Eduskunnan perustuslakivaliokunnan mukaan määräys luetaan lainsäädännön alaan kuuluvaksi, jos määräys koskee jonkin perustuslaissa turvatun perusoikeuden käyttämistä tai rajoittamista, jos määräys muutoin koskee yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteita, jos määräyksen tarkoittamasta asiasta on perustuslain mukaan säädettävä lailla taikka jos määräyksen tarkoittamasta asiasta on voimassa lain säännöksiä tai siitä on Suomessa vallitsevan käsityksen mukaan säädettävä lailla. Perustuslakivaliokunnan mukaan kansainvälisen velvoitteen määräys kuuluu näiden perusteiden mukaan lainsäädännön alaan siitä riippumatta, onko määräys ristiriidassa vai sopusoinnussa Suomessa lailla annetun säännöksen kanssa. (PeVL 11/2000 vp, 12/2000 vp, 31/2001 vp ja 38/2001 vp).

Perustuslakivaliokunnan mukaan (PeVL 6/2001 vp) lainsäädännön alaan eivät kuitenkaan kuulu sellaiset sopimusvelvoitteet, jotka koskevat Euroopan yhteisön yksinomaiseen toimivaltaan kuuluvia asioita eikä eduskunnan suostumus koske mainittuja sopimuksia. Joulukuun 2009 alussa voimaan tulleen Euroopan unionista tehdyn sopimuksen mukaan Euroopan unionilla on yksinomainen toimivalta eräillä alueilla, toisilla alueilla unionilla ja sen jäsenvaltioilla on jaettu toimivalta.

Yleissopimus arvioitiin jo sen valmisteluvaiheessa jaetun toimivallan sopimukseksi, mihin liittyy myös 43 artiklan 3 kappaleen kohdalla käsitelty sopimuksen hyväksymisen yhteydessä annettu Euroopan yhteisön ja Euroopan unionin jäsenvaltioiden julistus. Toimivaltakysymysten vuoksi Euroopan yhteisöjen komission edustajat osallistuivat sopimusneuvotteluihin, mutta niiden yhteydessä tai sopimuksen hyväksymisen jälkeenkään ei ole määritelty sitä, mitkä sopimusmääräykset ja millä tavoin sisältävät Euroopan unionin toimivaltaan kuuluvia asioita. Keväällä 2007 Euroopan unionin toimielimissä käsiteltiin

unionin liittymistä yleissopimukseen, mutta asia ei ole edistynyt sen jälkeen. Yksimielisyyttä ei tuolloin saavutettu myöskään siitä, sisältääkö sopimus tuolloiseen Euroopan yhteisön yksinomaiseen toimivaltaan kuuluvia määräyksiä ja mitä ne mahdollisesti olisivat.

Kuten aikaisemmin on todettu, Euroopan unionissa on valmistelu aihepiiriin liittyviä puitepäätöksiä. Niistä on mainittu puitepäätös lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsipornografian torjumisesta sekä puitepäätös uhrin asemasta rikosoikeudenkäyntimenettelyssä. Lisäksi on mainittava puitepäätös ihmiskaupan torjunnasta (2002/629/YOS). Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 83 artiklan 1 kohdan mukaan Euroopan parlamentti ja neuvosto voivat tavallista lainsäätämisjärjestystä noudattaen annetuilla direktiiveillä säätää rikosten ja seuraamusten määrittelyä koskevista vähimmäissäännöistä erityisen vakavan rikollisuuden alalla, joka on rajat ylittävää joko rikosten luonteen tai vaikutusten johdosta tai sen vuoksi, että niiden torjuminen yhteisin perustein on erityisesti tarpeen. Näitä rikollisuuden aloja ovat muu ohessa ihmiskauppa sekä naisten ja lasten seksuaalinen hyväksikäyttö, joita koskevat direktiiviehdotukset Euroopan komissio on tehnyt maaliskuun 2010 lopussa. Direktiiveillä korvattaisiin nykyiset puitepäätökset.

Euroopan unioni ei ole siis 45 artiklan mukaisesti sitoutunut yleissopimukseen, sitoutuminen ei ole myöskään vireillä. Unionin toimivaltaan kuuluvien kysymysten tarkempaa rajaamista ei ole tämän vuoksi tehty. Tämän asian tilan ei voi katsoa estävän unionin jäsenvaltioiden sitoutumista sopimukseen, minkä useat Euroopan unionin jäsenvaltiot ovat jo tehneet. Koska kysymys Euroopan unionin yksinomaisesta toimivallasta ja sen piiriin kuuluvista kysymyksistä on tässä tapauksessa epäselvä, eduskunnan tulisi hyväksyä yleissopimus vain siltä osin kuin se kuuluu Suomen toimivaltaan.

Yleissopimuksen määräyksistä valtaosa on niiden luonteen vuoksi lainsäädännön alaan kuuluvia. Lainsäädännön alaan on sopimusmääräyksistä erotettavissa selkeästi 5 artiklan 3 kappale (lasten kanssa työskentelevien rekrytointi), 7 artikla (ennalta ehkäisevät interventio-ohjelmat tai -toimenpiteet), 8 artiklan

2 kappale (rikoksia mainostavan materiaalin jakamisen ehkäiseminen ja kieltäminen), 10 artiklan 2 kappale (riippumattomat ja toimivaltaiset instituutiot lasten oikeuksien edistämiseksi ja suojelemiseksi), 12 artikla (ilmoituksen tekeminen epäilyllä seksuaalirikosta tai seksuaalisesta hyväksikäytöstä), 14 artikla (uhrien avustaminen), 15—17 artikla (interventio-ohjelmia ja -toimenpiteitä koskevat määräykset), 18—24 artikla (kriminalisointivelvoitteet), 25 artikla (lainkäyttövalta), 26 artikla (oikeushenkilön vastuu), 27 artikla (rangaistukset ja toimenpiteet), 28 artikla (raskauttavat olosuhteet), 29 artikla (aikaisemmat tuomiot), 30 artikla (rikosprosessia koskevat periaatteet), 31 artikla (yleiset suojelutoimenpiteet), 32 artikla (oikeudenkäynnin aloittaminen), 33 artikla (vanhentumissäännös), 34 artikla (tutkinta), 35 artikla (lapsen kuulusteleminen), 36 artiklan 2 kappale (käsittely suljettuun oviin ja kuuleminen viestintäteknologian avulla), 37 artikla (tuomittuja seksuaalirikollisia koskevien kansallisten tietojen tallentaminen ja säilyttäminen) ja 38 artikla (kansainvälistä yhteistyötä koskevat yleiset periaatteet ja toimintatavat).

Yleissopimus voidaan hyväksyä äänenenemmistöllä ja ehdotus sen voimaansaatamislainsäädännön mukaisesti hyväksyä tavallisen lain säätämisyksessä. Lakiehdotukset voidaan muutenkin käsitellä tavallisen lain säätämisyksessä.

Edellä olevan perusteella ja perustuslain 94 §:n mukaisesti esitetään, että

Eduskunta hyväksyisi Lanzarotella 25 päivänä lokakuuta 2007 tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan siltä osin kuin se kuuluu Suomen toimivaltaan.

Edellä esitetyn perusteella ja koska yleissopimus sisältää määräyksiä, jotka kuuluvat lainsäädännön alaan, annetaan samalla Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

*Lakiehdotukset***1.****Laki****lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §
Lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan Lanzaretella 25 päivänä lokakuuta 2007 tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvat määräykset ovat laki-

na voimassa sellaisina kuin Suomi on niihin sitoutunut.

2 §
Tämän lain voimaantulosta säädetään tasavallan presidentin asetuksella.

2.

Laki**rikoslain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rikoslain (39/1889) 1 luvun 11 §:n 2 momentti, 8 luvun 1 §:n 5 momentti ja 6 §:n 3 momentti, 17 luvun 18 §:n 1 momentti ja 19 § sekä 20 luvun 6 ja 7 §, 8 a §:n 1 momentti, 10 §:n 2 momentti ja 11—13 §, sellaisina kuin ne ovat, 1 luvun 11 §:n 2 momentti laeissa 626/1996, 650/2004, 743/2006 ja 212/2008, 8 luvun 1 §:n 5 momentti ja 6 §:n 3 momentti laissa 1161/2005, 17 luvun 18 §:n 1 momentti ja 19 § laissa 650/2004 sekä 20 luvun 6 ja 7 §, 10 §:n 2 momentti sekä 11 ja 12 § laissa 563/1998, 8 a §:n 1 momentti laissa 743/2006 ja 13 § laissa 650/2004, sekä *lisätään* 20 lukuun uusi 7 a, 8 b ja 8 c § seuraavasti:

1 luku

Suomen rikosoikeuden soveltamisalasta

11 §

Kaksoisrangaistavuuden vaatimus

- 6) 20 luvun 6, 7 tai 8 a—8 c §:ssä;
 7) 20 luvun 1—5 §:ssä taikka 9 tai 9 a §:ssä, jos teko kohdistuu kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön; taikka
 8) 40 luvun 1—4 §:ssä, jos rikoksen tekijä on kansanedustaja, ulkomainen virkamies tai ulkomaisen parlamentin jäsen.

Vaikka teosta ei säädetä rangaistusta teko-
 paikan laissa, siihen sovelletaan Suomen la-
 kia, jos sen on tehnyt Suomen kansalainen tai
 6 §:n 3 momentin 1 kohdassa tarkoitettu
 henkilö ja teosta säädetään rangaistus:

1) 11 luvun 5 tai 6 §:ssä, jos teko on sellai-
 nen sotarikos tai törkeä sotarikos taikka osal-
 lisuusteko niihin, jota tarkoitetaan kulttuu-
 riomaisuuden suojelemisesta aseellisen selk-
 kauksen sattuessa tehdyn Haagin vuoden
 1954 yleissopimuksen toisen pöytäkirjan
 15 artiklassa;

2) 15 luvun 12 a §:n nojalla mainitun luvun
 1—9 §:ssä;

3) 16 luvun 1—3 §:ssä ja vaikka rikoksen
 kohteena on 40 luvun 11 §:n 2, 3 tai 5 koh-
 dassa tarkoitettu henkilö taikka ulkomainen
 virkamies, joka toimii Kansainvälisen rikos-
 tuomioistuimen palveluksessa;

4) 16 luvun 13, 14 ja 14 a §:ssä ja vaikka
 lainkohtia sovelletaan mainitun luvun 20 §:n
 nojalla;

5) 17 luvun 18, 18 a tai 19 §:ssä;

8 luku

Vanhentumisesta

1 §

Syyteoikeuden vanhentuminen

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja tör-
 keän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön syy-
 teoikeus vanhentuu aikaisintaan, kun asian-
 omistaja täyttää kaksikymmentäkahdeksan
 vuotta. Sama koskee kahdeksaatoista vuotta
 nuorempaan henkilöön kohdistunutta raiska-
 usta, törkeää raiskausta, pakottamista suku-
 puoliyhteyteen, pakottamista seksuaaliseen
 tekoon, seksuaalista hyväksikäyttöä, paritus-
 ta, törkeää paritusta, ihmiskauppaa ja törkeää
 ihmiskauppaa. Syyteoikeus vanhentuu rikok-
 sen kohteena olleen henkilön täyttäessä kak-
 sikymmentäkolme vuotta, jos kysymyksessä
 on 20 luvun 8 b §:n 2 momentissa tarkoitettu

lapsen houkutteleva seksuaalisiin tarkoituksiin.

6 §

Rangaistuksen tuomitsemisen estävä vanhentuminen

Edellä 1 §:n 5 momentissa tarkoitetusta rikoksesta ei saa tuomita rangaistusta sen jälkeen, kun tämän pykälän 2 momentissa tarkoitettu määräaika on kulunut ja kymmenen vuotta on kulunut siitä, kun rikoksen kohteena ollut henkilö on täyttänyt kaksikymmentäkahdeksan tai kaksikymmentäkolme vuotta.

17 luku

Rikoksista yleistä järjestystä vastaan

18 §

Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittäminen

Joka valmistaa, pitää kaupan tai vuokrattavana taikka muulla tavoin tarjoaa tai asettaa saataville, pitää saatavilla, vie maasta, tuo maahan tai Suomen kautta muuhun maahan taikka muuten levittää kuvia tai kuvatallenteita, joissa sukupuolisiveellisyttä loukkaavasti todellisuuspohjaisesti tai todenmukaisesti esitetään

- 1) lasta,
- 2) väkivaltaa tai
- 3) eläimeen sekaantumista,

on tuomittava *sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämisestä* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

19 §

Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapito

Joka oikeudettomasti pitää hallussaan kuvaa tai kuvatallennetta, jossa 18 §:ssä tarkoitettulla tavalla sukupuolisiveellisyttä loukkaavasti esitetään lasta, tai hankkii pääsyyntä

tällaiseen kuvaan tai tallenteeseen, on tuomittava *sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan* hallussapidosta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

20 luku

Seksuaalirikoksista

6 §

Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö

Joka koskettelemalla tai muulla tavoin tekee kuuttatoista vuotta nuoremmalle lapselle seksuaalisen teon, joka on omiaan vahingoittamaan tämän kehitystä, tai saa tämän ryhtymään sellaiseen tekoon, on tuomittava *lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.

Lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan myös se, joka on sukupuoliyhteydessä kuuttatoista vuotta nuoremmalla lapsella, jos rikos ei 7 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla ole kokonaisuutena arvostellen törkeä. Lisäksi lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan se, joka menettelee 1 momentissa tai edellä tässä momentissa tarkoitettulla tavalla kuusitoista mutta ei kahdeksantoista vuotta täyttäneen lapsen kanssa, jos tekijä on lapsen vanhempi tai vanhempan rinnastettavassa asemassa lapseen nähden sekä asuu lapsen kanssa samassa taloudessa.

Yritys on rangaistava.

7 §

Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö

Jos

1) tekijä on sukupuoliyhteydessä kuuttatoista vuotta nuoremmalla lapsella tai 6 §:n 2 momentissa tarkoitettussa tapauksessa kuusitoista mutta ei kahdeksantoista vuotta täyttäneen lapsen kanssa; taikka

2) lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä a) kohteena on lapsi, jolle rikos lapsen iän tai kehitystason vuoksi on omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa,

b) rikos tehdään erityisen nöyryyttävällä tavalla tai

c) rikos on omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa lapselle hänen tekijää kohtaan tuntemansa erityisen luottamuksen tai muuten tekijästä erityisen riippuvaisen asemansa vuoksi

ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentekijä on tuomittava *törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä* vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

7 a §

Rajoitussäännös

Lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä tai 7 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuna törkeänä lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä ei pidetä tekoa, joka ei loukkaa kohteen seksuaalista itsemääräämisoikeutta ja jonka osapuolten iässä sekä henkisessä ja ruumiillisessa kypsyydessä ei ole suurta eroa.

8 a §

Seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta

Joka lupaamalla tai antamalla korvauksen saa kahdeksatoista vuotta nuoremman henkilön ryhtymään sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen tekoon, on tuomittava *seksuaalipalvelujen ostamisesta nuorelta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

8 b §

Lapsen houkuttelemine seksuaalisiin tarkoituksiin

Joka ehdottaa tapaamista tai muuta kanssakäymistä lapsen kanssa siten, että ehdotuksen sisällöstä tai olosuhteista muuten ilmenee tekijän tarkoituksena olevan 17 luvun 18 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla valmistaa kuvia tai kuvataallenteita, joissa sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasti esitetään lasta,

taikka kohdistaa lapseen 6 tai 7 §:ssä tarkoitettu rikos, on tuomittava *lapsen houkuttelemisesta seksuaalisiin tarkoituksiin* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, lapsen houkuttelemisesta seksuaalisiin tarkoituksiin tuomitaan myös se, joka viettelee kahdeksatoista vuotta nuoremman henkilön ryhtymään sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen tekoon 8 a §:ssä tarkoitettulla tavalla taikka esiintymään sukupuolisiveellisyyttä loukkaavassa järjestetyssä esityksessä.

Edellä 2 momentissa tarkoitettun rikoksen yritys on rangaistava.

8 c §

Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraaminen

Joka seuraa järjestettyä esitystä, jossa kahdeksatoista vuotta nuorempi henkilö esiintyy sukupuolisiveellisyyttä loukkaavalla tavalla, on tuomittava *sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraamisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

10 §

Määritelmät

Seksuaalisella teolla tarkoitetaan tässä luvussa sellaista tekoa, joka tekijä ja kohteena oleva henkilö sekä teko-olosuhteet huomioon ottaen on seksuaalisesti olennainen.

11 §

Syyteoikeus

Virallinen syyttäjä ei saa nostaa syytettä 3 ja 4 §:ssä eikä 5 §:n 1 momentin 4 kohdassa tarkoitetuista kahdeksantoista vuotta täytäneisiin henkilöihin kohdistuneista rikoksista, ellei asianomistaja ilmoita rikosta syytte-

seen pantavaksi taikka ellei erittäin tärkeä yleinen etu vaadi syytteen nostamista.

12 §

Toimenpiteistä luopuminen

Jos 1 §:ssä tai 5 §:n 2 momentissa tarkoitettuna kahdeksantoista vuotta täyttäneeseen henkilöön kohdistuneen rikoksen asianomistaja omasta vakaasta tahdostaan pyytää, ettei syytettä nostettaisi, virallisella syyttäjällä on oikeus jättää syyte nostamatta, jollei tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi syytteen nostamista.

13 §

Oikeushenkilön rangaistusvastuu

Paritukseen ja törkeään paritukseen sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään. Sama koskee 8 b §:n 1 momentissa tarkoitettua rikosta, jossa ehdotetaan tapaamista tai muuta kanssakäymistä lapsen kanssa tarkoituksena valmistaa kuvia tai kuvatallenteita, joissa sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasti esitetään lasta.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 20 .

3.

Laki**liiketoimintakiellosta annetun lain 3 ja 11 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan liiketoimintakiellosta annetun lain (1059/1985) 11 §:n 1 momentti, sellaisena
 kuin se on laissa 1220/1997, ja
lisätään 3 §:ään uusi 3 momentti seuraavasti:

3 §

Liiketoimintakiellon määräämiset edellytykset

 Lisäksi liiketoimintakieltoon voidaan määrätä 2 §:ssä tarkoitettu henkilö, jos hän on liiketoiminnassa syyllistynyt:

1) rikoslain (39/1889) 17 luvun 18 tai 18 a §:ssä rangaistavaksi säädettyyn rikokseen tai sen yritykseen taikka osallisuuteen siihen;

2) rikoslain 17 luvun 19 §:ssä rangaistavaksi säädettyyn rikokseen tai osallisuuteen siihen; taikka

3) kahdeksatoista vuotta nuorempaan henkilöön kohdistuneeseen rikoslain 20 luvun 9 tai 9 a §:ssä taikka 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä rangaistavaksi säädettyyn rikokseen tai sen yritykseen taikka osallisuuteen siihen.

-----

11 §

Väliaikainen liiketoimintakielto

Jos 2 §:ssä tarkoitettu henkilö on epäiltynä tai syytteessä liiketoiminnassa tehdystä rikoksesta ja liiketoimintakiellon määräämistä voidaan pitää todennäköisenä, voi tuomioistuimien syyttäjän vaatimuksesta määrätä hänet väliaikaiseen liiketoimintakieltoon, jos se on tarpeen vahingolliseksi katsottavan liiketoiminnan tai 3 §:n 3 momentissa tarkoitettujen rikosten tekemisen estämiseksi.

 Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
 ta 20 .

4.

Laki**lastensuojelulain 25 ja 25 d §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan lastensuojelulain (417/2007) 25 §:n 3 momentti ja 25 d §:n 3 momentti, sellaisina kuin ne ovat laissa 88/2010, sekä
lisätään 25 §:ään, sellaisena kuin se on laissa 88/2010, uusi 3 momentti, jolloin muutettu 3 momentti siirtyy 4 momentiksi, seuraavasti:

25 §

Ilmoitusvelvollisuus

Edellä 1 momentissa tarkoitetuilla henkilöillä on oikeus tehdä salassapitosäännösten estämättä ilmoitus poliisille, kun heillä on tehtävässään tietoon tulleiden seikkojen perusteella syytä epäillä lapseen kohdistunutta rikoslain (39/1889) 20 luvussa rangaistavaksi säädettyä tekoa.

Sen estämättä, mitä 1 ja 3 momentissa säädetään, on voimassa, mitä rippiin tai muuhun sielunhoitoon liittyvästä salassapitovelvollisuudesta erikseen säädetään tai määrätään.

25 d §

Lastensuojeluviranomaisen ilmoitusvelvollisuus ja salassa pidettävien tietojen antaminen poliisille

Lastensuojeluviranomaisen on salassapittoa koskevien säännösten estämättä sen lisäksi, mitä sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000) 18 §:n 2 ja 3 momentissa ja edellä 25 §:n 3 momentissa säädetään oikeudesta ja velvollisuudesta antaa tietoja poliisille, ilmoitettava poliisille, jos on perusteltua syytä epäillä, että lapseen on kasvuympäristössään kohdistettu rikoslain 20 tai 21 luvussa rangaistavaksi säädetty teko, josta säädetty enimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 20 .

5.

Laki**sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 18 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000) 18 §:n 3 momentti seuraavasti:

18 §

Salassa pidettävien tietojen antaminen asiakkaan suostumuksesta riippumatta eräissä muissa tilanteissa

Salassa pidettävästä asiakirjasta saa antaa oma-aloitteisestikin tiedon, kun epäillään 2 momentissa tarkoitettua rikosta taikka kun epäillään jonkun syyllistyneen mainitussa lainkohdassa tarkoitettua rikosta vähäisempään rikokseen, jos sosiaalihuollon järjestäjä

ja toteuttaja arvioi sen olevan välttämätöntä lapsen edun taikka erittäin tärkeän yleisen tai yksityisen edun vuoksi. Lastensuojelulain (417/2007) 25 §:n 3 momentissa säädetään oikeudesta tehdä salassapitosäännösten estämättä ilmoitus poliisille, kun on syytä epäillä kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön kohdistunutta rikoslain 20 luvussa rangaistavaksi säädettyä tekoa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 20 .

6.

Laki**rikosrekisterilain 6 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rikosrekisterilain (770/1993) 6 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 654/2004, seuraavasti:

6 §

Sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, yksityinen henkilö saa itseään koskevan otteen rikosrekisteristä voidakseen ryhtyä sellaiseen tehtävään, johon pysyväisluontoisesti ja olennaisesti kuuluu työskentelyä alaikäisten parissa ja jossa ote on lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetun lain (504/2002) mukaan toimitettava työnantajalle tai viranomaiselle. Otteeseen merkitään tiedot päätöksestä, jolla henkilö on tuomittu rikoslain 17 luvun 18, 18 a tai 19 §:ssä tarkoitettusta sukupuolisiveellisyttä loukkaavasta teosta, 20 luvussa tarkoitettusta seksuaalirikoksesta, 21 luvun 1 §:n nojalla taposta, 2 §:n nojalla murhasta, 3 §:n nojalla

surmasta tai 6 §:n nojalla törkeästä pahoinpitelystä, 31 luvun 2 §:n nojalla törkeästä ryöstöstä taikka 50 luvussa tarkoitetuista huumausainerikoksista. Otteeseen merkitään myös tiedot päätöksestä, jolla henkilö on aikaisemmin voimassa olleen lain nojalla tuomittu edellä mainittuja rikoksia vastaavasta rikoksesta. Lisäksi otteeseen merkitään tiedot rikoslain 17 luvun 18, 18 a tai 19 §:ssä ja 20 luvussa tarkoitetuista rikoksista tuomitusta sakoista. Ote on maksuton.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 20 .

Helsingissä 3 päivänä joulukuuta 2010

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Ministeri *Astrid Thors*

2.

Laki**rikoslain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rikoslain (39/1889) 1 luvun 11 §:n 2 momentti, 8 luvun 1 §:n 5 momentti ja 6 §:n 3 momentti, 17 luvun 18 §:n 1 momentti ja 19 § sekä 20 luvun 6 ja 7 §, 8 a §:n 1 momentti, 10 §:n 2 momentti ja 11—13 §,
 sellaisina kuin ne ovat, 1 luvun 11 §:n 2 momentti laeissa 626/1996, 650/2004, 743/2006 ja 212/2008, 8 luvun 1 §:n 5 momentti ja 6 §:n 3 momentti laissa 1161/2005, 17 luvun 18 §:n 1 momentti ja 19 § laissa 650/2004 sekä 20 luvun 6 ja 7 §, 10 §:n 2 momentti sekä 11 ja 12 § laissa 563/1998, 8 a §:n 1 momentti laissa 743/2006 ja 13 § laissa 650/2004, sekä
lisätään 20 lukuun uusi 7 a, 8 b ja 8 c § seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

1 luku

1 luku

Suomen rikosoikeuden soveltamisalasta**Suomen rikosoikeuden soveltamisalasta**

11 §

11 §

*Kaksoisrangaistavuuden vaatimus**Kaksoisrangaistavuuden vaatimus*

Vaikka teosta ei säädetä rangaistusta teko-
 paikan laissa, siihen sovelletaan Suomen la-
 kia, jos sen on tehnyt Suomen kansalainen tai
 6 §:n 3 momentin 1 kohdassa tarkoitettu hen-
 kilö ja teosta säädetään rangaistus:

1) 11 luvun 5 tai 6 §:ssä, jos teko on sellai-
 nen sotarikos tai törkeä sotarikos taikka osal-
 lisuusteko niihin, jota tarkoitetaan kulttuu-
 riomaisuuden suojelemisesta aseellisen selk-
 kauksen sattuessa tehdyn Haagin vuoden
 1954 yleissopimuksen toisen pöytäkirjan
 15 artiklassa;

2) 15 luvun 12 a §:n nojalla mainitun luvun
 1—9 §:ssä;

3) 16 luvun 1—3 §:ssä ja vaikka rikoksen
 kohteena on 40 luvun 11 §:n 2, 3 tai 5 koh-
 dassa tarkoitettu henkilö taikka ulkomainen
 virkamies, joka toimii Kansainvälisen rikos-

Vaikka teosta ei säädetä rangaistusta teko-
 paikan laissa, siihen sovelletaan Suomen la-
 kia, jos sen on tehnyt Suomen kansalainen tai
 6 §:n 3 momentin 1 kohdassa tarkoitettu hen-
 kilö ja teosta säädetään rangaistus:

1) 11 luvun 5 tai 6 §:ssä, jos teko on sellai-
 nen sotarikos tai törkeä sotarikos taikka osal-
 lisuusteko niihin, jota tarkoitetaan kulttuu-
 riomaisuuden suojelemisesta aseellisen selk-
 kauksen sattuessa tehdyn Haagin vuoden
 1954 yleissopimuksen toisen pöytäkirjan
 15 artiklassa;

2) 15 luvun 12 a §:n nojalla mainitun luvun
 1—9 §:ssä;

3) 16 luvun 1—3 §:ssä ja vaikka rikoksen
 kohteena on 40 luvun 11 §:n 2, 3 tai 5 koh-
 dassa tarkoitettu henkilö taikka ulkomainen
 virkamies, joka toimii Kansainvälisen rikos-

tuomioistuimen palveluksessa;

4) 16 luvun 13, 14 ja 14 a §:ssä ja vaikka lainkohtia sovelletaan mainitun luvun 20 §:n nojalla;

5) 17 luvun 18, 18 a tai 19 §:ssä;

6) 20 luvun 6, 7 ja 8 a §:ssä;

7) 20 luvun 9 tai 9 a §:ssä, jos teko kohdistuu kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön; taikka

8) 40 luvun 1—4 §:ssä, jos rikoksen tekijä on kansanedustaja, ulkomainen virkamies tai ulkomaisen parlamentin jäsen.

tuomioistuimen palveluksessa;

4) 16 luvun 13, 14 ja 14 a §:ssä ja vaikka lainkohtia sovelletaan mainitun luvun 20 §:n nojalla;

5) 17 luvun 18, 18 a tai 19 §:ssä;

6) 20 luvun 6, 7 tai 8 a—8 c §:ssä;

7) 20 luvun 1—5 §:ssä taikka 9 tai 9 a §:ssä, jos teko kohdistuu kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön; taikka

8) 40 luvun 1—4 §:ssä, jos rikoksen tekijä on kansanedustaja, ulkomainen virkamies tai ulkomaisen parlamentin jäsen.

8 luku

Vanhentumisesta

1 §

Syyteoikeuden vanhentuminen

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön syyteoikeus vanhentuu aikaisintaan, kun asianomistaja täyttää kaksikymmentäkahdeksan vuotta. Sama koskee kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön kohdistunutta raiskausta, törkeää raiskausta ja pakottamista sukupuoliyhteyteen.

6 §

Rangaistuksen tuomitsemisen estävä vanhentuminen

Edellä 1 §:n 5 momentissa tarkoitettusta rikoksesta ei saa tuomita rangaistusta sen jälkeen, kun tämän pykälän 2 momentissa tarkoitettu määräaika on kulunut ja kymmenen vuotta on kulunut siitä, kun asianomistaja on

8 luku

Vanhentumisesta

1 §

Syyteoikeuden vanhentuminen

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön syyteoikeus vanhentuu aikaisintaan, kun asianomistaja täyttää kaksikymmentäkahdeksan vuotta. Sama koskee kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön kohdistunutta raiskausta, törkeää raiskausta, pakottamista sukupuoliyhteyteen, pakottamista seksuaaliseen tekoon, seksuaalista hyväksikäyttöä, paritusta, törkeää paritusta, ihmiskauppaa ja törkeää ihmiskauppaa. Syyteoikeus vanhentuu rikoksen kohteena olleen henkilön täyttäessä kaksikymmentäkolme vuotta, jos kysymyksessä on 20 luvun 8 b §:n 2 momentissa tarkoitettu lapsen houkutteleva seksuaalisiin tarkoituksiin.

6 §

Rangaistuksen tuomitsemisen estävä vanhentuminen

Edellä 1 §:n 5 momentissa tarkoitettusta rikoksesta ei saa tuomita rangaistusta sen jälkeen, kun tämän pykälän 2 momentissa tarkoitettu määräaika on kulunut ja kymmenen vuotta on kulunut siitä, kun rikoksen kohte-

täyttänyt kaksikymmentäkahdeksan vuotta.

na ollut henkilö on täyttänyt kaksikymmentäkahdeksan tai kaksikymmentäkolme vuotta.

17 luku

Rikoksista yleistä järjestystä vastaan

18 §

Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittäminen

Joka valmistaa, pitää kaupan tai vuokrattavana, vie maasta, tuo maahan tai Suomen kautta muuhun maahan taikka muuten levittää kuvia tai kuvatallenteita, joissa sukupuolisiveellisyttä loukkaavasti esitetään

1) lasta,
2) väkivaltaa tai
3) eläimeen sekaantumista,
on tuomittava *sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämisestä* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

17 luku

Rikoksista yleistä järjestystä vastaan

18 §

Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittäminen

Joka valmistaa, pitää kaupan tai vuokrattavana *taikka muulla tavoin tarjoaa tai asettaa saataville, pitää saatavilla*, vie maasta, tuo maahan tai Suomen kautta muuhun maahan taikka muuten levittää kuvia tai kuvatallenteita, joissa sukupuolisiveellisyttä loukkaavasti *todellisuuspohjaisesti tai todenmukaisesti* esitetään

1) lasta,
2) väkivaltaa tai
3) eläimeen sekaantumista,
on tuomittava *sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämisestä* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

19 §

Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapito

Joka oikeudettomasti pitää hallussaan valokuvaa, videonauhaa, elokuvaa tai muuta todellisuudenmukaista kuvatallennetta, jossa esitetään 18 §:n 4 momentissa tarkoitettua lasta sukupuoliyhteydessä tai siihen rinnastettavassa seksuaalisessa kanssakäymisessä taikka muulla sukupuoli­siveellisyttä ilmeisen loukkaavalla tavalla, on tuomittava *sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidosta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

19 §

Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapito

Joka oikeudettomasti pitää hallussaan *kuvaa tai kuvatallennetta, jossa 18 §:ssä tarkoitettulla tavalla sukupuoli­siveellisyttä loukkaavasti esitetään lasta, tai hankkii pääsyn tällaiseen kuvaan tai tallenteeseen*, on tuomittava *sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidosta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

20 luku

Seksuaalirikoksista

6 §

Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö

Joka

1) on sukupuoliyhteydessä kuuttatoista vuotta nuoremman lapsen kanssa,

2) koskettelemalla tai muulla tavoin tekee kuuttatoista vuotta nuoremman lapselle seksuaalisen teon, joka on omiaan vahingoittamaan hänen kehitystään, tai

3) saa hänet ryhtymään 2 kohdassa tarkoitettuun tekoon,

on tuomittava lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä vankeuteen enintään neljäksi vuodeksi.

Lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä ei kuitenkaan pidetä 1 momentissa tarkoitettua tekoa, jos osapuolten iässä tai henkisessä ja ruumiillisessa kypsytydessä ei ole suurta eroa.

Lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan myös se, joka menettelee 1 momentissa tarkoitettulla tavalla kuusitoista mutta ei kahdeksatoista vuotta täyttäneen lapsen kanssa, jos tekijä on lapsen vanhempi tai vanhempaan rinnastettavassa asemassa lapseen nähden sekä asuu lapsen kanssa samassa taloudessa.

Yritys on rangaistava.

7 §

Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö

Jos lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä

20 luku

Seksuaalirikoksista

6 §

Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö

Joka koskettelemalla tai muulla tavoin tekee kuuttatoista vuotta nuoremman lapselle seksuaalisen teon, joka on omiaan vahingoittamaan tämän kehitystä, tai saa tämän ryhtymään sellaiseen tekoon, on tuomittava lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.

Lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan myös se, joka on sukupuoliyhteydessä kuuttatoista vuotta nuoremman lapsen kanssa, jos rikos ei 7 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla ole kokonaisuutena arvostellen törkeä. Lisäksi lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan se, joka menettelee 1 momentissa tai edellä tässä momentissa tarkoitettulla tavalla kuusitoista mutta ei kahdeksatoista vuotta täyttäneen lapsen kanssa, jos tekijä on lapsen vanhempi tai vanhempaan rinnastettavassa asemassa lapseen nähden sekä asuu lapsen kanssa samassa taloudessa.

Yritys on rangaistava.

7 §

Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö

Jos

1) tekijä on sukupuoliyhteydessä kuuttatoista vuotta nuoremman lapsen tai 6 §:n 2 momentissa tarkoitettussa tapauksessa kuusitoista mutta ei kahdeksatoista vuotta täyttäneen lapsen kanssa; taikka

2) lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä

1) kohteena on lapsi, jolle rikos lapsen iän tai kehitystason vuoksi on omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa,

2) rikos tehdään erityisen nöyryyttävällä tavalla tai

3) rikos on omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa lapselle hänen tekijää kohtaan tuntemansa erityisen luottamuksen tai muuten tekijästä erityisen riippuvaisen asemansa vuoksi

ja rikos on myös kokonaisuutena arvostelun törkeä, rikoksentekijä on tuomittava *törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä* vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

a) kohteena on lapsi, jolle rikos lapsen iän tai kehitystason vuoksi on omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa,

b) rikos tehdään erityisen nöyryyttävällä tavalla tai

c) rikos on omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa lapselle hänen tekijää kohtaan tuntemansa erityisen luottamuksen tai muuten tekijästä erityisen riippuvaisen asemansa vuoksi

ja rikos on myös kokonaisuutena arvostelun törkeä, rikoksentekijä on tuomittava *törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä* vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

7 a §

Rajoitussäännös

Lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä tai 7 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuna törkeänä lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä ei pidetä tekoa, joka ei loukkaa kohteen seksuaalista itsemääräämisoikeutta ja jonka osapuolten iässä sekä henkisessä ja ruumiillisessa kypsyydessä ei ole suurta eroa.

8 a §

Seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta

Joka lupaamalla tai antamalla korvauksen saa kahdeksaatoista vuotta nuoremman henkilön ryhtymään sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen tekoon, on tuomittava *seksuaalipalvelujen ostamisesta nuorelta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

8 a §

Seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta

Joka lupaamalla tai antamalla korvauksen saa kahdeksaatoista vuotta nuoremman henkilön ryhtymään sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen tekoon, on tuomittava *seksuaalipalvelujen ostamisesta nuorelta* sakkoon tai vankeuteen enintään *kahdeksi* vuodeksi.

8 b §

Lapsen houkutteleva seksuaalisiin tarkoituksiin

Joka ehdottaa tapaamista tai muuta kanssakäymistä lapsen kanssa siten, että ehdotuk-

sen sisällöstä tai olosuhteista muuten ilmenee tekijän tarkoituksena olevan 17 luvun 18 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla valmistaa kuvia tai kuvatalenteita, joissa sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasti esitetään lasta, taikka kohdistaa lapseen 6 tai 7 §:ssä tarkoitettu rikos, on tuomittava **lapsen houkuttelemisesta seksuaalisiin tarkoituksiin sakkoon** tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, lapsen houkuttelemisesta seksuaalisiin tarkoituksiin tuomitaan myös se, joka viettelee kahdeksaatoista vuotta nuoremman henkilön ryhtymään sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen tekoon 8 a §:ssä tarkoitettulla tavalla taikka esiintymään sukupuolisiveellisyyttä loukkaavassa järjestetyssä esityksessä.

Edellä 2 momentissa tarkoitettun rikoksen yritys on rangaistava.

8 c §

Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraaminen

Joka seuraa järjestettyä esitystä, jossa kahdeksaatoista vuotta nuorempi henkilö esiintyy sukupuolisiveellisyyttä loukkaavalla tavalla, on tuomittava **sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraamisesta sakkoon** tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

10 §

Määritelmät

Seksuaalisella teolla tarkoitetaan tässä luvussa sellaista tekoa, jolla tavoitellaan seksuaalista kiihotusta tai tyydytystä ja joka tekijä ja kohteena oleva henkilö sekä teko-olosuhteet huomioon ottaen on seksuaalisesti olennainen.

10 §

Määritelmät

Seksuaalisella teolla tarkoitetaan tässä luvussa sellaista tekoa, joka tekijä ja kohteena oleva henkilö sekä teko-olosuhteet huomioon ottaen on seksuaalisesti olennainen.

11 §

Syyteoikeus

Virallinen syyttäjä ei saa nostaa syytettä 3 tai 4 §:ssä eikä 5 §:n 1 momentin 2 tai 4 kohdassa tarkoitetuista rikoksista, ellei asianomistaja ilmoita rikosta syytteeseen pantavaksi taikka ellei erittäin tärkeä yleinen etu vaadi syytteen nostamista.

12 §

Toimenpiteistä luopuminen

Jos 1 §:ssä, 5 §:n 2 momentissa tai 6 §:ssä tarkoitetun rikoksen asianomistaja omasta vakaasta tahdostaan pyytää, ettei syytettä nostettaisi, virallisella syyttäjällä on oikeus jättää syyte nostamatta, jollei tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi syytteen nostamista.

13 §

Oikeushenkilön rangaistusvastuu

Paritukseen ja törkeään paritukseen sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään.

11 §

Syyteoikeus

Virallinen syyttäjä ei saa nostaa syytettä 3 ja 4 §:ssä eikä 5 §:n 1 momentin 4 kohdassa tarkoitetuista kahdeksantoista vuotta täyttäneisiin henkilöihin kohdistuneista rikoksista, ellei asianomistaja ilmoita rikosta syytteeseen pantavaksi taikka ellei erittäin tärkeä yleinen etu vaadi syytteen nostamista.

12 §

Toimenpiteistä luopuminen

Jos 1 §:ssä tai 5 §:n 2 momentissa tarkoitetun kahdeksantoista vuotta täyttäneeseen henkilöön kohdistuneen rikoksen asianomistaja omasta vakaasta tahdostaan pyytää, ettei syytettä nostettaisi, virallisella syyttäjällä on oikeus jättää syyte nostamatta, jollei tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi syytteen nostamista.

13 §

Oikeushenkilön rangaistusvastuu

Paritukseen ja törkeään paritukseen sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään. *Sama koskee 8 b §:n 1 momentissa tarkoitettua rikosta, jossa ehdotetaan tapaamista tai muuta kanssakäymistä lapsen kanssa tarkoituksena valmistaa kuvia tai kuvatallenteita, joissa sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasti esitetään lasta.*

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 20 .

3.

Laki**liiketoimintakiellosta annetun lain 3 ja 11 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan liiketoimintakiellosta annetun lain (1059/1985) 11 §:n 1 momentti, sellaisena
 kuin se on laissa 1220/1997, ja
lisätään 3 §:ään uusi 3 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

3 §

Liiketoimintakiellon määräämiset edellytykset

Lisäksi liiketoimintakieltoon voidaan määrätä 2 §:ssä tarkoitettu henkilö, jos hän on liiketoiminnassa syyllistynyt:

1) rikoslain (39/1889) 17 luvun 18 tai 18 a §:ssä rangaistavaksi säädettyyn rikokseen tai sen yritykseen taikka osallisuuteen siihen;

2) rikoslain 17 luvun 19 §:ssä rangaistavaksi säädettyyn rikokseen tai osallisuuteen siihen; taikka

3) kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön kohdistuneeseen rikoslain 20 luvun 9 tai 9 a §:ssä taikka 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä rangaistavaksi säädettyyn rikokseen tai sen yritykseen taikka osallisuuteen siihen.

11 §

Väliaikainen liiketoimintakielto

Jos 2 §:ssä tarkoitettu henkilö on epäilty tai syytteessä liiketoiminnassa tehdystä rikoksesta ja liiketoimintakiellon määräämistä voidaan pitää todennäköisenä, voi tuomioistuimien syyttäjän vaatimuksesta määrätä hänet väliaikaiseen liiketoimintakieltoon, jos se on tarpeen vahingolliseksi katsottavan liiketoiminnan estämiseksi.

11 §

Väliaikainen liiketoimintakielto

Jos 2 §:ssä tarkoitettu henkilö on epäilty tai syytteessä liiketoiminnassa tehdystä rikoksesta ja liiketoimintakiellon määräämistä voidaan pitää todennäköisenä, voi tuomioistuimien syyttäjän vaatimuksesta määrätä hänet väliaikaiseen liiketoimintakieltoon, jos se on tarpeen vahingolliseksi katsottavan liiketoiminnan tai 3 §:n 3 momentissa tarkoitettun

132
Voimassa oleva laki

HE 282/2010 vp
Ehdotus

rikoksen tekemisen estämiseksi.

---

*Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 20 .*

4.

Laki**lastensuojelulain 25 ja 25 d §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan lastensuojelulain (417/2007) 25 §:n 3 momentti ja 25 d §:n 3 momentti, sellaisina kuin ne ovat laissa 88/2010, sekä
lisätään 25 §:ään, sellaisena kuin se on laissa 88/2010, uusi 3 momentti, jolloin muutettu 3 momentti siirtyy 4 momentiksi, seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

25 §

25 §

*Ilmoitusvelvollisuus**Ilmoitusvelvollisuus*

Sen estämättä, mitä 1 momentissa säädetään, on voimassa, mitä rippiin tai muuhun sielunhoitoon liittyvästä salassapitovelvollisuudesta erikseen säädetään tai määrätään.

Edellä 1 momentissa tarkoitetuilla henkilöillä on oikeus tehdä salassapitosäännösten estämättä ilmoitus poliisille, kun heillä on tehtävässään tietoon tulleiden seikkojen perusteella syytä epäillä lapsen kohdistunutta rikoslain (39/1889) 20 luvussa rangaistavaksi säädettyä tekoa.

Sen estämättä, mitä 1 ja 3 momentissa säädetään, on voimassa, mitä rippiin tai muuhun sielunhoitoon liittyvästä salassapitovelvollisuudesta erikseen säädetään tai määrätään.

25 d §

25 d §

Lastensuojeluviranomaisen ilmoitusvelvollisuus ja salassa pidettävien tietojen antaminen poliisille

Lastensuojeluviranomaisen ilmoitusvelvollisuus ja salassa pidettävien tietojen antaminen poliisille

Lastensuojeluviranomaisen on salassapittoa koskevien säännösten estämättä sen lisäksi, mitä sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000) 18 §:n 2 ja 3 momentissa säädetään oikeudesta ja velvollisuudesta antaa tietoja poliisille, ilmoitettava poliisille, jos on perusteltua syytä epäillä, että lapseen on kasvuympäristössään kohdistettu rikoslain (39/1889) 20 tai 21 lu-

Lastensuojeluviranomaisen on salassapittoa koskevien säännösten estämättä sen lisäksi, mitä sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000) 18 §:n 2 ja 3 momentissa ja edellä 25 §:n 3 momentissa säädetään oikeudesta ja velvollisuudesta antaa tietoja poliisille, ilmoitettava poliisille, jos on perusteltua syytä epäillä, että lapseen on kasvuympäristössään kohdistettu rikoslain

vussa rangaistavaksi säädetty teko, josta säädetty enimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta.

20 tai 21 luvussa rangaistavaksi säädetty teko, josta säädetty enimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta.

*Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 20 .*

5.

Laki**sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 18 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000) 18 §:n 3 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

18 §

18 §

Salassa pidettävien tietojen antaminen asiakkaan suostumuksesta riippumatta eräissä muissa tilanteissa

Salassa pidettävien tietojen antaminen asiakkaan suostumuksesta riippumatta eräissä muissa tilanteissa

Salassa pidettävästä asiakirjasta saa antaa oma-aloitteisestikin tiedon, kun epäillään edellä 2 momentissa tarkoitettua rikosta taikka silloin, kun epäillään jonkun syyllistyneen siinä mainittua vähäisempään rikokseen, jos sosiaalihuollon järjestäjä ja toteuttaja arvioi sen olevan välttämätöntä lapsen edun taikka erittäin tärkeän yleisen tai yksityisen edun vuoksi.

Salassa pidettävästä asiakirjasta saa antaa oma-aloitteisestikin tiedon, kun epäillään 2 momentissa tarkoitettua rikosta taikka kun epäillään jonkun syyllistyneen mainitussa lainkohdassa tarkoitettua rikosta vähäisempään rikokseen, jos sosiaalihuollon järjestäjä ja toteuttaja arvioi sen olevan välttämätöntä lapsen edun taikka erittäin tärkeän yleisen tai yksityisen edun vuoksi. Lastensuojelulain (417/2007) 25 §:n 3 momentissa säädetään oikeudesta tehdä salassapitosäynnösten esittämättä ilmoitus poliisille, kun on syytä epäillä kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön kohdistunutta rikoslain 20 luvussa rangaistavaksi säädettyä tekoa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

6.

Laki**rikosrekisterilain 6 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rikosrekisterilain (770/1993) 6 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa
 654/2004, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

6 §

6 §

Sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, yksityinen henkilö saa itseään koskevan otteen rikosrekisteristä voidakseen ryhtyä sellaiseen tehtävään, johon pysyväisluontoisesti ja olennaisesti kuuluu työskentelyä alaikäisten parissa ja jossa ote on lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetun lain (504/2002) mukaan toimitettava työnantajalle tai viranomaiselle. Otteeseen merkitään tiedot päätöksestä, jolla henkilö on tuomittu rikoslain 17 luvun 18, 18 a tai 19 §:ssä tarkoitettua sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasta teosta, 20 luvussa tarkoitettua seksuaalirikoksesta, 21 luvun 1 §:n nojalla taposta, 2 §:n nojalla murhasta, 3 §:n nojalla surmasta tai 6 §:n nojalla törkeästä pahoinpitelystä, 31 luvun 2 §:n nojalla törkeästä ryöstöstä taikka 50 luvussa tarkoitetuista huumausainerikoksista. Otteeseen merkitään myös tiedot päätöksestä, jolla henkilö on aikaisemmin voimassa olleen lain nojalla tuomittu vastaavasta rikoksesta. Ote on maksuton.

Sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, yksityinen henkilö saa itseään koskevan otteen rikosrekisteristä voidakseen ryhtyä sellaiseen tehtävään, johon pysyväisluontoisesti ja olennaisesti kuuluu työskentelyä alaikäisten parissa ja jossa ote on lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetun lain (504/2002) mukaan toimitettava työnantajalle tai viranomaiselle. Otteeseen merkitään tiedot päätöksestä, jolla henkilö on tuomittu rikoslain 17 luvun 18, 18 a tai 19 §:ssä tarkoitettua sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasta teosta, 20 luvussa tarkoitettua seksuaalirikoksesta, 21 luvun 1 §:n nojalla taposta, 2 §:n nojalla murhasta, 3 §:n nojalla surmasta tai 6 §:n nojalla törkeästä pahoinpitelystä, 31 luvun 2 §:n nojalla törkeästä ryöstöstä taikka 50 luvussa tarkoitetuista huumausainerikoksista. Otteeseen merkitään myös tiedot päätöksestä, jolla henkilö on aikaisemmin voimassa olleen lain nojalla tuomittu *edellä mainittuja rikoksia* vastaavasta rikoksesta. *Lisäksi otteeseen merkitään tiedot rikoslain 17 luvun 18, 18 a tai 19 §:ssä ja 20 luvussa tarkoitetuista rikoksista tuomituista sakoista.* Ote on maksuton.

*Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
 ta 20 .*

*Sopimusteksti*EUROOPAN NEUVOSTON YLEISSOPI-
MUS LASTEN SUOJELEMISESTA SEK-
SUAALISTA RIISTOA JA SEKSUAALIS-
TA HYVÄKSİKÄYTTÖÄ VASTAANCOUNCIL OF EUROPE CONVENTION
ON THE PROTECTION OF CHILDREN
AGAINST SEXUAL EXPLOITATION
AND SEXUAL ABUSE

Johdanto

Euroopan neuvoston jäsenvaltiot ja muut tämän sopimuksen allekirjoittajat;

ottaen huomioon, että Euroopan neuvoston tavoitteena on luoda suurempi yhtenäisyys sen jäsenten kesken;

ottaen huomioon, että jokaisella lapsella on oikeus sellaisiin suojelutoimenpiteisiin, joita hänen asemansa ala-ikäisenä sekä perheensä, yhteiskunnan ja valtion jäsenenä vaatii;

todeten, että lasten seksuaalinen riisto, erityisesti lapsipornografia ja prostituutio, ja kaikki lapsiin kohdistuvan seksuaalisen hyväksikäytön muodot, mukaan lukien ulkomailla tehdyt teot, vahingoittavat lasten terveyttä ja psykososiaalista kehitystä;

todeten, että lasten seksuaalinen riisto ja seksuaalinen hyväksikäyttö ovat sekä kansallisesti että kansainvälisesti kasvaneet hälyttäviin mittoihin erityisesti sekä lasten että rikoksenteekijöiden lisääntyneen informaatio- ja viestintäteknologian käytön vuoksi, ja sellaisen seksuaalisen riiston ja seksuaalisen hyväksikäytön estäminen ja torjunta vaativat kansainvälistä yhteistoimintaa;

ottaen huomioon, että lasten hyvinvointi ja paras etu ovat kaikkien jäsenvaltioiden yhteisiä perusarvoja ja niitä tulee edistää ilman syrjintää;

muistaen Euroopan neuvoston valtion- ja hallitusten päämiesten kolmannessa huippukokouksessa (Varsova 16.—17.5.2005) hyväksytyyn toimintasuunnitelman, joka edellytti keinojen kehittämistä lasten seksuaalisen riiston lopettamiseksi;

muistaen erityisesti ministerikomitean suosituksen R (91) 11 lapsia ja nuoria aikuisia koskevasta seksuaalisesta hyväksikäytöstä, pornografiasta, prostituutiosta ja ihmiskauhasta, suosituksen Rec (2001) 16 lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa vastaan, tieto-

Preamble

The member States of the Council of Europe and the other signatories hereto;

Considering that the aim of the Council of Europe is to achieve a greater unity between its members;

Considering that every child has the right to such measures of protection as are required by his or her status as a minor, on the part of his or her family, society and the State;

Observing that the sexual exploitation of children, in particular child pornography and prostitution, and all forms of sexual abuse of children, including acts which are committed abroad, are destructive to children's health and psycho-social development;

Observing that the sexual exploitation and sexual abuse of children have grown to worrying proportions at both national and international level, in particular as regards the increased use by both children and perpetrators of information and communication technologies (ICTs), and that preventing and combating such sexual exploitation and sexual abuse of children require international co-operation;

Considering that the well-being and best interests of children are fundamental values shared by all member States and must be promoted without any discrimination;

Recalling the Action Plan adopted at the 3rd Summit of Heads of State and Governments of the Council of Europe (Warsaw, 16—17 May 2005), calling for the elaboration of measures to stop sexual exploitation of children;

Recalling in particular the Committee of Ministers Recommendation No. R (91) 11 concerning sexual exploitation, pornography and prostitution of, and trafficking in, children and young adults, Recommendation Rec(2001)16 on the protection of children

verkkorikollisuutta koskevan sopimuksen (ETS No. 185), erityisesti sen artiklan 9, sekä ihmiskaupan vastaista toimintaa koskevan Euroopan neuvoston sopimuksen (ETS No. 197);

pitäen mielessä ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojelemista koskevan sopimuksen (1950, ETS No. 5), muutetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan (1996, ETS No. 163) ja lasten oikeuksia koskevan eurooppalaisen sopimuksen (1996, ETS No. 160);

pitäen myös mielessä Yhdistyneiden Kansakuntien lasten oikeuksia koskevan yleissopimuksen, erityisesti sen 34 artiklan, lasten myyntiä, lapsiprostituutiota ja lapsipornografiaa koskevan valinnaisen pöytäkirjan, kansainvälistä järjestäytyntä rikollisuutta koskevan Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimusta täydentävän lisäpöytäkirjan ihmiskaupan, erityisesti lasten ja naisten ihmiskaupan ehkäisemisestä, torjumisesta ja rankaisemisesta samoin kuin Kansainvälisen työjärjestön yleissopimuksen lapsityövoiman pahimpien muotojen kieltämisestä ja välittömästä toiminnasta niiden poistamiseksi;

pitäen mielessä Euroopan Unionin neuvoston puitepäätöksen lasten seksuaalista hyväksikäyttöä ja lapsipornografiaa vastaan (2004/68/YOS), Euroopan Unionin neuvoston puitepäätöksen uhrin asemasta rikosprosessissa (2001/220/YOS) ja Euroopan Unionin neuvoston puitepäätöksen ihmiskaupan torjunnasta (2002/629/YOS);

ottaen asianmukaisella tavalla huomioon muut asiaan liittyvät kansainväliset asiakirjat ja ohjelmat tällä alueella, erityisesti ensimmäisessä lasten kaupallista seksuaalista riistoa vastaan järjestetyssä maailmankongressissa (27.—31.8.1996) hyväksytyn Tukholman julistuksen ja toimintasuunnitelman, toisessa lasten kaupallista seksuaalista riistoa vastaan järjestetyssä maailmankongressissa (17.—20.12.2001) hyväksytyn Jokohaman yleismaailmallinen sitoumuksen, toisen lasten kaupallista seksuaalista riistoa vastaan järjestetyn maailmankongressin valmisteleavassa konferenssissa hyväksytyn Budapestin sitoumuksen ja toimintasuunnitelman, Yhd-

against sexual exploitation, and the Convention on Cybercrime (ETS No. 185), especially Article 9 thereof, as well as the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings (CETS No. 197);

Bearing in mind the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (1950, ETS No. 5), the revised European Social Charter (1996, ETS No. 163), and the European Convention on the Exercise of Children's Rights (1996, ETS No. 160);

Also bearing in mind the United Nations Convention on the Rights of the Child, especially Article 34 thereof, the Optional Protocol on the sale of children, child prostitution and child pornography, the Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime, as well as the International Labour Organization Convention concerning the Prohibition and Immediate Action for the Elimination of the Worst Forms of Child Labour;

Bearing in mind the Council of the European Union Framework Decision on combating the sexual exploitation of children and child pornography (2004/68/JHA), the Council of the European Union Framework Decision on the standing of victims in criminal proceedings (2001/220/JHA), and the Council of the European Union Framework Decision on combating trafficking in human beings (2002/629/JHA);

Taking due account of other relevant international instruments and programmes in this field, in particular the Stockholm Declaration and Agenda for Action, adopted at the 1st World Congress against Commercial Sexual Exploitation of Children (27—31 August 1996), the Yokohama Global Commitment adopted at the 2nd World Congress against Commercial Sexual Exploitation of Children (17—20 December 2001), the Budapest Commitment and Plan of Action, adopted at the preparatory Conference for the 2nd World Congress against Commercial Sexual Exploitation of Children (20—21 November 2001), the United Nations General Assembly

tyneiden Kansakuntien yleiskokouksen päätöslauselman S—27/2 ”Lapsille sopiva maailma” ja kolmivuotisen ohjelman ”Euroopan rakentaminen lapsille ja lasten kanssa”, joka hyväksyttiin kolmannen huippukokouksen jälkeen Monacon konferenssin (4.—5.4.2006) aloitteesta;

vakaasti päättäen edistää tehokkaasti yhteistä päämäärää suojella lapsia seksuaaliselta riistolta ja seksuaaliselta hyväksikäytöltä, olkoon rikoksentehtyjä kuka tahansa, ja tarjoten uhreille apua;

ottaen huomioon tarpeen valmistella kokonaisvaltainen kansainvälinen asiakirja, joka keskittyy kaikenlaista lasten seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä koskeviin ennaltaehkäiseviin, suojelua koskeviin ja rikosoikeudellisiin kysymyksiin, sekä perustaa erityinen valvontamekanismi;

ovat sopineet seuraavaa:

Resolution S-27/2 “A world fit for children” and the three-year programme “Building a Europe for and with children”, adopted following the 3rd Summit and launched by the Monaco Conference (4—5 April 2006);

Determined to contribute effectively to the common goal of protecting children against sexual exploitation and sexual abuse, whoever the perpetrator may be, and of providing assistance to victims;

Taking into account the need to prepare a comprehensive international instrument focusing on the preventive, protective and criminal law aspects of the fight against all forms of sexual exploitation and sexual abuse of children and setting up a specific monitoring mechanism,

Have agreed as follows:

I luku

Tarkoitus, syrjimättömyysperiaate ja määritelmät

Artikla 1

Tarkoitus

1. Tämän sopimuksen tarkoitus on
  - (a) ehkäistä ja torjua lasten seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä;
  - (b) suojella seksuaalisen riiston ja seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi joutuneiden lapsiuhrien oikeuksia;
  - (c) edistää kansallista ja kansainvälistä yhteistoimintaa lasten seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan.
2. Sen varmistamiseksi, että sopijapuolet soveltavat sen säännöksiä tehokkaasti, tällä sopimuksella perustetaan erityinen valvontajärjestelmä.

Chapter I

Purposes, non-discrimination principle and definitions

Article 1

Purposes

- The purposes of this Convention are to:
- a prevent and combat sexual exploitation and sexual abuse of children;
  - b protect the rights of child victims of sexual exploitation and sexual abuse;
  - c promote national and international cooperation against sexual exploitation and sexual abuse of children.
- 2 In order to ensure effective implementation of its provisions by the Parties, this Convention sets up a specific monitoring mechanism.

Artikla 2

Syrjimättömyysperiaate

Sopijapuolet soveltavat tämän sopimuksen määräyksiä, erityisesti mahdollisuuksia käyttää uhrien oikeuksien turvaamiseksi tarkoitettuja toimenpiteitä, siten, ettei ketään syrjitä millään perusteilla kuten sukupuolen, rodun, värin, kielen, uskonnon, poliittisen tai muun vakaumuksen, kansallisen tai sosiaalisen alkuperän, kansalliseen vähemmistöön kuulumisen, omaisuuden, syntyperän, seksuaalisen suuntautuneisuuden, terveydentilan, vammaisuuden tai muun aseman perusteella.

Artikla 3

Määritelmät

Tässä sopimuksessa

(a) ”lapsella” tarkoitetaan jokaista alle 18-vuotiasta henkilöä;

(b) ”lasten seksuaalisella riistolla ja seksuaalisella hyväksikäytöllä” tarkoitetaan käyttäytymistä, jota tarkoitetaan tämän sopimuksen artikloissa 18—23;

(c) ”uhrilla” tarkoitetaan jokaista seksuaalisen riiston tai seksuaalisen hyväksikäytön kohteena olevaa lasta.

II luku

Ennaltaehkäisevät toimenpiteet

Artikla 4

Periaatteet

Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin ehkäistäkseen kaikenlaisen lasten seksuaalisen riiston ja seksuaalisen hyväksikäytön sekä suojellakseen lapsia.

Article 2

Non-discrimination principle

The implementation of the provisions of this Convention by the Parties, in particular the enjoyment of measures to protect the rights of victims, shall be secured without discrimination on any ground such as sex, race, colour, language, religion, political or other opinion, national or social origin, association with a national minority, property, birth, sexual orientation, state of health, disability or other status.

Article 3

Definitions

For the purposes of this Convention:

a “child” shall mean any person under the age of 18 years;

b “sexual exploitation and sexual abuse of children” shall include the behaviour as referred to in Articles 18 to 23 of this Convention;

c “victim” shall mean any child subject to sexual exploitation or sexual abuse.

Chapter II

Preventive measures

Article 4

Principles

Each Party shall take the necessary legislative or other measures to prevent all forms of sexual exploitation and sexual abuse of children and to protect children.

Artikla 5

Lasten kanssa työskentelevien henkilöiden rekrytointi, koulutus ja tietoisuuden herättäminen

1. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin lisätä tietoisuutta lasten suojelusta ja oikeuksista niiden henkilöiden keskuudessa, jotka ovat säännöllisesti tekemisissä lasten kanssa opetus-, terveys-, sosiaaliturva-, oikeus- ja poliisitoimisektoreilla ja urheiluun, kulttuuriin sekä vapaa-ajan toimintaan liittyvillä aloilla.

2. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin varmistaa, että 1 kappaleessa mainituilla henkilöillä on riittävä tietoa lasten seksuaalisesta riistosta ja seksuaalisesta hyväksikäytöstä, keinoista tunnistaa ne ja artiklassa 12 (1) mainitusta mahdollisuudesta.

3. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti varmistaa, että edellytykset pääsulle ammatteihin, joiden harjoittamiseen liittyy säännöllistä yhteydenpitoa lapsiin, varmistavat sen, että näihin ammatteihin pyrkiviä ei ole tuomittu lasten seksuaalisesta riistosta tai seksuaalisesta hyväksikäytöstä.

Artikla 6

Lasten koulutus

Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että lapset saavat perus- ja keskiasteen koulutuksessa heidän kehittyvän kykynsä mukaisesti tietoa seksuaalisen riiston ja seksuaalisen hyväksikäytön riskeistä samoin kuin keinoista suojella itseään. Tämä tieto, jota annetaan yhteistyössä vanhempien kanssa silloin kun tämä on asianmukaista, annetaan yleisemmän seksuaalisuutta koskevan tiedon yhteydessä ja siinä kiinnitetään erityistä huomiota vaaratilanteisiin, erityisesti niihin, jotka liittyvät uuden informaatio- ja viestintäteknologian käyttöön.

Article 5

Recruitment, training and awareness raising of persons working in contact with children

1 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to encourage awareness of the protection and rights of children among persons who have regular contacts with children in the education, health, social protection, judicial and law-enforcement sectors and in areas relating to sport, culture and leisure activities.

2 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that the persons referred to in paragraph 1 have an adequate knowledge of sexual exploitation and sexual abuse of children, of the means to identify them and of the possibility mentioned in Article 12, paragraph 1.

3 Each Party shall take the necessary legislative or other measures, in conformity with its internal law, to ensure that the conditions to accede to those professions whose exercise implies regular contacts with children ensure that the candidates to these professions have not been convicted of acts of sexual exploitation or sexual abuse of children.

Article 6

Education for children

Each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that children, during primary and secondary education, receive information on the risks of sexual exploitation and sexual abuse, as well as on the means to protect themselves, adapted to their evolving capacity. This information, provided in collaboration with parents, where appropriate, shall be given within a more general context of information on sexuality and shall pay special attention to situations of risk, especially those involving the use of new information and communication technologies.

Artikla 7

Ennalta ehkäisevät interventio-ohjelmat tai toimenpiteet

Kukin sopijapuoli varmistaa, että henkilöillä, jotka pelkäävät voivansa syyllistyä tämän sopimuksen perusteella kriminalisoituun rikokseen, on asianmukaisesti mahdollisuus päästä tehokkaihin ennalta ehkäiseviin interventio-ohjelmiin tai -toimenpiteisiin, jotka on suunniteltu rikoksentekoriskin arvioimiseksi ja ehkäisemiseksi.

Article 7

Preventive intervention programmes or measures

Each Party shall ensure that persons who fear that they might commit any of the offences established in accordance with this Convention may have access, where appropriate, to effective intervention programmes or measures designed to evaluate and prevent the risk of offences being committed.

Artikla 8

Suurelle yleisölle tarkoitetut toimenpiteet

1. Kukin sopijapuoli edistää tai järjestää suureen yleisöön kohdistuvia tietoisuutta lisääviä kampanjoita, jotka tarjoavat tietoa lasten seksuaalisesta riistosta ja seksuaalisesta hyväksikäytöstä sekä siitä, mihin ennalta ehkäiseviin toimenpiteisiin voidaan ryhtyä.

2. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin ehkäistäkseen tai kieltääkseen sellaisen materiaalin jakamisen, jossa mainostetaan tämän sopimuksen perusteella kriminalisoituja rikoksia.

Article 8

Measures for the general public

1 Each Party shall promote or conduct awareness raising campaigns addressed to the general public providing information on the phenomenon of sexual exploitation and sexual abuse of children and on the preventive measures which can be taken.

2 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to prevent or prohibit the dissemination of materials advertising the offences established in accordance with this Convention.

Artikla 9

Lasten, yksityisen sektorin, tiedotusvälineiden ja kansalaisyhteiskunnan osallistuminen

1. Kukin sopijapuoli rohkaisee lapsia, heidän kehittyvien kykyjensä mukaan, osallistumaan sellaisten valtion toimintapolitiikan, ohjelmien tai muiden aloitteiden kehittämiseen ja täytäntöönpanoon, jotka koskevat lasten seksuaalisen riiston ja seksuaalisen hyväksikäytön torjuntaa.

2. Kukin sopijapuoli rohkaisee yksityistä sektoria, erityisesti informaatio- ja viestintä- ja teknologiasektoria, turismi- ja matkailualaa sekä pankki- ja rahoitusala, samoin kuin kansalaisyhteiskuntaa osallistumaan sellaisen toimintapolitiikan kehittämiseen ja täytän-

Article 9

Participation of children, the private sector, the media and civil society

1 Each Party shall encourage the participation of children, according to their evolving capacity, in the development and the implementation of state policies, programmes or others initiatives concerning the fight against sexual exploitation and sexual abuse of children.

2 Each Party shall encourage the private sector, in particular the information and communication technology sector, the tourism and travel industry and the banking and finance sectors, as well as civil society, to participate in the elaboration and implementa-

töönpanoon, jolla ehkäistään lasten seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä, sekä soveltamaan sisäisiä normeja itsesääntelyn tai yhteissääntelyn keinoin.

3. Kukin sopijapuoli rohkaisee tiedotusvälineitä julkaisemaan sopivaa tietoa, joka liittyy kaikkiin lasten seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä koskeviin näkökohtiin, ottaen asianmukaisesti huomioon tiedotusvälineiden riippumattomuuden ja lehdistövapauden.

4. Kukin sopijapuoli rohkaisee, tarvittaessa rahastoja perustamalla, sellaisten kansalaisyhteiskunnan projektien ja ohjelmien rahoitusta, joiden tarkoituksena on ehkäistä lasten seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä sekä suojella lapsia niiltä.

tion of policies to prevent sexual exploitation and sexual abuse of children and to implement internal norms through self-regulation or co-regulation.

3 Each Party shall encourage the media to provide appropriate information concerning all aspects of sexual exploitation and sexual abuse of children, with due respect for the independence of the media and freedom of the press.

4 Each Party shall encourage the financing, including, where appropriate, by the creation of funds, of the projects and programmes carried out by civil society aiming at preventing and protecting children from sexual exploitation and sexual abuse.

III luku

Erityisviranomaiset ja koordinoivat toimielimet

Artikla 10

Kansalliset yhteistyötoimenpiteet

1. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin toimenpiteisiin varmistaa kansallisen tai paikallisen yhteistyön niiden eri viranomaisten (erityisesti opetussektori, terveyssektori, sosiaalipalvelut ja poliisi- ja oikeusviranomaiset) kesken, jotka ovat vastuussa lasten suojelemisesta seksuaaliselta riistolta ja seksuaaliselta hyväksikäytöltä, niiden ehkäisemisestä ja torjunnasta.

2. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin perustaakseen tai määrätäkseen

(a) riippumattomia ja toimivaltaisia kansallisia tai paikallisia instituutioita lasten oikeuksien edistämiseksi ja suojelemiseksi varmistuen, että niillä on erityiset voimavarat ja vastuu;

(b) mekanismit tietojen keräämiseksi tai kansallisia tai paikallisia toimipisteitä, jotka yhteistyössä kansalaisyhteiskunnan kanssa seuraavat ja arvioivat lasten seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä ilmiöinä ottaen asianmukaisesti huomioon henkilötietoja

Chapter III

Specialised authorities and co-ordinating bodies

Article 10

National measures of co-ordination and collaboration

1 Each Party shall take the necessary measures to ensure the co-ordination on a national or local level between the different agencies in charge of the protection from, the prevention of and the fight against sexual exploitation and sexual abuse of children, notably the education sector, the health sector, the social services and the law-enforcement and judicial authorities.

2 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to set up or designate:

a independent competent national or local institutions for the promotion and protection of the rights of the child, ensuring that they are provided with specific resources and responsibilities;

b mechanisms for data collection or focal points, at the national or local levels and in collaboration with civil society, for the purpose of observing and evaluating the phenomenon of sexual exploitation and sexual abuse of children, with due respect for the

koskevan suojan.

3. Kukin sopijapuoli rohkaisee yhteistyötä toimivaltaisten valtion viranomaisten, kansalaisyhteiskunnan ja yksityissektorin kesken lasten seksuaalisen riiston ja seksuaalisen hyväksikäytön tehokkaammaksi ehkäisemiseksi ja torjumiseksi.

requirements of personal data protection.

3 Each Party shall encourage co-operation between the competent state authorities, civil society and the private sector, in order to better prevent and combat sexual exploitation and sexual abuse of children.

IV luku

Chapter IV

Suojelutoimenpiteet ja uhrien avustaminen

Protective measures and assistance to victims

Artikla 11

Article 11

Periaatteet

Principles

1. Kukin sopijapuoli järjestää tehokkaita sosiaalisia ohjelmia ja perustaa monialaisia järjestelmiä tarpeellisen tuen antamiseksi uhreille, heidän lähiomaisilleen ja jokaiselle, joka on vastuussa heidän huollostaan.

1 Each Party shall establish effective social programmes and set up multidisciplinary structures to provide the necessary support for victims, their close relatives and for any person who is responsible for their care.

2. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että silloin kun uhrin iästä ei ole varmuutta, mutta on syytä epäillä uhrin olevan lapsi, lapsille tarkoitettua suojaa ja apua annetaan hänelle odotettaessa hänen ikänsä varmistamista.

2 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that when the age of the victim is uncertain and there are reasons to believe that the victim is a child, the protection and assistance measures provided for children shall be accorded to him or her pending verification of his or her age.

Artikla 12

Article 12

Ilmoituksen tekeminen epäilystä seksuaalisesta riistosta tai seksuaalisesta hyväksikäytöstä

Reporting suspicion of sexual exploitation or sexual abuse

1. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, etteivät kansallisen lain sallapitoa koskevat säännökset, jotka koskevat tiettyjä lasten kanssa tekemisiin joutuvia ammattilaisia, estä näiden ammattilaisten mahdollisuutta ilmoittaa lasten suojelusta vastaaville mistä tahansa tilanteesta, jossa heillä on perusteltua syytä epäillä, että lapsi on seksuaalisen riiston tai seksuaalisen hyväksikäytön uhri.

1 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that the confidentiality rules imposed by internal law on certain professionals called upon to work in contact with children do not constitute an obstacle to the possibility, for those professionals, of their reporting to the services responsible for child protection any situation where they have reasonable grounds for believing that a child is the victim of sexual exploitation or sexual abuse.

2. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin rohkaistakseen jokaista, joka tietää tai hyvässä

2 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to encourage any person who knows about or suspects, in good

uskossa epäilee lasten seksuaalista riistoa tai seksuaalista hyväksikäyttöä, ilmoittamaan näistä seikoista toimivaltaiselle taholle.

faith, sexual exploitation or sexual abuse of children to report these facts to the competent services.

Artikla 13

Article 13

Auttavat linjat

Helplines

Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin rohkais- takseen ja tukeakseen sellaisten neuvontapal- velujen kuten puhelin- ja internetlinjojen pe- rustamista, jotka tarjoavat yhteydenottajille neuvoja, myös luottamuksellisesti tai ottaen asianmukaisella tavalla anonymiteetin hu- mioon.

Each Party shall take the necessary legisla- tive or other measures to encourage and sup- port the setting up of information services, such as telephone or Internet helplines, to provide advice to callers, even confidentially or with due regard for their anonymity.

Artikla 14

Article 14

Uhrien avustaminen

Assistance to victims

1. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin uhri- en avustamiseksi toipumaan sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä niin fyysisesti kuin psy- kososiaalisesti. Tämän kappaleen mukaisten toimenpiteiden tulee ottaa asianmukaisesti huomioon lapsen näkemykset, tarpeet ja huo- lenaiheet.

1 Each Party shall take the necessary legis- lative or other measures to assist victims, in the short and long term, in their physical and psycho-social recovery. Measures taken pur- suant to this paragraph shall take due account of the child's views, needs and concerns.

2. Kukin sopijapuoli ryhtyy toimiin kansal- lisen lainsäädännön asettamien ehtojen mu- kaisesti toimiakseen yhdessä niiden hallituk- sesta riippumattomien järjestöjen, muiden asianmukaisten järjestöjen tai muiden kansa- laisyhteiskunnan tahojen kanssa, jotka toimi- vat uhrien avustamiseksi.

2 Each Party shall take measures, under the conditions provided for by its internal law, to co-operate with non-governmental organisa- tions, other relevant organisations or other elements of civil society engaged in assis- tance to victims.

3. Silloin kun vanhemmat tai muut lapsen huollosta vastaavat henkilöt ovat osallisina hänen seksuaalisessa riistossaan tai seksuaali- sessa hyväksikäytössään, artiklan 11 (1) mu- kaiseen interventiotoimenpiteisiin tulee sisäl- tyä:

3 When the parents or persons who have care of the child are involved in his or her sexual exploitation or sexual abuse, the inter- vention procedures taken in application of Article 11, paragraph 1, shall include:

- mahdollisuus siirtää pois väitetty tekijä;
- mahdollisuus siirtää uhri pois perheympä- ristöstään. Sellaisen siirron ehdoista ja kestos- ta tulee päättää lapsen parhaan edun mukai- sesti.

- the possibility of removing the alleged perpetrator;
- the possibility of removing the victim from his or her family environment. The conditions and duration of such removal shall be determined in accordance with the best in- terests of the child.

4. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin

4 Each Party shall take the necessary legis-

lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että uhrille läheiset henkilöt voivat saada tarpeen mukaan terapeutista apua, erityisesti psykologista kriisiapua.

lative or other measures to ensure that the persons who are close to the victim may benefit, where appropriate, from therapeutic assistance, notably emergency psychological care.

V luku

Chapter V

Interventio-ohjelmat tai -toimenpiteet

Intervention programmes or measures

Artikla 15

Article 15

Yleisperiaatteet

General principles

1. Kukin sopijapuoli varmistaa tai edistää kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti artiklassa 16 (1) ja (2) tarkoitettuja henkilöitä var- ten tehokkaita interventio-ohjelmia tai -toimenpiteitä, jotka pyrkivät ehkäisemään ja vähentämään lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten uusimisen riskiä. Sellaisten ohjelmien tai toimenpiteiden tulee olla käytettävissä koko oikeudenkäyntimenettelyn ajan, vankilassa tai sen ulkopuolella, kansallisen lainsäädännön asettamien ehtojen mukaisesti.

1 Each Party shall ensure or promote, in accordance with its internal law, effective intervention programmes or measures for the persons referred to in Article 16, paragraphs 1 and 2, with a view to preventing and minimising the risks of repeated offences of a sexual nature against children. Such programmes or measures shall be accessible at any time during the proceedings, inside and outside prison, according to the conditions laid down in internal law.

2. Kukin sopijapuoli varmistaa tai edistää kansallisen lain mukaisesti kumppanuuden tai muiden yhteistyömuotojen kehittämistä toimivaltaisten viranomaisten välillä, erityisesti terveys- ja sosiaalipalveluiden välillä sekä oikeusviranomaisten ja niiden muiden toimielinten välillä, jotka ovat vastuussa artiklassa 16 (1) ja (2) mainittujen henkilöiden seurannasta.

2 Each Party shall ensure or promote, in accordance with its internal law, the development of partnerships or other forms of co-operation between the competent authorities, in particular health-care services and the social services, and the judicial authorities and other bodies responsible for following the persons referred to in Article 16, paragraphs 1 and 2.

3. Kukin sopijapuoli arvioi kansallisen lain mukaisesti artiklassa 16 (1) ja (2) mainittujen henkilöiden tekemien ja tämän sopimuksen perusteella kriminalisoitujen rikosten vaarallisuutta ja uusimisen mahdollisuutta, sopivien ohjelmien tai toimenpiteiden määrittelemiseksi.

3 Each Party shall provide, in accordance with its internal law, for an assessment of the dangerousness and possible risks of repetition of the offences established in accordance with this Convention, by the persons referred to in Article 16, paragraphs 1 and 2, with the aim of identifying appropriate programmes or measures.

4. Kukin sopijapuoli arvioi kansallisen lain mukaisesti käytettyjen ohjelmien ja toimenpiteiden tehokkuutta.

4 Each Party shall provide, in accordance with its internal law, for an assessment of the effectiveness of the programmes and measures implemented.

Artikla 16

Interventio-ohjelmien ja -toimenpiteiden kohteet

1. Kukin sopijapuoli varmistaa kansallisen lain mukaisesti, että henkilöt, joita vastaan on ryhdytty rikosoikeudellisiin toimenpiteisiin minkä tahansa tämän sopimuksen perusteella kriminalisoidun rikoksen perusteella, voivat päästä osallisiksi artiklassa 15 (1) mainittuihin ohjelmiin tai toimenpiteisiin, sellaisin ehdoin, jotka eivät heikennä syytetyn oikeuksia ja oikeudenmukaisen ja puolueettoman oikeudenkäynnin vaatimuksia tai ole näiden kanssa ristiriidassa, ottaen erityisesti asianmukaisesti huomioon syyttömyysolettamaa koskevaa periaatetta säätelevät määräykset.

2. Kukin sopijapuoli varmistaa kansallisen lain mukaisesti, että henkilöillä, jotka on tuomittu mistä tahansa tämän sopimuksen perusteella kriminalisoidusta rikoksesta, on mahdollisuus päästä osallisiksi artiklassa 15 (1) mainittuihin ohjelmiin tai toimenpiteisiin.

3. Kukin sopijapuoli varmistaa kansallisen lain mukaisesti, että interventio-ohjelmia tai -toimenpiteitä kehitetään tai mukautetaan ottamaan huomioon seksuaalirikoksiin syyllistyneiden lasten kehitystarpeet, mukaan lukien rikosoikeudellista vastuukäyä nuoremmat lapset, heidän seksuaalisen käyttäytymisensä ongelmien ratkaisemiseksi.

Artikla 17

Tietojen antaminen ja suostumus

1. Kukin sopijapuoli varmistaa kansallisen lain mukaisesti, että artiklassa 16 tarkoitetuille henkilöille, joille interventio-ohjelmia tai -toimenpiteitä ehdotetaan, kerrotaan täydellisesti ehdotuksen perustelut ja että he suostuvat ohjelmaan tai toimenpiteeseen täysin tietoisina tosiseikoista.

2. Kukin sopijapuoli varmistaa kansallisen lain mukaisesti, että henkilöt, joille on ehdotettu interventio-ohjelmia tai -toimenpiteitä, voivat kieltäytyä niistä ja silloin, kun on kyse tuomituista henkilöistä, he ovat tietoisia kieltäytymisen mahdollisista seurauksista.

Article 16

Recipients of intervention programmes and measures

1 Each Party shall ensure, in accordance with its internal law, that persons subject to criminal proceedings for any of the offences established in accordance with this Convention may have access to the programmes or measures mentioned in Article 15, paragraph 1, under conditions which are neither detrimental nor contrary to the rights of the defence and to the requirements of a fair and impartial trial, and particularly with due respect for the rules governing the principle of the presumption of innocence.

2 Each Party shall ensure, in accordance with its internal law, that persons convicted of any of the offences established in accordance with this Convention may have access to the programmes or measures mentioned in Article 15, paragraph 1.

3 Each Party shall ensure, in accordance with its internal law, that intervention programmes or measures are developed or adapted to meet the developmental needs of children who sexually offend, including those who are below the age of criminal responsibility, with the aim of addressing their sexual behavioural problems.

Article 17

Information and consent

1 Each Party shall ensure, in accordance with its internal law, that the persons referred to in Article 16 to whom intervention programmes or measures have been proposed are fully informed of the reasons for the proposal and consent to the programme or measure in full knowledge of the facts.

2 Each Party shall ensure, in accordance with its internal law, that persons to whom intervention programmes or measures have been proposed may refuse them and, in the case of convicted persons, that they are made aware of the possible consequences a refusal

might have.

VI luku

Chapter VI

Aineellinen rikosoikeus

Substantive criminal law

Artikla 18

Article 18

Seksuaalinen hyväksikäyttö

Sexual abuse

1. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että alla mainittu käyttäytyminen on rangaistavaa tahallisesti tehtynä:

(a) seksuaalinen kanssakäyminen sellaisen lapsen kanssa, joka asianmukaisten kansallisen lain säännösten mukaan ei ole saavuttanut seksuaalisen toiminnan laillista ikää;

(b) seksuaalinen kanssakäyminen lapsen kanssa olosuhteissa

– joissa käytetään pakottamista, väkivaltaa tai uhkaa; tai

– joissa käytetään hyväksi tunnustettua luottamukseen, määräysvaltaan tai vaikutusvaltaan perustuvaa asemaa lapseen nähden, mukaan lukien perheen sisällä; tai

– joissa käytetään hyväksi lapsen erityisen haavoittuvaa tilannetta, varsinkin henkistä tai fyysistä vammaisuutta tai riippuvuusasemaa.

2. Edellä olevan 1 kappaleen tarkoituksessa kukin sopijapuoli määrittelee ikärajan, jota nuoremman lapsen kanssa on kiellettyä ryhtyä seksuaaliseen kanssakäymiseen.

3. Edellä olevan 1 (a) kappaleen tarkoituksena ei ole säädellä alaikäisten kesken tapahtuvaa vapaaehtoisuuteen perustuvaa seksuaalista kanssakäymistä.

Artikla 19

Lapsiprostituutioon liittyvät rikokset

1. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että alla mainittu käyttäytyminen on rangaistavaa tahallisesti tehtynä:

(a) lapsen värvääminen prostituutioon tai sen aiheuttaminen, että lapsi osallistuu prostituutioon;

(b) lapsen pakottaminen prostituutioon tai

1 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that the following intentional conduct is criminalised:

a engaging in sexual activities with a child who, according to the relevant provisions of national law, has not reached the legal age for sexual activities;

b engaging in sexual activities with a child where:

– use is made of coercion, force or threats; or

– abuse is made of a recognised position of trust, authority or influence over the child, including within the family; or

– abuse is made of a particularly vulnerable situation of the child, notably because of a mental or physical disability or a situation of dependence.

2 For the purpose of paragraph 1 above, each Party shall decide the age below which it is prohibited to engage in sexual activities with a child.

3 The provisions of paragraph 1.a are not intended to govern consensual sexual activities between minors.

Article 19

Offences concerning child prostitution

1 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that the following intentional conduct is criminalised:

a recruiting a child into prostitution or causing a child to participate in prostitution;

b coercing a child into prostitution or prof-

hyötyminen siitä tai muuten lapsen hyväksikäyttö sellaiseen tarkoitukseen;

(c) lapsiprostituution käyttö.

2. Tässä artiklassa ”lapsiprostituutiolla” tarkoitetaan lapsen käyttämistä seksuaaliseen toimintaan tilanteessa, jossa rahaa tai mitä tahansa muuta korvausta tai vastiketta annetaan tai luvataan maksuna huolimatta siitä, annetaanko maksu, lupaus tai vastike lapselle tai kolmannelle henkilölle.

Artikla 20

Lapsipornografiaan liittyvät rikokset

1. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että alla mainittu käyttäytyminen on rangaistavaa tahallisesti tehtynä, silloin kun siihen ei ole oikeutta:

- (a) lapsipornografian tuottaminen;
- (b) lapsipornografian tarjoaminen tai saataville asettaminen;
- (c) lapsipornografian jakaminen tai välittäminen;
- (d) lapsipornografian hankkiminen itselle tai toiselle henkilölle;
- (e) lapsipornografian hallussapito;
- (f) tietoinen pääsyn hankkiminen lapsipornografiaan tieto- ja viestintäteknologian välityksellä.

2. Tässä artiklassa ”lapsipornografialla” tarkoitetaan kaikkea materiaalia, jossa visuaalisesti kuvataan lasta todellisessa tai simuloitussa seksuaalisessa toiminnassa tai mitä tahansa lapsen sukupuolielinten kuvaamista ensisijaisesti seksuaalisiin tarkoituksiin.

3. Kukin sopijapuoli voi varata oikeuden olla soveltamatta 1 (a) ja 1 (e) kappaletta kokonaan tai osittain sellaisen pornografisen materiaalin tuottamiseen ja hallussapitoon:

- joka käsittää pelkästään simuloituja esityksiä tai realistisia kuvia lapsesta, jota ei ole olemassa;
- jossa on lapsia, jotka ovat saavuttaneet artiklassa 18 (2) mainitun iän, jos kuvat on tuotettu heidän suostumuksellaan ja kuvat ovat heidän hallussaan yksinomaan heidän omaan yksityiseen käyttöönsä.

4. Kullakin sopijapuolella on oikeus olla soveltamatta 1 (f) kappaletta kokonaan tai

iting from or otherwise exploiting a child for such purposes;

c having recourse to child prostitution.

2 For the purpose of the present article, the term “child prostitution” shall mean the fact of using a child for sexual activities where money or any other form of remuneration or consideration is given or promised as payment, regardless if this payment, promise or consideration is made to the child or to a third person.

Article 20

Offences concerning child pornography

1 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that the following intentional conduct, when committed without right, is criminalised:

- a producing child pornography;
- b offering or making available child pornography;
- c distributing or transmitting child pornography;
- d procuring child pornography for oneself or for another person;
- e possessing child pornography;
- f knowingly obtaining access, through information and communication technologies, to child pornography.

2 For the purpose of the present article, the term “child pornography” shall mean any material that visually depicts a child engaged in real or simulated sexually explicit conduct or any depiction of a child’s sexual organs for primarily sexual purposes.

3 Each Party may reserve the right not to apply, in whole or in part, paragraph 1.a and e to the production and possession of pornographic material:

- consisting exclusively of simulated representations or realistic images of a non-existent child;
- involving children who have reached the age set in application of Article 18, paragraph 2, where these images are produced and possessed by them with their consent and solely for their own private use.

4 Each Party may reserve the right not to apply, in whole or in part, paragraph 1.f.

osittain.

Artikla 21

Lapsen osallistumiseen pornografisiin esityksiin liittyvät rikokset

1. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että alla mainittu käyttäytyminen on rangaistavaa tahallisesti tehtynä:

(a) lapsen värväminen osallistumaan pornografisiin esityksiin tai sen aiheuttaminen, että lapsi osallistuu sellaisiin esityksiin;

(b) lapsen pakottaminen osallistumaan pornografisiin esityksiin tai hyötyminen siitä tai lapsen hyväksikäyttäminen muuten sellaisiin tarkoituksiin;

(c) tietoinen sellaisen pornografisen esityksen seuraaminen, johon osallistuu lapsia.

2. Kukin sopijapuoli voi varata oikeuden rajoittaa 1 (c) kappaleen soveltamista tapauksiin, joissa lapsia on värvätty tai pakotettu 1 (a) tai (b) kappaleen mukaisesti.

Artikla 22

Lasten turmeleminen

Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin tehdäkseen rangaistavaksi seksuaalisia tarkoituksia varten tapahtuneen toiminnan, jolla lapsi, joka ei ole saavuttanut artiklassa 18 (2) tarkoitettua ikää, tahallaan saatetaan seuraamaan seksuaalista hyväksikäyttöä tai seksuaalista toimintaa, vaikka hänen ei itse tarvitse osallistua siihen.

Artikla 23

Lasten houkutteleminen seksuaalisiin tarkoituksiin

Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin tehdäkseen rangaistavaksi aikuisen tahallisesti tietojä viestintäteknologian välityksellä tekemä

Article 21

Offences concerning the participation of a child in pornographic performances

1 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that the following intentional conduct is criminalised:

a recruiting a child into participating in pornographic performances or causing a child to participate in such performances;

b coercing a child into participating in pornographic performances or profiting from or otherwise exploiting a child for such purposes;

c knowingly attending pornographic performances involving the participation of children.

2 Each Party may reserve the right to limit the application of paragraph 1.c to cases where children have been recruited or coerced in conformity with paragraph 1.a or b.

Article 22

Corruption of children

Each Party shall take the necessary legislative or other measures to criminalise the intentional causing, for sexual purposes, of a child who has not reached the age set in application of Article 18, paragraph 2, to witness sexual abuse or sexual activities, even without having to participate.

Article 23

Solicitation of children for sexual purposes

Each Party shall take the necessary legislative or other measures to criminalise the intentional proposal, through information and communication technologies, of an adult to

ehdotus tavata lapsi, joka ei ole saavuttanut artiklassa 18 (2) tarkoitettua ikää, tarkoituksena tehdä artiklan 18 (1) (a) tai artiklan 20 (1) (a) perusteella kriminalisoitu rikos häntä vastaan, jos tätä ehdotusta on seurannut sellaiseen tapaamiseen johtavia olennaisia toimia.

meet a child who has not reached the age set in application of Article 18, paragraph 2, for the purpose of committing any of the offences established in accordance with Article 18, paragraph 1.a, or Article 20, paragraph 1.a, against him or her, where this proposal has been followed by material acts leading to such a meeting.

Artikla 24

Avunanto ja yrityys

1. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin minä tahansa tämän sopimuksen perusteella kriminalisoidun rikoksen avunannon määrittelemiseksi rangaistavaksi tahallisesti tehtynä.

2. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin tämän sopimuksen perusteella kriminalisoidun rikoksen yrityksen määrittelemiseksi rangaistavaksi tahallisesti tehtynä.

3. Kukin sopijapuoli voi varata oikeuden olla kokonaan tai osittain soveltamatta 2 kappaletta artiklan 20 (1) (b), (d), (e) ja (f), artiklan 21 (1) (c), artiklan 22 ja artiklan 23 perusteella kriminalisoituihin rikoksiin.

Article 24

Aiding or abetting and attempt

1 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to establish as criminal offences, when committed intentionally, aiding or abetting the commission of any of the offences established in accordance with this Convention.

2 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to establish as criminal offences, when committed intentionally, attempts to commit the offences established in accordance with this Convention.

3 Each Party may reserve the right not to apply, in whole or in part, paragraph 2 to offences established in accordance with Article 20, paragraph 1.b, d, e and f, Article 21, paragraph 1.c, Article 22 and Article 23.

Artikla 25

Lainkäyttövalta

1. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin lainkäyttövallan perustamiseksi tämän sopimuksen perusteella kriminalisoituihin tahallisiin rikoksiin nähden, kun

- (a) rikos on tehty sen alueella; tai
- (b) rikos on tehty sen lipun alla purjehtivalta aluksella; tai
- (c) rikos on tehty sen rekisterissä olevassa ilma-aluksessa; tai
- (d) rikoksen on tehnyt sen kansalainen; tai
- (e) rikoksen on tehnyt henkilö, jonka pysyvä asuinpaikka on sen alueella.

2. Kukin sopijapuoli pyrkii tarpeellisin lainsäädäntö- tai muin toimenpitein lainkäyttövallan perustamiseen tämän sopimuksen perusteella kriminalisoituihin rikoksiin nähden,

Article 25

Jurisdiction

1 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to establish jurisdiction over any offence established in accordance with this Convention, when the offence is committed:

- a in its territory; or
- b on board a ship flying the flag of that Party; or
- c on board an aircraft registered under the laws of that Party; or
- d by one of its nationals; or
- e by a person who has his or her habitual residence in its territory.

2 Each Party shall endeavour to take the necessary legislative or other measures to establish jurisdiction over any offence established in accordance with this Convention

jos rikos tehdään sen kansalaista vastaan tai sellaista henkilöä vastaan, jonka pysyvä asuinpaikka on sen alueella.

3. Kukin sopijapuoli voi allekirjoittaessaan, ratifioidessaan tai hyväksyessään sopimuksen tai liittyessään siihen Euroopan neuvoston pääsihteerille osoitetussa julistuksessa todeta, että se varaa oikeuden olla soveltamatta tai soveltaa vain tietyissä tapauksissa tai ehdoin lainkäyttövaltaa koskevia säännöksiä tämän artiklan 1 (e) kappaleen mukaisissa tapauksissa.

4. Saattaakseen tämän sopimuksen artikloiden 18, 19, 20 (1) (a) ja 21 (1) (a) ja (b) perusteella kriminalisoidut rikokset syytteeseen kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että sen lainkäyttövalta 1 (d) kappaleessa tarkoitetuissa asioissa ei edellytä, että teot ovat rangaistavia siellä, missä ne tehtiin.

5. Kukin sopijapuoli voi allekirjoittaessaan tai tallettaessaan ratifiointi-, hyväksymis- tai liittymisasiakirjan Euroopan neuvoston pääsihteerille osoitetussa julistuksessa julistaa, että se varaa oikeuden rajoittaa tämän artiklan 4 kappaleen soveltamisen niihin tämän sopimuksen artiklan 18 (1) (b) toisen ja kolmannen kohdan perusteella kriminalisoituihin rikoksiin tapauksissa, joissa sen kansalaisella on pysyvä kotipaikka sen alueella.

6. Tämän sopimuksen artiklojen 18, 19, 20 (1) (a) ja 21 perusteella kriminalisoitujen rikosten syyttämiseksi kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että sen lainkäyttövallan ehtona 1 (d) ja (e) kappaleen tarkoittamissa asioissa ei ole, että syytöimenpiteisiin voidaan ryhtyä ainoastaan uhrin tekemän ilmoituksen perusteella tai sen valtion tekemän ilmiannon perusteella, jossa teko tehtiin.

7. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin perustaakseen lainkäyttövallan tämän sopimuksen perusteella kriminalisoituihin rikoksiin nähden niissä tapauksissa, joissa oletettu tekijä on sen alueella eikä sopijapuoli pelkästään kansalaisuuden perusteella luovuta häntä toiselle sopijapuolelle.

8. Jos useampi kuin yksi sopijapuoli katsoo

where the offence is committed against one of its nationals or a person who has his or her habitual residence in its territory.

3 Each Party may, at the time of signature or when depositing its instrument of ratification, acceptance, approval or accession, by a declaration addressed to the Secretary General of the Council of Europe, declare that it reserves the right not to apply or to apply only in specific cases or conditions the jurisdiction rules laid down in paragraph 1.e of this article.

4 For the prosecution of the offences established in accordance with Articles 18, 19, 20, paragraph 1.a, and 21, paragraph 1.a and b, of this Convention, each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that its jurisdiction as regards paragraph 1.d is not subordinated to the condition that the acts are criminalised at the place where they were performed.

5 Each Party may, at the time of signature or when depositing its instrument of ratification, acceptance, approval or accession, by a declaration addressed to the Secretary General of the Council of Europe, declare that it reserves the right to limit the application of paragraph 4 of this article, with regard to offences established in accordance with Article 18, paragraph 1.b, second and third indents, to cases where its national has his or her habitual residence in its territory.

6 For the prosecution of the offences established in accordance with Articles 18, 19, 20, paragraph 1.a, and 21 of this Convention, each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that its jurisdiction as regards paragraphs 1.d and e is not subordinated to the condition that the prosecution can only be initiated following a report from the victim or a denunciation from the State of the place where the offence was committed.

7 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to establish jurisdiction over the offences established in accordance with this Convention, in cases where an alleged offender is present on its territory and it does not extradite him or her to another Party, solely on the basis of his or her nationality.

8 When more than one Party claims juris-

olevansa toimivaltainen tämän sopimuksen perusteella kriminalisoituun rikokseen nähden, kyseiset sopijapuolet neuvottelevat tarpeen mukaan siitä, millä valtiolla on tarkoituksenmukaisin lainkäyttövalta.

9. Tämä sopimus ei sulje pois minkään sopijapuolen kansallisen oikeuden mukaan määräytyvää lainkäyttövaltaa rikosasioissa, ottaen kuitenkin huomioon kansainvälisen oikeuden yleiset määräykset.

Artikla 26

Oikeushenkilön vastuu

1. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että oikeushenkilö on vastuussa tämän sopimuksen perusteella kriminalisoidusta rikoksesta, jonka luonnollinen henkilö on tehnyt sen hyväksi toimien joko yksilönä tai oikeushenkilön toimielimen osana ja jonka johtava asema perustuu

(a) oikeuteen edustaa oikeushenkilöä;

(b) valtaan tehdä päätöksiä oikeushenkilön puolesta;

(c) valtuuksiin harjoittaa valvontaa oikeushenkilön sisällä.

2. Edellä 1 kappaleessa mainittujen tapausten lisäksi kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että oikeushenkilöä voidaan pitää vastuullisena silloin, kun 1 kappaleessa mainitun luonnollisen henkilön suorittaman ohjauksen tai valvonnan puuttuminen on mahdollistanut, että oikeushenkilön valtuuttamana toiminut henkilö on tehnyt tämän sopimuksen perusteella kriminalisoidun rikoksen kyseisen oikeushenkilön hyväksi.

3. Sopijapuolen oikeudellisten periaatteiden mukaisesti oikeushenkilön vastuu voi olla rikosoikeudellista, siviilioikeudellista tai hallinto-oikeudellista.

4. Sellainen vastuu ei vaikuta rikoksen tehneiden luonnollisten henkilöiden rikosoikeudelliseen vastuuseen.

diction over an alleged offence established in accordance with this Convention, the Parties involved shall, where appropriate, consult with a view to determining the most appropriate jurisdiction for prosecution.

9 Without prejudice to the general rules of international law, this Convention does not exclude any criminal jurisdiction exercised by a Party in accordance with its internal law.

Article 26

Corporate liability

1 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that a legal person can be held liable for an offence established in accordance with this Convention, committed for its benefit by any natural person, acting either individually or as part of an organ of the legal person, who has a leading position within the legal person, based on:

a power of representation of the legal person;

b an authority to take decisions on behalf of the legal person;

c an authority to exercise control within the legal person.

2 Apart from the cases already provided for in paragraph 1, each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that a legal person can be held liable where the lack of supervision or control by a natural person referred to in paragraph 1 has made possible the commission of an offence established in accordance with this Convention for the benefit of that legal person by a natural person acting under its authority.

3 Subject to the legal principles of the Party, the liability of a legal person may be criminal, civil or administrative.

4 Such liability shall be without prejudice to the criminal liability of the natural persons who have committed the offence.

Artikla 27

Rangaistukset ja toimenpiteet

1. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että tämän sopimuksen perusteella kriminalisoidut rikokset voidaan rangaista tehokkain, suhteellisin ja varoittavin rangaistuksin ottaen huomioon niiden vakavuus. Näiden rangaistusten tulee sisältää vapausrangaistuksia, jotka voivat johtaa rikoksentekijän luovuttamiseen.

2. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että artiklan 26 mukaisesti vastuussa olevia oikeushenkilöitä voidaan rangaista tehokkain, suhteellisin ja varoittavin rangaistuksin, joiden tulee sisältää rikosoikeudellisia tai ei-rikosoikeudellisia sakkoja ja joihin voi sisältyä muita keinoja, erityisesti

(a) oikeuden poistaminen julkisiin etuihin tai avustuksiin;

(b) tilapäinen tai pysyvä liiketoimintakielto;

(c) asettaminen tuomioistuimen valvontaan;

(d) asettaminen tuomioistuimen määräämään selvitystilaan.

3. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin

(a) tehdäkseen mahdolliseksi ottaa haltuun ja konfiskoida

– tavaroita, asiakirjoja ja muita rikoksentekovälineitä, joita käytettiin tämän sopimuksen perusteella kriminalisoitujen rikosten tekemiseen tai niiden tekemisen helpottamiseksi;

– sellaisten rikosten tuottama hyöty tai sen arvo;

(b) tehdäkseen mahdolliseksi tilapäisesti tai pysyvästi sulkea sellaiset tilat, joita käytettiin tämän sopimuksen perusteella kriminalisoitujen rikosten tekemiseen, ottaen kuitenkin huomioon hyvässä uskossa toimineiden kolmansien osapuolien oikeudet, tai kieltää rikoksentekijää tilapäisesti tai pysyvästi harjoittamasta sellaista ammatillista tai vapaaehtoista toimintaa, johon kuuluu yhteydenpito lapsiin ja jonka yhteydessä rikos tehtiin.

4. Kukin sopijapuoli voi ryhtyä muihin toimenpiteisiin rikoksentekijöiden suhteen kuten huoltajuuden menettäminen tai tuomittujen

Article 27

Sanctions and measures

1 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that the offences established in accordance with this Convention are punishable by effective, proportionate and dissuasive sanctions, taking into account their seriousness. These sanctions shall include penalties involving deprivation of liberty which can give rise to extradition.

2 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that legal persons held liable in accordance with Article 26 shall be subject to effective, proportionate and dissuasive sanctions which shall include monetary criminal or non-criminal fines and may include other measures, in particular:

a exclusion from entitlement to public benefits or aid;

b temporary or permanent disqualification from the practice of commercial activities;

c placing under judicial supervision;

d judicial winding-up order.

3 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to:

a provide for the seizure and confiscation of:

– goods, documents and other instrumentalities used to commit the offences established in accordance with this Convention or to facilitate their commission;

– proceeds derived from such offences or property the value of which corresponds to such proceeds;

b enable the temporary or permanent closure of any establishment used to carry out any of the offences established in accordance with this Convention, without prejudice to the rights of bona fide third parties, or to deny the perpetrator, temporarily or permanently, the exercise of the professional or voluntary activity involving contact with children in the course of which the offence was committed.

4 Each Party may adopt other measures in relation to perpetrators, such as withdrawal of parental rights or monitoring or supervi-

henkilöiden asettaminen seurantaan tai valvontaan.

5. Kukin sopijapuoli voi määrätä, että tämän artiklan mukaisesti takavarikoitu rikoksen hyöty tai omaisuus voidaan siirtää erityiseen rahastoon, jonka tarkoituksena on rahoittaa tämän sopimuksen perusteella kriminalisoitujen rikosten uhreja varten perustettuja ehkäisy- tai avustusohjelmia.

Artikla 28

Raskauttavat olosuhteet

Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että jäljempänä mainitut olosuhteet sikäli kuin ne eivät jo ole osa rikoksen tunnusmerkistöä, voidaan asianmukaisen kansallisen lain mukaisesti ottaa huomioon raskauttavina olosuhteina määrättäessä rangaistuksia tämän sopimuksen perusteella kriminalisoiduista rikoksista:

- (a) rikos vahingoitti vakavasti uhrin fyysistä tai henkistä terveyttä;
- (b) rikosta edelsi tai siihen liittyi kidutusta tai vakavaa väkivaltaa;
- (c) rikoksen kohteena oli erityisen haavoittuva uhri;
- (d) rikoksentehtäjä oli perheen jäsen, asui lapsen kanssa tai käytti väärin valta-asemansa;
- (e) rikoksen tekivät useat henkilöt yhdessä;
- (f) rikos on tehty rikollisen järjestön osana;
- (g) rikoksentehtäjä on aikaisemmin tuomittu samanlaisista rikoksista.

Artikla 29

Aikaisemmat tuomiot

Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen mahdollistamiseksi, että toisen sopijapuolen antamat lopulliset tuomiot voidaan ottaa huomioon määrättäessä rangaistusta tämän sopi-

sion of convicted persons.

5 Each Party may establish that the proceeds of crime or property confiscated in accordance with this article can be allocated to a special fund in order to finance prevention and assistance programmes for victims of any of the offences established in accordance with this Convention.

Article 28

Aggravating circumstances

Each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that the following circumstances, in so far as they do not already form part of the constituent elements of the offence, may, in conformity with the relevant provisions of internal law, be taken into consideration as aggravating circumstances in the determination of the sanctions in relation to the offences established in accordance with this Convention:

- a the offence seriously damaged the physical or mental health of the victim;
- b the offence was preceded or accompanied by acts of torture or serious violence;
- c the offence was committed against a particularly vulnerable victim;
- d the offence was committed by a member of the family, a person cohabiting with the child or a person having abused his or her authority;
- e the offence was committed by several people acting together;
- f the offence was committed within the framework of a criminal organisation;
- g the perpetrator has previously been convicted of offences of the same nature.

Article 29

Previous convictions

Each Party shall take the necessary legislative or other measures to provide for the possibility to take into account final sentences passed by another Party in relation to the offences established in accordance with this

muksen perusteella kriminalisoiduista rikoksista.

Convention when determining the sanctions.

VII luku

Chapter VII

Tutkinta, syytetoimenpiteet ja prosessioikeus

Investigation, prosecution and procedural law

Artikla 30

Article 30

Periaatteet

Principles

1. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että tutkinta ja rikosprosessi toteutetaan lapsen parhaaksi eduksi ja lapsen oikeuksia kunnioittaen.

1 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that investigations and criminal proceedings are carried out in the best interests and respecting the rights of the child.

2. Kukin sopijapuoli omaksuu lähestymistavan, joka suojaa uhreja, varmistuen siitä, etteivät tutkinta ja rikosprosessi pahenna lapsen kokemaa traumaa ja että rikosoikeudellisten toimenpiteiden jälkeen annetaan tarvittaessa apua.

2 Each Party shall adopt a protective approach towards victims, ensuring that the investigations and criminal proceedings do not aggravate the trauma experienced by the child and that the criminal justice response is followed by assistance, where appropriate.

3. Kukin sopijapuoli varmistaa, että tutkinta ja rikosprosessi ovat ensisijaisia ja ne toteutetaan ilman aiheetonta viivytystä.

3 Each Party shall ensure that the investigations and criminal proceedings are treated as priority and carried out without any unjustified delay.

4. Kukin sopijapuoli varmistaa, että tässä luvussa tarkoitetut toimenpiteet eivät ole ristiriidassa ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn yleissopimuksen artiklan 6 mukaisten puolustuksen oikeuksien ja oikeudenmukaisen ja puolueettoman oikeudenkäynnin vaatimusten kanssa.

4 Each Party shall ensure that the measures applicable under the current chapter are not prejudicial to the rights of the defence and the requirements of a fair and impartial trial, in conformity with Article 6 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms.

5. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- ja muihin toimenpiteisiin kansallisen lainsäädäntönsä peruseriaatteiden mukaisesti

5 Each Party shall take the necessary legislative or other measures, in conformity with the fundamental principles of its internal law:

– varmistamalla tämän sopimuksen perusteella kriminalisoitujen rikosten tehokas tutkinta ja syyttäminen sallien tarvittaessa mahdollisuuden peitetöimintään;

– to ensure an effective investigation and prosecution of offences established in accordance with this Convention, allowing, where appropriate, for the possibility of covert operations;

– tekemällä mahdolliseksi sen, että tutkintayksiköt tai tutkintapalvelut voivat tunnistaa artiklan 20 perusteella kriminalisoitujen rikosten uhrin, erityisesti analysoimalla lapsipornografista materiaalia kuten valokuvia tai audiovisuaalisia tallenteita, joita on lähetetty tai asetettu käyttöön informaatio- ja viestintätekniikan välityksellä.

– to enable units or investigative services to identify the victims of the offences established in accordance with Article 20, in particular by analysing child pornography material, such as photographs and audiovisual recordings transmitted or made available through the use of information and communication technologies.

Artikla 31

Yleiset suojeletoimenpiteet

1. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin suojelemaan uhrien oikeuksia ja etuja mukaan lukien heidän erityistarpeensa todistajina, kaikissa tutkinnan ja rikosprosessin vaiheissa erityisesti:

(a) ilmoittamalla heille heidän oikeuksistaan ja käytettävissään olevista palveluista ja, lukuun ottamatta silloin, kun he eivät halua sellaista tietoa, siitä, mihin heidän rikosilmoituksensa on johtanut, syytteistä, tutkinnan tai oikeudenkäynnin yleisestä edistymisestä ja heidän roolistaan samoin kuin heidän tapauksensa lopputuloksesta;

(b) varmistamalla ainakin sellaisissa tapauksissa, joissa uhrit ja heidän perheensä saattavat olla vaarassa, että heille ilmoitetaan, jos se on tarpeen, kun syytetty tai tuomittu henkilö vapautetaan tilapäisesti tai lopullisesti;

(c) mahdollistamalla kansallisen prosessilainsäädännön mukaisella tavalla, että heitä kuullaan, että he voivat esittää todistusaineistoa ja voivat valita tavan esittää näkemyksensä, tarpeensa ja huolenaiheensa suoraan tai välillisesti ja että ne otetaan huomioon;

(d) tarjoamalla heille asianmukaisia tukipalveluja niin, että heidän oikeutensa ja etunsa tuodaan esiin asianmukaisesti ja ne otetaan huomioon;

(e) suojelemalla heidän yksityisyyttään, identiteettiään ja kuvaansa ryhtymällä kansallisen lain mukaisesti toimiin kaiken sellaisen informaation yleisen jakamisen estämiseksi, joka voisi johtaa heidän tunnistamiseensa;

(f) tarjoamalla heille samoin kuin heidän perheilleen ja heidän puolestaan todistaneille turvaa uhkailulta, kostolta ja uudelleen uhritumiselta;

(g) varmistamalla, että yhteydenpitoa uhrien ja tekijöiden välillä vältetään tuomioistuimen ja lainvalvontaviranomaisten tiloissa, ellei toimivaltainen viranomainen päättä toisin lapsen parhaan edun takia tai ellei tutkinta tai oikeudenkäyntimenettely vaadi sellaista yhteydenpitoa.

2. Kukin sopijapuoli varmistaa, että uhrien saatavilla on tietoa asianmukaisista oikeudel-

Article 31

General measures of protection

1 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to protect the rights and interests of victims, including their special needs as witnesses, at all stages of investigations and criminal proceedings, in particular by:

a informing them of their rights and the services at their disposal and, unless they do not wish to receive such information, the follow-up given to their complaint, the charges, the general progress of the investigation or proceedings, and their role therein as well as the outcome of their cases;

b ensuring, at least in cases where the victims and their families might be in danger, that they may be informed, if necessary, when the person prosecuted or convicted is released temporarily or definitively;

c enabling them, in a manner consistent with the procedural rules of internal law, to be heard, to supply evidence and to choose the means of having their views, needs and concerns presented, directly or through an intermediary, and considered;

d providing them with appropriate support services so that their rights and interests are duly presented and taken into account;

e protecting their privacy, their identity and their image and by taking measures in accordance with internal law to prevent the public dissemination of any information that could lead to their identification;

f providing for their safety, as well as that of their families and witnesses on their behalf, from intimidation, retaliation and repeat victimisation;

g ensuring that contact between victims and perpetrators within court and law enforcement agency premises is avoided, unless the competent authorities establish otherwise in the best interests of the child or when the investigations or proceedings require such contact.

2 Each Party shall ensure that victims have access, as from their first contact with the

lisista ja hallinnollisista menettelyistä heti, kun he ovat ensimmäistä kertaa yhteydessä toimivaltaisiin viranomaisiin.

3. Kukin sopijapuoli varmistaa, että uhrien saatavilla on oikeudellista apua, kun he voivat olla asianosaisena rikosoikeudenkäynnissä, ja että oikeudellista apua annetaan maksutta silloin, kun tämä on aiheellista.

4. Kukin sopijapuoli tekee mahdolliseksi sen, että oikeusviranomaiset nimittävät erityisen edustajan uhrille silloin, kun tämä kansallisen lain mukaan saattaa olla asianosaisena rikosoikeudenkäynnissä ja kun uhrin ja vanhempien vastuuta kantavien henkilöiden välillä on eturistiriita, jonka perusteella kyseiset henkilöt eivät voi edustaa lasta sellaisessa oikeudenkäynnissä.

5. Kukin sopijapuoli tarjoaa lainsäädäntö- tai muin toimenpitein kansallisen lakinsa asettamien ehtojen mukaisesti mahdollisuuden, että ryhmät, säätiöt, yhdistykset tai viranomaiset tai riippumattomat kansalaisjärjestöt voivat auttaa ja/tai tukea uhreja näiden suostumuksen mukaisesti rikosoikeudenkäynneissä, joissa käsitellään tämän sopimuksen perusteella kriminalisoituja rikoksia.

6. Kukin sopijapuoli varmistaa, että tämän artiklan säännösten mukaisesti uhreille annettava tieto annetaan tavalla, joka sopii heidän ikäänsä ja kehitystasoonsa, ja se annetaan kielellä, jota he voivat ymmärtää.

Artikla 32

Oikeudenkäynnin aloittaminen

Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että tämän sopimuksen perusteella kriminalisoitujen rikosten tutkinnan tai syytteen saattamisen ehtona ei ole uhrin tekemä ilmoitus tai syyte ja että rikosprosessi voi jatkua, vaikka uhri on perunut lausuntonsa.

competent authorities, to information on relevant judicial and administrative proceedings.

3 Each Party shall ensure that victims have access, provided free of charge where warranted, to legal aid when it is possible for them to have the status of parties to criminal proceedings.

4 Each Party shall provide for the possibility for the judicial authorities to appoint a special representative for the victim when, by internal law, he or she may have the status of a party to the criminal proceedings and where the holders of parental responsibility are precluded from representing the child in such proceedings as a result of a conflict of interest between them and the victim.

5 Each Party shall provide, by means of legislative or other measures, in accordance with the conditions provided for by its internal law, the possibility for groups, foundations, associations or governmental or non-governmental organisations, to assist and/or support the victims with their consent during criminal proceedings concerning the offences established in accordance with this Convention.

6 Each Party shall ensure that the information given to victims in conformity with the provisions of this article is provided in a manner adapted to their age and maturity and in a language that they can understand.

Article 32

Initiation of proceedings

Each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that investigations or prosecution of offences established in accordance with this Convention shall not be dependent upon the report or accusation made by a victim, and that the proceedings may continue even if the victim has withdrawn his or her statements.

Artikla 33

Vanhentumissäännös

Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että artiklojen 18, 19 (1) (a) ja (b) ja 21 (1) (a) ja (b) perusteella kriminaalisoituja rikoksia koskevien rikosprosessien aloittamista koskeva vanhentumisaika on riittävän pitkä niin, että rikosprosessi voidaan tehokkaasti aloittaa uhrin saavutettua täysi-ikäisyyden ja että vanhentumisaika on suhteessa kyseisen rikoksen vakavuuteen.

Artikla 34

Tutkinta

1. Kukin sopijapuoli ottaa käyttöön toimenpiteet, jotka voivat olla tarpeen sen varmistamiseksi, että henkilöt, yksiköt tai palvelut, jotka ovat vastuussa tutkinnasta, ovat erikoistuneet lasten seksuaalisen riiston ja seksuaalisen hyväksikäytön torjuntaan tai että henkilöt on koulutettu tähän tarkoitukseen. Sellaisilla yksiköillä tai palveluilla tulee olla riittävät taloudelliset resurssit.

2. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että uhrin todellista ikää koskeva epävarmuus ei estä rikostutkinnan aloittamista.

Artikla 35

Lapsen kuulusteleminen

1. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että

(a) lapsen kuulustelu tehdään ilman aiheutonta viivytystä sen jälkeen, kun tosiasiat on ilmoitettu toimivaltaisille viranomaisille;

(b) lapsen kuulustelu tehdään tarvittaessa siihen tarkoitukseen suunnitellussa tai muutetussa paikassa;

(c) lasta kuulustelevat ammattihenkilöt, jotka on koulutettu tähän tehtävään;

Article 33

Statute of limitation

Each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that the statute of limitation for initiating proceedings with regard to the offences established in accordance with Articles 18, 19, paragraph 1.a and b, and 21, paragraph 1.a and b, shall continue for a period of time sufficient to allow the efficient starting of proceedings after the victim has reached the age of majority and which is commensurate with the gravity of the crime in question.

Article 34

Investigations

1 Each Party shall adopt such measures as may be necessary to ensure that persons, units or services in charge of investigations are specialised in the field of combating sexual exploitation and sexual abuse of children or that persons are trained for this purpose. Such units or services shall have adequate financial resources.

2 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that uncertainty as to the actual age of the victim shall not prevent the initiation of criminal investigations.

Article 35

Interviews with the child

1 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that:

a interviews with the child take place without unjustified delay after the facts have been reported to the competent authorities;

b interviews with the child take place, where necessary, in premises designed or adapted for this purpose;

c interviews with the child are carried out by professionals trained for this purpose;

(d) samat henkilöt hoitavat kaikki lapsen kuulustelut, jos se on mahdollista ja asianmukaista;

(e) kuulustelujen lukumäärä on niin rajoitettu kuin mahdollista ja kuulustelut ovat ehdottoman tarpeellisia rikosprosessia varten;

(f) lapsen mukana saa olla oikeudellinen edustaja tai tarpeen mukaan hänen valitsemansa aikuinen henkilö, ellei tämän henkilön osalta ole tehty päinvastaista perusteltua päätöstä.

2. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että kaikki uhrin tai sen ollessa asianmukaista myös lapsitodistajan kuulustelut voidaan tallentaa videonauhalle ja että nämä videonauhoitetut kuulustelut voidaan hyväksyä todistusaineistona oikeudenkäynnissä kansallisen lain säännösten mukaisesti.

3. Kun uhrin iästä on epävarmuutta ja on syytä epäillä uhrin olevan lapsi, 1 ja 2 kappaleessa tarkoitettuja toimenpiteitä käytetään niin kauan kuin hänen ikänsä varmistuu.

d the same persons, if possible and where appropriate, conduct all interviews with the child;

e the number of interviews is as limited as possible and in so far as strictly necessary for the purpose of criminal proceedings;

f the child may be accompanied by his or her legal representative or, where appropriate, an adult of his or her choice, unless a reasoned decision has been made to the contrary in respect of that person.

2 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that all interviews with the victim or, where appropriate, those with a child witness, may be videotaped and that these videotaped interviews may be accepted as evidence during the court proceedings, according to the rules provided by its internal law.

3 When the age of the victim is uncertain and there are reasons to believe that the victim is a child, the measures established in paragraphs 1 and 2 shall be applied pending verification of his or her age.

Artikla 36

Rikosoikeudenkäynti

1. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin ottaen asianmukaisesti huomioon säännöt, jotka koskevat oikeudellisten ammattien riippumattomuutta sen varmistamiseksi, että lasten oikeuksia ja seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä koskevaa koulutusta on kaikkien niiden saatavilla, jotka ovat mukana oikeudenkäynnissä, erityisesti tuomareiden, syyttäjien ja lakimiesten saatavilla.

2. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin kansallisen lain mukaisesti varmistaakseen, että

(a) tuomari voi määrätä, että kuuleminen tapahtuu suljetuin ovin;

(b) uhria voidaan kuulla oikeudessa ilman hänen henkilökohtaista läsnäoloaan, erityisesti asianmukaisen viestintäteknologian avulla.

Article 36

Criminal court proceedings

1 Each Party shall take the necessary legislative or other measures, with due respect for the rules governing the autonomy of legal professions, to ensure that training on children's rights and sexual exploitation and sexual abuse of children is available for the benefit of all persons involved in the proceedings, in particular judges, prosecutors and lawyers.

2 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure, according to the rules provided by its internal law, that:

a the judge may order the hearing to take place without the presence of the public;

b the victim may be heard in the courtroom without being present, notably through the use of appropriate communication technologies.

VIII luku

Tietojen tallentaminen ja säilyttäminen

Artikla 37

Tuomittuja seksuaalirikollisia koskevien kansallisten tietojen tallentaminen ja säilyttäminen

1. Tämän sopimuksen perusteella kriminaalisoitujen rikosten ehkäisemiseksi ja niistä syyttämiseksi kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin, kansallisen lain edellyttämien asianomaisten tietosuojaa koskevien säännösten ja muiden sääntöjen ja takuiden mukaisesti, tietojen keräämiseksi ja säilyttämiseksi tämän sopimuksen perusteella kriminalisoiduista rikoksista tuomittujen henkilöiden henkilöllisyydestä ja geneettisestä profiilista (DNA).

2. Kun sopimus allekirjoitetaan tai sopimuksen ratifiointi-, hyväksymis- tai liittymisasiakirja talletetaan, sopijapuoli ilmoittaa Euroopan neuvoston pääsihteerille 1 kappaleessa tarkoitetuista asioista vastuussa olevan yhden toimivaltaisen kansallisen viranomaisen nimen ja osoitteen.

3. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin varmistukseksi, että 1 kappaleessa tarkoitettuja tietoja voidaan toimittaa toisen sopijapuolen toimivaltaiselle viranomaiselle sen kansallisen lain ja asiaankuuluvien kansainvälisten instrumenttien ehtojen mukaisesti.

IX luku

Kansainvälinen yhteistyö

Artikla 38

Kansainvälistä yhteistyötä koskevat yleiset periaatteet ja toimintatavat

1. Sopijapuolet ovat mahdollisimman laajassa yhteistyössä keskenään tämän sopimuksen säännösten mukaisesti ja, asianmukaisia kansainvälisiä ja alueellisia instrumentteja soveltamalla, järjestelyin, jotka on sovittu yh-

Chapter VIII

Recording and storing of data

Article 37

Recording and storing of national data on convicted sexual offenders

1 For the purposes of prevention and prosecution of the offences established in accordance with this Convention, each Party shall take the necessary legislative or other measures to collect and store, in accordance with the relevant provisions on the protection of personal data and other appropriate rules and guarantees as prescribed by domestic law, data relating to the identity and to the genetic profile (DNA) of persons convicted of the offences established in accordance with this Convention.

2 Each Party shall, at the time of signature or when depositing its instrument of ratification, acceptance, approval or accession, communicate to the Secretary General of the Council of Europe the name and address of a single national authority in charge for the purposes of paragraph 1.

3 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that the information referred to in paragraph 1 can be transmitted to the competent authority of another Party, in conformity with the conditions established in its internal law and the relevant international instruments.

Chapter IX

International co-operation

Article 38

General principles and measures for international co-operation

1 The Parties shall co-operate with each other, in accordance with the provisions of this Convention, and through the application of relevant applicable international and regional instruments, arrangements agreed on the ba-

denmukaisen tai vastavuoroisen lainsäädännön sekä kansallisten lakien mukaisesti

(a) ehkäistäkseen ja torjuakseen lasten seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä;

(b) suojellakseen uhreja ja tarjotakseen heille apua;

(c) tämän sopimuksen perusteella kriminalisoitujen rikosten tutkintaa ja oikeudenkäyntiä varten.

2. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että henkilöt, jotka ovat joutuneet tämän sopimuksen perusteella kriminalisoidun rikoksen uhriksi asuinmaansa ulkopuolella, voivat tehdä rikosilmoituksen asuinmaansa toimivaltaisille viranomaisille.

3. Jos sopijapuoli, joka asettaa rikosasiassa annettavan oikeusavun tai luovuttamisen ehdoksi sopimuksen olemassaolon, saa oikeusapua tai luovuttamista koskevan pyynnön sopijapuolelta, jonka kanssa sillä ei ole sopimusta, se voi katsoa tämän sopimuksen lailliseksi perusteeksi oikeusavun antamiselle rikosasioissa tai luovuttamiselle tämän sopimuksen perusteella kriminalisoitujen rikosten osalta.

4. Kukin sopijapuoli pyrkii, kun se on asianmukaista, sisällyttämään kolmansille valtioille tarkoitettuihin kehitysapuohjelmiin lasten seksuaalisen riiston ja seksuaalisen hyväksikäytön ehkäisyä ja torjunnan.

sis of uniform or reciprocal legislation and internal laws, to the widest extent possible, for the purpose of:

a preventing and combating sexual exploitation and sexual abuse of children;

b protecting and providing assistance to victims;

c investigations or proceedings concerning the offences established in accordance with this Convention.

2 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that victims of an offence established in accordance with this Convention in the territory of a Party other than the one where they reside may make a complaint before the competent authorities of their State of residence.

3 If a Party that makes mutual legal assistance in criminal matters or extradition conditional on the existence of a treaty receives a request for legal assistance or extradition from a Party with which it has not concluded such a treaty, it may consider this Convention the legal basis for mutual legal assistance in criminal matters or extradition in respect of the offences established in accordance with this Convention.

4 Each Party shall endeavour to integrate, where appropriate, prevention and the fight against sexual exploitation and sexual abuse of children in assistance programmes for development provided for the benefit of third states.

X luku

Valvontamekanismi

Artikla 39

Sopijapuolten komitea

1. Sopijapuolten komitea koostuu sopimuksen sopijapuolten edustajista.

2. Euroopan neuvoston pääsihteeri kutsuu koolle sopijapuolten komitean. Komitean ensimmäinen kokous pidetään vuoden kuluessa siitä, kun sopimus on tullut voimaan kymmenennen allekirjoittajavaltion ratifioitua sen. Komitea kokoontuu tämän jälkeen, kun kol-

Chapter X

Monitoring mechanism

Article 39

Committee of the Parties

1 The Committee of the Parties shall be composed of representatives of the Parties to the Convention.

2 The Committee of the Parties shall be convened by the Secretary General of the Council of Europe. Its first meeting shall be held within a period of one year following the entry into force of this Convention for the tenth signatory having ratified it. It shall sub-

mannes sopijapuolista tai pääsihteeri sitä pyytää.

3. Sopijapuolten komitea hyväksyy menettelytapasääntönsä.

Artikla 40

Muut edustajat

1. Euroopan neuvoston parlamentin yleiskokous, ihmisoikeuskomissaari, Euroopan neuvoston rikosoikeudellinen johtokomitea (CDPC) samoin kuin muut asiaankuuluvat Euroopan neuvoston hallitustenväliset komiteat nimittävät kukin edustajan sopijapuolten komiteaan.

2. Ministerikomitea voi pyytää muita Euroopan neuvoston toimielimiä nimittämään edustajan sopijapuolten komiteaan sen kanssa neuvoteltuaan.

3. Kansalaisyhteiskunnan edustajille, erityisesti hallituksista riippumattomille järjestöille voidaan myöntää sopijapuolten komitean huomioitsijan asema Euroopan neuvoston asianmukaisten sääntöjen määräämän menettelyn mukaisesti.

4. Edellä 1—3 kappaleen mukaisesti nimetyt edustajat osallistuvat sopijapuolten komitean kokouksiin ilman äänioikeutta.

Artikla 41

Sopijapuolten komitean tehtävät

1. Sopijapuolten komitea valvoo tämän sopimuksen toimeenpanoa. Sopijapuolten komitean säännöissä määrätään sopimuksen toimeenpanoa koskevasta arviointimenettelystä.

2. Sopijapuolten komitea edistää tietojen, kokemusten ja hyvien käytänteiden keräämistä, analysointia ja vaihtoa valtioiden välillä parantaakseen niiden mahdollisuutta ehkäistä ja torjua lasten seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä.

3. Sopijapuolten komitean on tarvittaessa:

sequently meet whenever at least one third of the Parties or the Secretary General so requests.

3 The Committee of the Parties shall adopt its own rules of procedure.

Article 40

Other representatives

1 The Parliamentary Assembly of the Council of Europe, the Commissioner for Human Rights, the European Committee on Crime Problems (CDPC), as well as other relevant Council of Europe intergovernmental committees, shall each appoint a representative to the Committee of the Parties.

2 The Committee of Ministers may invite other Council of Europe bodies to appoint a representative to the Committee of the Parties after consulting the latter.

3 Representatives of civil society, and in particular non-governmental organisations, may be admitted as observers to the Committee of the Parties following the procedure established by the relevant rules of the Council of Europe.

4 Representatives appointed under paragraphs 1 to 3 above shall participate in meetings of the Committee of the Parties without the right to vote.

Article 41

Functions of the Committee of the Parties

1 The Committee of the Parties shall monitor the implementation of this Convention. The rules of procedure of the Committee of the Parties shall determine the procedure for evaluating the implementation of this Convention.

2 The Committee of the Parties shall facilitate the collection, analysis and exchange of information, experience and good practice between States to improve their capacity to prevent and combat sexual exploitation and sexual abuse of children.

3 The Committee of the Parties shall also, where appropriate:

(a) edistettävä tämän sopimuksen tehokasta käyttöä ja toimeenpanoa mukaan lukien mikä tahansa ongelman tunnistaminen ja tämän sopimuksen mukaisen julistuksen tai varauksen vaikutukset;

(b) lausuttava käsityksensä mistä tahansa sopimuksen soveltamista koskevasta kysymyksestä ja edistettävä tietojen vaihtoa merkittävästä oikeudellisesta, poliittisesta tai teknologisestä kehityksestä.

4. Euroopan neuvoston sihteeristö avustaa sopijapuolten komiteaa tämän artiklan mukaisten tehtävien toimeenpanossa.

5. Euroopan neuvoston rikosoikeudellista johtokomiteaa (CDPC) on informoitava määräjain tämän artiklan 1, 2 ja 3 kappaleessa mainitusta toiminnasta.

a facilitate the effective use and implementation of this Convention, including the identification of any problems and the effects of any declaration or reservation made under this Convention;

b express an opinion on any question concerning the application of this Convention and facilitate the exchange of information on significant legal, policy or technological developments.

4 The Committee of the Parties shall be assisted by the Secretariat of the Council of Europe in carrying out its functions pursuant to this article.

5 The European Committee on Crime Problems (CDPC) shall be kept periodically informed regarding the activities mentioned in paragraphs 1, 2 and 3 of this article.

XI luku

Suhde muihin kansainvälisiin instrumentteihin

Artikla 42

Suhde lapsen oikeuksia koskevaan Yhdistyneiden Kansakuntien sopimukseen ja sen valinnaiseen pöytäkirjaan lasten myynnistä, lapsiprostituutiosta ja lapsipornografiasta

Tämä sopimus ei vaikuta oikeuksiin ja velvollisuuksiin, jotka perustuvat lapsen oikeuksia koskevaan Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimukseen ja sen valinnaiseen pöytäkirjaan lasten myynnistä, lapsiprostituutiosta ja lapsipornografiasta, ja sen tarkoituksena on vahvistaa niiden tarjoamaa suojaa sekä kehittää ja täydentää niissä olevia standardeja.

Artikla 43

Suhde muihin kansainvälisiin instrumentteihin

1. Tämä sopimus ei vaikuta oikeuksiin ja velvollisuuksiin, jotka perustuvat muihin kansainvälisiin instrumentteihin, joiden osapuolina tämän sopimuksen sopijapuolet ovat tai joihin ne liittyvät ja jotka sisältävät säännök-

Chapter XI

Relationship with other international instruments

Article 42

Relationship with the United Nations Convention on the Rights of the Child and its Optional Protocol on the sale of children, child prostitution and child pornography

This Convention shall not affect the rights and obligations arising from the provisions of the United Nations Convention on the Rights of the Child and its Optional Protocol on the sale of children, child prostitution and child pornography, and is intended to enhance the protection afforded by them and develop and complement the standards contained therein.

Article 43

Relationship with other international instruments

1 This Convention shall not affect the rights and obligations arising from the provisions of other international instruments to which Parties to the present Convention are Parties or shall become Parties and which

siä tässä sopimuksessa tarkoitetuista asioista ja jotka varmistavat seksuaalisen riiston ja seksuaalisen hyväksikäytön lapsiuhrille enemmän suojelua ja apua.

2. Tämän sopimuksen sopijapuolet voivat tehdä kahdenkeskisiä tai monenkeskisiä sopimuksia toistensa kanssa tässä sopimuksessa käsitellyistä asioista täydentääkseen tai vahvistaakseen sen säännöksiä tai edistääkseen siihen sisältyvien periaatteiden soveltamista.

3. Sopijapuolet, jotka ovat Euroopan unionin jäseniä, soveltavat keskinäisissä suhteissaan yhteisön ja Euroopan unionin sääntöjä sikäli kuin tällaiset säännöt koskevat kyseistä asiaa ja soveltuvat kyseiseen tapaukseen eivätkä ne vaaranna tämän sopimuksen päämäärää ja tarkoitusta eivätkä vaaranna sen täydellistä soveltamista suhteissa muihin sopijapuoliin.

contain provisions on matters governed by this Convention and which ensure greater protection and assistance for child victims of sexual exploitation or sexual abuse.

2 The Parties to the Convention may conclude bilateral or multilateral agreements with one another on the matters dealt with in this Convention, for purposes of supplementing or strengthening its provisions or facilitating the application of the principles embodied in it.

3 Parties which are members of the European Union shall, in their mutual relations, apply Community and European Union rules in so far as there are Community or European Union rules governing the particular subject concerned and applicable to the specific case, without prejudice to the object and purpose of the present Convention and without prejudice to its full application with other Parties.

XII luku

Sopimuksen muuttaminen

Artikla 44

Muutokset

1. Sopijapuolen ehdotus tämän sopimuksen muuttamiseksi on toimitettava Euroopan neuvoston pääsihteerille ja hänen on lähetettävä se eteenpäin Euroopan neuvoston jäsenvaltioille, jokaiselle allekirjoittajalle, jokaiselle sopijavaltiolle, Euroopan yhteisölle, jokaiselle valtiolle, joka artiklan 45 (1) mukaisesti voi allekirjoittaa tämän sopimuksen, ja jokaiselle valtiolle, jota on pyydetty artiklan 46 (1) mukaisesti liittymään tähän sopimukseen.

2. Sopijapuolen ehdottama muutos on toimitettava Euroopan neuvoston rikosoikeudelliselle johtokomitealle (CDPC), jonka tulee ilmoittaa ministerikomitealle mielipiteensä ehdotetusta muutoksesta.

3. Ministerikomitea harkitsee muutosehdotusta ja CDPC:n mielipidettä ja voi hyväksyä muutoksen neuvoteltuaan tämän sopimuksen niiden sopijapuolten kanssa, jotka eivät ole

Chapter XII

Amendments to the Convention

Article 44

Amendments

1 Any proposal for an amendment to this Convention presented by a Party shall be communicated to the Secretary General of the Council of Europe and forwarded by him or her to the member States of the Council of Europe, any signatory, any State Party, the European Community, any State invited to sign this Convention in accordance with the provisions of Article 45, paragraph 1, and any State invited to accede to this Convention in accordance with the provisions of Article 46, paragraph 1.

2 Any amendment proposed by a Party shall be communicated to the European Committee on Crime Problems (CDPC), which shall submit to the Committee of Ministers its opinion on that proposed amendment.

3 The Committee of Ministers shall consider the proposed amendment and the opinion submitted by the CDPC and, following consultation with the non-member States Par-

jäsenvaltioita.

4. Ministerikomitean tämän artiklan 3 kappaleen mukaisesti hyväksymän muutoksen teksti on toimitettava sopijapuolten hyväksyttäväksi.

5. Tämän artiklan 3 kappaleen mukaisesti hyväksytty muutos tulee voimaan sen kuukauden ensimmäisenä päivänä, joka seuraa, kun kuukausi on kulunut siitä, kun kaikki sopijapuolet ovat ilmoittaneet pääsihteerille hyväksyvänsä muutoksen.

ties to this Convention, may adopt the amendment.

4 The text of any amendment adopted by the Committee of Ministers in accordance with paragraph 3 of this article shall be forwarded to the Parties for acceptance.

5 Any amendment adopted in accordance with paragraph 3 of this article shall enter into force on the first day of the month following the expiration of a period of one month after the date on which all Parties have informed the Secretary General that they have accepted it.

XIII luku

Loppulausekkeet

Artikla 45

Allekirjoittaminen ja voimaantulo

1. Tämän sopimuksen voivat allekirjoittaa Euroopan neuvoston jäsenvaltiot, sen laatimiseen osallistuneet ei-jäsenvaltiot sekä Euroopan yhteisö.

2. Tämä sopimus voidaan ratifioida tai hyväksyä. Ratifiointi- tai hyväksymisasiakirjat talletetaan Euroopan neuvoston pääsihteerin huostaan.

3. Tämä sopimus tulee voimaan sen kuukauden ensimmäisenä päivänä, joka seuraa, kun kolme kuukautta on kulunut siitä, kun viisi allekirjoittajaa, joista vähintään kolme on Euroopan neuvoston jäsenvaltioita, on ilmoittanut sitoutuvansa sopimukseen edellisen kappaleen mukaisesti.

4. Sellaisen valtion osalta, johon viitataan 1 kappaleessa tai Euroopan yhteisön osalta, joka myöhemmin ilmoittaa sitoutuvansa sopimukseen, sopimus tulee voimaan sen kuukauden ensimmäisenä päivänä, joka seuraa, kun kolme kuukautta on kulunut siitä, kun ilmoitus ratifioinnista tai hyväksymisestä on jätetty.

Chapter XIII

Final clauses

Article 45

Signature and entry into force

1 This Convention shall be open for signature by the member States of the Council of Europe, the non-member States which have participated in its elaboration as well as the European Community.

2 This Convention is subject to ratification, acceptance or approval. Instruments of ratification, acceptance or approval shall be deposited with the Secretary General of the Council of Europe.

3 This Convention shall enter into force on the first day of the month following the expiration of a period of three months after the date on which 5 signatories, including at least 3 member States of the Council of Europe, have expressed their consent to be bound by the Convention in accordance with the provisions of the preceding paragraph.

4 In respect of any State referred to in paragraph 1 or the European Community, which subsequently expresses its consent to be bound by it, the Convention shall enter into force on the first day of the month following the expiration of a period of three months after the date of the deposit of its instrument of ratification, acceptance or approval.

Artikla 46

Liittyminen sopimukseen

1. Kun tämä sopimus on tullut voimaan, Euroopan neuvoston ministerikomitea voi neuvoteltuaan tämän sopimuksen sopijapuolten kanssa ja saatuaan niiden yksimielisen hyväksymisen, pyytää Euroopan neuvostoon kuulumatonta valtiota, joka ei ole osallistunut sopimuksen laatimiseen, liittymään sopimukseen Euroopan neuvoston perussäännön artiklan 20 (d) mukaisella enemmistöpäätöksellä ja ministerikomiteaan kuuluvien sopijavaltioiden edustajien yksimielisellä päätöksellä.

2. Sopimukseen liittyvän valtion osalta sopimus tulee voimaan sen kuukauden ensimmäisenä päivänä, joka seuraa, kun kolme kuukautta on kulunut siitä, kun ilmoitus liittymisestä on talletettu Euroopan neuvoston pääsihteerin luona.

Artikla 47

Alueellinen soveltaminen

1. Valtio tai Euroopan yhteisö voi allekirjoittaessaan tai tallettaessaan ilmoituksen ratifiointista, hyväksymisestä tai liittymisestä määrittellä erikseen sen alueen tai alueet, joilla sopimus on voimassa.

2. Sopijapuoli voi milloin tahansa myöhemmin tehdyllä ja Euroopan neuvoston pääsihteerille osoitetulla ilmoituksella laajentaa tämän sopimuksen soveltamista alueelle, joka on erikseen määritelty ilmoituksessa ja jonka kansainvälisistä asioista se on vastuussa tai jonka puolesta se on valtuutettu toimimaan. Sellaisen alueen osalta sopimus tulee voimaan sen kuukauden ensimmäisenä päivänä, joka seuraa, kun kolme kuukautta on kulunut siitä, kun pääsihteeri on vastaanottanut sellaisen ilmoituksen.

3. Kahden edellisen kappaleen mukaisesti tehty ilmoitus voidaan minkä tahansa ilmoituksessa määritellyn alueen osalta peruuttaa Euroopan neuvoston pääsihteerille osoitetulla

Article 46

Accession to the Convention

1 After the entry into force of this Convention, the Committee of Ministers of the Council of Europe may, after consultation of the Parties to this Convention and obtaining their unanimous consent, invite any non-member State of the Council of Europe, which has not participated in the elaboration of the Convention, to accede to this Convention by a decision taken by the majority provided for in Article 20.d of the Statute of the Council of Europe, and by unanimous vote of the representatives of the Contracting States entitled to sit on the Committee of Ministers.

2 In respect of any acceding State, the Convention shall enter into force on the first day of the month following the expiration of a period of three months after the date of deposit of the instrument of accession with the Secretary General of the Council of Europe.

Article 47

Territorial application

1 Any State or the European Community may, at the time of signature or when depositing its instrument of ratification, acceptance, approval or accession, specify the territory or territories to which this Convention shall apply.

2 Any Party may, at any later date, by a declaration addressed to the Secretary General of the Council of Europe, extend the application of this Convention to any other territory specified in the declaration and for whose international relations it is responsible or on whose behalf it is authorised to give undertakings. In respect of such territory, the Convention shall enter into force on the first day of the month following the expiration of a period of three months after the date of receipt of such declaration by the Secretary General.

3 Any declaration made under the two preceding paragraphs may, in respect of any territory specified in such declaration, be withdrawn by a notification addressed to the Sec-

ilmoituksella. Peruutus tulee voimaan sen kuukauden ensimmäisenä päivänä, joka seuraa, kun kolme kuukautta on kulunut siitä, kun pääsihteeri on vastaanottanut ilmoituksen.

Artikla 48

Varaumat

Tähän sopimukseen ei voida tehdä varaumaa, ellei varaumaa ole nimenomaisesti sallittu. Varauma voidaan peruuttaa milloin tahansa.

Artikla 49

Irtisanominen

1. Kukin sopijapuoli voi milloin tahansa irtisanoa tämän sopimuksen Euroopan neuvoston pääsihteerille osoitetulla ilmoituksella.

2. Irtisanominen tulee voimaan sen kuukauden ensimmäisenä päivänä, joka seuraa, kun kolme kuukautta on kulunut pääsihteerin vastaanottamasta ilmoituksesta.

Artikla 50

Ilmoitukset

Euroopan neuvoston pääsihteeri ilmoittaa Euroopan neuvoston jäsenvaltioille, allekirjoittajavaltioille, sopijavaltioille, Euroopan yhteisölle, valtioille, jotka artiklan 45 säännösten mukaisesti voivat allekirjoittaa tämän sopimuksen, sekä valtioille, joita on artiklan 46 säännösten mukaisesti pyydetty liittymään tähän sopimukseen:

- (a) jokaisesta allekirjoituksesta;
- (b) ratifioimis-, hyväksymis- tai liittymisasiakirjan tallettamisesta;
- (c) jokaisesta tämän sopimuksen voimaantulopäivästä artikloiden 45 ja 46 mukaisesti;

Secretary General of the Council of Europe. The withdrawal shall become effective on the first day of the month following the expiration of a period of three months after the date of receipt of such notification by the Secretary General.

Article 48

Reservations

No reservation may be made in respect of any provision of this Convention, with the exception of the reservations expressly established. Any reservation may be withdrawn at any time.

Article 49

Denunciation

1 Any Party may, at any time, denounce this Convention by means of a notification addressed to the Secretary General of the Council of Europe.

2 Such denunciation shall become effective on the first day of the month following the expiration of a period of three months after the date of receipt of the notification by the Secretary General.

Article 50

Notification

The Secretary General of the Council of Europe shall notify the member States of the Council of Europe, any State signatory, any State Party, the European Community, any State invited to sign this Convention in accordance with the provisions of Article 45 and any State invited to accede to this Convention in accordance with the provisions of Article 46 of:

- a any signature;
- b the deposit of any instrument of ratification, acceptance, approval or accession;
- c any date of entry into force of this Convention in accordance with Articles 45 and

(d) jokaisesta artiklan 44 mukaisesti hyväksytystä muutoksesta ja päivästä, jona sellainen muutos tulee voimaan;

(e) jokaisesta artiklan 48 mukaisesti tehdystä varaumasta;

(f) jokaisesta artiklan 49 säännösten mukaisesti tehdystä irtisanomisesta;

(g) jokaisesta muusta tähän sopimukseen liittyvästä toimesta, ilmoituksesta tai tiedonannosta.

Tämän vakuudeksi allekirjoittaneet, asianmukaisesti siihen valtuutettuina, ovat allekirjoittaneet tämän sopimuksen.

Tämä sopimus on tehty Lanzarotella 25 päivänä lokakuuta 2007, englanniksi ja ranskaksi, molemmat yhtä todistusvoimaiset, yhtenä kappaleena, joka talletetaan Euroopan neuvoston arkistoon. Euroopan neuvoston pääsihteeri lähettää oikeaksi todistetun jäljennöksen jokaiselle Euroopan neuvoston jäsenvaltiolle, sellaiselle ei-jäsenvaltiolle, joka on osallistunut tämän sopimuksen laatimiseen, Euroopan yhteisölle ja jokaiselle valtiolle, jota on pyydetty liittymään tähän sopimukseen.

46;

d any amendment adopted in accordance with Article 44 and the date on which such an amendment enters into force;

e any reservation made under Article 48;

f any denunciation made in pursuance of the provisions of Article 49;

g any other act, notification or communication relating to this Convention.

In witness whereof the undersigned, being duly authorised thereto, have signed this Convention.

Done at Lanzarote, this 25th day of October 2007, in English and in French, both texts being equally authentic, in a single copy which shall be deposited in the archives of the Council of Europe. The Secretary General of the Council of Europe shall transmit certified copies to each member State of the Council of Europe, to the non-member States which have participated in the elaboration of this Convention, to the European Community and to any State invited to accede to this Convention.